

HIERON. ZANCHII,
DE Syn. 8. 60. 75
RELIGIONE
CHRISTIANA,
FIDES.

*Quam nunc demum, annum agens Lxx. suo suaq;
familia nomine, in lucem edendam
curavit.*

AD
VLYSSEM MARTINENGVM,
Comitem Barchensem, & Patricium
Venetum.

Rom. 10.

Corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad
salutem.

*Omnia iudicio Ecclesie verè Catholica subdita
sunt.*

LONDINI

Excudebat *Jacobus Rimeus* cum gratia & pri-
vilegio Regio, 1605.

194301

E
co
m
q
pi
no
qu
te
ha
uo

VLYSSIMAR- TINENG O,

COMITI BARCHEN-
SI, HIER. ZANCHIVS,

Grattiam & pacem.

VÆ & qualis, quantá-
que sit nostro hoc se-
culo, generose Comes,
in toto orbe Christia-
no, cùm rerum fermè
omnium, tum maximè

Ecclesiasticarum, deque religione,
confusio ac perturbatio: nemo est ho-
minum, qui non videat: nemo bonus;
qui non etiam doleat: nemo denique
pius, qui non summa cum admiratio-
ne diuinorum iudiciorum, tantam
quoque defleat Ecclesiæ calamita-
tem.

Magna quidem veritatis lux nostra
hac ætate, per aliquot fidos Christi ser-
uos, singulari Dei beneficio, è sacris

literis hausta, & longè latèque diffusa, ceu Sol è Cœlo nobis affulsit: sed quot obsecro mox, qualésque errorum nebulæ, quàm multæ & atræ hæresium nubes, per non paucos nebulones, diabolique administratos, ex infernali abyssò, ad tenebras huic diuinæ luci offundendas, excitatæ, collectæque fuerunt?

De tyrannis nunc taceo: qui omnia sua arma, omnem suam potentiam, omnesque suorum principatum vires in hoc exeruerunt semper, atque etiamnum exerunt & intendunt: vt lucernis omnibus, testaceis quidem illis, fatemur, in quibus aliquid adhuc huiusce lucis restat atque splendet, ferro confractis, funditû, que deleteris, totum hoc (si auctori placet) diuinæ sapientiæ lumen opprimatur, penitusque extinguatur: Et in huius locum, infernales tenebræ ab orco reuocatæ, succedant, passimque omnia occupent.

Quid nostris miseris temporibus, huius rei causa actum & gestum sit: quot qualésue infinitorum hominum cædes multis in locis perpetratæ, in aliis verò pluribus, non semel tentatæ
fuc-

fuerint: in recenti habemus memoria omnes. Quid verò nuper Diabolus, & per quos, in istis vestris vallibus molitus sit, quanquam Deo vos protegente, cædes illa non successerit impiis ex sententia, tu ipse meliùs nosti, quàm nos. Quid nunc etiam Satan mille artifex, eundem in finem perpetuò machinetur: quæ consilia agitet: quas insidias meditetur: quæ arma præparet: quæ bella coquat aduersus pios Principes ac Magistratus, qui lucem hanc cœlestem in suis ditionibus splendescere volunt, inque totum terrarum orbem, pulsistenebris, longè latèque effundendam curant: nouit. ille Dominus, qui habitat in cœlis, quiq; iniqua impiorum consilia, pro sua erga nos incredibili beneuolentia, cum Ecclesia expedit, & cum tyranni nihil minus, quàm suorum diu diligenterque coctorum consiliorum frustrationem expectant, dissipare, & ceu inanes nubes, miris modis dissicere solet.

Testes sunt Pharaones: Senacheribi: Amani: Antiochi: Iuliani: Valentes: & alij non absimiles hostes Eccle-

liæ. Stat enim promissio, Portæ inferiorum non præualebunt aduersus eam. Sed, vt omiſſis tyrannis, ad miserè diuulsum Christianæ Reipub. corpus reuertamur: quis est obsecro, nisi omnis prorsus pietatis expers, qui spectata tali tantæque huiusce corporis, eorum nimirum omnium, qui Christum vt verum Deum, verum hominem, vnicumque mundi redemptorem profitentur & inuocant, diuersas in partes dilaceratione, diuersis diuersos errores, & aliis quidem plures ac grauiores, aliis pauciores & leuiiores, pertinaciter defendentibus: atque hanc ob causam, aliis alios plus quàm Vatiniano odio proſequentibus, & sæuitia plus quàm Neroniana perſequentibus, atque ita sese mutuò perdentibus: quotus inquam quisque est, qui hæc spectans, qui hæc audiens, qui hæc in animo voluens, summo dolore non afficiatur, non ingemiscat, non lugeat, lachrimas non profundat? Romana Ecclesia fuit olim, & ab antiquis temporibus, propter summum suæ pietatis, cœlestis doctrinæ, diuini cultus, Christianæ disciplinæ, constantiæ

sæpè oneri sunt & impedimento: tantum abest, vt contra hostem pugnare valeant. Omnes ergo, suam quisque valetudinem curent, necesse est. Ad hæc diligenti vigilantia opus est: ne hostes aut vi repentina, aut ex insidiis, & per cuniculos, in urbem penetrent, nòsq; incautos & imparatos adorian- tur: hinc excubiæ. Sed quomodo vigi- lari potest sine sobrietate? Crapula enim & ebrietate somnus excitatur gra- uis: ita vt vigiliæ locus esse non possit. Ergo ne vino somnòque sepulti, ab hostibus opprimamur, sobrietate o- pus est. Quid verò magis necessa- rium, quàm tenere semper arma, qui- bus & ipsi recti tutique ab hostium ia- culis esse possimus: & hostem ipsum fe- rire ac propulsare valemus? Ergo præ- ter fortes vrbis muros, benèque muni- ta mœnia, ciues etiam ipsos in armis semper esse oportet. Nihil verò pesti- lentius, & Reipub. perniciosius con- tingere potest: quàm si in vrbe, præ- fertim tempore belli, habeat hostium amicos, qui cum illis re ipsa colludent, vt ut cum ciuib; amicitiam, inq; re- bus omnibus consensionem, verbis
simu-

6.

7.

8.

9.

simulent ac profiteantur: homines nimirum perfidiae proditores. Ergo in id cum primis danda est opera: ut diligenter inquiratur, quinam in urbe sint: quid agant: quam vitam viuant, & vnde viuant: ac si qui reperiantur exorbitare à communi civium professione, vita, moribus: innotentur, examinentur, corrigantur, plectantur, urbe pellantur. Ut verò nihil est, quod & maiorem infamiae notam civibus inurere, & eosdem grauiore supplicio dignos efficere possit, quam si hostium vel pollicitationibus & largitionibus plecti, patriam prodant: ~~vel~~ etiam comminationibus perterriti, à suo Principe deficientes, turpiter se dedant: Sic contrà nihil est honorificentius, nihilque utilius, & maiore cum laude, tum præmio dignius, quam si seruata fide patriæ ac Principi tuo, cum publica huius fidei professione, constanter ad mortem usque pro aris & focis pugnare pergas. Constantia igitur in fide Reipub. vel Principi tuo data, publicæque eius fidei usque ad mortem professione, opus est.

Urbes munitæ mihi sunt, Ecclesiæ
illæ

illæ, quæ super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, olim ædificatæ, & postmodum ex Evangelio etiam instauratæ, verèque reformatæ: fundamenta Apostolicæ doctrinæ, cum sacris literis firma retinent: eaq; secundùm orthodoxas veterum Patrum interpretationes intelligunt & explicant. Fundamenta hæc solita semper fuit Ecclesia completi illa doctrinæ formula, quam vocant Catechismus: in quo in primis continentur symbolum Apostolorum, oratio Dominica, & Decalogus. Symbolum, & quid nobis credendum, & in quem tota salutis fiducia sit collocanda, breuiter ostendit. Oratio Dominica, & quis nobis inuocandus, & quæ petenda sint, & verò etiam quibus de causis tum solus Deus à nobis inuocetur, tum omnia quæ petimus, ab eo solo petere debeamus, luculenter docet: quia nimirum ipsius solius est regnum, potentia & gloria: qua particula, fiducia ad petendum accenditur. Decalogus, quomodo agendum cum Deo, quòue cultu ille à nobis sit colendus: quomodo item cum proximo
viuen-

viuendum: nobis verò ipsis, hoc est; nostræ concupiscentiæ: quomodo moriendum, ea nimirum omnia, quæ contra legem Dei appetit, illi semper denegando, non minus perspicuè, quàm breuiter præscribit. His tribus Catechismi partibus, illisque præcipuis, accedit quarta: doctrina de Sacramentis: quæ nomine Baptismi *οὐνεκ-δοχικῶς*, in magno (vt vocant) Symbolo, significatur. Hæc omnia è sacris literis summatim collecta, & in breue compendium redacta, totius Christianæ religionis fundamenta, cum tota veteri Ecclesia appellare non dubitamus. Quia verò hæretici, cùm hæc fundamenta simpliciter negare non auderent, ea plerumque falsis interpretationibus, ad suas hæreses detorserunt, & adhuc detorquere solent: idcirco vt veræ Ecclesiæ ab hæreticorū conuenticulis discerni queant: capita illa doctrinæ non alio sensu, quàm quo & vetus Ecclesia consentaneè cum sacris literis, ex communi consensione, in Conciliis præsertim probatissimis, explicauit, intelligenda & explicanda nobis sunt.

Quid

Quid enim (vt aliquid exempli causa dicam) firmitus, certius, clariusque ad articulum in symbolo de persona Christi, dici potuit aut potest, quàm quæ in Synodo Nic. Constant. Ephes. Chalced. adde & V. & VI. à piis Patribus contra Arium, Samosatenum, Apollinarem, Nestorium, Eutychen, Monotheletas, è sacris literis definita fuerunt? Quicunque ergo de persona Christi, diuersa à Conciliorum illorum definitionibus docent: ij certè fundamentum hoc præcipuum Christianæ religionis, rectè non tenent.

De gratia porro & beneficio Christi; cuius initium est æternus erga nos amor, gratuitaque ad redemptionis æternæque salutis participationem, electio: progressus autem est ipse redemptionis, semel in cruce per actum gratuita dispensatio, efficax vocatio, iustificatio, sanctificatio, perseuerantiæ donum in fide: finis verò ipsa gloriosa resurrectio, & vita æterna: De hoc igitur altero præcipuo Christianæ religionis fundamento, quid clarius, quid certius & copiosius dici potuit: quàm
quæ

quæ in Conciliis Africanis, Mileuitano, Arausicano, & aliis contra Pelagianos, è sacris literis definita, & ab Augustino, vt de aliis tac eamus, multis libris, contra eosdem Pelagianos, disputata & conscripta fuerunt?

De sancta Ecclesia Catholica, quid scitu necessarium est, quod ab Augustino cum alibi, tum præsertim in libris contra Donatistas, ex fundamentis sacrarum literarum, copiosè simul & dilucidè explicatum non fuerit? Plurimum autem refert scire, quæ sit & vbi sit vera Christi Ecclesia: cum extra Ecclesiam nulla sit salus: ac proinde articulus est fidei Christianæ non postremus.

De re etiam sacramentaria, si quis simplici veritate velit esse contentus: quid illa doctrina clarius, quam veteres Patres, Iustinus, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, & in primis Augustinus, è sacris literis tradiderunt, scriptamque nobis reliquerunt? Vnus dicit: Quemadmodum per verbum Dei, caro factus Iesus Christus, carnem & sanguinem habuit: Sic etiam per verbum prelationis, & gratiarum
actio-

*Iustin. in
Apol. 2.*

actionis, sacratam ab ipso alimoniam,
illius incarnati Iesu carnem & sangui-
nem esse didicimus: (nempe iuxta illa
verba Christi, Hoc est corpus meum:)

Atqui Christus, id est, λόγος factus est
caro, sine vlla sui in carnem mutatio-
ne, sed tantummodò per vnionem hy-
postaticam: Ergo neque panis factus
est corpus Christi, per vllam sui in il-
lud transsubstantiationem, sed per so-
lam vnionem: non physicam quidem
illam, nec hypostaticam, sed duntaxat
sacramentalem: Item ait, ex illa alimo-
nia panis nimirum benedicti, sangui-
nem & carnes nostras, per quandam
mutationem (sui scilicet in CHRIS-
TVM) nutriri: ἐξ ἧς (προφῆς) αἷμα καὶ
σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν.

Ergo μεταβολή, quæ fit in Cæna, non
est panis in corpus Christi, vt quidam
malè interpretati sunt; neque Christi
in nos, sed nostri in Christum, propter
insitionem: vt etiam Christus dixisse
legitur Augustino, de sumptione Eu-
charistiæ loquens: Ego non mutabor
in te, sed tu mutaberis in me. Idem ait:
Ad quod (alimentum Eucharistiæ)
nemo admittitur, nisi qui credit, ve-

ram esse nostram doctrinam, ablutus regenerationis lauacro in remissionem peccatorum, & sic viuens, vt Christus docuit. Ergo ad cœnam non sunt admittendi, aut infideles & hæretici: aut qui baptismum Christi nondum acceperunt: aut qui ita in manifestis viuunt peccatis, vt nullam Ecclesiæ dent suæ resipiscentiæ significationem.

*Iren. lib. 4.
cap. 34.*

Alius ait Eucharistiam constare ex duabus rebus, terrena & cœlesti. Panem, licet sanctificatum, rem tamen terrenam vocat: quid ita? quia & è terra est, & in terris existit, & terreno ore editur: Corpus autem Christi, rem cœlestem, non quòd eius substantia sit è cœlo, sed partim quia in vnitatem personæ Verbi assumptum est, partim quia in cœlo est qualitatibus cœlestibus præditum. Et si enim hypostasi, quæ est ipsum VERBUM, vbique est: sua tamen propria $\sigma\tau\alpha$, in cœlo tantum est, non in terra. Ex quo etiam sequitur, illud non edi, aut à terrenis hominibus, aut terreni corporis dentibus: sed ab illis tantum modò, qui nati $\alpha\upsilon\omega\ \text{Jev}$, cœlestis hominis imaginem gestant, modòq;
cœle-

cœlesti, mente nimirum ac spiritu edunt. Et tamen ipsa quoque fidelium corpora, dum solam rem terrenam edunt, ipsa etiam re cœlesti ad gloriosam sui resurrectionem participant, & ab ea aluntur: ut ipse idem autor ibidem disertè explicat.

Credo te C. VI. ex iis, quæ de quatuor præcipuis membris doctrinæ Christianæ, ex symbolo dixi: quid de toto corpore concludendum sit, facillè quæ tua est pietas, oruditio, prudentia, intelligere posse. Summa hæc est: illas esse veras Christi Ecclesias, eoque regni Christi verè munitas vrbes à nobis appellari: quæ generatim quidem sacras literas, speciatim verò receptum ubiq; Catechismum profitentes: ita veterem Ecclesiam, veteresq; Patres venerantur, itaque cum illis in Cœlo degentibus amicitiam colunt, & communionem habent: ut neque in dogmatibus, neque etiam in sacramentorum literarum interpretationibus, facillè ab illis declinent: sed tum demum duntaxat, cum & manifestissimis sacramentorum literarum tum verbis, tum testimoniis, & plus quàm necessariis, ex

principiis fidei deductis consecutionibus, dissentire coguntur. Hoc certè cum primis vitio datur Nestorio, & causa illi fuisse tantæ hæreseos scribitur: quòd Patribus contemptis, & suo confusus ingenio, sacras literas pro suo capite interpretabatur. Quid dico de Nestorio? Imò eundem Patrum contemptum, eandemque de suo proprio ingenio, suaque eruditione confidentiam, aliis quoque multis magnis alioqui viris, in causa fuisse, cur in varias hæreses lapsi fuerint, ex ecclesiasticis historiis & synodis, facile mihi esset, si breuitas epistolæ pateretur, demonstrare. Vnde enim obsecro factum fuit, ut post sacratissimam illam Nicenam Synodum, tot hæretici denuò extiterint: quorum alij veram & æternam Christi Deitatem: alij veram & perfectam eiusdem humanitatem: alij veram utriusque naturæ in vna eandemque persona vnitionem: alij veram naturarum, earumque proprietatum distinctionem, oppugnarunt? Inde sanè, quia contemptis Patrum in Niceno Concilio definitionibus, & sacrarum literarum de persona Christi inter-

interpretationibus: suis autem confisi
ingeniis, & humana vel eruditione vel
eloquentia inflati, sacras literas, fidei-
que fundamenta, pro suo quisque iu-
dicio interpretari, hoc est, deprauare
ausi sunt. Pertinet huc quod Vigilius
contra Eutychem, lib. i. scriptum reli-
quit, de causis hæresium: Sed has (in-
quit) inanum accusationum nebulas
illi effundunt præcipuè: qui aut impe-
ritiæ vitio, aut contemtionis morbo
ægotant: Et dum petulantis animi su-
percilio eriguntur, antiquitùs tradi-
tas à Patribus fidei regulas, ob hoc so-
lum despiciunt, ut malè conceptas
mobilitatum suarum sententias, Ec-
clesiæ intromittant. Hæc Vigilius.
Confirmant hoc quod dico, contraria
Orthodoxorum Patrum ingenia, ve-
stigia, verba: qui sacris literis, & fidei
Christianæ fundamentis, secundum
veterum Patrum definitiones expli-
catis, veritatem Christianæ religionis,
non minus feliciter, quàm fideliter
propugnarunt, confirmatamque in
Ecclesia retinuerunt. Quo spectant
illa in ipsorum definitionibus verba:

DEFINITIONES SANCTORVM

B 3

PATRVM

*Conc. Cal
cedonen.*

PATRVM SEQUENTES VBIQUE
ET REGVLAM: ET NOS EADEM
DEFINIMVS Nihil ergo tutius, quàm
vt quisque in hisce Ecclesiis tanquam
in vrbibus benè munitis, sese conti-
neat: in quibus sacræ literæ, secun-
dum analogiam fidei, & secundum re-
ceptas veterum Patrum interpreta-
tiones, explicantur: ac proinde, qua-
rum eadem est fides, quæ & Aposto-
lorum, totiusque veteris Ecclesiæ
fuit.

Dixi de primo Christiani hominis
officio, qui se suamque familiam, tu-
tam ab hostibus, ad æternam felicitate-
tem seruari cupit: nimirum, vt in mu-
nitas vrbes regni Christi sese recipiat,
ibique constanter permaneat: donec
tandem profligatis per illustrem ad-
uentum nostri Regis, hostibus omni-
bus vbique liberi & tuti esse possimus.

2. Sed sine commeatu, quis vitam diu
traducat suam? Commeatus noster
est quotidiana verbi diuini auditio, le-
ctio, meditatio, & sacræ Cœnæ suis
temporibus perceptio: Vtroque enim
alimur, fouemur & viuimus: idq; pro-
pter Christum vitam nostram, quem
nobis

nobis illa offerunt, & exhibent. Qui manducat hunc panem: (siue ex verbo, siue ex sacramento acceptum) non morietur in æternum. In Actis, discipuli Christi, erant perseverantes in doctrina Apostolorum, & in fractione panis, hoc est, in communibus *ἀγῶναις*, in quibus Cœna Domini celebrari solebat. Talis autem cœlestis commectus, in vrbibus benè munitis deesse non solet: sed nisi edas & bibas, vitamque tuam hac ratione sustentens: quid proderit esse in minutis vrbibus? Ergo frequentandæ conciones, & percipienda sacramenta, lectionique sacrarum literarum incumbendum est.

Accedant etiam preces ad Deum perpetuæ, tum publicæ, tum priuatæ, 3. necesse est: quibus ea petamus, quæ Dominus Iesus peti à Patre iussit: omnia scilicet, quæ tum ad ipsius gloriam, tum ad nostram, proximique nostri salutem pertinent: utque nos ab omni hostium genere tueatur, & tutos seruet in veritate. In die tribulationis, inuocabis me, ait Dominus. Annon verò tum maximè dies est afflictiones: cùm grassantur hæreses, & tyranni ve-

ritatem persequuntur? Tunc ergo maxime inuocandus est Dominus, idque ex fide. Ideo & Apostolus, indefinenter, inquit, orate: Et Christus, Oportet semper orare, & non deficere. Qui autem ita orat, & ex fide orat, quomodo non accipiet? Ideo subdit per Prophetam Deus, ET EGO EXAUDIAM TE. Petite & accipietis, dicebat etiam Dominus Iesus: quærite & inuenietis: pulsate & aperietur vobis.

4.

Quî verò fieri potest, ut ibi feliciter viuatur, eoque & vrbs seruetur: vbi ciues inter se non colunt amicitiam? Colenda ergo est fraterna dilectio, pax, concordia, qua nihil suauius, nihil Deo gratius, nihil ad Ecclesiarum conseruationem conducibilius esse potest: sicut contrà nulla res est, qua citiùs perdantur Ecclesiæ & omnes societates, quàm inuidiæ, quàm odia, quàm simultates, quàm inimicitia, quàm dissidia, quàm pugnae domesticae. Profectò fides ibi nulla est: vbi non viget caritas: cum vera fides, teste Apostolo, operetur per caritatem. Et nota verorum Christianorum semper fuit, fraterna dilectio: dicente Christo,

sto,

sto, in hoc cognoscent homines, quòd sitis mei discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem. Hoc reipsa docent Acta Apostolorum: vbi de fidelibus ait Lucas: Erat illis anima vna, & cor vnum, nempè in domino. Et Tertullianus in Apolog. cap. 39. narrat, Romanos dicere solitos fuisse de Christianis: **VIDE VT INVICEM SE DILIGANT.** Hac enim fraterna dilectione, tanquam verò Christianæ pietatis symbolo, discerni Christianos à non Christianis volebant.

Quàm porrò necessaria sit ciuibus in tali vrbe degentibus, ad se suosque, adeoque & totam urbem, aduersus hostes tuendam, cura valetudinis: paulò antè dictum est. Valetudo spiritalis, hîc mihi est bona conscientia: quæ sicut nascitur à fide, sic etiam fidem, ne prorsus pereat, tuetur: quemadmodum & vita corporis parit valetudinem: Et valetudo, corpus in vita conseruat. Cuique igitur curandum est, vt bonam seruet cōscientiam. Sed quibúsnam rationibus seruatur? Primum, firma, post iustum dolorem, de gratuita remissione peccatorum à no-

bis admissorum, propter Christum fiducia: Deinde, vera resipiscentia: hoc est, serio vitædi porrò peccata, seruandique mandata Dei, studio: firmo denique, si ex infirmitate labamur, denuò resurgendi, & ad CHRISTVM pro condonatione, confugiendi, proposito. Hac ratione, bona semper retinetur conscientia, Qui hoc modo suam curat constanter valetudinem: is certò sciat, nequaquam permillum iri à Domino, vt in æternum moriatur: hoc est, vt in doctrina ad salutem necessaria, in finem vsque erret & pereat. Apostolus enim ait Timotheo: Retine fidem & bonam conscientiam: quam quidam cùm repulissent, naufragium fecerunt circa fidem, hoc est, doctrinam fidei. Ergo, qui conscientiam bonam retinent: ij doctrinæ ad salutem necessariæ, exitiosum naufragium non facient: Domino illos, sicut bonæ conscientia thesaurus, sic etiam perseuerantiæ in fide, cœlestique doctrina, beneficio, pro sua gratia donante. Res igitur tutissima est, cùm semper, tum præsertim in hac religionum varietate, in Ecclesiis, vbi purum

purum sonat Dei verbum, certaque fidei secundum Patrem interpretationes, fundamenta retinentur, persistendo, incumbere verbo Dei audiendo, & sacramentis percipiendis: inuocare Deum: Colere amicitiam cum fratribus, & sibi bonam seruare conscientiam.

Ad hæc autem omnia, quàm necessaria sit vigilantia: quis, nisi rerum prorsus omnium imperitus, ignoret? Vbi nihil prorsus metuendum est, veluti in cælo: ibi nulla etiam opus est vigilantia: sed in summa securitate viui potest & debet. At verò, vbi non desunt fures, latrones, fraudatores, adulatores, impostores, proditores, inimici, hostes, omniâque plena sunt insidiarum: ibi quàm perniciosa sit securitas & otiositas: quis est qui nesciat? Ideo Christus præuidens mala, quæ imminebant, dixit Apostolis: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Et Petrus, Sobrii estote & vigilate: quia aduersarius vester Diabolus circuit, quærens quem deuoret. Quæ autem est hæc vigilantia, quam exigit Spiritus sanctus? Quid sit vigilare in ani-

in animalibus , notum est omnibus hominibus. Ergo tunc etiam homo, quatenus mente præditus est, vigilare dicitur: cum pulsa omni mentis oscitantia, apertisque oculis, in ea, quæ proponuntur, attentè intuetur: ac quæ bona sunt, quæve mala, quæ propitia & quæ aduersa, prudenter discernit: ut inde porro voluntas, & quæ reicienda sunt, reiiciat: & quæ eligenda, eligat: quæ vitanda, deuitet, atque propulset: & quæ admittenda, admittat, ac persequatur. Excusso igitur omnis carnalis securitatis somno, vigilandum: & ab insidiis Diaboli, ab illecebris mundi & carnis, & ab hæreticorum doctrinis ac sophismatibus, diligenter nobis cauendum est. Attendite vobis à falsis Prophetis, dicebat Dominus Iesus, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.

7. Quomodo verò quis, crapula & ebrietate grauatus, vigilare queat? Sobrietas igitur per necessaria est. Proinde Apostolus Petrus præmisit, SOBRII ESTOTE, & postea subiecit, ET VIGILATE: Et Paulus: Sobrii
 fimus,

1. Pet. 5.
 1. Thess. 5.

simus, & vigilemus. Opponitur autem sobrius, ebrio: Et sobrietas dicitur quasi sine ebrietate: qua voce, ipsa etiam crapula per synecdochen intelligitur. Est enim sobrietas, moderatus usus, non solum potus, sed etiam cibi: ut tali ac tanto simus contenti, qualis & quantus ad vitam sustentandam, valetudinemque conservandam sufficiat. Ideo Dominus Iesus ad sobrietatem exhortans, tam à crapula, quam ab ebrietate dehortatus est, dicens: Ne grauentur corda vestra, *Luc. 31.* crapula & ebrietate: vno verbo, quam perniciosa sit ebrietas, luculenter demonstrans. Nam ita hac grauantur corda, & in terram deprimuntur ac suffocantur: ut ad res cœlestes, ad Deum ex animo inuocandum, ad seriam rerum diuinarum contemplationem, ad attentam S. literarum lectionem auditionem, veramque cognitionem, ad salutarem denique mysteriorum Dei, uti est cœna Dominica, considerationem, eleuari non possint: Et qui huic ebrietatis vitio dediti sunt, ij ad omnia pietatis exercitia, ineptissimi fiunt. Et quam multi sunt,

sunt, qui propter ventrem, à veritate deficiunt? tantum abest, ut velint aut possint, aduersus illius hostes vigilare, & à falsis Prophetis sibi cauere: ita tandem miserè pereant, necesse est. Sed longius latiusque sese extendit Christiana sobrietas, de qua Apostolus: Sobrij, inquit, simus & vigilemus: nimirum ad moderatum non solum esculentorum & poculentorum, sed aliarum quoque rerum omnium huius seculi vsum. Non enim vult Deus, ut nimio diuitiarum, voluptatum, honorum, amicorum, liberorum, vxorum, nostræ denique vitæ amore, ceu dulcissimo vino inebriemur: sed ut qui vxores habent, sint tanquam non habentes: & qui flent, ut non flentes: & qui gaudent, ut non gaudentes: & qui enunt, ut non obtinentes: & qui vtuntur hoc mundo, ut non abutentes, &c. Quàm verò sit hæc sobrietas ad retinendam fidem, veramque pietatem necessaria: declarant illi, qui præ nimio mundi rerumque huius seculi amore, deficere solent à fide: alij, prorsus, ut qui nunquam resipiscunt: alij ex parte, ut quos

Deus

1. Cor. 7.

Deus donat resipiscentia : sicut De- ^{2. Tim. 4.}
mas, de quo Apostolus, Demas me de-
reliquit , diligens hoc præsens secu-
lum. Et Dominus Iesus cùm dixisset,
Cauete, ne corda vestra grauentur cra-
pula & ebrietate: subiecit de hac alte-
ra ebrietatis specie, dicendo: ET CV-
RIS HVIVS VITÆ: Et superueniat in
vos vltimus ille dies. Vnde enim hæ
curæ, nisi ex nimio amore huius vitæ?
Sed accedit tertia ebrietas, quæ eò a-
liis pestilentior est, quò subtilior, & ad
mentem magis quàm ad carnem per-
tinet: ebrietas nimirum sapientiæ car-
nis, vanæ eloquentiæ, secularisq; Phi-
losophiæ. Qui enim iis, vt fucato dul-
cique vino, nimium sunt addicti, oble-
ctantur & fidunt: ij porrò fastidientes
simplicitatem doctrinæ Christianæ,
haud difficulter fidei naufragium fa-
ciunt: quæ de re Apostolus: Videte, ne ^{Col. 2.}
quis vos depredeatur per Philosophiam
& inanem deceptionem. Dum enim
mysteria Dei, quæ simplici stylo ac me-
thodo tradita nobis sunt à S. S. nostris
carnalibus speculationibus perscru-
tari, & legibus humanæ sapientiæ, me-
tiri volumus: oppressi à diuina gloria,
quam

quam ferre non possumus, in barathrum diuersarum hæresium præcipientes damur: vt Ario, Martioni, & omnibus fermè hæreticis contigit: quando prudentia carnis inimicitia est aduersus Deum: & animalis homo non percipit ea, quæ sunt Dei, nec potest percipere: stultitia enim sunt illi. Ex iis, quæ quantum breuitas epistolæ patiebatur, de triplici ebrietate dixi: quàm necessaria sit contraria sobrietas ad resistendum hostibus, & ad thesaurum diuinæ sapientiæ conseruandum: vt tu, mi Comes Vlysses, optimè nosti, sic qui non possit, si velit intelligere, credo esse neminem. Quid si accedat etiam nimius & cæcus amor doctorum hominum, præceptorumque nostrorum: quo plerunque ita ebrij fimus: vt quæcunque ab illis dicuntur & scribuntur, ea sine vlllo iudicio & probatione, tanquam oracula Spiritus sancti, contra Apostolicum præceptum, Omnia probate, quod bonum est, tenete, amplectamur, mordicusque teneamus? Sobrij ergo fimus, & vigilemus.

8.

Arma porrò nostra, non sunt carnalia,

lia, sed spiritualia, vt docet Apostolus: duplicisq; sunt generis: alia ad nos tuendos, alia ad hostes feriendos accommodata. Primi generis sunt galea, thorax, balthus, scutum: alterius, gladius, missilia.

Primum itaque, interioris hominis caput, munitum esse debet galea saluari: id est, certa spe salutis, in nobis, sicut iam per Christum, ex sola gratia incoatæ, sic etiam per eundem, ex eadem gratia perficiendæ. Nisi enim adsit hæc certa spes: quis in pugna consistere, eamq; continuare valeat? Petus, ubi partes sunt vitales: thorace iustitiæ, iustitiæ inquam fidei cum primis, & simul etiam bonæ conscientiæ, circumquaque munitum esse oportet. Quis enim congregari in pugna valeat contra tot tantosque hostes: nisi & Deum propitium sibiq; fauentem à se stare, persuasum habeat? & ex corde oderit iniquitatem contra quam, & amet iustitiam pro qua, instituta est pugna?

Lumbos circumcinctos esse oportet baltheo veritatis: pedes verò calceatos cognitione Euangelij pacis: hoc
C est,

est, ita nos, omni ex parte, veritatis cognitione, amore & viribus munitos esse conuenit: vt semper ad pugnam pro Euangelio expediti, & parati simus: sinistra manu scutum fidei tenentes: quo omnia ignita aduersarij iacula excipiamus & extinguamus: dextra autem gladium verbi Dei, quo hostis propulsetur & confodiatur. Scuto quidem fidei vtemur, si aduersus omnia hæreticorum sophismata, principia fidei, de quibus suprâ diximus, firmare tineamus, vt ut strophas ipsas refellere nesciamus: gladio autem verbi, si apertis sacrarum literarum testimoniis & rationibus ex illis necessaria consecutione deductis, hostes conuincamus. Quam ad rem non parum profuerit: si acuta etiam missilia, aculeatâsque sagittas, ex vetustissimorum Patrum pharetris, in hostes transmittamus: quemadmodum & Patres ipsosmet posteriores, priorum testimonia & argumenta, aduersus hæreticos, proferentes, fecisse videmus. Sumenda igitur nobis est tota hæc Dei πανοπλία, cum ardentissimis ad eum precibus: vt hoc tempore aduerso ac turbulento,

to, tam multis, tam variis, tam potentibus aduersariis resistere, tandemque de illis triumphare possimus.

Ad vrbis conseruationem, & cuiusque ciuis salutem, quàm necessarium sit, vt ciuitas ab hostium amicis, stipendiariis, collusoribus, proditoribus repurgata, tutiorem tranquilliorémque vitam degat: quis nisi rerum omnium & præteritarum & præsentium omninò imperitus, ignoret? Danda igitur opera est præfectis Ecclesiarum in primis & Magistratibus: vt secundum Apostolicam disciplinam, diligenter obseruetur, quam quisque & doctrinam profiteatur, & vitam traducat: ac qui edocti & admoniti resipiscere nolint: ij palàm toti Ecclesiæ indicentur, & à sanctis conuentibus, cæterorumque fidelium conuersatione, separentur: ne illorum contagio, alij quoque inficiantur: néve (vt loquitur Apostolus) modicum fermentum, totam massam corrumpat. Cuiq; autem fidei, huiuscemodi præfracti homines, vt ethnici & publicani sunt: illudque Iohannis seruator, Si quis venit ad vos, non adferens hanc doctrinam,

9.

nam, quam videlicet Apostoli tradiderunt de Filio Dei, deq; fundamentis Christianæ religionis, ne recipite eum in domum, nec Aue ei dicite. Hæc disciplina est Ecclesiæ perpetua: de qua & Tertullianus in Apologetico, capit. 39. Magistratus autem pro qualitate porrò criminum & blasphemiarum, in illos ex mandato Dei animaduertet.

10. Quod ad extremum, de ultimo cuiusque ciuis officio diximus: illud in hoc etiam negotio, de quo agimus, facile est ad intelligendum: utinam & ad præstandum. Constanter ergo ad finem vsque cum profusione etiam, si opus sit, sanguinis & vitæ, seruanda est Principi nostro Iesu Christo, data à nobis in Baptismate, fides. Ac proinde, quam doctrinam ex Prophetis & Apostolicis scriptis, ex apertis fidei principiis, & verò etiam ex communi totius veteris Ecclesiæ consensione, certò nouimus esse Christi doctrinam: ea constantissima fide, aduersus omnes dogmatum nouitates, retinenda nobis est: nec solùm in animo eam retinere sed etiam ore ingenuè confiteri,

teri, & ab ea nos nunquam deflectere
velle, liberè profiteri debemus: atque
ita debemus, vt nisi id faciamus, nulla
nobis planè speranda sit salus. Corde
enim creditur ad iustitiam: ore autem
confessio fit ad salutem. Apud Deum
quidem, qui corda intuetur, sola fides
satis fuerit: Sed apud homines, & pro-
pter homines, necessaria etiam est li-
bera eius confessio atque professio.
Qui erubuerit me coram hominibus:
erubescam & ego eum coram Patre
meo: dicebat Dominus Iesus. Per nos
enim promouenda est in hoc Mundo
gloria Dei, nomen Christi, salus proxi-
mi: & nos, qualem sequamur religio-
nem, & qua fide per Dei gratiam præ-
diti simus, toti Ecclesiæ declaremus
oportet: vt quænam sint eius mem-
bra, non planè ignoretur. Proinde i-
dem Dominus, ad confessionem hanc
nos excitans, adiecit: Qui me confes-
sus fuerit coram hominibus: confite-
bor & ego eum coram Patre meo. Er-
go neque muneribus allici ad proden-
dum Christum, neque terri culamen-
tis aut suppliciis, à libera eius Confes-
sione absterreri debemus: sed intuen-

tes potiùs in ipsum ducem fidei & perfectorem Iesum, qui proposito sibi gaudio, pertulit crucem, ignominia contempta, & ad dextram throni Dei confedit, propositum nobis stadium cōstanter decurramus. Qui enim perseverauerit vsq; in finē, hic saluus erit.

His decem capitibus, mi C. V. L. veram rationem, qua in hac tanta, de via salutis, opinionum diuersitate: malorum spirituum in nos incursione atq; impetu: in tanta denique tyrannide Diaboli, suæ quisque suorumque salutis consulere possit: explicatam esse arbitror.

Hanc ego rationem vt sequerer, DE I beneficio, operam dedi, annos iam fermè 34. ac præter sacras literas, quæ illam ex Dei voluntate esse, manifestissimè docent, ipsa etiam multorum annorum experientia, verè diuinam & optimam esse didici. Nam hanc ob causam, relicta Babylonica captiuitate, in liberas regni Christi Ecclesias, tanquam in vrbes munitas, me contuli: in Rheticas primùm, vbi menses octo & amplius: Deinde in Geneuensem, vbi itidem menses plus minus

minus nouem, vitam traduxi : Inde
Argentinam veni, vbi Gallicana tunc
florebat Ecclesia : ibique per annos
XI. & vixi & docui : sed non sine pu-
gna , mortuo illo totius Reipublicæ
ornamento, & scholæ parente, Iacobo
Sturmio, veteribûsque Patribus pau-
latim deficientibus. Post, Clauen-
nam vocatus, in ea Ecclesia pastorem
egi annos circiter quatuor : quàm
fructuosè, licet non absque cruce, tu
generose Comes, qui pro tua singulari
pietate, me semper audiuiſti, & in re-
gno Christi promouendo, tua & opera
& autoritate, non parum iuuisti : opti-
mè etiam noſti. Postmodum, regnan-
te magno illo & incomparabili Prin-
cipe, FRIDERICO III. in Academia
Heidelbergensi, annos decem profes-
sus sum : ac tandem Neustadium veni
in Illustrissimi & fortissimi Principis
IOHANNIS CASIMIRI oppidum,
vbi noua Schola instituta, annos do-
cui septem & amplius : Et vbi adhuc
decrepitus senex , bona tamen per
Dei gratiam valetudine, ex mei Prin-
cipis liberalitate viuo : & vt mun-
do, sicut paulatim corpore, sic etiam

animo in dies magis ac magis moriar, id vt possum, operam do : opto certè. Mundus enim transit & concupiscentia eius : Et vermiculus apud Ionam, paruo horulæ spatio, radicem cucurbitæ, sub cuius vmbra securus viuebat, ita corrofit : vt illa exsiccata, bonus Propheta; quo se ab immenso Solis æstu tueretur, non habuerit. Hanc eandem rationem liberi mei vt persequantur, exopto.

Quæ caussa etiam est præcipua, cur hanc totius Christianæ doctrinæ summam, quæ olim à me in alium commune vsum conscripta fuerat, nunc non solùm meo, verùm etiam familiæ meæ nomine, in lucem edendam curauerim : nempe vt liberis meis, præter illam, quam quotidie in nostris Ecclesiis sonantem Christi doctrinam audiunt : meam quoque eiusdem fidei Christianæ, quam sequantur, formulam relinquerem. Etsi enim ad substantiâ doctrinæ Christianæ quod attinet, nihil ab eo, quod nostræ Ecclesiæ prædicant, in hac mea Confessione diuersum doceam : quia tamen, quantum apud liberos valeat parentum
autori-

autoritas & exemplum non ignoro: idcirco rem non parum vtilem me illis facturum iudicaui, si aliquam mei, meæ inquam non faciei, sed fidei imaginem, inquam, subinde intuerentur, & qua ad serium sacrarum literarum studium, ad profectum in cognitione veritatis, ad perseuerantiam denique in pietate, magis ac magis excitarentur, in Ecclesia Christi relinquerem. Neque enim me latebat, huc maxima illud Apostoli pertinere, quod ad Timotheum scripsit: Qui suorum & præsertim domesticorum curam non habet: fidem negavit, & est infideli deterior.

Huic accessit altera causa, quæ ad me, meamque conditionem, propriè pertinet. Quæ hætenus de Christo, deque eius religione, & corde credidi, & ore confessus sum, atque etiam multos annos publicè in Ecclesia, tum voce, tum libris editis docui: ea vno quoque & iusto volumine, complecti volui: ut quænam fuerit mea fides, toti posteritati constaret: meque in hæreses, quæ nunc passim grassantur, aut quæ vnquam etiam grassatæ fuerunt,

nunquam consensisse, omnes fideles tam præsentes, quàm futuri, adeoque tota verè Catholica Ecclesia, perspectum haberent: præsertim cùm si qua fortassis in re falsus fui, erratum hoc recto illius iudicio subiiciam, & illud ad lydium lapidem sacrarum literarum, & ad analogiam fidei, ab ipsa examinari & corrigi velim.

Tibi verò, mi C. VL. librum hunc meum vt dicarem, multis illisque honestissimis caussis, quas nec tibi, nec cuiquam alij bono viro improbatum iri confido, adductus fui.

Decuit bonæ doctrinæ librum non malum, bonum habere patronum: qui & vellet ob pietatem, & posset ob eruditionem, illum tueri: & id quidem constanter: quam ad rem quantum possit nobilitas sanguinis ac generositas animi, si cum vera pietate coniungantur, longa didicimus experientia. Est enim proprium viri nobilis, constantem esse in re laudabili, honoréq; digna: nec sinere se ab honesto proposito, vel secundis, vel aduersis rebus abduci. Sinceritas & constantia, tales sunt virutes, quæ in rusticos & serui-
les

les animos cadere non possunt. Accedit, quòd vt meæ erga te obseruantia, nostræq; Christianæ amicitia, aliquod apud omnes extaret omnibus seculis monumentum: honestum ac necessarium esse iudicaui. Est enim res & apud Deum, & apud homines, omni laude dignissima, illa quæ ex virtute, eoque sincera ac solida est amicitia: qualis fuit inter Dauidem & Ionatham: Petrum & Iohannem, Paulum & Barnabam. Vt enim non omnium est fides, sicut dixit Apostolus, sic non omnium vera est amicitia: Et vt fides, sic etiam dilectio, ex Deo est, ait Iohannes: nasciturque ex vera pietate atque virtute. Nostram certè conciliauit non caro & sanguis: sed Christus, sed pietas, sed religio, eiusdemque religionis amor: cui postea accessit similitudo animorum, studiorum, morum, suauissimæque per aliquot annos consuetudo, quibus illa fuit confirmata: atque ita confirmata, vt nullo etiam locorum per multos annos, vel maximè longo interuallo, imminui aut labefactari potuerit. Quid? quòd non solum firma ac constans semper huc vsque

que permanfit : fed etiam incrementa accepiffe, & in dies accipere videtur : Spiritu fancto fanctam Φιλαδελφίαν, in cordibus noftris magis atque magis accendente ? Ego certè, quantum me tui videndi, tecum colloquendi, téque in Domino amplectendi, defiderium teneat, fentio : & viciffim ex tuis, tum ad me literis, tum pro me officiis, quãtæ tibi curæ fint res meæ, facilè intelligo. Sic folent veræ amicitia, quæ ex Spiritu Dei conciliantur, perpetuò conferuari, & augeri.

Quæ autem ex Deo funt bona, & aliis quoque vfuì effe poffunt : ea ad ipfius gloriam, & ad fratrum ædificationem, quibuscunque poffunt rationibus prædicanda & celebranda funt. Vt ergo voluit Deus peculiare quorundam fanctorum amicitias, facris literis commendari : fic perpetuo filentio noftra fepeliri non debuit.

Ad hæc, præterquàm quòd non me folum (vt dictum eft) fed meos quoq; cariffimos affines Limacios, totàmque eam honeftam Chriftianàmque familiam, fingulari tua beneuolentia, femper profequutus es : ea etiam fuerunt
& funt

& sunt tua in me officia ac beneficia: ut, nisi planè ingratus esse voluissem, de aliqua mihi, si non iusta compensatione, honesta saltem grati animi significatione, omninò cogitandum fuerit: præsertim cùm inter ingratos, vera amicitia cōsistere nequeat. Quid verò vel tibi gratius, vel tua pietate, virtute & nobilitate dignius præstari à me potuit: quàm si libellum hunc, quo totius Christianæ doctrinæ summam, qua potui breuitate & perspicuitate, complexus sum, tuo nomini consecrarem? Qualis enim quisquam est, & qualem quisque profitetur artem, scientiam, & religionem: talia ei dicari & commendari opera solent ac debent. Sic Lucas Acta, suo & re & nomine Theophilo: sic Cœlius Lactantius, suas Christianas institutiones, Christianissimo Imperatori Constantino: Sic Ambrosius, suos pios de fide, deque Spiritu sancto libros, piissimo Imperatori Gratiano, dicarunt: sic denique ne in re perspicua immorer, quicumque sapuit, tales sibi delegit suorum librorum patronos, quales fuerunt libri: ut librorum tituli, cum
pro-

professione illius, cui dicabantur, congruerent. Ergo cum nulla alia meliori ratione, quàm huius libelli dedicatione, tua in me merita, aliqua ex parte compensare potuerim: hoc qualecunque munusculum, perpetuum amoris erga te mei testimonium, benigno accipias animo, meque vicissim, ut facis, amare pergas: meos verò liberos, T. Cornelium; Ludouicum; Hier: Robertum: Læl. Constantiam: An: Lydiam: Violanthen, cum amantissimaliberorum omnium matre, mihi verò carissima in Domino vxore, R. Liuia, habeas, post meam præsertim mortem, commendatos, rogo & obsecro.

Ego verò tibi à Domino precor meos annos, C. VL. quò & tuis & meis, imò & nostris Ecclesiis, ut hætenus fecisti, diu prodesse queas: sed sine illis incommodis, ad meam vsque ætatem & vltra peruenias, precor, quæ decrepitam senectam consequi solent: & quorum causa, qui dixit καλὸν γηράν, subiecit etiam, καὶ μὴ γηράν πάλιν: πῶς γὰρ γῆρας οὐκ ἔρχεται μόνον. Nam viuere quoque ipsum senile χαλεπὸν βάρϑ̃ solet

solet esset senibus : vt meditandum illis potius semper sit de morte & sepultura, quàm de vita: quo ipsum quoque nomen γέρων, quasi πρὸ γλῶ ὀφῶν, nos semper inuitat.

Cæterùm cùm & VIVERE ipsum per se, magnum sit Dei beneficium: & aliis multis vsui esse possit: & ipsa denique etiam carnis incommoda, quæ senectam consequuntur, vtilia sint spiritui in piis hominibus: his de causis longam alicui pio ætatem precari, non est malum, sed bonum precari: etiam si malis aliquot carere senectus non possit. DEVS ergo optimus max: in bona te seruet valetudine: & bona longaque vita, ad multorum bonorum, pro sua bona voluntate donare dignetur. ὑμέτερά τε καὶ ἡμῶν ἐσθλὰ

τῷ βίῳ δύο. Neustadio

Calend. Aprilis

1585.

A D L E C T O - R E M.

*Q*UAM aliquot ante annos conscripseram fidei confessionem, Candide lector: eam certis de causis, neque in rebus, neque in verbis immutare volui: sed si quæ aut clariùs explicanda, aut pluribus confirmanda esse videbantur: ea seorsum potius declaranda & constabilienda esse iudicaui, quàm committendum, ut ipsa Confessio, quippe cuius iam plura, quàm decem exemplaria conscripta fuerant, & in multorum manus perucnerant, aliqua ex parte mutaretur. Quæ autem inter recognoscendum, digna correctione occurrunt, vel confirmatione: ea suis quoque locis, in ipsa Confessione, hac stellula * notauimus. Vbi ergo hanc notam videris: ad OBSERVATIONES recurrito, & idem caput eundemque Aphorismum consulito. Aliud quoque monendus es Lector. Cum iam absoluta esset totius libri editio: certior factus fui, non deesse, qui improbent, quòd alicubi scripsi, cap. II. Aph. 15. Christum non solum sibi, sed etiam nobis vitam aternam promeruisse: quasi illud

SIBI, impiè à me positum fuerit. Miratus sum initio, & non parum sum miratus: cum nihil hac doctrina sit clarius apud Patres, à quibus & Scholastici acceperunt. Sed simulac in mentem mihi venit: diuersa hominum esse palata: & aliis quidem, ut iuuenibus, uina noua ac dulcia, magis sapere, aliis ut senibus, vetera tanquam salubriora magis probari: Statim desij mirari.

Veterem illam esse doctrinam, liquet ex veteribus Patribus, qui locum illum ad Philip. 2. Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. sic interpretati sunt: ut dixerint, Christum sua humilitate, obedientia & morte, sibi illam exaltationem promeruisse.

Augustinus Tom. 9. in Iohan. tract. 104. in cap. 17. Col. 505. explicans verba Apostoli Philip. 2. Humilitas eius (inquit) incipit ab eo loco, Semetipsum exinanit: claritas uero, incipit ab eo loco, Propter quod & Deus exaltauit eum, &c. Humilitas, claritatis est MERITUM, claritas, humilitatis est premium: sed hoc factum est in forma serui: in forma uero Dei, semper fuit, semper erit claritas. Hec eadem Augustini verba probauit Beda: ea enim retulit in suos commentarios, in caput 2. Philip.

Ambrosius in eadem verba Apostoli, PRO-

» PTER QVOD ET DEVS, &c. quid &
 » quantum (inquit) humilitas mercatur, osten-
 » dit.

» Hieronymus in eundem locum: quia se af-
 » sumtus homo humiliare dignatus est: Diuini-
 » tas, qua humiliari non potest, eum qui humi-
 » liatus fuerat, exaltauit. Nota illud, QVIA.

Vigilius contra Eutychen, lib. 5. pag. 130. ait
 » Christum secundum humanam naturam, ob
 » meritum, honores accepisse.

» Item pag 132. demonstrans, HONORI-
 » BUS SVBLIMARI, hoc non posse attribui
 » Christo, secundum diuinam naturā, sed tan-
 » tum secundum humanam. Præter alia ita scri-
 » bit: Numquid & honoribus sublimari, & di-
 » gnitatis profectibus augeri natura eius (diui-
 » na) indigebat: vt humilitatis & obedientia ac
 » mortis MERITO. sublimium meritorum te-
 » nere fastigiū, & potestati cæli ac terræ merere-
 » tur accipere, tanquā qui antea non habuit? An
 » fortè negabunt Domino Iesu Christo ob meri-
 » tum passionis & mortis hæc omnia fuisse colla-
 » ta? Legant Apostolum dicentem de ipso. Hu-
 » militauit semetipsum, factus obediens vsq; ad
 » mortem, mortem autē crucis propter quod &
 » Deus illum exaltauit, & donauit illi nomen,
 » quod est super omne nomen, vt in nomine Ie-
 » su, omne genu flectatur, cælestium, terrestrium
 & in

& infernorum. Et David, de torrente (inquit) in via bibet, propterea exaltabit caput. De torrente in via, id est, de fluio mortis humana bibet: propterea exaltauit caput, quia mortem gustauit. Et ipse in Euangelio, propterea (inquit) diligit me Pater meus, quoniam animam meam pono pro ouibus meis, &c.

Et paulo post subdit: persequamur ergo omnia adhuc beatitudinis eius munera. passionis eius MERITO acquisita: quibus lucet clarius apparebit, non posse ei secundum quod natura Deus est, sed secundum quod natura homo factus est, conuenire. Legantur quae sequuntur. Plura possem proferre testimonia: sed epistolae breuitas non patitur, neque etiam est necesse. Hec certe vetus est Ecclesiae doctrina. Rogo igitur conuiuas meos, ut si vino & veteri & nouo in mensa proposito, ego tanquam Senex, relicto aliis nouo, de veteri bibam: ne mihi succenseant. Mea enim valetudini, ut debeo ex mandato Dei, consulo: de bono etiam nouo libentius alioqui, quam de malo veteri, bibiturus.

Neque hoc praetereundum fuit: quod inter relegendum librum iam impressum offendi erratum, in observationibus, pag. 248. linea 25. illi particula πὲν, praepōnenda est dictio, Ἰωάννης: ut hac sit lectio illud Ἰωάννης

μὲν. Non enim de sola illa particula μὲν, sed de toto illo dicto Pauli, sermo mihi fuit: quem admodum liquet ex iis, quæ ibi sequuntur.

Addam & hoc. In appendice de persona Christi ad calcem observationum, ut ex Vigilio, breuem rationem, quæ controuersia, de reali communicatione Idiomatum, conciliari possit, indicarem: dixi, carnem Christi dici posse; sine ulla contradictione, & omnipotentem, & non omnipotentem esse, ubique præsentem, & non ubique præsentem: diuersis nimirum respectibus. Sua enim propria ἁγία, non esse: esse autem ipsa ὡς ὁ Θεός, quæ illi cum natura diuina communis est. Hic ergo, ne tibi à Sophista aliquo fiat fucus: hanc nota explanationem. Cum dicimus propria ἁγία, præsentem non esse: id bifariam intelligi potest. Primum hoc sensu, ut secundum questionem, quæ τὸ ὅτι quòd sit, vocatur, ipsa carnis Christi substantia, realiter præsens esse dicatur, non sua cognitione, non suo imperio, non etiā τῇ ὡς ὁ Θεός tantum: sed reali ac propria sua ἁγία: quo sensu, λόγος quoque sui ἁγία, ubique esse verè prædicatur: quia sua ἁγία omnia implet. Deinde hoc altero sensu: ut secundum questionem τὸ δὲ ὅτι quare sit, causæ queratur, cur ubique præsens sua ἁγία, esse dicatur: utrum hoc habeat ex sua natura seu ἁγία, an verò ex gratia

gratia donoque unionis hypostatica: quo sensu λόγος etiam dicitur Deus esse, & omnipotens sua ἁσιᾶ: quod hoc habeat non ex gratia, sed ex sua natura atque ἁσιᾶ. De primo: multi haecenus acriter pugnarunt, ut partem affirmatiuam defenderent: carnem Christi ubique esse sua ἁσιᾶ: idq. in hunc finem fecerunt, ut inde eam sua ἁσιᾶ realiter existere in pane, concluderent. Nos constanter utrumque pernegauimus. De secundo: iidē negant, & rectē, sed nemine contradicente, carnem Christi ex sua naturali ἁσιᾶ, hoc habere, ut sit ubique praesens: sed ex unione quidem hypostatica, hoc illam fuisse consecutam, ut posset si vellet, ubique esse: à resurrectione verò & glorificatione, id accepisse, ut reipsa sit sua ἁσιᾶ ubique existens. Nos unum cum ipsis: alterum contra ipsos, falsum esse contendimus. Et ratio alterius membri hac est: quia unio hypostatica facta est ἀτέλειως καὶ ἀσυγχύτως, ut Concilium Chalcedonense definiuit: hoc est, sine ulla vel naturarum seu τῶν ἁσιῶν, vel essentialium proprietatum mutatione, & confusione. Si ἀτέλειως: Caro igitur ab unione non accepit, multo minus à glorificatione, aliquam in sua ἁσιᾶ, aut in suis essentialibus proprietatibus, mutationem: sed manet ἁσιᾶ creata, finita, circumscripta. Non maneret autem: si autem

D 3

posset,

posset, aut reipsa esset ubique præsens, & quidem secundum se totam: cum illud cadere non possit nisi in ἑσῶν infinitam simul, & simplicissimam, qualis est diuina. Si ἀσυγχύτως: quibus ergo discernitur diuina ἑσῶν, ab humana: ea humana attribui non possunt: alioqui confusio sequitur, qua discerni nequeat una natura ab altera: & an hæc Christo competant, de quæ illo prædicentur, secundum diuinam, an verò secundum humanam. Aduersus hanc Eutychianam confusionem, adiecta fuit à Chalcedonensi Concilio illa particula ἀσυγχύτως: Et explicatur à Patribus, hac regula, quam passim legimus: Quacunque legis de Christo, altiora & diuina, ea diuinæ eius naturæ: quæ humiliora & humana, ea humane attribuito. Iustinus Græcè, fol. 178. ὅταν ἀκρίβης πρὸς τὸ ἑνὸς ἡοῦ τὰς ἐναντίας Φωνάς, κατὰλλήλως μέμριζε τὴ φύσιν τὰ λεγόμενα: αὐτὸν μέγα πρὸς θεῖον, τῇ θεῖᾳ φύσιν προσνέμων: αὐτὸν δὲ μικρὸν καὶ ἀνθρώπινον, τῇ ἀνθρωπίνῃ λογιζόμενον. ἔτι γὰρ ἐπὶ τῶν Φωνῶν ἀσύμφωνον διαφύκει, ἐκείνης ἀπέφυκε δεχομένης φύσεως: ἔτι υἱὸν τὸ ἓνα, καὶ πρὸ πάντων αἰώνιον, καὶ πρὸς πάντων κατὰ τὰς θείας γραφὰς ὁμολογῶν. Nec dissimilia tradit Cyr. T. 2. Dial. 5. cū Hermia, col. 320. Damasc. autē, lib. 3. c. 4. egregiè totū hoc cōtra confusionē Eutychianā explicat:

cat: ac prater alia in hac scribit verba: θεότητα
 μὲν ἔν λέγοντες, ἔκκλητονομάζομεν αὐτῆς τὰ ἑ
 ἀνθρωπότητι ἑιδιώματα. ἔγὼ φημὲν θεότητα
 περὶ τὴν ἡ κλῆσιν. οὕτε ἡ σαρξ, ἢ τοι ἑ
 ἀνθρωπότητι ἑκατηγορεῖται τὰ ἑ θεότητι ἑιδιώ-
 ματα ἔγὼ φημὲν σάρκα, ἢ τοι ἀνθρωπότητα ἑκ-
 κλητον. Postea quomodo de persona, siue ab una
 natura, siue ab altera nominetur, quæ cuiusq;
 sunt nature propria, prædicetur: fusius declarat.

Hæ duæ sunt inuictæ rationes, quibus euinci-
 tur, carnē Christi, nō accepisse ex unione, aut
 ex glorificatione: ut sua propria ἑσὶα, ubiq; esse
 queat. Si ergo cōcedenda sit (q̄ tamē nō proba-
 mus) hæc locutio, caro Christi ubiq; præsens est:
 nō alio sensu esse cōcedendā docemus, quā sua
 ἑσὶα, ve etiā sua scientia, potentia ἑ im-
 perio: minimē autē sua propria ἑσὶα, creata ἑ
 finita: quod hoc sit monstrū verē Diabolicum,
 verā Christi humanitatem, qua nobis similis
 est per omnia, excepto peccato, penitus abolens.

Possēt ἑ alia addi explicatio illius propositio-
 nis, quā ex Damasceno colligimus. Libro enim
 quarto, de orthodoxa fide, cap. 3. explicās, quo-
 modo adoremus carnem Christi, ad calcem ca-
 pitis, in hac scribit verba: καὶ ἔγὼ φημὲν, ὅτι
 σάρκα προσκυνοῦμεν ψιλῶ, ἀλλὰ σάρκα θεῶ,
 ἢ τοι σεσαρκωμένον θεόν. Possumus igitur ἑ nos
 sic explicare propositionem, caro Christi, id

est, Christus incarnatus, ubique praesens est:
 sed quanam sui parte, seu secundum quamnam
 naturam? Faxit DEVS, ut omnes tandem
 idem in Domino sapiamus, & loquamur. Te
 verò Christiane lector, quisquis es, Christianè,
 hoc est, sincerè, & ex animo rogo: ut si quid
 fortè in hoc meo libello desideres: illud me li-
 berè moneas, & amicè doceas: certò persuasus,
 te mihi facturum rem longè gratissimam. Ni-
 hil enim magis cupio, quàm ut antequam mo-
 riar, talem in Ecclesia, fidei confessionem re-
 linquam, quæ ad lapidem lydium sacrarum li-
 terarum diligenter examinata, pio cuique
 & docto viro, eoque toti Ecclesia verè Catho-
 lica, probetur. Vale: & pro vera Ecclesiarum
 omnium nomen Christi inuocantium, inter se
 conciliatione ac coniunctione, subq; uno &
 eodem capite Christo coagmentatione, Deum
 Patrem, per eundem Dominum Iesum Chri-
 stum, nobiscum rogato: mèque in tuis
 precibus commendatum habeto.

πελὺ ἰαχὺς δέησις δικαίῃς
 ἐνεργουμένη.

HIERON. ZANCHII,
DE
RELIGIONE
CHRISTIANA,
FIDES:

*Quam nunc demum, annum agens LXX.
suo suæq; familia nomine, in lucem eden-
dam curauit.*

CAPVT PRIMVM.
DESCRIPTVRIS SANCTIS,
TOTIVS CHRISTIANÆ RELI-
gionis fundamento.

I.

*De Deo, rebûsq; ad religionem pertinentibus,
soli Deo simpliciter esse credendum.*

REDIMVS, de Deo, rebûsque
diuinis, ad regnum Christi, salu-
témque nostram pertinentibus,
à nemine posse nos melius cer- *Ambros.*
tiusque doceri, quàm à Deo ipso: qui nec fal- *epist. 31.*
li nec fallere potest. Deum nemo vidit vn- *Iob. 1. 18.*
quam: Filius qui est in sinu Patris, ipse enar-
rauit nobis.

D S

Deum

II.

*Deum loqui in scriptis Prophetis & Apostolicis.**Rom. 1. 19.
20.**Hebr. 1. 1.**Heb. 2. 3.**2. Pet. 1. 21.**Matth. 10.
20.*

Deum autem nouimus, tamen si totius orbis hominibus, per ea quæ facta ab ipso sunt, non exiguam neque obscuram sui suæq; sempiternæ virtutis ac Deitatis cognitionem exhibuit, ita, ut quotquot illum, non ut Deum glorificarunt, inexcusabiles facti sint: suæ tamen Ecclesiæ peculiari ratione, per Prophetas nimirum atque Apostolos, spiritu suo afflatos, perque ipsorum scripta, sese suamque voluntatem, clariùs pleniusque reuelasse: eoque scripta Prophetica & Apostolica, ipsissimum esse Verbum Dei.

III.

*Prophetica & Apostolica scripta esse solos Canonicos libros.**2. Tim. 3.
16.*

Prophetica verò & Apostolica scripta ea esse non dubitamus quæ idè Canonorum librorum nomine Ecclesia Dei appellare solita est, quia cum hosce libros certò nouerit esse Θεοπνεύτους, eos etiam solos pro canone totius Christianæ pietatis, ad quem omnis de religione controuersia examinanda sit, semper agnouit: Reliquos. quanquam in volumine sacrorum Bibliorum continentur, idè tamen Apocryphos vocans, quòd eos ita esse à Spiritu sancto, sicut prioris generis, minimè perspectum habeat.

IV.

*Libri Canonici & Apocryphi quinam
sint.*

Pro certissimo igitur verbo Dei, hosce li- *Concil.*
bros ex veteri Testamento cum tota, tam an- *Laodic.*
te quàm post Christi aduentum, Ecclesia, sine *can. 59.*
vlla dubitatione agnoscimus atque amplecti-
mur.

<i>Quinq; libros Moſis:</i>	<i>Pſalmos:</i>
<i>Ieſus &num:</i>	<i>Proverbia:</i>
<i>Iudicum &num:</i>	<i>Eccleſiaſten:</i>
<i>Rutha &num:</i>	<i>Canticum canticorum:</i>
<i>Samuelis duos:</i>	<i>Ieſaiam:</i>
<i>Regum duos:</i>	<i>Ieremiam cum Threnis:</i>
<i>Paraliſipomenon duos:</i>	<i>Ezechielem:</i>
<i>Eſdra priores duos:</i>	<i>Danielis priora duodecim</i>
<i>Eſthera capita nouem & priores decimi capitis</i>	<i>capita, excepto trium</i>
<i>Verſus tres:</i>	<i>puerorum cantico:</i>
<i>Iobum:</i>	<i>Minores Prophetas duode-</i>
	<i>cim.</i>

Pro non Canonicis autem hosce reli-
quos accipimus.

<i>Iuditham:</i>	<i>Danielis cap. 13. & 14.</i>
<i>Thobiam:</i>	
<i>Eſdra tertium & quartum:</i>	<i>Canticum item trium pue-</i>
<i>Sapientiam Salomonis:</i>	<i>rerum, quod eſt capiti</i>
<i>Sapientiam Ieſu filij Si-</i>	<i>tertio affixum:</i>
<i>rach, qui Eccleſiaſticus</i>	<i>Eſthera à tertio Verſu capi-</i>
<i>Latinis dicitur:</i>	<i>tis decimi reliquum:</i>
<i>Baruchum:</i>	<i>Macchabaorum &trumq;</i>
<i>Epistolam Ieremia:</i>	<i>librum.</i>

Hæc de Veteri.

Ex nouo autem Testamento nullum exci-
pimus: quoniam etſi aliqui ſint, de quibus o-
lim fuit dubitatum, poſtea tamen agniti fue-
runt & ipſi non minùs quàm alij pro Apoſto-
licis

licis scriptis: quorum iudicio nos quoque subscribimus.

Prioris generis sunt:

Euangelia secundum	{	Matthaeum:	Acta Apostolorum:
		Marcum:	Epistola Pauli:
		Lucam:	Petri prior:
		Iohannem:	Iohannis prior.

Posterioris sunt:

Epistola ad Ebraeos:	Secunda & tertia Iohannis:
Iacobi epistola:	Epistola Iuda:
Posterior Petri.	Apocalypsis.

Licet enim maioris cuiusdam autoritatis illi de quibus nunquam, quàm isti, de quibus aliquando fuit dubitatum, quodam modo esse videantur: Nos tamen perinde vniis atque aliis, tanquam certo Dei verbo credimus: apocryphis verò, qui in volumine Bibliorum habentur, primum post Canonicos locum tribuimus.

V.

Solis Canonicis probari posse dogmata fidei.

*Hieron. in
praf. in lib.
Sal. Cypr.
in Symb.
pag. 377.
Conc. Lao.
cap. 59.*

Ac proinde Canonicis libris duntaxat ad dogmata fidei probanda utimur, utendūque esse cum Patribus docemus: Reliquos verò non parum autoritatis ad eadem iam probata postmodum confirmanda habere sentimus.

VI.

Canonicos libros suam ab Ecclesia autoritatem non accepisse.

Quare illud quoque extra omnem controversiam habemus, & habendam esse sentimus.

Licet

Licet Ecclesia à primis Patribus, Prophetis nimirum & Apostolis. qui à Deo doctrinam immediate acceperunt, eamque literis commiserunt edocta & à Spiritu sancto persuasa, perpetua & continuata traditione, quinam sint, & qui non sint Canonici, posteris indicarit, testimoniúmque diuinæ ac cœlestis veritatis, illis dederit, & perpetuò det: nullam tamen hæc scripta accepisse, habereve autoritatem ab illa, sed à solo Deo, proprio horum autore: còque per sese, quia verbum Dei sunt, ius habere in omnes, dignáque esse quibus simpliciter ab omnibus credatur & obediatur.

V I I.

Ad fidem tamen sacris literis apud homines faciendam: non parum prodesse autoritatem Ecclesie.

Quanquam interim non inficiamur, quin autoritas Ecclesiæ, multum ad homines, quò sacras literas, tanquam Dei verbum audiant ac legant, permouendos, habeat ponderis: iuxta illud Augustini, Non credidissem (sic enim sensit) Evangelio. nisi autoritas Ecclesiæ me commouisset. Quòd tamen crediderit, se hoc non ab Ecclesia, sed à Spiritu sancto. cuius est donum fides, accepisse, ubique prædicat idem Augustinus.

*Tom. 6.
contr. Epi.
Fund. c. 5.*

V I I I.

Ecclesiam nullam habere autoritatem in sacras literas.

Disputare verò an maior sit Ecclesiæ autoritas,

ritas,quàm sacræ Scripturæ , multò verò magis partem affirmatiuam asserere,quasi Ecclesia præter donum, quod habet, cognoscendi Spiritus,scripturásque Canonicas ab aliis discernendi, deque illis testificandi, illásque interpretandi, habeat etiam auctoritatem eis vel addendi quidpiam, vel adimendi, deque illis dispensandi : plus quàm sacrilegum esse iudicamus. Deus enim mandat, ne quid quis addat, aut imminuat, néve quispiam declinet ad dextram, vel ad sinistram, sed omnes ad vnum sibi in suis sacris literis loquenti simpliciter per omnia obediant.

Deut. 4.2.

Ex. 5.31. &

12.32.

Apoc. 22.

18. & 19.

IX.

*Scripturam sacram ita esse perfectam,
ut nihil ei addi vel adimi a nobis possit.*

Est enim Scriptura sancta usque adeò & perfecta, continens abundè, quidquid ad salutem necessarium est, ut nihil ei addi possit : & perfectè prudentérque conscripta, ut nihil etiam queat de illa detrahi.

X.

*Acquiescendum igitur esse in sacris
literis.*

Proinde in doctrina sacrarum literarum, sicut omnes pij debent, nos quoq; acquiescimus : tenentes illud Apostoli, Omnis Scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad doctrinam, & quæ sequuntur.

2. Tim. 3.

16.

XI. *Nihil*

XI.

Nihil de Religione extra verbum Dei esse statuendum: sed omnia ad illud corrigenda.

Quare etiam sentimus, nihil de religione statuendum esse in Ecclesia Dei, quod aut non habeat apertum in libris Canonicis testimonium, aut manifesta necessariæque consecutione inde euincatur. Ac si quid unquam irrepsit in Ecclesiam, vel doctrinæ, vel cultus, quod cum sacris literis consentaneum non sit: illud esse legitima ratione vel prorsus tollendum, vel ad regulam verbi Dei corrigendum: omnes item controuersias de religione, ex iisdem sacris literis esse legitimè diiudicandas & componendas.

Dist. 9.

XII.

Traditiones verè Apostolicas & Catholicas in Ecclesia retinendas esse.

Traditiones interim, quas manifestè constat ab Apostolis profectas, in omnibus semper Ecclesiis obseruatas fuisse qualis est de die Dominico, loco Sabbathi sanctificando, & similes: tamen in sacris literis nullum de illis seruandis exstet mandatum, in Ecclesiis tamen retinendas esse iudicamus.

Aug. Tom. 7 cont. Donat. l. 6. 4. cap. 14 & Tom. 2. ad Ian. ep. 118 D. 1. c. 8.

XIII.

Perspicuam esse Scripturam in iis, quæ ad salutem necessaria sunt: eoque ab omnibus esse legendam.

Neque verò solum abundè, verum etiam perspi-

Psal. 1. 2.

perspicuè, totam salutis doctrinam, in sacris literis traditam esse sentimus atque nouimus: cum Deus populo suo non sit locutus, nisi lingua populari, quæ ab omnibus intelligeretur: vt summa sit iniquitas & tyrannis, eorum librorum lectione, eoque & in linguam cuiusque gentis propriam conuersione cuiuspiam interdiceret, quos Deus ab omnibus, ipsorum salutis causa legi, & in omnium manibus dies noctesque versari voluit atque iussit.

XIV.

Fideles piorum doctorum interpretationes non esse contemnendas.

*1. Thes. 5.
31.*

Etsi verò Scriptura Sacra in iis, quæ ad salutem necessaria sunt, perspicua est: non improbamus tamen eruditorum, piorumque doctorum, tam veterum, quàm recentiorum, interpretationes & explicationes, nempe, quæ petuntur ex iisdem Sacris literis, & quatenus Scripturæ per Scripturas explicantur, idque consentaneè cum primis fidei principiis: quorum summa tum in Symbolo Apostolico, tum etiam in symbolis verè Oecumenicorum sanctorumque veterum Conciliorum, aduersus manifestè hæreticos coactorum, continetur.

XV.

Solum verbum Dei, fulcrum esse Fidei, & fundamentum Religionis.

Ro. 10. 17.

Nam nulla re alia niti potest aut debet fides nostra, quàm verbo Dei, in Sacris literis tradito: vt semper fides sit ex auditu, auditus, verò

verò per verbum Dei : cui quidquid in quorumuis hominum libris aduersatur, reiicimus quidquid est consentaneum , amplectimur : quod verò neutro se habet modo, illud, prout Ecclesiis expedit, vel non expedit, admittimus vel reiicimus, admittendumque esse vel reiiciendum docemus.

CAPVT II.

DE DEO, DIVINISQUE
PERSONIS ET PROPRIETATIBUS.

I.

Unum tantum esse Deum, in tres personas distinctum.

* Edocti igitur à Deo in sacris literis, quæ sunt ipsius verbum, credimus, vnum tantum *Deut. 4. 6.* esse, hoc est, vnam simplicissimam, impartibilem, æternam, viuentem, perfectissimamque essentiam in tribus *ἰσὶς ἀμέρισ*, seu (vt Ecclesia solita est loqui) personis, æterno nimirum Patre, æterno Filio, æterno Spiritu sancto, in- *Matth. 28.* ter se verè, sed citra omnem diuisionem, distinctis subsistentem : principium & causam *1. Ioh. 5. 7.* rerum omnium.

II.

Ita unamquamque personam verum esse per se Deum, vt tamen non sint tres dii.

Ita enim credimus, atque è sacris literis dicimus, Patrem per se verum & perfectum
E esse

esse Deum, Filium item per se Deum & Spiritum sanctum per se Deum: vt tamen non multi sint, sed vnus tantum Iehoua: à quo omnia, per quem omnia, & in quem omnia.

Rom. II. 36.

III.

Proprietatibus personalibus personam à persona distingui: Essentialibus autem ab omni creatura differre.

* Quoniam verò sacræ literæ ita loquuntur de Deo, vt multas illi attribuant proprietates, tum essentielles, tum personales: & essentialibus quidem eum differre docent à rebus omnibus creatis, personalibus autem vnamquamque personam ab altera distingui: Idcirco nos quoque credimus, sicut generare Filium ita proprium est Patris, vt neque Filio, neque Spiritui sancto conueniat, & contrà generari, non nisi Filio, atque ita de reliquis: Sic etiam, simplicissimum esse æternum, immensum, vbique præsentem, simpliciter omniscium, simpliciter omnipotentem, simpliciter bonum, & huius generis alia, ita propria esse Dei vt nuli queant reapse communicari creaturæ: ita vt eadem (exempli causa) immensa bonitate bona sit, aut omnipotentia omnipotens, qua & Deus est.

IV.

Essentiales proprietates in Deo, reipsa non differre ab essentia.

Agnosimus enim in Deo propter eius simplicitatem essentielles proprietates, reipsa non differ-

differre ab essentia : ac proinde illas sine hac communicari non posse ulli creaturæ : eoque nec ullam creaturam verè esse , dicere posse simpliciter (exempli causa) omnipotentem , simpliciter bonam , iustam , sapientem & id genus alia : quemadmodum & Dominus Iesus de vno attributo loquens , de omnibus docuit, dicendo, Nemo bonus (simpliciter) nisi Deus. Matth. 19.

V.

Nihil simpliciter tale esse aut fieri posse, qualis est Deus: nisi & simpliciter Deus esse possit.

Quapropter qui aliquam creatam substantiam volunt fieri potuisse aut posse diuinarum proprietatum , quibus talis sit , qualis est & Deus, vt simpliciter omnipotens, & huiusmodi, participem : hanc quoque fateantur esse, aut esse posse Deo $\delta\mu\acute{o}\sigma\iota\omicron\nu$, necesse est : quando neque Filius ipse simpliciter omnipotens est, nisi quia $\delta\mu\acute{o}\sigma\iota\omicron$ est Patri: atque ita etiam Spiritus sanctus.

VI.

Confirmatio superioris sententiae.

Vnde etiam intelligimus, qui fiat, quod, cum Filius non minus sit omnipotens, quam Pater, & ita etiam Spiritus sanctus, non tamen dicamus eos esse tres omnipotentes, sed vnum tantum omnipotentem, cum Athanasio, totaque Ecclesia confiteamur : quia nimirum vna tantum est omnium eademque $\epsilon\sigma\tau\iota$. Cum itaq; nulla res creata vnam & eandem habeat

*Symbolum
Athanasij.*

cum Deo essentiam, sed longè aliam atque diuersam: si ea etiam fieri possit, communicatione diuinæ omnipotentia omnipotens, plures vno esse possint omnipotentes necesse est: quod non sine blasphemia dici posse credimus.

VII.

Errores.

Itaque damnamus & execramur omnes hæreses, quæ aduersus hunc primum fidei articulum exortæ, aut ab inferis reuocatæ à sanctis etiam Patribus in legitimis Conciliis damnatæ fuerunt: Cerinthi, Ebionis, Valentini, Marcionis, Manichæi, Arij, Eunomij, Sabellij, Praxeæ, Fotini & similium, veluti Serueti & Tritheitarum, blasphemias quoque Iudæorum & Turcorum: ac denique omnes hæreses, quæ aut contra vnitatem essentia diuinæ, aut contra veram personarum trinitatem, fuerunt à diabolo excogitatæ: ac proinde, quæ vel negant Filium verum & æternum esse Deum, & ita Spiritum sanctum: vel quæ has cōfundunt personas, & vnum atque idem ἑνὸς ὁντος esse dicunt, quod propter diuersos respectus, diuersis etiam nominibus Patris, Filij, & Spiritus sancti appellatur. Nec non & illos omnes damnamus errores, qui essentielles Dei proprietates, ab essentia diuina separant: id quod nobis illi quoque imprudenter facere videntur, qui illas alicui creaturæ sine essentia communicatione, reuera communicari posse, vel potius communicatas iam esse docent.

CAPVT III.

DE PRÆSCIENTIA ET

PRÆDESTINATIONE

Dei.

I.

Deum omnia ab æterno præcognouisse & præuidisse.

Credimus Deum, antequam creasset mundum, iam inde ab æterno pro sua immensa sapientia præcognouisse omnia, quæ porro aut factururus erat ipse bona, aut permissurus ab aliis fieri mala: vsque adeò, vt nihil eum vnquam latuerit, lateréve possit: sed omnia, tam quæ facta sunt, fiunt, futuræve sunt quàm quæ fieri possunt, etiamsi nunquam fiant, nuda & aperta semper fuisse & esse oculis eius, non dubitamus. Heb. 4. 13.
Act. 15. 18.

II.

Deum omnia in suo æterno consilio præfinituisse, & ad optimos fines præordinasse.

Nec solum præuidisse omnia Deum habereque præsentia in suo conspectu credimus: verum etiam in sapientissimo suo illo & æterno consilio, quæcunque aut ad mundi creationem & gubernationem, aut ad Ecclesiæ ex aliorum hominum colluie collectionem redemptionem salutemque æternam, pertinebant, ac pertinent, præfinituisse: ac mala etiam omnia, quæ fieri sapientissimè erat permissurus, ad optimos fines, pro infinita bonitate sua Act. 4. 28.

Matth. 10. præordinasse: ita ut ne capillus quidem cadat
29.30. de capite nostro, sine voluntate Patris, & sine
 causa.

III.

*Omniū hominū alios ad vitam, alios
 ad mortem prædestinatos esse.*

Quapropter etiam non dubitamus, Deum,
Eph. 1.4.5. omnium hominum (ut de Angelis nil dica-
 mus) quos creaturus in Adamo iustos, præui-
 derat etiam in eo omnes peccaturos, alios in
 Christo elegisse, ut essent sancti & immacula-
 ti in conspectu eius, in caritate, eoque ad æter-
 nam vitam, ex mera gratia, & secundum pro-
Rom. 9.22. positum voluntatis suæ, prædestinasse: alios
 autem hac gratia noluisse dignari, eoque tan-
 quam vasa iræ ad interitum, pro iusto suo iu-
 dicio, præparasse: ut in illis infinita ipsius mi-
 sericordia, in his autem iustitia toti mundo pa-
 tesfieret ad ipsius gloriam.

IV.

Sanctorum electionem esse gratuitam.

Quemadmodum enim vocatio ad Chri-
Ephes 1.9. stum, & iustificatio in Christo, tota gratuita
Tit. 3.5. est, non autem ex operibus nostris: sic etiam
 intelligimus, totam prædestinationem san-
 ctorum gratuitam esse, quia in Christo facta
Ephes 1.4. est, & propter Christum executioni manda-
Rom 9.11. tur: ut nemo possit in seipso gloriari, sed qui
1. Cor. 1.31. gloriatur, in Domino gloriatur.

V. *Præ-*

V.

*Prædestinatos nos esse non solum ad finem,
sed etiam ad media.*

Vnde & credimus, cùm Deus nos elegerit in Christo, vt effemus fideles & sancti. & inculpati, in conspectu ipsius, nos prædestinatos esse non solum ad finem, hoc est ad æternam vitam & gloriam: verùm etiam ad media, per quæ ad finem peruenitur: atque in primis ad fidem, qua inseramur Christo: & ad regenerationem, veramque resipiscentiam, qua facti noua creatura in Christo, sanctè viuamus ad eius gloriam, & proximi ædificationem.

Eph. 1. 4. 5.

2. Cor. 5. 17

Gal. 6. 15.

Matth. 5.

16.

VI.

*Non esse electos, eo que nec seruari posse, qui
nunquam Christo per ipsius Spiritum,
fidemq; viuam inserun-
tur.*

Proinde illi turpiter & in suam perniciem falluntur, qui putant se electos esse, & ideo saluos fore, etiamsi non sint Christo per fidem insiti, neq; resipiscant à peccatis, nec studeant voluntati Dei, bonisque operibus faciendis. Distingunt enim, quæ Deus coniuncta esse vult.

Tit. 1. 16.

Eph. 2. 10.

VII.

*Debere quemq; considerare, se esse electum in
Christo: certiores autem fieri nos pos-
se ex fidei nostre in Christum
sensu.*

Hinc etiam liquet, quanquam nemo in genere eximere se debet è numero electorum,

cùm neq; scriptura hoc faciat, sed potiùs confidere, se, cùm vocatur ad Christum, secundum æternum Dei propositum & electionem vocari: si quis tamen velit de certa sui electione fieri certior, huic recurrendum esse ad fidem, & ad conscientia testimonium an sentiat se verè in Christum credere, sinceròque amore affectum esse erga Deum & proximum, nec ne sentiat. Quòd si etiam hoc non solidè
2. Cor. 13. 5. & efficaciter sentiat ne diffidat tamen, sed roget Deum, vt suam adiuuet incredulitatem: sperans fore, vt fiat certior.
Mat. 9. 24.

VIII.

Cause, propter quas tradita est doctrina de prædestinatione in sacris literis.

Neque enim doctrina de æterna, gratuita, & immutabili prædestinatione in sacris literis tradita est, vt aut Christum negligamus, aut de salute desperemus, aut securi concupiscentia frena laxemus, aut denique insolescamus: sed contrà, has præcipuas ob causas. Primùm, vt sciamus, extra Christum seruari posse neminem: quando fundamentum totius salutis nostræ, in ipso Christo ante mundi creationem iactum & firmatum fuit. Deinde, vt in tempore tentationum, nos, qui in Christum credimus, sustentemus nos in certitudine salutis, nec aut desperemus, aut etiam diffidamus: quando ea certa & firma est in æterno Dei decreto. Tertio, vt inde ad studium fidei in Christum, sanctitatis, bonorùmque operum
Act. 4. 12.
2. Tim. 2. 19.
Rom. 8. per totum.

rum incitemur : quando electi fuimus , vt fideles essemus , & sancti , & inculpati in conspectu eius , & vt in bonis operibus ambulemus. *Ephes. 1. 4. & 2. 10.*
 Deniq; ne insolescamus , si credimus in Christum , & sanctè viuimus : sed totum soli gratiæ diuinæ in Christo acceptum feramus : & vt , qui gloriatur , in Domino gloriatur : quando , *1. Cor. 1. 31.*
 vttales essemus , Deus quoque pro sua gratia ab æterno constituit in Christo.

CAPVT IV.

DE OMNIPOTENTIA

ET VOLUNTATE

Dei.

I.

Deum ita esse omnipotentem , vt plura possit , quam velit prestare.

Credimus , Deum ita esse omnipotentem , vt non solùm quæcunque voluit ac vult , fecerit & faciat : verùm etiam infinita , quæ non vult , & velle & facere possit : sequuti hac etiam in parte doctrinam Iohannis , qui dixit : Potens est Deus suscitare de lapidibus istis filios Abrahæ , quod tamen facere noluit : & Apostoli sententiã , qui scripsit , Deum misereri quorum vult , (cùm tamen possit omnium) & *Matth. 3. 9. Rom. 9. 15. 18.*
 indurare (non omnes , vt potest , sed) quos vult : vt nimis impium sit à sola omnipotentia Dei , non monstrata eius voluntate , aliquid factum esse , vel fieri , vel factum iri à Deo , concludere velle. *Tertull. contr. Prax.*

II.

*Quadam à Deo fieri non posse, non pugnare
cum eius omnipotentia.*

Cùm Apostolus scribat, Deum seipsum negare non posse: credimus nullam fieri omnipotentiz Dei iniuriam, si quis dicat, multa esse, quæ fieri à Deo non possint: nimirum, quæ cum ipsius pugnant natura, implicântq; contradictionem.

III.

Superioris sententia confirmatio.

Cùm enim sit summum bonum, fieri certè malus, aut facere malum non potest: & cùm sit summa veritas, non potest mentiri: cùm summa sit iustitia, nequit iniuste aliquid agere: cùm ipsa sit vita, mori quomodo potest? denique, cùm sit vnus tantùm Deus, isque increatus, & æternus, in tribus tantùm personis subsistens: eum non posse aliquam creaturam ita sibi assumere, vt eam sibi faciat *ὁμόσιον*, & talem prorsus, qualis & ipse est, quartamve constituere personam, credimus & confitemur: nihilque hac confessione, de omnipotentia Dei decedere, aut detrahi, persuasum habemus. Certè, quæ etiam facta sunt, fieri non potest, quin sint facta: vt certum sit: quæ contradictionem implicant, ea neque etiam à Deo fieri posse, qui summa est veritas. Hac enim ratione ipsa quoq; omnipotentia Dei, quæ facta fuerunt, apertè negantur.

I V.

*Voluntatem Dei in solis sacris literis nobis
esse inquirendam.*

Porrò cùm infinita sint & arcana Dei con-
filià, quæ ne Angelis quidem ipsis manifestat:
credimus, cùm de voluntate Dei quæstio est, *Mar. 13. 32.*
eam non esse alibi locorum, quàm in sacris li-
teris, inquirendam: vbi, quæcunque nobis ad
salutem necessaria erant, abundè & perspicuè *Ioh. 15. 15.*
suppeditauit, atque suppeditat, quidque à no- *& 17. 29.*
bis fieri velit, pro sua benignitate reuelauit
per Spiritum suum, Deus.

C A P V T V.

DE MVNDI CREATIONE,
DE ANGELIS, DEQVE PRIMO
hominis statu.

I.

*Omnia fuisse à Deo condita, & quidem
bona valdè.* *Gen. I. & 2*

Credimus, Deum Patrem, omnia per Fi-
lium, vnà cum Spiritu sancto, visibilia & inui- *Col. 1. 16.*
sibilia, quæ cœli terræq; nomine complexus
est Spiritus sanctus in sacris literis, & quidem
omnia valdè bona, intra spacium sex dierum è *Prox. 16. 4.*
nihilo creasse: eaque ad hominis vsum, & ad *Heb. 1. 10.*
suam gloriam destinasse: ita, vt tam Filium & *Luc. 1. 35.*
Spiritum sanctum, quàm Patrem, pro mundi
creatore agnoscamus: cùm vnus sit idemque
Deus.

II.

*Cælum à terra distingui, cælumq; beatorum
à reliquis cælis differre.*

* Neque cælum terræ miscemus, cælo ve
 2. Cor. 12. 2 inter se confundimus, sed cum sacris literis
 Matt. 6. 10. distinguimus: quemadmodum & elementa,
 omniâque animalium & aliarum rerum ge-
 nera distincta esse videmus. Ac proinde cæ-
 lum quoque, in quo beatorum cum Christo
 degunt animæ, futurâque sunt omnium pio-
 rum corpora, & quod Christus domum Patris
 Ioh. 14. 2. fui, Paradisum vocat, Apostolus verò ciuita-
 Luc. 23. 43. tem habentem fundamenta, cuius artifex &
 Heb. 11. 10. conditor sit Deus: à reliquis cælis, multò ve-
 rò magis à terra & inferis, differre confitemur.
 Ad quod & Paulus allusit cùm dixit, se raptum
 2. Cor. 12. 2. fuisse vsque in tertium cælum: nempè supra
 cælum Aëris, supràque omnes visibiles & mo-
 biles orbes.

III.

*Angelos creatos fuisse omnes bonos: quan-
quam non omnes in veritate per-
sisterint.*

Credimus itaque, etiam Angelos omnes,
 creatos fuisse bonos & iustos: substantias spi-
 rituales & immortales, intelligentia & libera
 voluntate præditas; quanquam non omnes in
 Ioh. 8. 44. ea bonitate & iustitia, atque (vt Dominus Ie-
 sus loquitur) in veritate persisterunt: sed per
 multos docemur à scripturis, propria volun-
 tate iam inde ab initio peccasse, factos Dei, o-
 Ioh. 8. 44. mnis boni, humanique generis atque inprimis
 Ecclesiæ

Ecclesiaz Dei hostes, mendaces, mendaciúm-
que ex propriis loquentes homicidas, diabo-
los cacodæmones: hancque ob causam è cœ- 2. Pet. 2. 4.
lo in tartarum detrufos, catenisque caliginis
traditos fuisse, & damnationi asseruari.

IV.

*Causa, cur permissi multi cœlestes Spiritus
peccare malig, fieri.*

Sed neq; hoc frustra fuisse à diuina sapien-
tia permissum è sacris literis didicimus. Nam
præterquam quòd voluit in istis sua pateface-
re iudicia, iámque aduersus peccata cuiusque
generis creaturarum: constituit etiam horum
opera, ad nos tentandos exercendó que in fi-
de spiritali pugna, patientia, còque ad salu-
tem nostram promouendam, vi: & denique, Eph. 6. 12.
eos voluit esse suorum iudiciorum aduersus
humana scelera executores & ministros: 1. Reg. 22.
vt, qui amorem veritatis nolunt recipere, qua 21.
salui fiant, sequantur doctrinas dæmoniorum, 2. Theff. 2.
eorúmque mendaciis credant, & pereant. 12.

V.

*Angelos bonos, seruatos gratia Dei fuisse,
vt essent ministri Dei & nostri.*

Rursus credimus, ex illis cœlestibus spi-
ritibus innumerabiles fuisse gratia Dei pro- Dan. 7. 10.
pter Christum seruatos, ne cum aliis pecca-
rent, sed persisterent in veritate & obedi-
entia: atque hos factos esse nuntios & admini-
stros Dei, qui saluti electorum inseruiant, eós-
que aduersus diabolos tueantur, & promo-
ueant

Heb. 1. 7.

Psa. 103. 20.

Luc. 15. 7. ueant regnum Christi: qui ita nos amant nobisque inferuiunt, vt de salute nostra summo-
Apo. 22. 9. perè lætentur; nolunt verò à nobis adorari,
Matth. 22. 30. sed solum Deum adorandum esse monent, seque nostros aiunt esse conseruos: quibuscum etiam in cœlo æternam beatamque vitam a-
 cturi sumus.

VI.

*Hominem ad imaginem Dei creatum,
 fuisse.*

Gen. 1. 26. Credimus, creatis iam rebus aliis omnibus, Hominem etiam ad extremum, corpore è terra formato, & anima, substantia spiritali & immortali, è nihilo facta, & in corpus illud insufflata, creatum fuisse ad imaginem & similitudinem Dei: addita illi paulò post vxore, ex ossibus illius, ad corpus quod attinet, conflata, & ad eandem Dei imaginem efformata.

VII.

Imago illa Dei, quibuscumque in rebus potissimum constiterit.

Gen. 1. 28. Credimus verò, imaginem illam Dei, in hoc potissimum fuisse positam: tum, quòd sicut Deus, absolutus est rerum omnium dominus: sic homini subiecta fuerunt omnia, volatilia cœli, pisces maris, & bestię terræ, vsque
Pf. 8. 7. 8. adeò vt Rex esset totius mundi: tum verò maxime, quòd sicut Deus sanctissimus & iustissimus est, sic etiam Homo creatus fuit rectus, in iustitia, & sanctitate vera, sicut interpretatur
Eph. 4. 24. Apostolus.

VIII. Ada-

VIII.

*Adamum verè liberum fuiss. ante
lapsum.*

Hinc verò credimus, hominem in primo illo statu, non solum tali libertate præditum fuisse, ut nihil velle posset inuita voluntate: (que libertas semper in homine mansit & manet) verum etiam talibus viribus fuisse donatum, ut potuerit, si voluisset, non peccare, & non mori, sed in iustitia perseuerare, & mortem euitare: ut meritò, quod vtrumque amiserit, illi ipsi attribuendum sit, & non alij.

Ecc. 7. 30.

Sirach. 15.

18.

IX.

Errores.

Damnamus itaq; Valentinianos, Marcionitas, Manichæos, & quicumq; aduersus hunc fidei articulum aliquid vel docuerunt vel scriptum reliquerunt: fingentes, aut ab alio Deo, quàm à Patre Christi, omnia esse condita, aut ab vno Deo bono, bona, ab altero autem malo, mala: cum Deus esse non possit qui non sit summè bonus, & solus rerum omnium conditor. Damnamus etiam omnes, qui aut docent animam hominis è substantia esse Dei: aut qui eius negant immortalitatem, & perpetuam actionem aut qui in solo dominatu imaginem Dei collocant: aut denique, qui primum hominem verè fuisse creatum liberum, negant.

DE PROVIDENTIA

MVNDIQVE GVBER-
natione.

I.

*Mundum, & quacunq; in eo sunt & fiunt,
diuina regi prouidentia.**Genes. 1. 2.*

Credimus, Deum, creatis rebus omnibus,
ita quicuisse ab omni opere, quod patrârat: vt
interim tamen nunquam desierit aut desinat,
Mundum, & quæcunque in eo sunt, tam par-
ua, quàm magna, atque inprimis humanum
genus, singulósque homines curare, regere,
gubernare: ita vt nihil in mundo fiat, aut con-
tingat, quod non regatur diuina prouiden-
tia.

*Sap. 14. 3.**Matth. 10.**29. 30.*

II.

*Peculiari cura regi Ecclesiam Dei.**Rom. 8. 30.**Phil. 2. 13.**2. Cor. 6. 16.**Act. 14. 16.**1. Pet. 5. 7.*

Et si verò vniuersa & singula diuinæ pro-
uidentia subiecta sint: credimus tamen, spe-
ciali quadam cura & ratione regi Ecclesiam
Dei, singulósque electos, & electorum volun-
tates atque actiones: cùm ipsos peculiariter
vocet, iustificet, sanctificet, & non omnes: cùm
in ipsis operetur velle & perficere, in que ipsis
inhabitare se dicat, & non in omnibus: cùm
denique eos ad æternam vitam deducat, reli-
quos verò sinat pro suo iusto iudicio viis suis
ingredi, & in æternum ruere exitium: vt me-
rito etiam nos peculiariter iubeamur omnem
solicitudinem nostram in Deum proiicere,
quoniam

quoniam ipsi (peculiariter) cura est de nobis.

III.

Deum ordinariè Mundum regere per causas secundas.

Hoc quoq; è sacris literis didicimus, quam Deus multa suæ æternæ providentiæ decreta per seipsum sine vlllo externo coadiutore, imò & nonnunquam contra ordinaria media, perficit: multò plura tamen & ordinariè solitum illum esse per causas secundas, tam in totius Mundi, quàm in Ecclesiæ gubernatione, exsecutioni mandare: cùm ipse dicat, se exauditurum cœlum, cœlum exauditurum terram, terram exaudituram frumentum, frumentum exauditurum Izreel. Hos. 2. 21.
12.

IV.

Media ad finem contemnenda non esse: cùm non minus unum, quàm aliorum, Deus sua velit providentia.

Vnde etiam intelligimus, licet certi sumus, nos Deo curæ esse: media tamen ad salutem nostri tum animi, tum corporis à Deo ordinata, contemnenda non esse, Deumque tentandum: sed sequendum esse Apostolum, qui de salute omnium, qui in naui erant, persuasissimus, nautis tamen fugam meditantibus, dixit militibus & centurioni, Nisi hi in naui manserint, vos servari non poteritis. Deus enim, qui Act. 27. 31. cuilibet rei suum destinat finem: is etiam principium & media, per quæ ad finem vsque perveniatur, ordinavit.

V.

Respectu Dei, omnia necessariò, respectu nostri multa contingenter euenire.

Matth. 10.

29 30.

Exod. 21. 13

Luc. 24. 46

Act. 4. 28.

Cùm verò Deus sua prouidentia causas secundas, quibus in mundi gubernatione vti solet, in sua quamque natura conseruet, & ita etiam moueat: harum autem alix ad certa effecta sint sua natura definitæ, alix verò indefinitæ: Nos intelligimus & confitemur, licet respectu Dei, sine cuius præscientia & voluntate nihil contingit in Mundo, omnia fiant necessariò: respectu tamen nostri causarumque secundarum, non omnia necessariò, sed quàm plurima contingenter fieri & euenire. Quid enim magis contingens atque adeò casuale esse potest lignatori & viatori: quàm si è manu illius decadat securis, atque hunc interficiat? Dominus tamen ait, se illum esse, qui viatorem interfecit. Et Dominus Iesus voluntariè mortuus est: is tamen dixit, Oportuit Christum pati. Herodes item & Pilatus libera voluntate Iesum damnarunt: Apostoli tamen aiunt, eos non fecisse, nisi id, quod manus & consilium Dei decreuerunt fieri.

VI.

Deum peccatorum, quæ in Mundo admittuntur, autorem non esse.

Atque hinc etiam intelligimus, & confitemur, licet multa in mundo, dum Deus omnia mouet, admittantur ab hominibus scelera: ea tamen Deo, eiusque prouidentix imputari non

non posse: quoniam omnia quidem ille mouet, & vires cuique ad operandum suppeditat sua prouidentia: sed malitiam, qua malè operentur, nemini instillat. Vt igitur terra, succum non minùs malis arboribus, quàm bonis suppeditans. reprehendi nequit, quòd mala arbor malos fructus faciat: Sic multò minus Deus, vel autor vel causa dici iure potest peccatorum nostrorum, etiamsi manu suæ prouidentiae omnia, etiam impios sustentet, portet, agat, regat. In ipso (inquit Apostolus) *Heb. 1.3.*
Act. 17.28. viuiamus, mouemur, & sumus: tales nimirum ab ipso mouemur, quales sumus: nisi ipse nos pro sua gratia alios faciat.

VII.

Adoranda, non autem inquirenda esse arcana Dei consilia, in Mundi gubernatione.

Interim arcana & admiranda Dei consilia, quibus innumerabilia fieri videmus, quorum tamen nullam possumus reddere aut etiam nosse rationem: ea qua debemus, reuerentia, suspicimus & adoramus: contenti hac certa scientia, nimirum, nihil in mundo fieri, *Matth. 10.*
29.30. sine voluntate Dei: Dei autem voluntatem *Rom. 9.14.*
 ita esse iustam, vt sit certissima omnis iustitiae regula: ac proinde semper illud esse retinendum, quod Apostolus ait. O altitudo diuitiarum, sapientiae & scientiae Dei: quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles viæ eius. Item illud, Nunquid est iniquitas apud Deum? Et tamen, Ex ipso, & per *Rom. 11.33.*
Rom. 9.14.
Rom. 11.30.

ipsum, & in ipsum sunt omnia. Ipsi sit gloria in secula, Amen.

VIII.

Errores.

Itaque damnamus omnes illusores omnés-que illos Philosophos, qui aut providentiam Dei penitus è Mundo tollunt, aut humanas & minimas quasque res à Deo curari negant: illos item, qui providentia Dei abutentes, media à Deo ad salutem nostri, tum animi tum corporis ordinata contemnunt: nec non illos, qui ita simpliciter omnia euenire necessariò contendunt, vt omnem tollant contingentiam, omnémque hominibus adimant libertatem: eos denique, qui ita volunt Deum omnia in omnibus operari, vt peccatorum quoq; σωτήριον, & autorem esse blasphemant.

CAPVT VII.

DE LAPSV HOMINIS,

DEQVE PECCATO ORIGINALI, & eius fructibus.

I

Adamum suapte sponte, per inobedientiam peccasse.

*Gen. 1. & 2.
Eccl. 7. 30.
Sir. 15. 18.*

*Genes. 3. 1.
Sir. 15. 14.
Rom. 5. 19.*

Credimus, cum primus homo ad imaginem Dei conditus esset iustus & rectus, veréque liber, vt qui poterat, si voluisset, non peccare, & nullo mortis genere mori: eum, diabolo quidem suadente, Deo autem nihil impediante, sed in manu consilij sui illum relin-
quente,

quente, per inobedientiam sponte, veréque libera voluntate peccasse: ita vt peccati sui culpam, neque in suam à Deo acceptam naturam neque in Deum ipsum, neque in vllam rem creatam transferre, sed sibi vni, quia sic voluit, adscribere potuerit atque debuerit.

II.

Quod & qualem Ada peccatum.

Intelligimus enim Adæ peccatum, fuisse voluntariam diuini mandati de non edendo vetito pomo, (vt describit Moses) transgressionem, eoque (vt loquitur Apostolus), inobedientiam: quæ non tam in externo facto, quàm in spontaneo animi proposito, quo noluit Deo obedire, posita fuit.

Gen. 2. 17.

3. 6.

Rom. 5. 12.

III.

Quanam, & quoduplex mors insecuta sit peccatum Adæ.

Ita fatemur hominem, destitutum iam gratia Dei, vitam illam, qua Deo sanctè viuebat, sua culpa amisisse. occæcata mente, deprauata voluntate, omni que integritate naturæ prorsus perdita, in iis nimirum, quæ ad Deum vitamque Deo gratam pertinent: factum peccati seruum, & Satanæ mancipium, veréque Deo mortuum: Incurrisse insuper mortem, tum corporis, quæ omnibus hominibus communis iam est, cum omnibus corporis calamitatibus: tum maximè totius hominis æternam, hoc est miserrimam, calamitosissimam, infelicissimamque, in æternis pœnis cum dia-

Ioh. 8. 34.

Eph. 2. 1.

Rom. 5. 12.

1. Cor. 15. 22

bolo, vitam, omni morte, sine vlla comparatione duriorem: vnde liberari non potuit nisi per Christum.

IV.

Omnes homines in Adamo peccasse.

Rom. 5. 19.

Quia verò totum humanum genus, quod ex Adamo per naturalem generationem erat propagandum, in ipsius erat lumbis, vnde & præceptum cum sua comminatione coniunctum, non ad personam Adæ tantum, sed ad totum humanum genus pertinebat: Idcirco cum Apostolo credimus, & confitemur, in Adamo peccante, omnes homines peccauisse: Ita vt illa inobedientia non tam fuerit Adami propria, quàm totius humani generis facta sit communis: quando illius reatus, omnes homines inuoluit, qui ex illius porro semine procreati carnaliter fuerunt, & quotidie procreantur: quemadmodum Apostolus ad Romanos manifestè docuit, atque etiam antithesi inobedientiæ Adami, & obedientiæ Christi firmissimè comprobauit. Si enim obedientia Christi non minus nostra est per imputationem, quàm Christi ipsius per propriam actionem, quia ex ipsius semine incorruptibili, & ex eius Spiritu renati sumus: efficitur, inobedientiam quoque Adami, nobis imputari, illiusque reatu nos teneri, quia ex carnali eius, vt patris omnium, semine, geniti sumus.

V. In-

V.

Inobedientiam Adami, insecutam fuisse totius naturæ corruptionem, in omnibus hominibus.

Quemadmodum autem personam Adami propter illam actualem inobedientiam, mox iusto Dei iudicio consecuta est totius naturæ corruptio concupiscentia ab Apostolo appellata, quæ & poena præcedentis peccati fuit, & peccatum, & causa aliorum peccatorum: sic omnes etiam homines, qui naturali propagatione, ex illius semine concipiuntur, eadem corruptæ naturæ contagione infectos nasci, meritò è sacris literis edocti, credimus, & cum tota Ecclesia confitemur. Peccarunt enim omnes in Adamo, eiusdemque inobedientiæ reatu omnes constricti tenentur.

Rom. 7. 7.

Aug. Tom.

7. cont. Iul.

Pela. lib. 5.

cap. 3.

VI.

Peccatum originale, quid propriè appellamus.

Quapropter ita vitium hoc hæreditarium, & naturæ contagionem, in omnibus hominibus peccatum esse dicimus, & peccatum Originale appellare solemus: ut tamen à reatu & imputatione illius primæ inobedientiæ, minimè separemus. Quemadmodum etiam contrà, iustitiam Christianorum, non tam in regeneratione naturæ, quæ fit per Spiritum Christi, & quæ iustitiæ inhærentis nomine appellari consuevit, quàm in imputatione perfectæ obedientiæ, & iustitiæ Christi, cuius membra sumus, consistere non dubitamus.

VII.

Natura contagionem, verè esse peccatum.

Et si verò contagio hæc, in pœnam illius primæ transgressionis diuini mandati, inflicta fuit non Adamo solùm, sed toti etiam illius posteritati: eam tamen non solùm pœnam esse peccati, & causam omnium porrò peccatorum, sed etiam verè peccatum, vt ad condemnationem vel sola sufficiat, tam certum habemus è sacris literis, quàm quod certissimum.

VIII.

Concupiscentiam in ipsis etiam renatis sua natura esse peccatum.

Vsque adeò autem didicimus concupiscentiam sua natura esse peccatum, pugnans cum lege Dei, & æternæ damnationi omnes homines, nisi per Christum liberentur, obnoxios reddens: vt in ipsis etiam renatis, quamuis sublato reatu propter fidem in Christum, non imputetur amplius: verè tamen, & per se peccatum esse, eoque æterna morte dignum: nullo modo dubitemus: cùm sit à vniuersa, & lege Dei damnetur, vt etiam Apostolus docet.

IX.

Ex innata concupiscentia, perpetuò scaturire rivulos peccatorum.

Credimus præterea, prauitatem hanc naturalem, talem esse omnium malorum fontem, eumque inexhaustum, vt perpetuò inde scaturiant putidissimæ aquæ malorum affectuum,

Quum, impiarum cogitationum, prauorum desideriorum: quæ, nisi per Spiritum Christi cohibeantur, in manifesta tandem erumpunt scelera atque flagitia, alia aliis grauiora: vsque adeò, vt ne vllus quidem sanctus sit, qui hanc vitiorum omnium sentinam, secum non ferat, putidósque eius vapores, semper exhalantes, non sentiat, & subinde fordibus illis non aspergatur & contaminetur. Vnusquisque (inquit Iacobus) tentatur, à concupiscentia sua *Iac. I. 14. 15* abstractus & illectus: concupiscentia autem, cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem.

X.

Deum autorem peccati non esse.

Ex quibus etiam omnibus in ea fide confirmamur, qua credimus, Deum minimè autorem esse peccati: cum neq; Adamum crearit malum, aut ad malum propensum, sed iustum & rectum: neque eum ad malum impulerit vel mouerit, sed ille sua sponte, liberàque voluntate peccarit: neque etiam hæc innata prauitas sit ex Deo, sed inobedientiam illam Adami iustitia priuati, per se sit consecuta, iustè Deo sic permittente, peccatúmque hominis hac digna pœna puniente. *I. Iob. 2. 10.*

XI.

Errores.

Damnamus igitur cum Irenæo, totàque Ecclesia, omnes, qui Deum autorem peccati faciunt: omnes item Pelagianos, tam no-

uos,quàm veteres, qui aut homines omnes in Adamo peccasse,primique illius peccati reatu teneri negant : aut ipsam innatam concupiscentiam, morbum tantum, pœnamque peccati, non autem verè peccatum esse, contendunt: aut in renatis saltem minimè veri peccati nomine dignam esse volunt. Damnamus & illos, qui peccatum originale docuerunt esse substantiam : quòd hæc opinio, aut faciat Deum autorem peccati: aut neget, Deum omnis substantiæ esse conditorem, & Doctrinam Manicheorum confirmet, de duobus primis principiis, summo Bono, & summo Malo, à quibus omnia, à Bono nimirum bona, à Malo mala profecta sint, & proficiscantur. Damnamus insuper Stoicos, & horum similes, qui omnia peccata, paria, neque vnum alio grauius esse docent: illos denique, qui aliquem in hoc mundo inueniri posse contendunt, qui omni prorsus peccato careat.

CAPVT VIII. DE LIBERO HOMINIS

POST LAPSVM ARBITRIO.

I.

Liberi arbitrij nomine quid intelligamus.

*Eph. 2. 3.
Genes. 6. 5.
8. 21.*

Cùm omnes homines post, & propter lapsum Adami, in peccatis concipiantur, filiiq; iræ nascantur, ad bonum minimè, ad malum autem quàm maximè propensi: hæc nostra est de libero arbitrio hominis non renati, fides atque

atque confessio. Liberi arbitrij nomine, ita intelligimus liberam hominis voluntatem: ut ab ea tamen non separemus intellectus facultatem, qua de rebus iudicamus, & arbitramur, quid bonum sit, quid malum, quidve eligendum, & quid respuendum.

II.

Duplicem esse quæstionem, unam de natura, aliteram de viribus Liberi arbitrij.

Distinguiamus autem quæstionem de viribus totius Liberi arbitrij, à quæstione de natura humanæ voluntatis: Naturam vocamus, naturalem atque essentialem à Deo inditam voluntati proprietatem: qua fit, ut, quicquid vult, siue bonum, siue malum, illud semper velit liberè, sponte, vtrò, ab omni semper coactione libera. Virium autem nomine, intelligimus innatam aut donatam potentiam, qua possimus tum mente cognoscere, quæ bona, & quæ mala: tum voluntate, illa eligere, hæc verò respuere.

III.

Liberum arbitrium semper liberum esse à coactione.

Sicut igitur substantia Liberi arbitrij propter peccatum non periit: (mansit enim intellectus & voluntas, totaque animæ substantia) sic neque eiusdem naturam periisse credimus, quin quæcunq; etiánum vult tam mala, quam bona, ea velit liberè, & citra omnem sui coactionem: ut verè dixerit Augustinus,
liberum

liberum arbitrium semper esse liberum (nimirum à coactione) sed non semper esse bonum.

IV.

Triarum actionumque genera, in quibus vires humani arbitrij occupantur.

De viribus autem ad bonum eligendum, vel malum respuendum, ita sentimus. Distinguiamus bona, ac mala, in tria genera: in ea quæ ad animale, in ea quæ ad humanam, & in ea quæ ad diuinam, hoc est Christianam vitam pertinent. Primi generis sunt, quæ ferè communia nobis sunt cum bestiis, & ad animam vegetantem, ac sentientem spectant. In secundo genere statuuntur, quæ propria sunt hominum, & ad mentem humanam pertinent: ut artes omnes, tam Mechanicæ, quàm Liberales, virtutes morales atque politicæ, denique scientiæ omnes, totaque Philosophia. Tertium verò genus continet ea tantum bona, bonasque actiones, quæ ad regnum Dei duntaxat, Christianamque vitam ordinatæ sunt: veluti est vera Dei cognitio, fides, eiusque effecta, regeneratio, obedientia, charitas, huiusque generis alia.

V.

Imbecilles esse admodum vires hominis non renat; in iis, quæ ad humanam vitam pertinent.

Ut igitur de viribus humanis post lapsum, in iis cognoscendis, appetendis, & si offerantur,

tur, eligendis ac persequendis, quæ ad vitam hanc animalem sustentandam, & feliciter transigendam spectant, contrariis que fugiendis, nihil dicamus, quòd hæc nihil ad religionem & mores attingant, (qua tamen etiam in parte, quanta sit homines consecuta tum iudicij, tum appetitus deprauatio, quotidiana docet experientia) credimus, quanquam per Dei misericordiam, aliquid luminis in humanis mentibus relictum sit, partim ad iudicium de æquo & iniquo, bono & malo in rebus humanis, faciendum, partim ad multarum rerum, artium, disciplinarum, diuersarumque virtutum cognitionem comparandam: tam exiguum tamen esse illud, quidquid est luminis, in humana mente relictum. & tam depravatam esse humanam voluntatem: ut nisi & illa cœlesti lumine adiungetur, & hæc speciali gratia ad propositum bonum eligendum, malumque reiiciendum, flectatur: homines nequeant, vel veras disciplinas & artes sibi comparare, vel virtutes vllas qualescunque in non reuatis esse possunt, assequi: ut non immeritò scripserit Augustinus, omnes, etiam quæ in Romanis, aliisq; infidelibus, fuerunt & scientiæ & virtutes, vel potius simulacra virtutum, singularia fuisse dona Dei.

Tom. 7.
contr. Iul.
Pel lib. 4.
cap. 3.

VI.

Confirmatio superioris sententiæ.

Neque enim omnes infideles, fuerunt, aut sunt iisdem vel æqualibus præditi virtutibus, & scientiis: ut inde luculenter appareat, ca
non

non fuisse bona naturalia, sed dona Dei, addita naturæ.

VII.

In iis, quæ ad Deum, veramque pietatem pertinent, hominem non renatum, nihil posse.

At verò in iis, quæ ad Deum, pietatem, religionem, vitamque Christianam pertinent, credimus hominis non renati mentem ita esse cæcam, & cor ita prauum, virésque reliquas omnes tam esse nullas: ut nequeat, aut Deum, & quæ Dei sunt, verè cognoscere: aut eum amare, & quæ illi grata sunt, expetere: nedum eius voluntati, ut debet obedire: quando Apostolus ait: Animalem hominem non percipere ea, quæ sunt Dei, nec posse percipere: quomodo igitur velle & perficere? Et Christus, Sine me (inquit) nihil potestis facere.

1. Cor. 2. 14.
Ioh. 15. 5.

VIII.

Confirmatio superioris sententia.

Vt enim homo naturæ & hominibus mortuus, nihil eorum, quæ naturæ sunt & hominum præstare potest: sic neque qui Deo, in peccatis mortuus est, ea, quæ Dei sunt, & veræ pietatis, verè cognoscere, facereve potest, sed tantum in peccatis foetere, atque computrescere nisi inde per Christum ex gratia liberetur, inque vitam reuocetur. Sunt autem omnes homines extra Christum, Spirituque Christi nondum renati, verè mortui: ut verè illi dicantur viuificari, resuscitari, renasci, qui per

Ephes. 2. 3.
Ioh. 5. 21.

per fidem in Christum à peccatis liberantur
Christóq; inferuntur.

XI.

Errores.

Damnamus itaque Pelagianos omnes, qui
contrarium docent, virésque liberi arbitrij,
contra gratiam Christi extollunt: Nec minus
etiam Manichæos, & alios execramur, qui ho-
minem instar trunci faciunt: qui ne in ciuili-
bus quidem rebus, vlllo iudicio, vlláve volun-
tatis libertate præditus sit.

C A P V T I X.

D E P R O M I S S I O N E

R E D E M T I O N I S E T S A-

l u t i s p e r C h r i s t u m .

I.

*Christum, cœlestem hominem, ex gratia fuisse
promissum, qui nos seruaret.*

Cùm igitur primus & terrenus homo in
tam miserabilem statum, sua culpa, propter
inobedientiam cecidisset, & cum eo simul eius
omnes posteri, qui in eo peccarunt, & qui re
ipsa concipiendierant in peccatis, nasciturq;
filij iræ: Credimus, Deum ex mera gratia &
misericordia, Adamo atque Euæ, & in eis toti
humano generi alium cœlestémque homi-
nem, è vera quidem veræ hominis substantia,
sed sine semine viri concipiendum, còque &
sine peccato è virgine nasciturum, promississe,
in quo, tanquam in altero humani generis ca-
pite,

Gen. 3. 13.

1. Cor. 15. 1

47. 48.

Matth. 1.

20.

Luc. 21. 34.

Heb. 4. 15.

Ies. 4. 7. 14.

*Rom. 6. 5.**Gen. 11. 17.**Ioh. 3. 6.**Ephes. 5. 29**Phil. 1. 8.**Rom. 5. 19.**Eph. 2. 13.*

14.

pite, ex diuina & humana natura constante, vera Dei Patris imagine, Spiritus sancti pleno perficeretur, quod in priori capite Adamo, ipsius culpa non successerat: hoc est vt ipse secundus homo, nomine nostri omnium, qui eramus illi per ipsius Spiritum inferendi, & spiritali generatione futuri caro de carne eius, & os ex ossibus eius, perfectissimè Deo Patri obediret: suâque obedientia & morte, peccatum tolleretur, iram Dei placaret, nos redimeret, iustificaret, sanctificaret, suo Spiritu regeret, vera libertate, viribusque ad bonum donaret, & denique in æternam vitam seruaret ac glorificaret.

II.

Necessariam fuisse illam de redemptione per Christum promissionem.

Adamus enim, non vt priuata persona, sed vt totius humani generis parens & origo, sicut donatus fuerat iustitia, vt eam in posteros omnes, tanquam hæreditariam propagaret, qua de causa Originalis quoque iustitia appellari solita est: sic sua inobedientia, loco iustitiæ, transmisit in omnes homines summam iniquitatem, omniumque peccatorum fontem, & loco æternæ vitæ, æternam mortem. Necessarium igitur aliud fuit caput: à quo propter ipsius obedientiam, deriuaretur in omnia membra, vera cœlestisque iustitia, sanctitas, vita. Hoc est Christus.

III.

*In quem finem fuerit illa promissio, statim
post peccatum facta.*

Credimus autem, ideò statim post peccatum, ab initio mundi factam, & postmodum sæpiùs sanctis Patribus repetitam, explicatam, variisq; modis, signis, sacramentis confirmatā & obsignatam fuisse hanc promissionem: ut non solum nos, qui post ipsius Messie aduentum futuri eramus, verum etiam omnes alij, qui à condito orbe credituri huic promissioni, verāque fide venturum hunc Seruatorem amplexuri, per hanc fidem fierent futurae redemptionis participes, iustificarentur, & seruarentur.

IV.

*Quotquot à condito orbe, in Christum
venturum crediderunt: eos seruatos fuisse.*

Credimus igitur, quotquot à condito orbe in Christum promissum & venturum crediderunt, eos fuisse illi per hanc fidem insitos: futurae eius obedientiae, passionis, mortis redemptionis participes: futurum eius tradendumque corpus comedisse, & sanguinem fundendum bibisse: & deniq; omnes fuisse Christianos, Spiritu Christi donatos, & in æternam vitam seruatos, non minùs, quàm nos.

V.

Errores.

*Ac proinde damnamus, & execramur eos, qui dicunt, neminem ante aduentum Christi

G

fuisse

fuisse seruatum : illóque Patres nullas de æterna salute, sed de rebus tantùm temporali-
bus, acceperunt promissiones.

C A P V T X.

D E L E G E.

I.

*Inter promissionem de redemptione per Christum,
& eiusdem complementum. legem Moysi
intercessisse & in quem fi-
nem.*

Cæterùm, inter promissionem de redem-
tione per Christum, Adamo primùm factam,
& deinde tum aliis, tum maximè ipsi Abraham,
clariùs explicatam, sacramento circumcisionis
obsignatã ac ceu morte Isaac primogeniti in
sacrificium oblatis, confirmatam, fœderéque
sempiterno stabilitam: & inter ipsum huiusce
promissionis complementum, interiecta fuit
lex, per Moysen tradita: collecto iam & mira-
biliter aucto populo è semine Abraham nato,
(ex quo & Christus nasciturus erat) & è serui-
tute Ægypti, admiranda ratione liberato, vt
certa & visibilis, atq; è cæteris Gentibus sepa-
rata & in certo loco coacta, exstaret Deo Ec-
clesia: in qua custodiretur promissio de Chri-
sto Patribus facta, gratusque Deo cultus ex-
hiberetur vsque ad promissi veri Redemptoris
aduentum: Lex inquam per Moysen à Deo tra-
dita suæ Ecclesiæ, intercessit, tria præcepto-
rum genera continens: Moralia, quibus cu-
iusque

iusque pietas & vita informaretur: Ceremonialia, ex quorum præscripto, Ecclesia in externo cultu ac religione regeretur: & Iudicialia, ad totius Reipublicæ in rebus Politicis & Oeconomicis gubernationem pertinentia: ut hac ratione populus Dei, ex quo futurus erat Christus, & à profanis gentium impiarum moribus atque idololatriis cohiberetur, & in officio atque obedientia voluntatis diuinæ contineretur, & denique in fide & spe complendæ promissionis de vera per Christum redemptione sustentaretur: atque ita ad excipiendum Christum, indies magis ac magis præpararetur: sicq; Deus in illo populo glorificaretur.

II.

In lege Dei, quæcunq; ad salutem factum necessaria sunt, contineri.

Ut verò de postremis duabus totius legis partibus, quæ ad nos non pertinent, nihil præterea dicamus, sed tantum de priori: Credimus, ea lege, prout in libris Moſis, Prophetarum, & Apostolorum explicatur, tam perfecta, quæ ad salutem necessaria sunt, ea explicata fuisse, Deique voluntatem, quam à nobis in hoc mundo fieri vult, reuelari: ut nihil ei addi possit, neque detrahi.

2. Tim. 3.

16.

Deut. 4. 2.

Ex 5. 21. &

12. 32.

III.

Legem decalogi, explicationem esse legis naturæ & imaginis Dei picturam.

* Credimus enim, hanc legem, explicationem esse legis naturæ, quæ in cordibus quidem

dem primorum hominum perfectè, in aliorum autem imperfectè & ex parte inscripta fuit: eoque hac damnari, quæcunque cum illa imagine Dei, ad quam creatus fuerat homo, pugnant & contrà, mandari, quæcunque cum illa sunt consentanea. Voluisse enim Deum hac lege declarare, & qualis fuerit homo in primo statu: & qualis factus sit in secundo, qualisque esse debeat: & demum, qualis futurus esset in tertio ex parte, perfectè autem in quarto per Christum: ita ut nihil aliud sit lex Dei, quam vera, & ad vinum expressa imaginis Dei, ad quam creatus fuerat homo pictura: qua moneamur, quales fuerimus, quales simus, quales esse debeamus, & verò etiam quales futuri simus, si in Christum credamus.

I V.

Summam legis ad dilectionem Dei & proximi restringi.

Matth. 22. Credimus verò, & confitemur, quod Christus docuit, summam seu substantiam totius legis, in his duobus præceptis contineri: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota mente tua, ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis: &, Diliges proximum tuum, sicut teipsum: quorum primum, summa est prioris, alterum autem summa posterioris tabulæ.

V.

Solum Deum esse adorandum, si selus etiam ex toto corde amandus sit.

Si autem summa prioris tabulæ, quæ totum cultum

cultum soli Deo debitum continet, in dilectione perfecta solius Dei consistit: hinc præter expressa alia Dei mandata, hoc mandatum explicantia, colligimus & credimus, solum igitur Deum adorandum, inuocandum, religiosóque cultu colendum, pèrque nomen eius solius iurandum esse, quòd hæc in mandato de solo Deo, ex toto corde, amando, contineantur: vt taceamus, quòd etiam imago Dei, cuius pictura est ipsa Lex, hoc idem docebat Adamum.

VI.

Ipsam quoque concupiscentiam naturæque corruptionem esse peccatum.

Ac si lege diuina damnatur peccati, quidquid cum illa prima imagine Dei, id est, cum iustitia, sanctitate, & rectitudine, in qua creatus fuit homo, consentaneum non est: intelligimus, in homine, nō solùm actiones ex consensu voluntatis contra legem Dei admissas, sed etiam motus concupiscentiæ, adeoque & concupiscentiam ipsam, totamque naturæ corruptionem, esse peccatum, legéque Dei *Rom. 7. 7.* damnari: quia cum rectitudine pugnat atque iustitia, in qua creatus fuit homo, & in qua conseruare se debuit, & potuit, si voluisset.

VII.

Licet seruari non possit Lex: non tamen frustra, neque inutiliter fuisse datam.

Quanquam autem tam perfecta est lex Dei, *Rom. 7. 101* vt neque tota, neque semper, neque eo modo, & *8. 3.*

quo debet, seruari ab vlllo mortalium potuerit, aut possit: credimus tamen, haud frustra & inutiliter fuisse datam, cùm Deus nihil agat frustra, sed omnia ex summa sapientia ad gloriam suam, & ad vtilitatem salutemque nostram.

VIII.

Triplex utilitas ex lege Domini.

Primùm enim ex perfecta voluntatis diuinæ per hanc legem explicatione, meliùs homines agnoscere poterant & possunt, quid Deo placeat: quid bonum, quid malum, quid faciendum, quidve fugiendum sit: quàm ex solis reliquiis legis naturæ, in humana mente relictis: eoque, erepto omni ignorationis prætextu, Iudæi magis, quàm aliæ gentes, reddebantur, si legem non seruarent, inexcusabiles: quæ res in magnam cedit gloriam Deo: quando inde homines intelligunt, iustissima esse illius aduersus nos iudicia. Deinde ex additis & maledictionibus aduersus transgressores, & benedictionibus erga obseruatores: homines magis, illarum metu, tanquam fræno, à peccatis admittendis cohibebantur: tum harum spe, ceu stimulo, ad Legem, si non in totum & perfectè, saltem ex parte, & quo ad externa opera, seruandam, incitabantur: atque ita in officio, meliùs retinebantur: quod quàm utile sit non solùm toti Reipublicæ, sed etiam cuique homini ita sese gerenti, nemo est qui nesciat. Postremo, ex eo, quod homines quotidiana experientia videbant, se semper aduersus

sus hanc tam perfectam legem peccare, sentiebantque se illam non posse, vt decet seruare, eoque se indies magis ac magis fieri obnoxios iræ Dei, reó que mortis æternæ: fiebat, vt de seipsis deq; suis viribus desperati, maiori promissi Redemptoris ac liberatoris desiderio afficerentur. Ac proinde . quo magis per legem cognoscebant peccata sua, & imbecillitatem suam, viuidiùsque sentiebant iram Dei: eo etiam auidiùs esuriebant & sitiebant iustitiam, & ad Christum fide excipiendum disponebantur ac præparabantur: vt verè vtrumque dixerit Apostolus: Et, per legem cognitio peccati: *Rom. 2. 10.* & Lex pædagogus fuit ad Christum. *Gal. 3. 24.*

I X.

Eosdem vsus, legem habere etiamnum, in ipsis quoq; renatis hominibus.

Credimus verò hosce legis vsus, dum sumus in hoc mundo perpetuos esse: non solum in non renatis, vt dictum est, sed etiam in ipsis renatis. Cùm enim adhuc multæ tenebris obducantur mentes nostræ, & memoria sit lubrica, vt non queamus quæ Dei sunt, aut perfectè intelligere, aut intellecta retinere memoria: opus semper habemus hoc legis diuinæ speculo, in quo, quid à nobis fieri velit Deus, quotidie contemplemur, certiusque in dies intelligamus. Deinde cùm cor etiam nostrum non sit perfectè ab omni prauitate purgatum, vt plenè affici possit erga voluntatem Dei faciendam, sed caro semper reluctetur spiritui. Idcirco necessaria nobis est lex, quæ

1. Ioh. 1. 8.

suis comminationibus territet nos compescatque à peccatis: & suis promissionibus excitulet ad obedientiam, faciendamque iustitiam. Denique cum nemo etiam tam sanctus sit, qui in multis non peccet, & qui non habeat in se peccatum inhabitans, à quo imbecilli sumus ad bonum, & ad malum semper propensi: ideò utilis nobis est lex, per quam agnitis peccatis & imbecillitatibus nostris, magis ac magis indies agnoscamus, quàm impossibile sit, ut nos per opera nostra, vllò vnquam tempore iustificemur, atque seruemur: eoque maiori desiderio, fame, & siti iustitiæ Christi afficiamur, fidèque illum amplectamur: atque ita lex, cum nunquam possit iustificare, saltem perpetuò nos ad Christum iustificantem, magis ac magis iustificandos propiùs adducat.

X.

Legem moralem, quoad substantiam, non fuisse per Christum abrogandam.

Rom. 8. 1.

Nouimus enim, & credimus, legem, quoad substantiam doctrinæ, salutarèsque illos usus, de quibus diximus, non fuisse per Christum abrogandam, eoque nec abrogatam esse, sed tantum quoad maledictionem, & condemnationem: quia nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Cæterum ipsa quoque sua condemnatione utilis erat lex, & semper est illis, qui nondum in Christo sunt: quatenus ad Christum, ut non condemnentur, impellit.

XI. Er-

XI.

Errores.

Damnamus igitur illos, qui legem hanc, tanquam inutilem & ad Christianos non pertinentem, ex Ecclesia reiciunt: rursus illos, qui docent, per legem posse hominem, aut in totum, aut ex parte iustificari: cum data potius sit, ut concludat omnes sub peccato, & ducat ad Christum, qui solus tollit peccatum mundi. Atque hæc nostra est brevis Confessio *1ab. 1. 29.* de Lege, per Moſen à Deo tradita, & per Prophetas explicata, homines ad Christum præparante, disponente, adducente, ac proinde, cuius finis est Christus ut scribit Apostolus. *Rom. 10. 4.*

C A P V T X I.

D E C H R I S T O R E.

D E M T O R E.

I.

*Summa fidei de persona & officio Christi
Redemptoris.*

VBI ITAQUE VENIT PLENITUDO *Gal. 4. 4.*
TEMPORIS, quo promissio redemptionis primo homini facta per secundum erat complenda: MISIT DEVS, Pater ille æternus, FILIVM SVVM, vnigenitum & æternum, eoque Deum verum, eiusdem naturæ cum Patre, FACTVM EX MVLIERE, sola, sine virifemine, eoque verum quidem hominem, sed sine peccato, adeoque verum Christum: FACTVM SVB LEGE, eoque & circumci-

sum, ut eam legem, nostri omnium nomine, perfectissima obedientia impleret: factus Patri obediens usque ad mortem, nempe pro nobis, (cum enim esset sine peccato, mori non merebatur) UT EOS QUI SUB LEGE ERANT adeoque omnes electos REDIMERET, sua scilicet obedientia, morte & sanguinis effusione, hoc est, infinitæ virtutis (erat enim sanguis Dei) sacrificio, efficacissimoque ἀντὶ λύτρωσις: redimeret inquam à peccatis ad pristinam Dei imaginem, eoque ad perfectam iustitiam: à morte item, ad æternam vitam: Et à regno Satanæ, ad regnum Dei: ET ADOPTIONEM FILIORUM RECIPEREMUS, eoque & in plenam tandem perfectamque celestis hæreditatis possessionem, tanquam filij & legitimi hæredes reciperemur: & denique ut omnia, & quæ in cælis sunt, & quæ in terris, sub vno capite colligeret, sibi que adglutina- ret, in gloriam Dei Patris.

II.

*Christum Redemptorem, verum esse Deum,
verumq; hominem.*

Ioh. 1. 14. Credimus ergo, Iesum Christum, Filium
Mich. 5. 2. Dei esse vnigenitum, eoque natura Filium,
Phil. 2. 6. ὁμοῦσιν Patri, & coæternum, verum denique
1. Ioh. 5. 20 Deum Iehouam : verum item hominem, ex
Matth. 1. 1: vero semine Abrahamæ atque Davidis, sine ope-
Heb. 4. 13. ra viri sed virtute tantum Spiritus sancti, eoque
Matt. 26. in utero virginis & sine peccato conce-
35. ptum atque ex ea natum, vera anima, mentem-
 que humana præditum, nobis que per omnia
 demto

demto peccato, similem effectum: vt verus *Athanas.*
fit Deus ex substantia Patris ante secula geni- *in Symb.*
tus, verus autem homo, ex substantia matris
in seculo natus.

III.

*Solum Filium, Deum esse & hominem si-
mul, solumq; Christum.*

Ita verò Filium Dei verum esse Deum si-
mul & hominem, eóq; verum Christum cre-
dimus, vt eum etiam solum, talem esse confi-
teamur: cùm neque Patrem, neque spiritum
sanctum, sed solum τὸν λόγον, carnem esse fa- *Ioh. 1. 2.*
ctum legamus: solumque Filium dicat Apo- *Gal. 4. 4.*
stolus, factum esse ex muliere, eóque & solum
passum: quanquam ad creationem naturæ à
Filio assumptæ, non solus Filius, sed etiam Pa-
ter concurret & Spiritus sanctus.

IV.

*Filium factum esse hominem sine vlla sui mu-
tatione, sed tantum humana natura
assumptione.*

Credimus autem, Filium Dei, factum esse
hominem, nulla facta eius aut in carnem con-
uersione, aut in carne mutatione, naturæ di-
uinæ cum humana confusione, sed sola natu-
ræ humanæ in illius personæ vnitatem, assump-
tione: &, quemadmodum Athanasius loqui- *In Symb.*
tur, non conuersione diuinitatis in carnem,
sed assumptione humanitatis, in Deum: ita, vt,
quod erat, illud nulla ratione dimiserit, sed
quod non erat, assumerit: Apostolo dicente,
Filium assumpsisse semen Abrahæ: eóque do- *Heb. 2. 16.*
cente,

Ioh. I. 14.

cente, sicut Filius assumens, in rem assumptam mutatus non est, (Deus enim omnino mutari non potest) sed mansit quod erat, à re assumpta verè distinctus : sic semen illud assumptum, in rem assumptam minimè conuersum, sed in vnitatem duntaxat eiusdem personæ, cum diuina natura vnitum fuisse: iuxta illud etiam, Verbum caro factum est. Caro ergo, caro mansit, & in verbum mutata non est.

V.

*Neq, naturam assumpsisse naturam, neq, personam, aliam personam, sed personam
Filij Dei naturam humanam.*

Vnde etiam intelligimus, neque naturam diuinam trium personarum communem, imò vnam eandemque omnium, sumpsisse sibi naturam humanam : neq; personam, aliam personam, sed tantum naturam. Neque enim Filius Dei assumpsit sibi filium aliquem Abraham, sed semen Abraham, id est, naturam humanam, ex Abraham propagatam: eoque agnoscimus, non duas in Christo personas, sed illam vnam duntaxat, per quam omnia facta sunt, & quæ ita perfecta erat, antequam sibi assumeret semen Abraham, vt ea assumptione non sit facta, vel alia, vel perfectior persona, vel etiam recepte imperfecta.

VI.

*Naturam humanam, non ad nouam personam,
Christo cōstituendam, vel priorem perficiendam:
sed tantum in aeterna illius ac perfectissima
persona societatem unitatē-
que assumtam fuisse.*

Etsi enim in Christo duas agnoscimus na-
turas diuinam & humanam: non admittimus
tamen, humanam ideò assumtam fuisse, vt aut
ex hac & illa tanquam ex partibus, noua Chri-
sto componeretur persona: aut illa prior & æ-
terna persona, per nouæ naturæ accessionem,
perficeretur: sed tantum, vt hac in vnitatem
illius ab æterno existentis & perfectissimæ per-
sonæ assumpta, Filius Dei manens quod erat,
fieret quod non erat: haberetque quod pro
nobis Patri offerret. Ac proinde non simpli-
citer probamus, si quis dicat, ita personam
Christi ex diuina natura & humana conflatam
esse: sicut etiam ex anima & corpore, persona
cuiusque hominis constat. Probamus verò v-
sitatam in Ecclesia phrasin: Christum induis-
se se, seu indutum esse carne nostra. Vnde &
Augustinus ait, Christum instar hominis nu-
di de monte descendentis, descendisse de cœlo:
ascendisse verò, carne nostra, ceu veste, indu-
tum. Hæc enim phrasis, quanquam non ita
perfectè explicat vnionem hypostaticam: ma-
nifestum tamen discrimen ostendit inter per-
sonam Filij Dei assummentem, & inter nostram
naturam assumtam. Eandem ob causam am-
plecti.

plectimur locutiones illas Patrum, Humanam naturam gestarià Filio Dei: Item, Subsistere in persona Filij Dei & similes, personam Filij Dei assumentis à natura assumpta discernentes: docentesque, personam Filij Dei, accessione humanæ naturæ, nec aliam, nec perfectiorem fuisse factam.

VII.

Confirmatio superioris sententia, cum explanatione loci Athanasij.

- * Fatemur quidem cum Athanasio, sicut anima rationalis & caro, vnus est homo, sic DEVM & hominem, vnum esse Christum: hoc est, Christum, vnam tantum esse personam, licet duæ in eo sint naturæ: verum non sic ex vtraque hac natura, tanquam ex partibus, (si propriè loqui velimus) constitui personam CHRISTI. quemadmodum ad perfectam hominis personam constituendam, non minus corpus, tanquam pars essentialis, quàm anima necessariò concurrat: cum persona Christi iam esset, eaque tota & perfectissima, antequam in carne manifestaretur: persona autem hominis, puta Adæ nulla fuerit, antequam cum corpore anima coniungeretur: & cum neque aut anima sibi corpus, aut corpus sibi animam assumat, sicut Filius Dei, in unitatem eiusdem personæ, semen Abraham sibi assumpsit: & cum præterea etiam, corpus & anima, duo sint ὁμοιόμορφα ut in Adami creatione liquet, natura autem humana nunquam per se substituerit, sed tantum in persona Filij Dei: ut admo-

1. Cor. 10. 9

1. Pet. 3. 19.

admodum iniquè ad sua somnia probanda, hoc pio sancti viri dicto nonnulli abutantur, Differat enim is qui sese manifestauit (hic autem est persona Filij Dei) à carne in qua sese manifestauit, omnino necesse est: idque non solum ante, sed etiam post resurrectionem, & ad dextram Patris sessionem: quæ (vt ait Augustinus) gloriam quidem attulit carni, sed naturam non abstulit.

VIII.

*Quomodo Christus vna tantum sit persona, eaq;
æterna & immutabilis, due autem in eana-
tura: & quomodo ex iis constare
dici possit.*

Nos itaque agnoscimus & confitemur in Christo, contra Nestorium, vnā tantum personam, eamque æternam, simplicissimam, & perfectissimam, eandemque in sempiternum manentem: personam scilicet æterni filij Dei. Deinde verò, huic æternæ personæ non aliam personam, sed aliam naturam, nempe humanam, in tempore accessisse: eamq; non vt partem eius personæ à qua assumpta fuit, sed rem longè ab illa diuersam, in illius tamen vnitatem, assumptam. Ac proinde tertio loco fate-
mur, in vna eadēque Christi persona duas iam inesse naturas: diuinam & humanam, in quibus eam subsistere, viuere, & operari non dubitamus: quam ob causam etiam non vere-
mur sic loqui, Christum constare iam diuina natura & humana in vnitatem personæ assumpta atq; ex iis quodammodo compositum esse.

IX. Quo-

IX.

*Quomodo due natura in vnā personam vnite
sint ἀτρετέτως καὶ ἀσυγχύτως: saluis & distin-
ctis vtriusq; proprietatibus, &
actionibus.*

Duas autem has naturas sic in vnā Chri-
sti personam verè & inseparabiliter coniun-
ctas & vnitas esse, credimus & confitemur: vt
vtramque tamen integram, perfectāque, &
alteram ab altera verè distinctam permanere,
distinctāsque suas retinere essentielles pro-
prietates, & operationes, omni prorsus remo-
ta confusione, non dubitemus: ita, vt quem-
admodum diuina suas retinens proprietates,
mansit increata, infinita, immensa, simplici-
ter omnipotens, simpliciter sapiens: sic & hu-
mana suas retinens, maneat creata, finita, cer-
tīsque finibus terminata: Et sicut diuina, suam
habet voluntatem & potentiam qua Christus
vt Deus vult & operatur, quæ Dei sunt: sic hu-
mana suam, qua idem Christus vt homo vult
& operatur, quæ hominis sunt: vsque adeò, vt
Christus, sicut quā Deus est, non vult nec o-
peratur voluntate & potentia humana: sic
neq; idem quā homo est, velit & operetur vo-
luntate ac potentia diuina: quemadmodum
scitè à Patribus tum aduersus Eutychem: tum
aduersus Macarium definitum fuit. Itaq; sem-
per placuit nobis dictum Leonis primi, ad
Flavianum hac de re scribentis, cū ait: Qui
verus est Deus, idem verus est homo: & nul-
lum est in hac vnitāte mendacium: dum inui-
cem

Epist. 10.

cap. 4.

cem sunt & humilitas hominis, & altitudo Deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo, (id est, humana natura in Christo) non consumitur dignitate. Agit enim utraque forma, cum alterius communione, quod proprium est: Verbo scilicet operante quod Verbi est, & carne exsequente quod carnis est. Hæc Leo ille magnus: quæ postea aliquot illustrat exemplis, quibus manifestè demonstratur, sicut naturæ in Christo unitæ quidem sunt, sed distinctæ manent, non autem confusæ: sic etiam fuisse & esse actiones: quia quæ Verbi erant, non præstabat caro, sed Verbum: & quæ carnis propria, non Verbum, sed caro. Suscitare Lazarum à mortuis proprium fuit Verbi: at clamare, Lazare veni foras, carnis: ad suscitationem tamen Lazari unita fuit utraque actio, quia ab vno, & in vno Christo fuit, & ad vnum opus tendebat: distinctæ tamen fuerunt. Remittere item peccata, propria fuit actio diuinæ naturæ: at dicere, Remittuntur tibi peccata tua, humanæ. Cæcum à natiuitate illuminare, actio fuit diuinæ: at imponere lutum super oculos, & dicere, Vade & laua, humanæ naturæ. Unio igitur hypostatica, sicut non confundebat naturas, sic neque actiones, sed distinctas retinebat: ac proinde neque proprietates naturarum. Sunt enim hæc tria in eadem persona Christi, Naturæ, Naturarum proprietates ac facultates, & harum actiones: & eodem modo se habent in Christo naturarum proprietates, quo

& naturæ, & actiones. Ut igitur manifestum est, naturam in naturam non transfundi, neque actionem cum actione confundi: sic etiam perspicuum est, proprietates eodem modo se habere.

X.

Transfusionem veram atq, realem diuinarum, proprietatum in humanam Christi naturam: ex unione naturarum, minime probari posse.

Probamus enim axioma Patrum contra Eurychianos & Monothelitas nimirum, quorum sunt eadem essentiales proprietates, eorum etiam easdem esse naturas atque essentias: & quorum naturales proprietates confunduntur, eorum etiam naturas confundi. Quod cum per se verum sit in omnibus, tum verò maximè in Deo, in quo proprietates essentiales, nil aliud re ipsa sunt, quàm ipsa essentia, ut omnino necesse sit, si illæ possunt reuera & propriè alicui substantiæ creatæ communicari, ita ut talis fiat qualis est Deus, putà, simpliciter omnipotens: essentiam etiam ipsam diuinam eidem communicari posse: ita ut fiat æqualis Deo τῇ ὁσίᾳ, eoque Deo ὁμοούσιος, si etiam sit, eidem æqualis, τῇ δυνάμει, id est, potentia, aut alia proprietate. Ita hîc duplex, illudque graue admittitur peccatum: vnum, quod, dum quæ propria sunt Dei, verè & propriè communicamus creaturæ, creaturâ exæquamus Deo. Neque valet exceptio Deum eas ex se habere, humanam autem naturam in Christo, habere à Dei-

à Deitate. Nam etiam Filius à seipso non est, nec à seipso habet essentiam diuinam, sed à Patre: interim tamen æqualis est Patri, & eandem habet cum Patre naturam. Alterum est, quod dum diuinas eoque infinitas proprietates, puta, infinitam potentiam attribuimus humanæ naturæ: eam spoliamus sua finita & propria: non secus, quàm gloria resurrectionis spoliabit corpora nostra, ignominia suæ corruptionis, cùm illa iis verè communicabitur: & non secus etiam, quàm immensa lux Solis, si transfundatur in aërem, qui lumine tantum candelæ illustrabatur: lumen illud absorbet. Si enim omnia agit & operatur potentia infinita: finita fuerit otiosa, eoque nulla. Cæterum cùm hæc hæresis nostro etiam seculo à plerisque doctis viris satis abundè, & perspicuè sit refutata: nos, qui breuem simplicemque nostræ fidei confessionem Ecclesiæ Dei, totique posteritati exhibemus: nihil aliud iis, quæ dicta sunt, addere volumus.

XI.

Vis vnionis hypostatica quanta sit.

Interim tantam esse vim vnionis naturarum in persona Christi, credimus & confitemur: ut primùm quidem, quod est aut agit Christus secundum naturam diuinam, id totus Christus, filius hominis, esse, aut agere dicatur: & contrà, quod est, aut agit, aut passus est secundum humanam, id, totus Christus filius Dei Deus, esse, agere, passusve fuisse in sa-

Act. 20. 28.

cris literis prædicetur: ut illud, Deus (id est, Christus homo & Deus) redemit Ecclesiam sanguine suo: cum vis redemptionis, ad Deitatem: sanguinis effusio, ad humanitatem duntaxat pertineat. Coniunguntur tamen ambæ hæ actiones in vnum, de quæ toto Christo utraque simul prædicatur: quanquam distinctæ fuerunt & sunt: quoniam naturæ etiam, licet distinctæ, in vna tamen Christi persona copulatæ sunt. Imò nihil egit vnquam aut agit Christus Mediator secundum humanitatem, cui non sit cooperata & cooperetur diuinitas: & nihil secundum deitatem præstitit, cui non aut subseruierit aut consenserit humanitas: ut meritò omnes Christi Mediatoris operationes à Patribus vocatæ sint *θεωδυναμίαι*. Secundo loco, Sicut tanta est vis vnionis, quæ est inter Patrem & Filium, ut etiam nihil agat, nilque boni Mundo communicet, nisi per Filium: sic tanta etiam est vis vnionis hypostaticæ duarum naturarum, ut nihil gratiæ, nihil salutis, nihil vitæ in nos à deitate, nisi per humanitatem, fide à nobis apprehensam, fluat: ut omninò necesse sit carni Christi copulari, si quis vitæ æternæ particeps esse velit: quò pertinet illud Christi: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Denique efficit, ut Deitatem in Christo adorare non possimus, nisi simul etiam humanam in eo naturam adoremus, ut quæ omnino vna tantum adoratione, à nobis adoranda sit, tum humana tum diuina natura, iuxta illud

Ioh. 6. 51.

lud: Et cùm introducit primogenitum in orbem terrarum, ait: Et adorent eum omnes *Heb. 1. 6.*

Angeli eius: Eum (inquit) id est, totum, Deum & hominem simul: cùm tamen humana natura, per sese & in se sola considerata, adorari non possit nec debeat. Solus enim Deus adorandus est, Sed vnio, non qualiscunque, sed hæc hypostatica diuinæ naturæ cum humana, hoc efficit. Proinde licet in sanctis habitet Deus: adorandi tamen non sunt, nec inuocandi, sicut Christus homo. Magnam igitur vim esse fatemur huiusce vnionis qua de loquimur: sed vnionem tamen esse dicimus, quæ omnem excludat confusionem & transfusionem. Si enim vnio inter Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, in vna essentia, qua vnione maior esse excogitariue nulla potest, distinctionem non tollit personarum, neque etiam vnio hæc naturarum, eoque & proprietatum & actionũ in vna persona, earum distinctionem tollere potest, & confusionem inducere.

XII.

Christum, quâ homo est, donatum esse, maxima quidem: sed tamen finita potentia, aliisq; donis.

Credimus denique, Christum, sicut quatenus Deus est, simpliciter est omnipotens, simpliciterque sapiens, & sic de aliis omnibus attributis: ita quâ homo est, donatum esse à Patre, potentia, & scientia, omnium rerum creaturarum tam cœlestium quàm terrestrium po-

tentiam & scientiam longissimè, & infinitis penè partibus superante, finita tamen idè- que de aliis donis, & virtutibus omnibus, caritate, prudentia, fortitudine, iustitia, gratia, veritate, & aliis, de quibus Iesaias, Et requiescet super eum Spiritus Domini, &c. Et Iohannes, Plenus gratia & veritate. Item Lucas, Proficiebat sapientia & gratia coram Deo & hominibus. Qua de causa, dicitur etiam quâ homo, exaltatus esse supra omnes principatus & potestates: Item, Datum ei esse Spiritum non ad mensuram: Item, In ipso esse thesauros sapientiæ & scientiæ absconditos. Vnde fit, vt quâ homo est, nihil non sciat, nihil non possit eorum quæ ad suum pertinent officium, quæ verò à nulla creata substantia, sed à solo Deo præstari possunt, ea ab ipso fieri potentia Deitatis, voluntate tamen humana semper suo consensu & ceu supplicatione accedente: ita vt ad omnes Christi, quatenus Deus est, actiones ad salutem nostram pertinentes, anima saltem ipsius semper aliquo modo accedat, amore, desiderio & voluntate, sicut etiam in omnibus quæ egit vt homo, semper concurrit Deitas, in ipsa etiam passione & morte, non quòd Deitas passa sit, sed quòd & passionem & mortem Christi voluerit, passionique & morti vim dederit infinitam, qua peccata nostra possent expiari: Ad summam, De duabus naturis in Christo, deque illarum vnione, & proprietatibus, credimus quidquid in Concilio Niceno, Constantinopolitano, Ephesino &

no & Chalcedonensi, aduersus Arium, Apollinarem, Nestorium, Eutychem: quæ item in sexta Synodo aduersus Monothelitas, definita fuerunt.

XIII.

*Duo actionum Christi genera: ac qua legitur e-
gisse aut passus esse, ea omnia, secundum rei ve-
ritatem, & non secundum inanem
speciem, gesta ab illo
fuisse.*

Nunc ut à persona Christi, eiusque Naturis, naturarumque vnione, peculiariter ad eius actiones, officiumque transeamus: principio credimus, sicut duæ sunt veræ in Christo naturæ, quarum utraq; suas habuit & habet veras essentialèsq; proprietates, coniunctas quidem, quemadmodum & naturæ vnitæ sunt, sed non simul confusas: sic duo etiam esse actionum genera, quas pro nostra salute, partim præstitisse, partim etiam nunc præstare Dominus noster Iesus Christus legitur: alias, quæ ab ipsa Deitate fluunt: alias quæ ab humanitate: & eas quidem ita partim fuisse & partim esse simul coniunctas, sed tamen distinctas, ut utraque forma, (sicut loquitur Leo) cum alterius communionem semper agat, Verbo, quæ Verbi sunt faciente. & carne, quæ carnis sunt, exsequente. Deinde, sicut quæ virtute naturæ diuinæ egit Christus & agit, vera & non simulata sunt opera, (verè enim nos reconciliauit Patri, verè remittit peccata, verè sanctificat & regenerat) sic etiam quæcunque secundum huma-

nam naturam pro nobis egisse aut passus esse legitur, ea omnia verè, & reipsa, non autem secundum inanem tantum speciem, atque (vt loquuntur) apparentiam, illum egisse & passum esse credimus.

XIV.

Explicatio superioris sententiae.

Credimus ergò, CHRISTVM, sicut verè conceptus est ex semine DAVIDIS, verèque & verus natus est homo, verèque edit, bibit, aliàque humana præstitit opera: sic etiam verè legem pro nobis seruasse, verè carne passum esse & mortuū, verèq; à mortuis in eadem carne resurrexisse, suòq; visibili, palpabili, vero, certisque dimensionibus terminato humano corpore, in verum & creatum cœlum, supra omnes hosce aspectabiles cœlos positum, ascendisse: atque ibi pro sua libera voluntate agere & manere: donec in eodem visibili corpore verè è cœlo redeat, iudicaturus viuos & mortuos: verè etiam in cœlo nostram salutem vel-
1. Pet. 4. 1. le: nostri curam gerere: in nos tanquam in
Luc. 24. 39 sua membra. spiritualement vitalémque motum
Heb. 11. 10. & sensum influere, totam denique Ecclesiam
Eph. 4. 10. regere.
Ab. 1. 21.
Eph. 1. 22.
4. 16.

XV.

Fruſtus obedientia, paſſionis, mortis, & reſurrectionis Chriſti.

Credimus verò, Christum sua perfecta obedientia, non solum sibi, sed etiam nobis vitam æternā promeruisse: sua passione & morte, peccata nostra in sua carne expiasse: nos è
 mani-

manibus Satanæ & à mortis tyrannide, peccat-
 tique seruitute redemisse : Deo in seipso re-
 conciliaſſe, carósque reddidiſſe, vt iuſti in ipſo
 apud Deum Patrem cenſeamur: Reſurrectio-
 ne verò & Aſcenſione in cœlum, reſurrectio-
 nem quoque nobis vtramque, primam ſcilicet
 & ſecundam, vt Iohannes loquitur, impetraſ-
 ſe: cœleſtisque hæreditatis poſſeſſionem no-
 ſtro etiam nomine ſibi accepisse: ſederéque ad
 dextram Patris, hoc eſt imperiũ ſuper omnia
 in cœlo & in terra accepisse: ita vt, quatenus
 Mediator & homo eſt, ſecundum à Patre obti-
 neat locum: caput totius Eccleſiæ, tam quæ in
 cœlis eſt, quàm quæ in terris, conſtitutus: vt ex
 ipſo, adeóque ex ipſius carne, quidquid ad no-
 ſtri viuificationem ſpiritualémque vitam per-
 tinet, illud in eos, qui ipſi tanquam membra
 capiti adglutinati ſunt, deriuetur per Spiritum
 ſanctum. Ac proinde agnoſcimus, credimus
 & confitemur in vno Chriſto totam ſalutem,
 redemptionem, iuſtitiam, gratiam Dei, vitam æ-
 ternam, poſitam eſſe: iuxta illud, Qui factus
 eſt nobis à Deo ſapientia, iuſtitia, ſanctifica-
 tio, redemptio: Item, ipſe eſt pax noſtra: Item,
 Iehoua iuſtitia noſtra: In ipſo habemus re-
 demtionem per ſanguinem eius, remiſſionem
 peccatorũ: Item, Complacuit in ipſo omnem
 plenitudinem inhabitare: Item, Vita in Filio
 eius eſt: eóq; intelligimus, quæ de Redemptio-
 ne facta fuerat primo homini promiſſio, eam
 in hoc altero homine Ieſu Chriſto, ſuum ac-
 cepiſſe complementum: ita, vt, qui vult eius
 fieri

Apol. 20. 5.

Eph. 1. 29.

1. Cor. 1. 30.

Eph. 21. 14.

Ier. 23. 6.

Eph. 1. 7.

Col. 1. 19.

1. Ioh. 5. 12.

fieri particeps, Christo capiti adglutinetur, eiusque fiat membrum, omnino necesse sit. Non solum enim per ipsum ut Mediatorem: sed in ipso ut in capite, habemus redemptionem & salutem. Hæc nostra est fides de Christo Redemptore, de eius persona, naturis, officio, salutemque humani generis in ipso completa atque exposita.

XVI.

Errores.

Itaque damnamus omnes tam veteres quam novos hæreticos, qui contraria unquam docuerunt aut docent: Arium, Photinum, & nominatim Seruetum, & omnes alios huius farinae impios homines, qui veram Christi Deitatem negarunt: Cerdonianos, Marcionitas, Valentinianos, Manichæos, Priscillianitas, Apollinaristas, & alios, qui veram Christi humanitatem oppugnarunt: aliis negantibus, Christum in carne venisse, veramque carnem habuisse: phantasticum autem corpus à cælo eum attulisse, aut ex elementis, non autem ex semine Abrahamæ conceptum habuisse, ex foemina item natum non fuisse contendentibus: aliis veram quidem humanam carnem concedentibus, sed cum anima rationali spoliantibus, & Deitatem in locum animæ substituentibus: Nestorianos item, qui veram unionem naturæ humanæ cum persona Filij negarunt, & duas in Christo personas, duosque filios, filium Dei, & filium hominis statuerunt. Nec minus damnamus Eutychianos, qui contrà, sicut

sicut vna tantum persona est Christus, sic etiam vnam in eo duntaxat naturam, diuinam scilicet reliquerunt: humanam, quam assumerat, aut in diuinam prorsus conuersam esse docentes: aut ita cum diuina permixtam & confusam fuisse: vt nullam amplius inter proprietates & actiones diuinæ & humanæ naturæ differentiam in eo reliquerint. Damnamus etiam, qui ex iis prodierunt, Macarium cum suis, qui vnam tantum in Christo posuerunt voluntatem, diuinam scilicet, eoque nullam humanæ voluntatis propriam actionem in Christo admiserunt. Damnamus item Cerdonianos hæc etiam in parte, qua dicebant, Christum non verè passum, nec verè mortuum fuisse, sed simulasse passionem, seu vt alij loquebantur hæretici, putatiuè passum & mortuum esse: eoque & cum iis damnamus omnes, qui similia docuerunt aut docent: nimirum, Christum aut non verè in ea carne, qua mortuus fuerat, sed in alia diuersâq; naturæ resurrexisse: aut, si in eadem resurrexit, non tamen verè in cælum ascendisse, eamque cælo intulisse, locumve mutasse. Damnamus item cum Hieronymo, Cyrillo, & aliis Patribus, Origenistas & horum similes, qui docuerunt, Christum resurrexisse cum corpore instar spiritus subtilissimo, & sua natura inuisibili, & quod sub nullos cadat sensus: Illos item Iudæos & Turcos, qui beneficio mortis Christi mundum esse redemptum negant: nec non denique omnes, qui in alia re, quàm in solo Christo

sto salutem vel ex parte vel in totum positam esse contendunt: & aliis etiam sacrificiis, præter illud vnicum Christi, peccata expiari aut remitti blasphemant: Vnicum enim agnoscimus Redemptorem Iesum Christum, extra quem, sicut nullus est verus Deus, sic nulla vera salus, & vnicum sacrificium, cuius oblatione semel facta, non solum peccata omnia electorum fuerunt in persona CHRISTI semel expiata, sed etiam quotidie in finem usque mundi iam expiata condonantur credentibus.

C A P V T XII.

DE VERA REDEMPTIONIS, SALVTIS, ET VITÆ, QUÆ IN vno Christo posita est, dispensatione: eoque de necessaria cum Christo vnitione ac

viq.

I.

Salutem & vitam æternam in Christo positam esse, ut inde nobis communicetur.

Rom. 5. 12.

Credimus, sicut peccatum Adæ, & quæ illud secuta est mors, non in solo Adamo permansit: sed ex illo, tanquam ex capite totius humani generis, in omnes homines, qui per communem generationem ex ipso nati sunt & nascuntur, permanuit, atque permanat: sic etiam Christi iustitiam, & quæ illi debetur, vitam æternam, non in solo Christo retineri, sed in

in omnes, qui cum ipso per regenerationem Spiritus sancti vnum fiunt, ipsiq; tanquam capiti totius Ecclesiæ, ceu vera membra adglutinantur, deriuari atque in hunc finem & Christum venisse in carne, & totam in eo, tanquam capite, salutem ac vitam positam esse, vt scilicet, omnibus electis ipsi vnitis, reipsa dispensetur ac communicetur.

II.

Omnibus quidem gratiam redemptionis, & salutem serio offerri: reipsa tamen, non nisi electis, qui vnum cum Christo fiant, communicari.

Credimus enim, licet omnibus hominibus per Euangelij prædicationem gratia redemptionis, salus ac vita æterna à Deo dispensanda, seriò proponatur, (quòd enim permulti huius non fiant participes, ipsorum fit vitio ac culpa) reipsa tamen non communicari, nisi iis, qui, cum ab æterno in Christo tanquam omnium electorum capite, ad hoc, vt eius membra, eòq; salutis participes fierent, electi ac prædestinati fuerint, postea suo tempore per Euangelium vocati, fidèque donati, per Spiritum sanctum, Christo inferuntur, vnúmque cum illo fiunt.

Mar. 16. 15
& 16.

III.

Ad veram salutis participationem, quàm necessaria sit vera unio seu κοινωνία cum Christo.

Quemadmodum enim neque palme à vite, neque ramus ab arbore succum vitalem, neque

Ioh. 15. 1. 2.
3. 4. 5. 6. 7.

neque membra à capite motum, sensum vitamque haurire possunt, nisi verè & illi, viti atque arbori, & hæc capiti adglutinata sint: sic neque homines à Christo, in quo solo posita est, salutem vitamque percipere queunt, nisi verè ei inferantur, veràque & reali vnione copulentur, copulatique in eo maneant.

IV.

Nos non posse vniri Christo, nisi ipse prior sese nobis vniat.

*De vnione
cum Christi-
sto.*

1. Ioh. 4. 10.

Ioh. 14. 23.

Cùm ergò tota veræ iustitiæ, salutis, vitæq; participatio, ex hac pernecessaria cum Christo *κοινωνία*, pendeat, & ad hanc tum Euangelij prædicatio, tum omnium Sacramentorum administratio, adeoque totum ministerium Ecclesiasticum referatur: idcirco, quæ de hac re sit nostra fides, breuiter & perspicuè, quoad eius fieri potuit, certis, quæ sequuntur, Thesis, toti Ecclesiæ Christi explicare, testatùmque facere voluimus. Ac primùm, credimus, sicut ideò diligimus Christum, vt ait Iohannes, quia ipse prior dilexit nos: & ideò ad eum nostro Spiritu accedimus, quia ipse prior suo ad nos venit: & ideò illum fide amplectimur, quia ipse prior vi sui Spiritus nos complexus, excitat in nobis fidem, sic etiam nos non posse illi adhærere, & vniri, nisi ipse prior sese nobis adiungat atque vniat. Vna enim, causa est alterius, prior posterioris. Quare precibus agendum esse, vt ipse ad nos veniat, & mansionem apud nos faciat.

V. Vnio

V.

*Unio Christi nobiscum, & nostri cum Christo,
quotuplex: & quomodo sint inter se
ordinata.*

Triplicem porrò Christi nobiscum, & vicissim nostri cum Christo coniunctionem agnoscimus: vnā, in nostra natura semel factam: alteram, quæ fit quotidie in singulis electorum personis, sed peregrinantibus à Domino: Et postremam, quæ futura est itidem cum Domino, in personis nostris, sed presentibus ad Dominum: cū scilicet Deus erit omnia in omnibus nobis. Ac prima quidem refertur ad secundam, & secunda ad tertiam: sicut natura ordinata est ad gratiam, & gratia ad gloriam. Nam prima etiam facta est per assumptionem naturæ nostræ, in vnitatem personæ τὸ λόγῳ. Secunda fit per assumptionem personarum nostrarum in gratiam inque corpus vnum cum ipso mysticum, atque adeo in participationem naturæ ipsius diuinæ, vt Petrus loquitur. Tertia fiet per assumptionem itidem nostri omnium in gloriam cum Christo sempiternam. Neque dubitamus, quin Christus nobis voluerit priore, posteriorem: & posteriore, postremam præmonstrare: vt ex iam facta, in spe eius quæ facienda erat, confirmaremur.

VI.

*Sicut unio prima facta est, vt expiarentur peccata: sic secundam fieri, vt expiationis
huius fiamus participes.*

Credi-

Credimus igitur, (vt iam omiffis, quæ ad rem præfentem non pertinent, propiùs accedamus) filium Dei ex æterna Patris, eoque & fua & Spiritus fancti voluntate, quemadmodum, vt in fe ipfo noſtra expiaret peccata, carnem noſtram, hoc eſt, naturam humanam, vi Spiritus fui in vtero virginis conceptam, ſibi ipſe in vnitatem perſonæ aſſumſit, inque ea legem Dei pro nobis perfectiſſimè impleuit, factus Patri verè obediens vsque ad mortem, & tandem ea carne in ſacrificium pro peccatis noſtris oblata, æternam ſalutem nobis in ſeipſo comparauit: ſic etiam, vt huiusce ſalutis, ſacrificio carnis ſuæ, nobis iam partæ, nos reiſſa participes efficeret, alio vnionis genere, ſingulos electos ſibi aſſumere atque adglutinare voluiſſe, & conſueuiſſe: tali nimirum copulatione, qua cum ipſo, licet non in vnā perſonam, in vnum tamen verum myſticum corpus, cuius ipſe ſit caput, & nos ſinguli membra, vniamur, ſiamusque participes diuinæ ipſius naturæ.

V I I.

Vi Spiritus ſancti, vt prima facta eſt: ita alteram fieri.

Neque dubitamus, quin filius Dei, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſicut in prima vnione, carnem & ſanguinem noſtrum ſibi copulauit, virtute ſui Spiritus. (fuit enim conceptus homo de Spiritu ſancto, eoque ſine peccato: qua etiam de cauſa, homo cœleſtis appellatur) ſic etiam in ſecunda ſuam viciffim carnem, & ſuum

suum sanguinem, seque totum nobis communicet, eaque communione nos sibi consociet, adglutinet atque incorporet, efficacitate eiusdem sui Spiritus: ut semper copula, qua ut Christus nobis, sic nos vicissim Christo coniungimur, sit idem Spiritus Christi: qui sicut in utero virginis effecit, ut filius Dei factus sit caro ex carne nostra, & os ex ossibus nostris: Sic etiam in cordibus nostris operando, & nos Christo incorporando, efficit, ut vicissim ipsi, participatione corporis & sanguinis Christi, simus os ex ossibus eius, & caro de carne eius: præsertim cum fidem etiam in nobis excitat, qua Christum pro vero Deo & homine, eoque; pro perfecto Seruatore, agnoscamus, & complectamur.

VIII.

Unionem nostri cum Christo, ita spiritualem esse, ut tamen sit vera atq; realis.

Ita credimus, hanc quoque alteram unionem, non ferè minùs, quàm priorem (si ita loqui liceat) sic spiritualem esse, ut tamen sit vera atque realis: Quia per Christi Spiritum, nos, licet in terris existentes, cum Christi corpore, sanguine, & anima in cælo regnantibus, cumque natura ipsius diuina in nobis manente, reapse & verè copulamur: usque adeò, ut mysticum hoc corpus ex Christo tanquam capite, & ex fidelibus tanquam membris coherens, nonnunquam Christus simpliciter appelletur. Tanta est Christi cum suis fidelibus, I. Cor. 12. & horum cum Christo coniunctio: ut haud

2. Pet. 1. 4.
Eph. 5. 30.

malè dici quodam modo posse videatur, sicut prima vnio facta fuit ex duabus naturis in vna persona: ita hanc fieri ex multis personis, in vnam ceu naturam: iuxta illa dicta, Vt diuinæ efficieremini consortes naturæ: &, Sumus membra corporis eius, ex ossibus eius & ex carne eius.

IX.

*Confirmatio superioris sententia, quàm ar-
cta sit hac vnio.*

Quemadmodum enim Anima in homine, quia vna & eadem, ac tota non minus in capite, singulisque membris est quàm in toto simul corpore, efficit, vt singula membra in vnum corpus sub vno capite vniantur & coalescant: sic etiam vi Spiritus Christi, quia vnus atque idem est in Christo & in singulis fidelibus, fit, vt omnes tum animis tum etiam corporibus in vnum spiritualiter connexi, vnum & idem corpus cum Christo capite simus: corpus inquam mysticum & spirituale, quia nexu arcano eiusdem Spiritus, connexum & compactum est.

X.

*Unionem hanc, quia sit vi Spiritus sancti, im-
pediri vlla locorum distantia non
posse.*

Vnde & sequitur, nulla, quantumuis magna locorum distantia, vnionem hanc veram atque realem, licet spirituales, nostrorum corporum nostrarumque animarum, cum corpore & anima Christi, impediri posse, quippe
quæ

quæ fit efficacitate talis Spiritus, qui à terra vsque in cœlum & vltra pertingit : membræque Christi in terris existentia, cum capite in cœlo, ad dextram Patris sedente, non minus rectè in vnum coniungit, quàm anima hominis pedes ac tibias, reliquæque membra cum capite in vnum corpus adglutinat : etiamsi talis homo tam magnus esset, vt eius caput pertingeret vsque ad nonam sphæram, & pedes in terræ centro residerent. Tanta est animæ vis : quanta verò Spiritus sancti, veri & omnipotentis Dei?

XI.

Spiritum, quo fit hæc unio, donari à Christo, ad prædicationem Euangelij, & Sacramentorum administrationem.

Hunc porrò Spiritum, quo Christus & seipsum nobis, & nos sibi copulat, suamque cum nostra nostramque cum sua coniungit carnem : credimus, ab ipso Christo, pro sua quidem gratia, quando, & ubi, & quomodo vult, ordinariè tamen ad prædicationem Euangelij & Sacramentorum administrationem nobis communicari. Cuius rei visibile testimonium fuit, cum in nascente Ecclesia, illi qui fide amplectebantur Euangelium, & baptizabantur in nomine Christi, aut super quos imponebantur manus, præter inuisibilem gratiam regenerationis, varia etiam & sensibilia dona Spiritus percepisse leguntur.

Hanc unionem, finem esse præcipuum Evangelij & Sacramentorum.

Vnde etiam haud difficulter intelligimus, quis præcipuus finis sit tum prædicationis Evangelij, tum administrationis Sacramentorum: nempe hæc cum Christo filio Dei incarnato, proque nobis passo & mortuo, nunc autem in cælo regnante, salutemque ac vitam suis electis communicante, *κοινωνία*: hîc incoata, in cælo autem perficienda: ut nimirum ex hac porro nostri cum ipsius carne & sanguine, totaque eius persona, vera & reali copulatione, salutis quoque æternæ, quæ ab ipso parta, in ipso etiam residet, participes fiamus.

XIII.

Unionem hanc non esse imaginariam, nec fieri participatione tantum donorum, sed communicatione substantiæ.

Ceterum, ideò præsentem hanc nostri cum Christo incorporationem, veram & realem, substantialémque esse diximus: ut occurreremus illi errori, quo quidam existimant, imaginariam duntaxat quandam, eoque falsam à nobis fingi unionem: aut non aliam veram statui, quam quæ fiat participatione spirituum donorum, & gratiæ Christi, absq; communicatione substantiæ carnis & sanguinis ipsius.

XIV. *Unio-*

XIV.

Unionem, non alia fieri ratione, quam per Spiritum sanctum & fidem.

Sed rursus, ne alij hinc falsò elicerent, talem à nobis concipi vnionem, quæ aut cum carne Christi in his terris realiter existente, per physicum aliquem fiat contactum, siue crassum siue subtilem, qualiter sensilia omnia vniuntur cum sensibus, alia crassiore, alia subtiliore modo : aut quæ cum eadem in cœlis manente, per species in mente (vt loquuntur Philosophi) intelligibiles fiat, qualiter omnia quæ intelliguntur, vniuntur cum intellectu, illa per imagines quasdam percipiente : Idcirco adiecimus modum, quo hæc vnio atque incorporatio fiat: nempe, per Spiritum Christi, nobis communicatum, reapse in nobis manentem, Christoque nos copulantem, & excitata fide, vt Christum amplectamur, efficien-tem.

XV.

Confirmatio utriusq; capitis: nempe, unionem essentialem esse, sed per solum Spiritum fieri, nostramq; fidem.

Vtrumque enim, nimirum, copulationem hanc & essentialem esse, & per solum Spiritum sanctum fieri, perque nostram fidem: copiosè simul & dilucidè tradunt sacrae literæ. Apostolus scribens ad Ecclesiam Ephesinam, quia sublatis inimiciis per Christum, & diruto maceræ interstitio, reconciliati fuerant Deo & inter se Iudæi & gentes, duo diuersissi-

*Eph .2. 14.
15. 16.*

mi populi, omnesque Christo per eundem Spiritum sanctum insiti, & renati: Idcirco minime dubitavit dicere, conditos esse ambos non in vnum populum (vt dicendum esse videbatur) sed melius hanc unionem, quam arcta sit, exprimendi causa IN VNVM NOVVM HOMINEM, in ipso Christo. Ergo quia omnes vno eodemque Spiritu, tanquam vna eademque anima renati, vivimus, & vni capiti Christo adglutinati sumus: merito vnus homo novus, omnes simul appellamur. Et in eadem epistola, arctissimam hanc & essentialem incorporationem describens, comparat Christum capiti, nos omnes membris, cum capite per nervos, iuncturas, & ligamenta connexis & coagmentatis: quæ vitam motumque à capite hauriunt. Qua similitudine nihil ferè frequentius est in sacris literis: vt hinc qualis & quanta sit nostri omnium cum Christo, propter Spiritum eius in omnibus renatis inhabitantem, coniunctio, facilius & clarius intelligeremus. Eandem ob causam idem Apostolus comparat Christum fundamento, fideles omnes lapidibus, (sed viuis, sicut & fundamentum, vt possint ab illo accipere incrementum) fundamento ipsi superstructis: ex quibus omnibus totum ædificium coagmentetur & crescat in templum sanctum in Domino, per Spiritum sanctum: id quod ante Apostolum fecerat Christus ipse non semel, faciens se fundamentum, Ecclesiam autem ædificium, re ipsa fundamento innixum, & inseparabili

nexu

Eph. 4. 15.

*Eph. 2. 20.
31. 22.*

Mat. 16. 18.

nexu adglutinatum. Eodem pertinet, quòd
 Christus vocat se vitem, nos verò palmites: *Ioh. 15. 1.*
 qui à vite vitam succumque haurientes, viuimus, fructusque proferimus bonos. Idem de- *Ro. 11. 17.*
 monstratur simili arboris & oliuæ, cui fideles
 tanquam rami excisi ab oleastro, insiti sunt, ut
 bonas oleas proferre possint. Inferuntur au-
 tem per Spiritum sanctum, & fidem. Vnde ad *Phil. 2. 1.*
 Philippenses, communio Spiritus vocatur: *Eph. 3. 17.*
 perque fidem Christus dicitur habitare in cor-
 dibus nostris. Neq; obscurum est, quòd Apo-
 stolus incorporationem Ecclesiæ cum Chri-
 sto & Christi cum Ecclesia, singulisque fide-
 libus coniugium vocat iuxta consuetudinem
 Prophetarum: in quo, duo, vna fiunt caro. E-
 runt duo in vnâ carnem, dixerat Deus: Apo-
 stolus autem, Mysterium (inquit) hoc ma-
 gnum est. Ego autem dico in Christo & in Ec-
 clesia, Illud verò semper occurrit quod Iohan- *Eph. 5. 31.*
 nes scribit de hac vnione, deque Spiritu, per
 quem illa fit, & cognoscitur: Per hoc (inquit) *I. Ioh. 4. 13.*
 cognoscimus nos in eo habitare, & ipsum in
 nobis, quòd de Spiritu suo dedit nobis. Habi-
 tat igitur in nobis, & nos in ipso, per eundem
 Spiritum sanctum, qui & in ipso, & in nobis
 est. Quò etiam illud pertinet: Qui non habet *Rom. 8. 9.*
 Spiritum Christi, hic non est eius. Christi
 autem esse eos intellexit Apostolus:
 qui sunt vera & viuâ Christi
 membra.

XVI.

Conclusio, Essentialem esse, pérque solum Spiritum Christum, & fidem nostram fieri hanc coniunctionem.

His ergo atque aliis similibus testimoniis Sacrarum literarum adducti, non dubitamus, quin Christus & eius Apostoli significare nobis voluerint, communionem quam fideles omnes, tam parui quàm magni habemus cum Christo: adeoque cum eius carne & sanguine, veram ac realem esse: & tamen non alia fieri ratione, quàm nexu & vi Spiritus sancti. Ac proinde, licet arcana sit & mysteriorum plena ac spiritualis, quia fit per Spiritum & fidem: non debere tamen nos dubitare, quin propter eundem Spiritum, tam vera & essentialis sit, quàm quæ est inter virum & uxorem, in vnam carnem adglutinatos: inter fundamentum & lapides superædificatos: inter arborem & ramos: inter vitem & palmites: denique inter membra & caput, ligamentis & nervis connexa, & eodem animo viuentia, atque operantia: vt nulla maior hac fieri possit cum ipso Christo, dum sumus in hac carne mortali, coniunctio.

XVII.

Confirmatio sententia ab alio simili, & ex ipsa Philosophia.

Certè si vna & eadem anima in omnibus esset hominibus: efficeret, vt innumerabiles personæ, vnus tantùm essent homo: Quemadmodum & de vna eademque essentia in tribus perso-

personis diuinis existente, Theologi concludunt, ideò vnum tantum esse Deum. Id verò multò etiam clariùs apparet esse verum: si illi multi homines vnum tantum haberent caput, cui essent annexi, & à quo vno haberent motum. Quid mirum igitur, quòd Spiritus sanctus in omnibus piis vnus atque idem, qui & in Christo existens, ita realiter nos cum illo copulet, vt vnum simus cum eo, & inter nos corpus: imò vnus nouus homo, omnes in ipso capite Christo? nam iis duobus respectibus. vnus scilicet Spiritus per quem, & vnus capitulis, cui omnes annexi sumus, Paulus dixit, omnes fideles vnum esse hominem nouum. Eph. 2. 14

XVIII.

*Ex vniõne cum Christo, beneficiorum mortis
& resurrectionis eius participationem
in nos deriuari.*

Ex hac verò cum Christo *κοινωνία*, sequitur & pendet participatio beneficiorum eius, salutisque in ipsius carnis & sanguinis nobis partæ ac residentis: Vt enim palmites succum à vite haurire non possunt, neque membra à capite, neque lapides viui à fundamento, nisi reapse connexa sint cum suo fundamento, cum capite, cum arbore, cum vite, & in illis maneamus: sic neque nos à Christo capite nostro, fundamento, arbore, vite, nisi reuera simus per Spiritum sanctum illi infiti: atque in illo maneamus, facti caro de carne eius, & ossa ex ossibus eius: vt summa nobis iniuria fiat, si quis dicat, ideò nos veram carnis & sanguinis participa-

tionem negare, & participationem duntaxat
donorum ac beneficiorum eius asserere: quia
non admittimus, cum neque possimus admit-
tere, verum Christi corpus per nostrum os
realiter transire in nostra corpora. Quasi verò
quæ fit per Spiritum sanctum & fidem, non sit
vera atque essentialis communio, cum nihil
magis arctè diuersas substantias & naturas in
vnum coniungere possit, quàm Spiritus san-
ctus: Quemadmodum in incarnatione Filij
Dci videmus: & in hominis creatione, ex ani-
ma & corpore compositi. Certè si vera & salu-
taris non esset illa, quæ per solum Spiritum. &
per fidem fit, cum carne & sanguine Christi,
κοινωνία, nisi etiam per os transeat in corpora
nostra: malè consultum fuisset à Christo suæ
Ecclesiæ. Proinde & in receptione solius Eu-
angelij, & in susceptione Baptismi, eandem fie-
ri voluit: quemadmodum de prima testatur
Iohannes, & de secunda Apostolus. De vera
igitur communione cum Christo in genere,
eoque de dispensatione salutis ac vitæ, quæ in
Christo est, hæc nostra est confessio.

1. Ioh. 1. 3.

1. Cor. 12. 3

XIX.

Errores.

Improbamus igitur eorum errorem, qui
per opus vt vocant, operatum, absque fide, &
absque vera cum Christo vnitione, docent re-
missionem peccatorum, salutemque homini-
bus communicari: eorum verò damnamus
blasphemiam, qui id per opera à Deo non mā-
data, sed ab hominibus excogitata, plenāque
super-

superstitionum & idololatriæ fieri contendunt: nec non & eorum, qui ministerium verbi nihili facientes, docent, salutem perinde sine, atque cum auditione verbi & sacramentorum perceptione communicari: multò verò magis eos, qui contendunt, omnes tam infidelium, quàm fidelium parentum infantes in vteris maternis, beneficij Christi participes fieri.

CAPVT XIII.

DE EVANGELIO, DE
QUE LEGIS PER EVANGELIUM
abrogatione.

Cùm Euàgelium inprimis, & deinde etiam sacramenta, Baptismus & Cœna, externa sint organa, per quæ legitimè administrata, Redemptor noster Dominus Iesus Christus, gratiam redemptionis, remissionemque peccatorum mundo offerre ac dispensare, sese nobis electis, virtute sui Spiritus communicare, nòsque vicissim sibi incorporare, eoque salutis & vitæ, quam in ipso habemus, reapse participes efficere solitus est: idcirco, quæ etiam de iis nostra sit fides, breuiter & simpliciter Ecclesię Dei explicare studuimus.

I.

Euangelium quid sit.

De Euangelio igitur iuxta significationem in Ecclesia receptam vsitatamque credimus, nihil aliud esse, quàm doctrinam de Christo
cœle-

cœlestem per Christum ipsum, Apostolósque prædicatam, & in libris noui Testamenti comprehensam, optimum lætissimúmque nuntium mundo afferentem: nempe, humanum genus per mortem Iesu Christi, vnigeniti Filij Dei, redemptum esse: ita vt cunctis hominibus, modò resipiscant, & credant in Iesum Christum, parata sit omnium peccatorum gratuita remissio, salus, vitæque æterna. Qua de causa meritò vocatur ab Apostolo Euangelium salutis nostræ.

Matt. 3. 2.

Eph. 1. 13.

II.

Euangelium per Prophetas promissum, sed per Apostolos publicatum fuisse.

Etsi enim mysterium hoc iam inde ab initio mundi reuelatum fuit Patribus, déque hoc locuti sunt Prophetæ: tamen quod illi prædicarunt, promissiones potiùs fuerunt Euangelicæ, illæque inter Iudæos retentæ, quàm Euangelium ipsum, quod omnibus gentibus erat publicandum: cùm vaticinati sint de re futura, non autem rem iam præsentem, aut præteritam annunciarint: vt Apostolus docet ad Romanos, & Petrus in epistola priore.

Rom. 1. 1.

1. Pet. 1. 10.

III.

Tam Patres per fidem promissionibus de Christo Redemptore præstitam seruatos fuisse: quam nos qui credimus Euangelio.

Interim non dubitamus, quin tam Patres, promissionibus illis Euangelicis de venturo Christo, & caput serpentis contrituro, credentes,

tes, seruati sint: quàm etiam nos per fidem, Euangelio, Christum iam venisse, mundumque redemisse, nuntianti, præstitam, seruamur: vt Apostolus abundè docet, cùm alibi tum ad Romanos de Abrahamo & ad Hebræos, de aliis omnibus: vt summa sit blasphemia, dicere, Patribus res tantum terrenas fuisse promissas, talesque perceptas ab illis fuisse, non autem cœlestes, remissionem peccatorum & vitam æternam. Quod enim nobis est Euangelium propriè acceptum: hoc illis fuerunt Euangelicæ promissiones: potentia scilicet Dei, ad salutem omni credenti. Rom. 4. 5.
Heb. 11. 1.

IV.

Doctrinam Euangelij ad substantiam quod attinet, vetustissimam esse atque æternam.

Vnde etiam intelligimus, doctrinam Euangelij, ad substantiam quod attinet, minimè nouam esse, sed vetustissimam, iam inde à condito orbe Patribus prædicatam: vt non immeritò Iohannes vocarit Euangelium, Euangelium æternum. Apo. 14. 6.

V.

Euangelij partes quot & quæ.

Tria porro sunt Euangelij capita, quæ à nobis exiguntur, vt præstemus: Pœnitentia in Deum, Fides in Iesum Christum, & studium seruandi quæcunque mandauit Christus. Act. 20. 21.
Marc. 1. 4.
Matth. 28.

VI.

Explicatio superioris sententia.

Euangelium enim proponens nobis Christum

stum cum tota gratia & misericordia Dei, cum expiatione ac remissione peccatorum, cum tota denique salute & vita æterna in ipso posita: hæc tria tantum requirit. Primum ut serio dolore totius vitæ malè actæ affecti, cupiamus ex animo mentem nobis, còque omnes affectus in obsequium voluntatis diuinæ à Deo immutari ac innouari, atque id ut fiat, precibus petamus & operam demus. Deinde, ut vera fide Christum cum toto eius thesauro amplectentes, certò & sine vlla hæsitazione credamus, omnia peccata ex gratia & misericordia Dei, propter solum Christum, in perpetuum condonari nos in gratiam receptos esse, factòsque Dei filios & hæredes vitæ æternæ. Postremò, ut ita de gratuita æternæque salute, propter Christum persuasi, deinceps id demus operam, ut quæcunque nobis mandauit Christus, ea seruemus, ad gloriam Dei, & in salutem proximi: fide nos semper comitante vsque in finem, qua credamus, quidquid etiam in hac noua obedientia delinquimus, aut peccamus, id totum nobis propter Christum non imputari contrà verò, perfectà Christi obedientia, iustitia, & sanctitate nobis imputata, imperfectam nostram obedientiam perfici, & in conspectu Dei pro perfectissima accipi ac reputari. Ad tria autem, omnia Christi mandata referuntur nimirum, ut abnegata impietate, & secularibus desideriis: sobriè. (quoad nos:) iuste (quoad proximum) & piè (quoad Deum) viuamus in hoc seculo: expectantes beatam spem

spem & aduentum gloriæ magni Dei. Hanc credimus summam esse eorum, quæ à nobis exigit Christus sua Euangelica doctrina: eoque illos verè esse Euangelicos, verèque Christianos, qui in horum studium seriò incumbunt.

VII.

Quibus potissimum in rebus differat Euangelium a Lege.

Atque etiam ex his, quæ dicta sunt, apparet, nos non confundere Legem cum Euangelio. Tametsi enim fatemur tam Legis quàm Euangelij autorem esse Deum, & tam illam esse per se sanctam iustam & bonam, quàm etiam Euangelium: Credimus tamen non paruum discrimen esse inter vtrumque: Non solum quia illa solis Israelitis fuit tradita, Euangelium autem ad omnes etiam Gentes pertinet: nec solum quia illa temporaria fuit, ad Christum vsque duntaxat duratura, Euangelium autem æternum est: nec solum, quia illa per Moysen tradita, ac per Prophetas explicata fuit, Euangelium autem per Christum allatum, & per Apostolos toti orbi publicatum: verum etiam, idque in primis propter has causas: Primò, Quia legis materia, tantum sunt mandata, additis irrevocabilibus maledictionibus, si vel minima in parte ea violentur. Habet quidem & promissiones, non solum terrenarum, verum etiam æternarum benedictionum: sed omnes cum conditione perfectissimæ obedienciæ, nullas autem gratuitas. At verò Euangelium propriè felix est nuncium, Christum

stum Redemptorem, peccata gratis remittentem, & seruantem, gratis etiam proponens: nihilque à nobis exigens ad salutem consequendam, nisi veram in Christo fidem, quæ sine pœnitentia, sinèque studio faciendæ voluntatis diuinæ, id est, viuendi sobriè, iustè & piè, vt suprâ explicatum est, esse non potest. Deinde, quia lex, quod exigebat, non præstabat: neque enim vires præbebat, quibus seruari posset, eoque inefficax fuit, & litera occidens, ministræque iræ & mortis, peccatum magis irritans, quàm tollens: Euangelium autem quod exigat, illud etiam præstat, eoque & quod offert, illud etiam re ipsa nobis communicat: quatenus scilicet Spiritus sanctus per illud efficax est in electis, ad prædicationem Euangelij. excitans in illis veram fidem, qua Christum oblatum apprehendant, & cum illo salutem æternam. Fides enim ex auditu Euangelij: obedientia autem non est ex auditu legis. Quoniam Spiritus sanctus ad auditionem legis, nemini vires præbebat, quibus illam seruare posset: quemadmodum ad auditum Euangelij, fidem in electis excitat. Qua de causa, sicut Lex, litera occidens vocata est: sic Euangelium Spiritus viuificans appellatur, eoque verum & efficax est organum ad salutem omni credenti. Vnde etiam sequitur tertia differentia: quòd scilicet, lex non inscribebatur in cordibus, sed tantùm in tabulis inscripta manebat, eoque homines non mutabat: At verò Euangelium, in cordibus electorum inscribitur per Spiritum san-

Rom. 10. 17

sanctum , eoque & illa immutat & renouat, ^{2. Cor. 3. 18.}
nempe quoniam organum est Spiritus sancti *
ad nos sanctificandos & seruandos.

VIII.

Euangelio partim tolli, partim non tolli

Legem Moſis.

Ex iis, quæ diximus, liquidò etiam apparet,
quæ nostra ſit fides de abrogatione Legis per
Euangelium. Credimus primùm, Euangelio,
quatenus omnia, quæ in veteri Teſtamento fi-
guratè præmonſtrabant Chriſtum , ea omnia
annuntiat in hoc Ieſu (vt ſuprà capite II. di-
ctum eſt) impleta fuiſſe: Legem de ceremoniis,
ſacrificiis , totòque externo cultu Moſaico,
ſimpliciter abrogatam eſſe doceri: iuxta illud ^{Heb. 9. 10.}
Apoſtoli : omnia hæc fuiſſe vsque ad tempus
correctionis impoſita: & illud, Legem quidem ^{Iob. 1. 17.}
fuiſſe per Moſen datam , ſed veritatem fuiſſe
per Ieſum Chriſtum factam. Deinde quatenus
Euangelium organum Spiritus ſancti eſt, quo
nos inferimur & vnimur Chriſto, & redemptio-
nis ſalutis que ſumus participes: (vt ſuprà cap.
XI. dictum eſt,) eatenus Legem quoque Mora-
lem, ad maledictionem aduerſus transgreſſo-
res quod attinet, per Euangelium Chriſti, ab-
rogari conſitemur: iuxta illud Apoſtoli, Nihil ^{Rom. 8. 1.}
damnationis eſt iis , qui ſunt in Chriſto Ieſu:
cuius rei ſignum eſt , quòd ij non ſecundum
carnem ambulant , ſed ſecundum Spiritum.
Cæterùm, quatenus Euangelij doctrina exigit
pœnitentiam, totiùsque vitæ ſanctitatem, & vt
ſobriè, iuſtè & piè viuamus: eatenus etiam le-

gem non tollit de moribus. Tota enim consentanea est cum doctrina Euangelij de vitiis vitandis, & virtutibus persequendis. Postremò, quatenus etiam Christus suo Euangelio nullas sustulit leges politicas apud gentes, cum lege naturæ non pugnantes Idcirco leges quoque politicas populo Ibraëlico traditas, cuique Magistratui liberum esse sentimus, illas in suam ciuitatem inducere, illisque, quibus æquiores nullæ sunt, suos regere populos. Quare summa sit iniuria Euangelio Christi, si quis illo Respub. turbare & enerti dicat. Hæc nostra est de Euangelio Iesu Christi fides.

IX.

Errores.

Damnamus igitur Antinomos, & quicunque legem Moralem improbant, eamque è suis Ecclesiis quasi Euangelio contrariam, aut ad Christianos nihil pertinentem eiiciunt: eosque improbant Magistratus, qui politica Mosis præcepta, in suas inducere ciuitates, pro sua viriliconantur.

CAPVT XIV.

DE SACRAMENTIS
NOVI TESTAMENTI.

Quoniam Deus, ad κοινωνίαν illam cum Christo, in qua salutis participatio consistit tota, perficiendam, voluit non solum verbo Euangelij per se solo, verum etiam externis ad id accommodatis & verbo adiunctis signis, ex quibus duobus constat Sacramentum, vti idcirco

circò post confessionem de Euangelio nostram, adiicimus eam etiam, quæ de Sacramentis est, breuem, perspicuam, & cum Sacris literis, primisque fidei Christianæ principiis, consentaneam.

I.

Sacramenti nomine quid intelligamus.

Nouimus, sacramentum propriè sacrum esse iuramentum, seu promissionem, vtrinque, hoc est, inter Deum & populum factam: non simpliciter, sed sacris ritibus ac ceremoniis con stabilitam: Quemadmodum manifestè in sacramento Circumcisionis inter Deum & Abrahamum apparuit: & inter Christum & nos in Baptismo, qui successit Circumcisioni. Ita sacramentum pro tota illa actione, siue Baptismi, siue Ccenæ Dominicæ apud Patres sæpe sumitur: in qua, præcedit vtrinque promissio, ritibus externis ac symbolis, ad còque sanguine Christi, sanctè confirmata. Cæterum postea per *euendoχλὺ* sacramenti nomine intellexerunt solos ritus, seu symbola, addita verbo. Atque hæc altera significatio obtinuit in Ecclesia. Nos itaque Sacramentum iuxta receptam in Ecclesia significationem vocamus, non verbum solum, nec elementum solum, sed Elementum simul cum verbo Euangelij, ex Christi institutione, coniunctum, aquam, vel panem aut vinum iuxta illud Augustini: *

Accedit verbum ad elementum, & fit sacramen-

tum.

II.

Sacramenta quarumnam rerum sint sacramenta.

Quia verò omne Sacramentum, alicuius rei est sacramentum: hanc rem esse dicimus id, quod verbum Euangelij significat: nimirum, gratiam Dei in Christo, vel potius Christum ipsum, cum gratia, & salute in ipso posita. Hunc enim in summa proponit Euangelium: & ad huius *κοινωνίαν*, sicut verbum, sic etiam sacramenta, instituta sunt, nostrasque mentes sua significatione adducunt: eoque, quod foris exhibetur, signum eius dicimus esse, quod intus percipiendum proponitur: & quod foris agitur, symbolum eius quod intus in animis nostris Spiritus sanctus operatur.

I II.

Quibus partibus constet Sacramentum.

Ex iis quoque intelligimus, quibusnam partibus propriè constet Sacramentum, verbo, scilicet, & externo symbolo: sed cum relatione ad rem per illa significatam, ac representatam, & cuius sunt Sacramentum. Res enim, cuius aliquid est sacramentum: ipsum Sacramentum, aut pars sacramenti esse non potest: cum omne sacramentum, alterius rei à se diuersa sit sacramentum. Interim rem ipsam à Sacramento simpliciter non separamus. neque inficiamur, quin apud Patres, & alios plerosque doctos & pios viros, in nomine sacramenti, res quoque ipsa, cuius aliquid est Sacramentum, comprehendatur: quemadmodum nomine Baptismi,

Baptismi, non solum externa aquæ ablutio cum verbo intelligitur, verum etiam ipsa simul interna conscientia à peccatis purgatio ac regeneratio continetur. Proinde illud Irenæi dictum de Eucharistia, eam constare terrena re simul & cœlesti amplectimur: neque nos ab huiusmodi locutionibus, cum de sacramentis loquimur, abstinere solemus: verum hoc sensu, non quod propriè Pars sit sacramenti, cum sit potius id, ad cuius participationem nos adducunt sacramenta: sed quod ad eam, Sacramentum mysticam habeat relationem: & huius relationis nexu, res terrena cum re cœlesti copulata sit. Et ita conciliamus multorum doctorum virorum, atq; etiam Patrum dicta: quæ diuersum aliquid sonare videntur, cum tamen eadem sit omnium & ubique sententia: plerisque omnibus, sacramenta simpliciter vocantibus signa, figuras, symbola, typos, antitypa, formas, sigilla, signacula, ceremonias, visibilia verba & aliis similibus nominibus: Aliis ea constare ex re terrena & cœlesti dicentibus: quod quomodo intelligendum sit, modò declarauimus: omnibus autem sæpe nomenclatur sacramenta, nominibus earum rerum, quarum sunt sacramenta, iuxta consuetudinem sacrarum literarum, appellantibus: cum tamen omnes, in sacramentis, hæc tria intellexerint, professiq; sint: Verbum, Symbola verbo addita & Res, quarum illa sunt symbola.

Causa, cur verbo Euangelij addi signa externa voluerit Dominus, & cur verba visibilia vocentur.

Credimus etiam, & ingenuè confitemur, visibilia signa ex Dei institutione, verbo fuisse addita, addendaque esse, ad ampliorem, firmiteremque verbi in animis nostris confirmationem: cum idem etiam sit finis, cur conscriptis literis, & testamentis sigilla apponi solita sint ubique & apud omnes gentes. Quæ etiam causa est, cur externa & sub sensum cadentia symbola, appellentur ab Augustino verba visibilia: quia nimirum ad hoc instituta & verbo addita sunt, ut faciant, quod & verbum facit: hoc est, ut, quod verbum auribus significat, hoc idem signa oculis aliisque sensibus representent: eoque verbum confirmet, & promissiones Dei: Ac sicut verbo excitatur fides in animis nostris: sic etiam externis Symbolis, seu sigillis obfignetur, vehementius confirmetur, & augeatur: Et denique, ut, sicut verbum, sic etiam sacra symbolo organa sint Spiritus sancti, quibus in *κοινωνία* cum Christo adducamur, aut in ea coalescamus. Totum autem hoc à Deo institutum esse propter infirmitatem nostram & ignorantiam, fideique nostræ imbecillitatem: ut ea non solum verbo, sed etiam visibilibus signis subleuetur: qua propriè fit, v. Christum amplectamur, inque illo coalescamus: omnino non dubitamus.

Rom. 10.

V.

*Vbi non recitantur verba institutionis, ibi
nullum esse Sacramentum: eoque ex-
tra usum nil esse, nisi quod iunt
sua natura.*

Sicut verò credimus signa addi verbo, non ad superstitionem, sed ad maiorem fidei nostræ confirmationem: sic etiam verbum in Sacramentorum administratione ita non ad incantationem, sed ad fidem excitandam necessarium esse confitemur: ut, vbi non sic recitantur verba institutionis, ut audiantur, & intelligantur, quò excitari fides possit: ibi sacramentum verum esse negemus: eoque extra legitimum usum, symbola non esse sacramenta, sed tantum id, quod sua sunt natura, & præterea nihil, affirmemus. Per solum enim verbum symbola è profano usu ad sacrum transferuntur: id quod multi vocant consecrari & sanctificari: & ea re fiunt sacramenta, iuxta illud Augustini, Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, accedit autem: ut intelligatur, & credatur.

VI.

*Sacramenta non esse simplices tesseras,
nudæque signa.*

Itaque credimus, signa etiam Sacramentalia non esse simplices tesseras, quæ nos ab aliis populis omnibus, à vera Ecclesia alienis, tantum discernant: aut quæ nobis Christianæ tantum societatis symbola sint: aut etiam quibus fidem nostram publicè profiteamur, agamusque

músque gratias pro beneficio redemptionis: sed esse organa, per quæ, dum actiones beneficiáq; Christi nobis repræsentantur, in memoriam reuocantur, promissiones obsignantur, fidésque excitatur: Spiritus quoque sanctus Christo nos inserit, insitos seruat: & coalescere magis ac magis in vnum cum illo, in dies efficit: idque, quò maiori in Deum, fide, ardentiore in proximum caritate, nostríque mortificatione donati vitam vitæ Christi, quoad eius fieri potest, similem in lætitia & gaudio spirituali traducamus: donec tandem cum ipso in cœlo, sanctissimè felicissimèque, in sempiternum viuamus.

VII.

Qualia sint Sacramenta Novi Fæderis.

*De doct.
Chri. lib.
3. cap. 9.*

Confitemur etiam cum Augustino, Sacramenta à Christo nobis tradita esse numero pauca, factu facilima, & intellectu augustissima: Numero pauca, quia duo tantum, Baptismum & Cœnam: Factu facilima, quia nihil vel in Baptismo, vel in Cœna est quod non possit facilè præstari & recipi, nihil molestum, nihil iniucundum, aut ab humanis moribus alienum: intellectu denique augustissima, quia etsi res, quæ videntur, viles sint: quæ tamen significantur, quæve mente cogitandæ & considerandæ & intelligendæ proponuntur, augustissimæ sunt, cœlestes, diuinæ, ad æternam salutem pertinentes.

VIII. *Ad*

NOVI TESTAMENTI. 153
VIII.

*Ad dignam Sacramentorum perceptionem
intelligentia & fide opus esse.*

Vnde etiam intelligimus, Sacramenta ad dignam sui perceptionem, mentis actionem atque attentionem, & fidem à nobis exigere: qua, quid per illa significetur & exhibeatur, intelligamus, & mente fide affecta apprehendamus: sicut & Christus docet, cum de Cœna *Luc. 22. 19.* ait: Hoc facite in mei recordationem. Et Apostolus hæc Christi verba perpendens, abundè *1. Cor. 11. 24.* explicat. Quò spectat & illud, Sursum corda. Res enim augustæ, cœlestes, ac diuinæ, mente intelligendæ, & fide percipiendæ proponuntur.

IX.

*Res sacramenti proponi omnibus seriò, licet
non omnes eam verè percipiant, sed tan-
tùm electi fideles.*

Et si verò non omnes accedunt ad Sacramentorum perceptionem cum fide veràque intelligentia: attamen, sicut symbola omnibus Christum profitentibus exhibentur, sic etiam credimus res per sacramenta significatas, seriò omnibus à Christo offerri: eoque propter infidelitatem symbola tantùm suscipientium, nihil de sacramentorum integritate detrahi: quippe quæ à sola pendet Christi institutione, verborumq; illius veritate.

X.

Dum administrantur Sacramenta, Spiritum Christi efficacem esse in fidelibus: eoque ipsos non solum symbola percipere, sed re etiam significata participare.

Ceterum licet in omnibus hominibus, quibus Sacramenta dispensantur, non sit efficax Spiritus Christi, sicut neque dum prædicatur verbum, idque ipsorum culpa, quod non adferant intelligentiam & fidem: in ipsis tamen electis fidelibus efficacem eum esse credimus: quatenus illos fide ex auditu verbi donatos, & ex perceptione sacramentorum in ea magis ac magis confirmatos, in Christi κοινωνίαν adducit, aut in ea coalescere facit: eoque istos & verè à peccatis in Baptismo lauari atque purgari vi sanguinis Christi: & in Cœna vera Christi carne vesci, veroque sanguine potari confitemur.

XI.

Christum & autorem esse, & verum dispensatorem sacramentorum.

Vnum verò sacramentorum, sicut autorem, sic etiam verum dispensatorem agnoscimus, Dominum nostrum Iesum Christum: qui externa quidem symbola per ministros homines dispensat, sed rem sacramentorum propriè & verè efficienter ipse per se seu per suum Spiritum communicat: quemadmodum & Iohannes Baptista dicebat, se quidem baptizare aqua, Christum autem Spiritu. Ac proinde sicut ne-
mini

mini hominum licet noua instituere sacramenta: sic etiam nemo gloriari potest se verè & propriè aut conscientias à peccatis purgare, aut vero corpore & sanguine Christi pascere: sed tantùm (vt loquuntur) ministerialiter.

XII.

Sacramenta, vitiis ministrorum, fidelibus non contaminari.

Si verò Christus solus, verus est sacramentorum non autor tantùm, sed etiam dispensator: facillè intelligimus, vitiis ministrorum, quorum opera ille vtitur, sacramenta aliis fidelibus non contaminari: quin ea dignè sumere, & rei per sacramenta significatæ atque oblatæ participes fieri possint. Omnia enim munda mundis: & Christus per fidem habitat in cordibus fidelium, cum suis thesauris.

*Tit. 1. 15.
Eph. 13. 17.*

XIII.

Gratiam non esse Sacramentis alligatam.

Ex iisdem etiam fundamentis, confirmamur in recepta à piis omnibus sententia, Gratiam Dei sacramentis non alligari: ita, vt qui ea recipit gratiam quoque, id est, rem per sacramenta significatam & oblatam, eum percipere necesse sit, tametsi fide destituatur: quasi ex opere (vt vocant) operato, rem sacramenti consequi quis possit. Non enim Christus simpliciter dicit, Qui baptizatus fuerit saluus erit, sed præmisit, Qui crediderit. Et Simon ille Magus Baptismi Sacramentum suscepit: neq; tamen rem Baptismi consecutus est: cùm adhuc (teste Petro) in felle peccatorum esset amarissim.

*Mar. 16. 16
Act. 8. 13.*

marissimo, & nexu iniquitatis, diabolicæque malitiæ implicitus: eoque pars illi non esset in regno Christi. Multi quoque (vt ait Augustinus) edunt panem Domini, sed non panem Dominum. Sicut enim remissionis peccatorum, quam Euangelium annuntiat, participes non fiunt, quicunque illud audiunt, nisi eos pœniteat malè actæ vitæ, & credant in Christum: sic neq; earum rerum, quæ per sacramenta repræsentantur, & offeruntur, compotes fiunt, qui ea percipiunt: nisi accedat vera pœnitentia & fides.

XIV.

Indignitate sumentium, Sacramentorum vim non tolli nec infirmari.

Neque tamen ob id tollimus vel infirmamus vim sacramentorum inditæque ipsis à Deo efficaciam, quam fatemur minimè ab indignitate vel ministrantium vel sumentium, sed à fide & virtute Christi Sacramentorum institutoris pendere. Sicut enim Euangelium per se suam semper retinet & significationem, licet non ab omnibus intelligatur: & vim ea exhibendi, quæ offert, quamuis non omnes eorum fiant participes, sic etiam sacramenta, verba visibilia, eodem se habent modo: nempe, vt sicut illud per se semper potentia Dei est ad salutem, sed reipsa non nisi credenti: sic etiam Sacramenta efficacia semper sint organa Spiritus sancti ad salutem, vt ut hanc efficacitatem non percipiant nisi verè credentes. Quæ de causa Apostoli non verentur omnes, qui bap-
bap-
i-

baptizati sunt, vocare sanctos, renatos, iustos, quamuis norint inter illos multos fuisse hypocritas. Significabant enim talibus sermonibus inditam à Deo sacramentis efficaciam, & quid illa effecisse credendum sit, nisi fortè nostra hypocrisis impedimento fuerit. Quo sensu si quis dicat etiam, quicumque panem Domini edunt, ipsius quoque corporis Domini participes fieri, id est, per vim Sacramenti aut per eius autorem & distributorem non stare, quin participantes sacramento, rei quoq; per illud significatæ & oblatæ participes fiant: talem locutionem improbare non possumus: modò tales etiam adderentur explicationes, quibus populi erudirentur, falsæque iam dudum conceptæ opiniones de opere operato, illorum animis eximerentur.

XV.

Inter signa & res, unionem esse sacramentalem, & quam illa sit.

Licet etiam dicamus, Rem sacramentorum sacramentis alligatam aut in ipsis inclusam non esse, nempe vel physicè, vel localiter, vel corporaliter, aut etiam nexu obligationis, quasi Deus simpliciter omnibus sacramenta sumentibus, vtut fide careant, res tamen ipsas promiserit, ita vt eas, impenitentibus etiam & incredulis communicare teneatur: non idcirco tamen omnem tollimus rei signatæ cum signis copulationem, & nexum. Sacramentalem enim agnoscimus & confitemur: hoc est, talem unionem, quæ conueniat sacramentis,
cum

cum rebus sacramentorum. Hæc autem sacramentalis unio, in mystica quadam sacræque relatione consistit: quatenus scilicet signa, res significant ac percipiendas offerunt: & res per signa significantur, atque exhibentur percipiendæ: non secus atque unio est inter verbum significans atque exhibens, & inter res per verbum significatas atque exhibitas. Pendet autem tam illa sacramentorum, quam hæc verbi, cum rebus ipsis coniunctio, à voluntate consilioque Dei institutoris qui cum instituit Evangelij prædicationem & administrationem sacramentorum, hoc consilio instituit, quod iam explicatum est: & ut nos, audientes verbum, & spectantes percipientesque signa, statim oculos mentis ad res per illa signatas attollamus: & oblatas, fidei manibus percipiamus. Christoque, quem illa prædicant, & sua significatione ceu digito monstrant, re ipsa uniamur. Sicut igitur nostri cum Christo coniunctio, tota mysterij plena est, ut Ephes. 5. docet Apostolus: sic etiam unionem tam verbi, quam sacramentorum, cum rebus, quarum sunt signa & sacramenta, mysticam spiritua-lemque esse sentimus.

XVI.

Sacramentorum definitio.

Sacramenta igitur, ut multa paucis completamur, iudicamus esse externa & sub sensum cadentia signa: verbo Evangelij, propter nostram ignorantiam & infirmitatem, fideique nostræ vehementius excitandæ & confirmandæ

dæ gratia, secundum Christi institutionem, addita quibus ad veram realemque cum Christo, adeoque cum eius carne & sanguine *κοινωνία*, ac proinde ad eorum bonorum, quæ in Christo sunt, & quæ per verbum atque symbola significantur & offeruntur, participationem, omnes quidem homines seriò vocantur, Electi autem ac fideles per Spiritum sanctum intus in animis trahentem, re ipsa adducuntur: vt Christo incorporati, corpus tandem totius Ecclesiæ præfinitum à Patre, compleant: ad laudem gloriæ gratiæ illius, & ad ipsorum æternam felicitatem.

XVII.

Sacramenta Veteris Testamenti, quid cum nostris in summa habuerint commune.

De Sacramentis Veteris Testamenti, non est quòd nos multa dicamus, cum sint abrogata, nisi hoc vnum: nimirum, quòd cum illis Patribus idem fuerit Deus, eadem promissiones, idem Mediator, idem Spiritus regenerans, eadem fides & spes: eadem quoque ad substantiam quod attinet; quæ est Christus, illis fuisse sacramenta: vtut ceremoniis diuersa fuerint à nostris: præsertim cum in eundem finem tradita illis fuerint, ipsorum, in quem & nobis nostra traduntur: nimirum vt in fide Christi confirmarentur, inque illius *κοινωνία* coalescerent. Quò illa spectant, Agnus fuit occisus ab origine mundi: Item, Omnes bibebant de eadem petra, petra autem erat Christus: & Christus heri, hodie, & semper.

Apo. 13. 8.

1. Cor. 10. 4.

Heb. 13. 8.

XVIII.

*Duo tantum esse Christiana Ecclesia
Sacramenta.*

Duo autem sacramenta, quæ eo nomine propriè censenda sint, & quæ vniuersæ Ecclesiæ Christianæ, semper communia fuerunt, agnoscimus: Baptismum & Cœnam Domini: quorum vnum propriè ad initium κοινωνίας cum Christo, alterum ad incrementum pertinet. Vnde & vnum Lauacrum regenerationis: alterum, Sacrum conuiuium & Cœna vocatur.

XIX.

Errores.

1. Non possumus igitur probare eos, qui Sacramentum ibi esse volunt, vbi nullum auditur verbum, sed solum spectatur elementum.
2. Neque illos, qui rem sacramenti à sacramento non distinguunt: sed perinde in os eam venire volunt, atq; etiam sacramentale signum, cum res sacramenti sit id, quod, signum sub sensum cadens, facit in cogitationem venire, non autem in manum vel in os cadere, sed neq; illos, qui in sacramentis nihil considerant, nisi quæ oculis subiiciuntur, aut qui ea tesseræ tantum esse volunt, quibus ab aliis populis discernamur, nudæue signa, non autem organa Spiritus sancti, per quæ efficaciter in nobis operatur, & in communione Christi confirmat. Damnamus verò, qui noua instituunt Sacramenta, præter ea, quæ Christus instituit, eosq; qui Sacramentis alligant gratiam Dei, & res per sacra-
- 3.
- 4.

sacramenta significatas, ita ut omnis qui signa percipit, semper etiam rem ipsam percipere verè dicatur.

5.

CAPVT XV.

DE BAPTISMO.

Præter ea, quæ de Sacramentis in genere diximus, de Baptismo quoque; speciatim hæc credimus & confitemur,

I.

Baptismus quid, quæne eius effecta.

Baptismus primum Noui Fœderis sacramentum est: quo cum omnes, qui vel pœnitentiam peccatorum professi, fidem etiam in Christum, adeoque in Deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum profitentur, vel saltem propter parentum pietatem ad fœdus pertinere creduntur: tum maximè illi, qui verè ad fœdus pertinent, Christo, tanquam ei iam per Spiritum sanctum incorporati, obsignantur, ut non sint amplius sui iuris, sed illius, per quem in fœderis societatem, eoque in vnum corpus cum eo sanctisque omnibus, & in omnium spiritualium cœlestiumque bonorum participationem, asciti esse dicuntur: per hunc Baptismum, tanquam lauacrum regenerationis, à peccatis vi sanguinis Christi, mundati, & cum Christo consepulti in mortem: ut quemadmodum ille resurrexit à mortuis per gratiam Patris, sic & nos in nouitate vitæ ambulemus: Vnde & sacramentum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, sacramentum fidei, sym-

Matth. 28.

19.

1. Cor. 7. 14

Act. 19. 5.

1. Cor. 6. 19

Eph. 1. 12.

Eph. 3. 26.

Apocal. 5.

Tit 3. 5.

Rom. 6. 4.

Mar. 1. 4.

L

bolum

bolum fœderis , Lauacrum regenerationis, Ablutio peccatorum, Sacramentum nouæ vitæ appellari consuevit.

I I.

*Vim Baptismi in solis Electis habere locum:
solosque non aqua solum, sed & spiri-
tu baptizari.*

Et si verò hæc omnia de Baptismo prædicentur, verèque illi tanquam organo Spiritus sancti ad hæc efficienda attribuantur, eoque & omnes qui baptizantur, tales fieri & esse, sacramentaliter verè dicantur : rei ipsa tamen, non nisi in electis, Spiritu Christi donatis, impleri credimus: cum ij etiam soli verè credant, verèque ad Christum, & ad mysticum eius corpus pertineant : Ac proinde, omnes quidem aqua baptizari, solos autem electos, Spiritu: & omnes signum accipere, non autem omnes rei per Baptismum significatæ & oblata, sed duntaxat electos fieri participes.

I I I.

*Integrum Baptismi Sacramentum quibus
constet partibus.*

Credimus autem, ad integrum sacramentum Baptismi constituendum, ea duo sufficere, quæ Christus instituit, nempe, simplex elementum aquæ, qua homines tingantur, siue per immersionem, siue per asperisionem : & illam verborum formam, qua Christus baptizari docuit, in nomine scilicet Patris & Filij, & Spiritus sancti: neque aut alia verborum forma vlos

ma vſos fuiſſe Apoſtolos, aut aliquid aliud a-
quæ adieciſſe, perſuaſum habemus.

IV.

Etiam infantes fidelium baptizandos eſſe.

Credimus cum tota etiam veteri Eccleſia,
ad ſacramentum Baptiſmi, admittendos eſſe,
non ſolùm adultos, qui pœnitentiam pecca-
torum profeſſi, fidem etiam in Chriſtum pro-
fitentur: verùm etiam ipſorum infantes, cùm
ad fœdus pertinere omnino cenſendi ſint, di-
cente Apoſtolo, Filios fidelium ſanctos eſſe: *1. Cor. 7. 14*
præſertim cùm nullibi Chriſtus mutauerit
mandatum Dei factum Abrahæ, de obſignan- *
dis ſigno fœderis, ipſis etiam fidelium liberis: *Matth. 19.*
imò dixerit, Sinite paruulos venire ad me, *14.*
quòd talium ſit regnum cœlorum.

V.

*Quatenus in Eccleſia neceſſarius ſit Baptiſmus,
& quatenus cuiq; ad ſalutem.*

Credimus, Baptiſmum in Eccleſia omninò
neceſſarium eſſe tanquam ſacramentum à
Chriſto inſtitutum: & quo carere Eccleſia vs-
que adeò non poteſt, vt, vbilocum non habet,
cùm poſſit, ibi Eccleſiam Chriſti non agno-
ſcamus. Cuique autem ad ſalutem ita neceſſa-
rium eſſe ſentimus: vt, ſi quis tamen propter
defectum miniſtri, non autem ex contemptu,
hinc, aqua non tinctus decedat, non eum pro-
pterea damnari, æternòue exitio inuolui, cre-
damus. Pueri enim fidelium ideò ſeruantur, *
quia in fœdere Dei ſunt & ſancti: adulti au-
tem, quia vera fide in Chriſtum credunt, quæ

certè contemptum mandatorum Christi ferre non potest.

VI.

Baptismum semel ritè susceptum, non esse repetendum.

Col. 2.

Rom. 6. 4.

Act. 1. 9. 5.
*

Credimus præterea, sicut Circumcisio in carne semel tantum fiebat: sic Baptismum aquæ, qui Circumcisioni successit, semel ritè ac legitimè susceptum, non esse denuò repetendum. Ritè autem ac legitimè administrari intelligimus, cum doctrina primùm præcedit Evangelij, iuxta Christi institutionem, de vero Deo, & Christo, eiusque officio: & deinde aqua homines baptizantur, idque à legitimo ministro in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Nam Christus etiam semel tantum mortuus est, & sepultus: nos verò in eius mortem baptizamur, & cum illo consepulti sumus per Baptismum. Neque Apostoli leguntur quempiam vnquam rebaptizasse: nisi Paulus eos, qui ritè baptizati non fuerant.

VII.

Vim Baptismi esse perpetuam.

Eph. 5. 26.
27.

Et si verò ad sacramentum Baptismi semel tantum acceditur: credimus tamen, rem huius sacramenti, eiusque vim esse perpetuam: hoc est, ipsam in Christum initionem, eoque & beneficiorum eius participationem, ablutio- nem peccatorum, & regenerationem, quæ in dies magis ac magis per Spiritum sanctum perficitur. Apostolus enim ait, Christum Ec- cl esiam mundare lauacro aquæ, in verbo: ut
eam

eam sibi sistat gloriosam, & sine macula. Et *1. Ioh. 1. 7.*
 sanguis eius emundat (quotidie) ab omni peccato. Ac proinde fidelibus, sacramento, semel suscepto contentis, quotidie illius memoriam esse refricandam & in quem nam baptizati sumus, quidue per Baptismum à Deo sumus consecuti, & quid vicissim Deo ipsi promiserimus, animo repetendam esse sentimus: quò & in fide magis ac magis confirmemur inque *κοινωνία* cum Christo coalescamus, & nostri faciendi officij studiosiores fiamus. Neque enim Baptismus in remissionem duntaxat vel Originalis peccati, vel præteritorum delictorum confertur: sed in omnium totiùsque vitæ: quemadmodum etiam extractio ex aquis, signum est nouæ vitæ, non vnius diei, sed totius temporis nostri: dicente Apostolo. Consepul- *Rom. 6. 4.*
 ti sumus (semper) cum illo per Baptismum in mortem, vt sicut Christus resurrexit à mortuis, per gloriam Patris, sic & nos in nouitate vitæ (perpetuò) ambulemus. Aqua externa semel abluti fuimus: sed sanguis Christi perpetuus fluuius est, à peccatis quotidie abluens atque mundans.

VIII.

Per quosnam debeat ministrari Baptismus.

Credimus etiam, per illos administrandum esse sacrum Baptismum: per quos etiam Euangelium prædicatur. Christus enim, quibus dixerat, Euntes in vniuersum mundum prædicare Euangelium: iisdem etiam dixit, Bapti- *Matth. 28. 19. 20.*
 zantes

zantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: docentes eos seruire, quæcunque mandauimus vobis.

IX.

Erroræ.

Damnamus ergò tam veteres, quàm nouas hæreses, quæ contra sanam doctrinam de Baptismo sparsæ vnquam fuerunt, Seleucum & Hermiam, qui in igne baptizabant: Cerdonianos & Marcionitas, qui alia verborum formam utebantur, quàm quæ præscripta sunt à Christo: & in alterius Dei nomen, quàm in nomen Patris, Filij & Spiritus sancti: Qui item baptizarunt in nomen Iohannis, vel alterius hominis: Cataphryges, qui baptizabant etiam mortuos: cum Donatistis etiam Anabaptistas, qui ad se accedentes rebaptizant: qui item infantes baptizandos negant: Eos etiam, qui verum esse Baptismum inficiantur, nisi accedant exorcismi, sputum, sal, & aliæ ab hominibus excogitatæ ceremoniæ.

CAPVT XVI.

DE COENA DOMINI.

Ex iis, quæ tum de κοινωνία cum Christo, tum de verbo Euangelii, de Sacramentis in genere, de quæ Baptismo diximus: facilè, quæ etiam nostra sit fides de Cœna Domini, intelligi potest.

I.

Cœna Sacramentum, organum esse Spiritus sancti ad κοινωνίαν cum Christo, & cum Ecclesia promouendam.

Credimus igitur, Sacramentum Cœnæ esse non solū testimonium nostræ cum Christo adeoque cum eius carne & sanguine, & cum tota Ecclesia communionis: verū etiam organum Spiritus sancti, ad eandem confirmandam ac promouendam: dicente Apostolo, Panis, quem frangimus, nonne communio est corporis Domini? Panis benedicti fractionem ac sumptionem, communionem vocat corporis Domini: quoniam, qui hunc actuali fide in Dominum ipsum, edunt, in κοινωνίᾳ cum ipso Domino & cum eius carne & sanguine coalescunt: quemadmodum etiam, qui verbum Apostolorum fide amplectuntur, communionem accipiunt cum Apostolis, & communio illa est cum Patre, & Filio eius Iesu Christo.

1. Cor. 10.
16.

1. Ioh. 1. 3.

II.

Confirmatio superioris sententia.

Sicut enim Baptisma organum est ad hanc κοινωνίαν incoandam, quia per illud renascimur in Christo, sic Cœna ad eam perficiendam instituta est, quia in ea alimur carne & sanguine Christi, ut adolescamus in ipso, dicente Apostolo, Omnes nos in vnum corpus baptizatos esse, & omnes vna portione potari in vnum spiritum.

1. Cor. 12. 13

III.

*Koinōnias cum Christo incrementum, prae-
pium esse finem Cœnæ Dominica.*

1. Cor. 11. 20

Sunt & alij fines institutæ Cœnæ Domini-
cæ nempe, vt tum verbis tum symbolis mor-
tem Christi & sanguinem eius pro nobis effu-
sum repræsentantibus admoniti, beneficium
Redemptionis mente recolamus: dicente Apo-
stolo, Quotiescunque manducatis panem
hunc, mortem Domini annuntiatis: eoque fi-
nis est, vt in fide de remissione peccatorum
confirmemur, in spem beatæ resurrectionis
nutriamur, gratias illi pro tanto beneficio, a-
gamus, ad pœnitentiam excitemur, vt deniq;
palàm coram tota Ecclesia fœdus initum cum
Deo, renouemus. Sed quoniam hæc omnia eò
spectant, vt magis ac magis vniamur Christo,
fiamusque vnum cum ipso, illéque efficacius
viuat in nobis, & nos in ipso, facti iam caro ex
carne eius, & ossa ex ossibus eius: idcirco ad hu-
ius vnitionis & communionis cum Christo
incrementum, in quo perficitur & consum-
matur salus nostra, Cœnam cum primis insti-
tutam esse, non dubitamus. Quò etiam spectat
panis & vinum, alimenta corporis: vt pro cer-
tissimo habeamus, id esse animis nostris alen-
dis, & in vita sustentandis, carnem & sangui-
nem Christi, quod est panis & vinum corpo-
ribus.

Gal. 1. 20.

Eph. 3. 30.

IV.

Panis cur corpus Christi appellatus sit.
Vnde etiam intelligimus, cur Christus pa-
nem

nem hunc vocarit corpus suum : nempe , non ideò , quòd aut propriè sit illius verum corpus, aut quòd in eo conclusum sit tale corpus aut etiam , quòd nudum sit signum corporis ipsius pro nobis fracti & mortui : sed quòd illius sit Sacramentum , (sacramenta enim, ait Augustinus. nomina earum rerum sumunt, quarum sunt sacramenta) eoque & organum sit Spiritus sancti , ad verum corpus Christi nobis communicandum , nósque in eius communione confirmandos. Quemadmodum eandem ob causam Apostolus quoq; Baptismum vocauit non signum regenerationis, sed lauacrum ipsum regenerationis: nimirum, quoniam per hoc lauacrum aquæ in verbo, tanquam per idoneum organum, Christus efficacitate sui Spiritus, nos internè lauat, purgat, regenerat. Eph. 5. 26.

V.

Verum & substantiale corpus Christi, de pane prædicari. Sed improprie, & figuratè.

Quare non dubitamus, quin in verbis Cœnæ verum & naturale corpus Christi, de pane prædicetur : præsertim ; cùm explicationis etiam causa addatur, Quod pro vobis traditur : ita, vt verissimè dicatur Panis est corpus Christi, verum illud videlicet, quod pro nobis traditum est. Sed hoc improprie ac figuratè : cùm reuera panis pro nobis traditus non sit: sed

Corpus Christi verum, cuius panis est sacramentum.

*Corpus Christi non esse in pane realiter
& proprie.*

Hinc etiam confirmamur in sententia: sic ut panis non est propriè ipsum Christi corpus, sed eius sacramentum: sic etiam corpus Christi non esse realiter, & propriè in pane. In sacramentis enim res quarum sunt sacramenta, reapse inclusæ non sunt, quamvis illarum rerum nomina sumant, quemadmodum de Baptismo res est extra controuersiam: in quo nemo includit sanguinem Christi, quo abluimur à peccatis: aut ipsam regenerationem. Nam neque in verbo Euangelij inclusa sunt illa realiter quæ per ipsum annuntiantur. Sunt autem sacramenta, verba visibilia. Sed neque Christus dixit, Corpus meum est in hoc, id est, in pane, sed longè diuersa locutione, nempe, Hoc, id est, hic panis est corpus meum. Quod si eundem quis esse sensum contendat: consequetur, si in pane est realiter corpus Christi, etiam panem realiter, propriè, ac substantialiter esse corpus Christi. Quod si hoc impium est dicere: neque alterum piè dici posse, sentimus. Sacramentaliter tamen inesse, eo sensu, quo & in verbo Euangelij inesse dicimus, remissionem peccatorum, & salutem ac vitam, quam annuntiat & offert, non inficiamur. Verùm, cum huiusmodi locutiones trahi à vulgo solcant ad superstitionem: omninò ab illis abstinendum, & simplicibus S. literarum locutionibus utendum esse, iudicamus.

VII.

*In Cœna non solum symbola, sed ipsas etiam res
significatas distribui.*

Hoc verò apud nos extra controuersiam positum est: licet corpus & sanguis Domini non sint, hoc est non existant sua substantia, ac re ipsa & propriè in pane & vino, sed in cœlo cùm ipsa tamen panis & vini distributione, ipsam etiam veram carnem edendam, & sanguinem potandum, verè omnibus offerri: non quidem simpliciter, sed quatenus & illa in mortem tradita est pro nobis, & ille effusus est in remissionem peccatorum nostrorum. Manifesta enim sunt verba Christi apud Iohannem, de edenda carne sua, & bibendo suo sanguine, si quis velit vitam in se habere: & Apostoli, consentaneè cum Christi verbis, dicentis: Qui edit panem & bibit poculum Domini in dignè, eum reum fieri corporis (veri) & sanguinis Domini. Neq; dubitamus, quin Christus, sicut apertè iusserat edi panem: sic etiam mox subdendo, Hoc est corpus meum, tacitè iusserit illud edi, non minus, quàm panem, sed suo quodque modo.

VIII.

Non nisi a fidelibus verè edi veram Christi carnem.

Cæterùm licet omnibus edenda offeratur caro Christi in Cœna: à solis tamen verè fidelibus verè edi credimus: tum, quia ij soli communionem iam habent cum Christo, adeoq; cum eius carne & sanguine, reliqui autem non habent,

172 DE COENA DOMINI.

habent, neque etiam panem sumendo, illius fiunt participes: tum, quia ij soli Spiritum habent Christi, cuius solius virtute caro Christi verè communicatur: tum etiam, quia soli veram adferunt fidem, citra quam illa verè percipi, edique non potest. Nam neque Christus verum suum corpus verè & reipsa exhibet edendum, nisi illis, qui non minùs verè credunt, illud pro se traditum esse in mortem & sanguinem fufum in remissionem peccatorum suorum, quàm verba illa esse vera, **HOC EST CORPUS MEVM.**

IX.

Hypocritas, corpus Christi edere Sacramentaliter.

Interim non inficiamur, quin hypocritæ etiam, vera & iustificante fide destituti, accipiendo edendoque panem, tanquam sacramentum corporis Domini: ipsum quoque verum Christi corpus edere dici possint, nempe sacramentaliter, non autem verè & reipsa, quemadmodum & Apostolus omnes Corinthios, qui aqua baptizati fuerant, ait fuisse sanctificatos, iustificatos nempe sacramentaliter, vt suprâ declarauimus, quanquam non omnes verè tales fuerint effecti.

1. Cor. 6. II.

X.

Tria comedentium hominum genera: eoque diuersos esse edendi modos.

Inde etiam didicimus, tria esse hominum genera, qui in quæstionem venire possunt, an edant carnem Christi, necne edant. Primum
eorum

eorum est, qui panem sumunt, vt cibum communem, non vt sacramentum. Ij verum Christi corpus non edunt vlla ratione: & veri sunt Capernaitæ: eorúmque comestio merè carnalis est. Alij contrà, panem non sumunt (non tamen ex contemptu) sed Euangelio tantùm credunt: horúmque manducatio merè Spiritualis est. Denique sunt, qui non contenti fide erga Euangelium panem etiam sumunt: non simpliciter, veluti primi, vt panem nudum: sed vt sacramentum corporis Domini: Vnde fit, vt etiam sacramentaliter sumere & edere dicantur. Verùm hoc, cùm tam à piis, quàm ab impiis hypocritis fiat, sed diuersa ratione, ab vnīs per fidem, ab alteris sine vera fide: idcirco etiam dicimus, impios hypocritas sacramentaliter tantùm, pios autem sacramentaliter simul & veraciter ac spiritualiter eoque ad salutem, edere.

X I.

Sola fide edi corpus Christi verum.

Cùm verò à solis fidelibus verum Christi corpus, non solùm sacramentaliter, sed etiam verè sumi dicimus: intelligimus illud edi, non ore corporis, sed mentis & Spiritus, fide præditi: idque per operam Spiritus sancti, efficaciter in nobis operantis, & totum Christum nobis applicantis. Est enim cibus mentis (vt ait Cyprianus) non ventris. Et caro non prodest quidquam (vt ait Christus, & Augustinus exponit) sed Spiritus est, qui viuificat. Et Apostolus docet, per vnum eundemque Spiritum, omnes

*Serm. de
Cana.*

*1. Cor. 12. 13
Ioh. 6. 63.*

omnes nos , tum in vnum corpus baptizatos esse, tum vna portione in vnum spiritum potari. Ac si omnis vera cum Christo vnitio sit per Spiritum sanctum , etiamsi ille suo corpore maneat in cælo, nos verò in terra manducatio quoque eodem fiat modo, necesse est. Quid enim aliud est edere, quàm cibum tibi ad nutrimentum eius partis, cui destinatur , debita ratione sumere & vnire? Caro autem Christi (vt dictum est) cibus est mentis, non ventris. Neque certè corpus Christi aliter editur, nisi quatenus mortuum est pro nobis , factumque ex sanguine , prout verba sonant , fractiòque panis repræsentat, & verò etiam, sicut pascha, omnesque victimæ edebantur. Nunc autem corpus viuit, & carere sanguine non potest: sicut ne in prima quidem Cœna caruit, mortuumque fuit. Illud igitur propriè in nostra transire corpora, & quidem per os, sine sacrilegio dicere non possumus. Quorsum etiam, quemadmodum panis sacramentum distribuitur sine vino, & vinum sine pane: sic sine sanguine corpus , & sine corpore seorsum datur in Cœna sanguis: nisi vt intelligamus, hæc sua substantia, proq; vt se habent in cælo, per nostra ora non transire, sed fidei tantum recordatione per Spiritum sanctum efficaciter excitata percipi? Nam hoc etiam ipsum petiit Dominus , dicendo: Hoc facite in mei recordationem: nec non dicendo: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Exigebat enim ita loquendo , fidem, qua hoc crederent, & credendo ederent, id est, sibi

sibi in cibum vitamque animæ applicarent. Quare illos verè, non autem per imaginationem edere carnem Christi, persuasum habemus qui credendo, illam pro suorum peccatorum expiatione traditam esse in mortem, eam etiam pro tali sacrificio, fideli mente amplectuntur, sibiq; applicant. Ac qui ita edunt corpus Christi, vt mortuum: eos, eidem iam viuenti & viuificanti, non dubitamus magis ac magis adglutinari, iuxta promissionem Christi, qui primò dixit, Qui edit carnem meam, *loh 6 56.* postea subiecit, in me manet, & ego in eo.

XII.

De corporali manducatione opinionem, tanquam vanam & inutilem, non esse admittendam.

Cùm porrò modus hic edendi carnem Christi, nempe per fidem, & certus sit ac salutaris: alter verò, quo fingitur edi ore corporis, è sacris literis demonstrari non possit: atque vt probabiliter aliquid fortè de illo dicatur, necessarius tamen non sit, aut etiam animæ aliquid conducat, secum verò multa in Ecclesiam inuehat mala, portentosas hæreses, idolomanias, idololatrias turbas, schismata, Ecclesiarum dissipationem: religionem denique Christianam infidelibus deridendam præbeat: Credimus pietatem postulare, vt omnes manducatione, qua in Cœna fit per Spiritum ac fidem, contenti, de altero modo ne simus solliciti sed eo valere iusso, caritatem fraternam, pacemque, in quem etiam finem instituta est Cœna,

Cœna, sanctè colamus: Neque enim ad extremum alio sensu concedi illa locutio posset: quàm quo etiam quæ audiendo per aures verbo, intelligimus, ea nos auribus haussisse dicere solemus. Sed in religionem Christianam phraſes à sacris literis alienas, præsertim verò, quæ non modò inutiles, sed etiam perniciosæ sunt, induendas non esse, omnino sentimus.

XIII.

Veram esse præsentiam carnis Christi in Cœna: sed spiritualem.

Ex iis verò, quæ tum de vera vnione, tum de vera manducatione diximus: facilè perspicere potest, quid de vera etiam præsentia credendum sit. Credimus itaque si cum Christo, ad eoque cum eius carne & sanguine verè & reapse vnimur: &, si reuera edimus carnem eius ac bibimus sanguinem, eundem etiam Christum non solùm sua deitate, sed carne quoque & sanguine præsentem esse illis, qui vniti cum illo sunt, quique illius edunt carnem, & sanguinem bibunt. Quid enim magis præsens tibi esse potest, quàm id, quod verè edis & bibis, & cui substantia coniunctus est tua, quòdque vicissim tibi copulatum est sua: & à quo, tanquam à capite, in te, tanquam in membrum, vita fluit atque motus.

XIV.

Qualis vnio est & manducatio: talem esse præsentiam, nimirum spiritua-
lem.

Sed sicut tam vnio, quàm manducatio per
Spiri-

Spiritum fit, ac per fidem: sic etiam præsentiam non nisi spiritualemente esse, & in hominibus Spiritu Dei ac fide præditis, fieri, credimus atque didicimus: Ac proinde illam nulla locorum, quantumvis magna distantia, impediri posse.

XV.

*Rem aliquam eatenus fieri præsentem, vel
absentem: quatenus percipitur, vel
non percipitur.*

Neque enim locorum aut propinquitas, aut longinquitas, ut aliqua res præsens sit vel absens, efficit, sed eius rei participatio vel non participatio. Sol certè, quamvis maximo spatij interuallo à nobis distet: præsens tamen dicitur, & verè dicitur esse nostris oculis, cum illius sumus participes: contra absens, cum aut obductis nubibus aut ad alterum hemisphærium profectus, à nobis non conspicitur: Cæco prorsus homini nunquam præsens est illius lux, etiamsi in ipsius oculos maximè incurrat: quemadmodum & surdo magnus Musicæ concentus: & imperito, orationis intelligentia. Deus quoque procul ab impiis esse dicitur, quia fide ab ipsis non percipitur: cum tamen sua essentia non procul absit ab unoquoque nostro. In ipso enim vivimus, mouemur, & sumus. Quatenus ergò aliqua res vel percipitur à nobis, vel non percipitur, siue τῶν ὁρεπτικῶν, siue sensibus, siue mente, siue alia ratione: eatenus etiam præsens esse dicitur vel absens,

*Aug. ad
Vol. Epi. 3.
Col. 10.*

XVI.

*Quanam praesentia à nobis negentur, &
quae admittantur.*

Quare licet improbemus, aut mutata panis substantia, aut in nihilum redacta, succedere in eius locum veram Christi carnem, & ita fieri praesentem, ut sub accidentibus panis latitet vera substantia corporis Christi: licet etiam negemus carnem Christi realiter, & sua substantia praesentem esse in pane, qui nullam cum illa habet unionem nisi sacramentalem, quae in mystica relatione fundata est: licet etiam inficiemur, praesentem esse impiis, qui cum Christo *κοινωνία* illam spirituales non habent, neque carnem illius verè dici possunt comedere: licet quoque non admittamus talem corporis Christi praesentiam, qua sicut in prima Coena, ipsis Apostolis visibili aspectu erat in mensa praesens: sic nunc fidelibus sit coram in terris, sed inuisibili, & sensibus imperceptibili modo, tempore coenae quòd hoc non solum cum natura corporis Christi, sed cum Scripturis aperte pugnet: denique licet detestemur praesentiam qua nonnulli fingunt carnem Christi, sua substantia, ubiq; realiter existere: talem tamen credimus & agnoscimus praesentiam, quae non minus essentialis est, propter res, quae verè sunt nobis praesentes (quippe, quarum re ipsa participes sumus) quam spiritualis, propter res, quae verè sunt nobis praesentes (quippe, quarum re ipsa participes sumus) quam spiritualis propter modum,

dum, quo præsentes fiunt & reuera communicantur. Quin etiam minimè diffitemur, carnem Christi præsentem esse in pane, & sanguinem in vino: sed non alio modo, quàm quo etiam, quidquid verbo Euangelij annuntiatur & offertur, id ipsum in eo præsens esse, & contineri, dicere consueuimus: quando etiam sacramenta verba sunt visibilia: & omnis res signata, in suo signo, aliquo modo inest, & cum illo exhiberi solet.

XVII.

*Præsentiam corporis Christi in Cæna non ab
ubiquitate, sed a verbis Christi
pendere.*

Vnde & illud constat, præsentiam corporis Christi in Cæna, non ab ubiquitate, sicut quidam somniarunt: sed ab ipsa Christi oratione, operante in nobis, quibus fit præsens, Spiritu sancto, pendere. Apostoli enim, si panem acceptum è manu Christi comedissent, verbis eius, nempe, *HOC EST CORPUS MEVM*, non auditis, nec fide perceptis: nihil profectò aliud accepissent, edissentue, quàm panem: ut ad realem præsentiam in pane stabiliendam, nihil tum eos potuerit iuuare portentosum, Deoque & Ecclesiæ eius inuisum dogma de ubiquitate, ex scholasticis quidem distinctionibus, sed contra ipsorum etiam Scholasticorum sententiam, haustum. Atque hæc nostra est de vera κοινωνία, de vera manducatione, deque vera præsentia corporis Christi fides atque confessio.

180 DE COENA DOMINI.
XVIII.

*Qui ritus in Cœna celebratione usur-
pandi sint.*

Deritibus & ceremoniis, in celebratione
Cœnæ Dominicæ, hoc vnum tantum dici-
mus, eos maximè probandos esse, qui ad sim-
plicitatem Apostolicam quàm proximè acce-
dunt.

C A P V T XVII.
DE FIDE, SPE, ET
CARITATE.

I.

*Ad xoirov iav cum Christo, eoque ad salutis
participationem, per necessariam
esse fidem.*

Ad insitionem in Christo faciendam, com-
munionemq; promouendam, utitur quidem
Spiritus sanctus externis organis, verbo Euan-
gelij & Sacramentis: sed nisi Fides, qua Chri-
stum cum eius thesauris nobis oblatum am-
plectamur in nobis per eundem Spiritum ex-
citetur: organa illa nihil nobis ad salutem pro-
desse, confitemur: Ac proinde ad vnionem
cum Christo, bonorumque eius participatio-
nem, necessariam esse fidem non dubitamus.

II.

Nomine Fidei quid intelligamus.

Nomine autem fidei non humanam quan-
dam opinionem, aut persuasionem de Deo, &
de Christo sed donum diuinæ sapientiæ atque pruden-

prudentiæ, per Spiritum sanctum in cordibus *Eph. 1. 8.*
 nostris, ex auditu verbi excitatum intelli-
 mus: quo cum toti verbo Dei in sacris literis
 reuelato, tum verò maximè Euangelio, lætum
 nuntium de redemptione per Christum facta,
 afferenti, sincero, firmo, & constanti animo,
 propter autoritatem loquentis Dei, assen-
 tientes, Deum in illo, Dei que voluntatem,
 Christum Mediatorem, eiuque beneficia ve-
 rè intelligimus: certè nouimus: peramanter
 complectimur: firmâque fiducia de Dei mise-
 ricordia, amorêque erga nos immenso conce-
 pta, eum inuocamus: ad eum redamandum
 accendimur: atque ad fidele obsequium illi
 præstandum: eumque bonis operibus, & cari-
 tatis erga proximum officiis glorificandum,
 in finem vsque vitæ constanter impellimur.

I II.

Confirmatio superioris sententia.

Neque enim vera fides ex humano est in- *Phil. 1. 29.*
 genio, sed donum Dei est: neque donatur o- *Tit. 1. 1.*
 mnibus, sed tantum electis: neque opinio est, *Act. 13. 48.*
 de rebus promissis, incerta, atque hæsitans, sed *Heb. 11. 1.*
ὑπόστασις, firmâque & stabilis rerum promif-
 sarum certitudo, & eorum quæ non videntur,
 certissima comprehensio. Neque nascitur ex *Rom. 10. 17*
 auditu humanis rationibus, sed ex auditu ver-
 bi Dei concipitur, & autoritate solius Dei lo-
 quentis & promittentis, nititur. Neque est aut *1. Tim. 1. 5.*
 hypocriticus aut simulatus assensus, sed since *Matt. 13. 21*
 rus. Neque persuasio est temporaria, sed con-
 stans & perpetua: quanquam sæpè eam nostris

Eph .1.8.

Gal.5.6.

Iac.2.10.

peccatis labefactamus: Neque est res cæca, aut temeraria, sed summa sapientia, qua Deum & Christum résq; diuinas cognoscimus & Christiana prudentia, qua fit, vt cognitione illa Dei non abutamur, sed ad verum vsum eam accommodemus: Nec denique res est mortua: sed viua, pérque caritatem efficax.

IV.

F. dem sua habere incrementa.

Luc 17.5.

Eph.1.17.
18.

Etsi verò fides Electorum nunquam penitus excidit, sed semper viuit: nunquam tamen ita perfectam & consummatam esse nouimus, quin quotidie opus habeat incremento: pro quo & Apostoli rogarunt, & nos semper rogandum esse Deum, confitemur.

V.

Confessionem veritatis à vera fide separari non posse.

Rom.10 10

Credimus etiam, veram fidem non posse ingenua veritatis confessione, cum opus est, carere: cum Apostolus dicat, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: eoque damnamus Libertinos, & alios huius farinæ homines, qui putant sibi liberum esse, vbiuis locorum, & apud quosuis homines veritatem dissimulare, & ad quamuis religionem sese accommodare.

VI.

Ex fide nasci spem.

Heb. 11.1.

Credimus etiam, ex Fide nasci spem, & illam huius esse fundamentum, dicente Apostolo, Fidem esse hypostasim eorum, quæ sperantur.

rantur. Ideo enim futura bona speramus, & per patientiam certò exspectamus: quia diuinis credimus promissionibus.

VII.

Spes quid.

Est autem Spes, donum Dei, quo bona promissa, quæ nondum habentur, nec videntur, per patientiam ex Dei misericordia, & propter solius Christi meritum, tam certò exspectamus, quàm certò etiam credimus. *Rom. 8. 24.*

VIII.

Spei certitudo unde sit.

Spes enim Christianorum, sicut non ex humanis promissionibus nascitur: sic neque humanis meritis alitur, aut nititur, sed sola diuinarum promissionum veritate, multis modis confirmata, & in cordibus nostris obsignata: sola item eiusdem promittentis Dei efficaci omnipotentia, tum erga omnes credentes declarata, tum verò maximè in Christo palàm exserta: cùm nimirum illum suscitauit à mortuis, & sedere fecit in supercœlestibus ad dexteram suam: sola denique Christi in quem credimus, & in quo speramus, obedientia atque meritis, innixa & sustentata: complementum salutis nostræ, resurrectionem videlicet à mortuis, aduentum gloriæ magni Dei, ac Seruatoris nostri Iesu Christi, plenam denique cœlestis hæreditatis possessionem, certò & constanter exspectat. *Eph. I. 20.*

IX.

Ex fide ipsam quoq; nasci Caritatem.

Credimus etiam ex vera Fide nasci veram
 caritatem: per quam operatur, & quantum ef-
Gal. 5. 6. ficax sit, re ipsa declarat: dicente Apostolo, eam
1. Ioh. 4. 8. fidem plurimum in Christo valere, quæ per
 caritatem operatur: & Iohanne affirmante,
 Eum nondum nosse Deum, qui non diligit.
Luc. 2. 15. 16. Itaque non agnoscimus pro fratribus eos, qui
 fidem iactant: cum nulla præditi sint caritate.

X.

Caritatem donum esse Dei.

Credimus autem, ipsam quoque caritatem
1. Ioh. 4. 18. singulare Dei donum esse: quo erga Deum Pa-
 trem, & erga Christum Redemptorem, reda-
 mandum & glorificandum toto corde affici-
 mur: ad benevolentiam ac beneficentiam tum
 erga omnes homines, atque adeò etiam ipsos
 inimicos nostros, tum maximè erga Sanctos,
 inclinamur, propensique sumus. Itaque da-
 mnamus eos, qui dicunt, hominem posse suis
1. Ioh. 4. 7. viribus naturalibus Deum super omnia ama-
 re. Dilectio enim ex Deo est, ait Iohannes.

XI.

Caritatis vera testimonia.

Neque verò illam credimus veram & Chri-
 stianam esse caritatem, quæ non accedat ad
Pe. 4. 5. 6. 7. eam naturam, quam Apostolus descripsit in
 priori ad Corinthios, cap. 13. nimirum vt sit
 patiens, comis, non inuideat: non agat perpe-
 ram: non infletur: non agat indecorè: non
 quærat quæ sua sunt: non irritetur: non cogi-
 tet malum: non gaudeat iniustitia, gratuletur
 autem veritati: omnia sufferat, & quæ sequun-
 tur.

XII. *Cari-*

XII.

*Caritate, κοινωvία cum Christo & Ec-
clesia foueri.*

Credimus vera caritate κοινωvία cum Chri-
sto, & cum Ecclesia vehementer foueri, auge-
ri, & conseruari: quatenus amor vnit inter se
personas amantes & amatas: cū Iohannes di-
cat, Qui manet in caritate, in Deo manet, &
Deus in eo. 1. Ioh. 4. 16.

C A P V T X V I I I.

D E P O E N I T E N T I A.

Tametsi hæc omnia, Fides cum Spe & Ca-
ritate, Resipiscentia, Iustificatio, Studium bo-
norum operum, sanctæque vitæ, re ipsa separa-
ri à se inuicem non possunt: quatenus tamen
vnum pendet ab alio, eatenus etiam distin-
guenda, & singula seorsum, quid sint, quidue
efficiant, consideranda esse nouimus: eoque &
nobis, quidnam de singulis sentiamus, breui-
ter explicandum esse duximus: ac primū de
pœnitentia, perpetuo & indiuiduo fidei comi-
te. Licet enim post Iustificationem quotidie
perficiatur: quia tamen nemo etiam iustifica-
tur sine pœnitentia, & huius initium ipsa iu-
stificationem præcedit: idcirco de hac priori
loco, quænam nostra sit fides, explicare con-
stituimus.

I.

*Ad iustificationem, eoque ad κοινωvία cum
Christo, necessariam esse pœniten-
tiam.*

M

5

Credi-

Mar 1. 4.
15.
Luc 13. 3 5.

Credimus, ad veram iustitiæ Christi participationem, cõque ad κοινωνίαν cum Christo, necessariam esse pœnitentiam: qua à peccatis & mundo, mutatione animi ac voluntatis auersa, ad Christum conuertamur, illi adglutinemur, cõque remissionem peccatorum in ipso & ex ipso consequamur, iustitiãque ipsius & sanctitate induamur. Primum enim, quod prædicauit Iohannes Baptista, atque etiam Christus, fuit pœnitentia in remissionem peccatorum. Et, Nisi (inquit Christus) pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.

II.

Nomine pœnitentie quid intelligamus.

Nomine autem pœnitentiæ, duo potissimum intelligimus: primùm, Serium dolorem, verãq; tristitiam de peccatis aduersus Deum admissis: idque non tam metu pœnæ, peccato debiti, quàm propter ipsum Deum summum bonum, nostrumque conditorem & Patrem à nobis offensum: & deinde, veram mentis ac cordis, consilij ac voluntatis, adeoque totius vitæ mutationem. Hanc enim partem, quæ propriè vocatur à Christo, Resipiscentia, & à Prophetis Conuersio ad Deum, cordisq; circumcisio, Apostolus ex priore proficisci docet, vtramque simul coniungens, cùm ait, tristitiam, quæ est secundùm Deum, efficere in nobis resipiscentiam ad salutem.

III.

Pœnitentiam donum esse Dei.
Credimus, Pœnitentiam donum esse Dei,
ex me-

ex mera eius gratia proficiscens, non autem
vllis nostris meritis, aut præparationibus de- 2. Ti. 2. 25.
bitum: dicente Apostolo, Si quando Deus det
illis pœnitentiam ad cognoscendam verita-
tem, & vt resipiscant à diaboli laqueis: & Pro-
pheta, Conuerte me Domine, & conuertar. Ier. 31. 18.

IV.

*Ad pœnitentiam in nobis excitandam, Deum
ordinariè vti verbo Legis & Euangelij: ac
proinde vtriusque auditionem in Ec-
clesia necessariam
esse.*

Solet autem Deus ad pœnitentiam in no-
bis excitandam vti ordinariè, tum Legis, pec-
cata nostra detegentis, irâmque Dei patefa-
cientis, explicatione tum Euangelij, remissio-
nem peccatorum, & gratiam Dei in Christo
monstrantis, prædicatione: quemadmodum
cuique pio viro, qui legit sacras literas, mani-
festum est. Ac proinde vtriusque in Ecclesia
explicationem & auditionem necessariam esse
iudicamus.

V.

*Summa doctrinæ de pœnitentia adultis omni-
bus ubique & semper ad salutem ne-
cessaria.*

Summa igitur nostræ fidei de pœnitentia
omnibus adultis ubique & semper ad salutem
necessaria, hæc est Pœnitentiam esse mentis ac
cordis mutationem, verbo, tum Legis, tum
Euangelij, per Spiritum sanctum in nobis ex-
citatam: qua peccata nostra omnia, atque adeò
& ipsam

& ipsam naturæ corruptionem, tanquam res cum voluntate Dei (vt Lex docet) pugnantes, & quibus (vt Euangelium prædicat) expiandis necessaria fuit mors Filij Dei: ex animo dolemus detestamur, deploramus: & cum indignatione exsecramur: corámque Deo confitemur, & eorum veniam ac remissionem supplices rogamus: de emendatione autem vitæ, perpetuóque innocentiae & Christianarum virtutum studio, sedulò cogitamus, & in eo omnibus diebus vitæ nostræ, nos ipsos diligenter exercemus: ad Dei gloriam, & ad Ecclesiæ ædificationem.

VI.

Vulgatas pœnitentiæ partes, contritionem, confessionem peccatorum, & satisfactionem non simpliciter damnari.

De pœnitentiæ partibus, præter eas, quæ explicatæ sunt, non multum disputamus: persuasi è sacris literis, eam summatim consistere in seria veteris hominis mortificatione, & in noui viuificatione: Quarum prior vim habet à morte Christi: posterior verò ab eiusdem resurrectione, Spiritu sancto vtramque nobis communicante: Interim non improbamus simpliciter, illam diu in Scholis receptam atq; retentam partium pœnitentiæ distinctionem, in contritionem, confessionem peccatorum, & satisfactionem: nimirum, si ad regulam sacrarum literarum examinentur, & à piis veteris Ecclesiæ moribus ac consuetudinibus non declinent. Contritionis enim, confessionis itidem

dem peccatorum, tùm coram Deo, tum coram fratre, quem offendimus, tùm etiam coram tota Ecclesia, cùm expedit, non defunt in sacris literis testimonia. Quin etiam, si quis peccatorum mole, & perplexis tentationibus oppressus, velit consilium, institutionem, ac consolationem priuatim, vel à ministro Ecclesiæ, vel ab aliquo alio fratre in lege Dei exercitato petere: non improbamus. Satisfactiones itidem Ecclesiasticas, de quibus apud Tertullianum, Cyprianum & alios, quæ in eo tantùm consistebant, vt certum veræ pœnitentiæ testimonium toti Ecclesiæ præberetur, id quod vocabāt FACERE POENITENTIAM, non possumus damnare. Damnamus verò additas superstitiones, conscientiarum carnificinas, & opiniones impias: quibus tantùm non sepelitur beneficium mortis & satisfactionis IESU CHRISTI, vnici peccatorum nostrorum expiatoris, & ab omni culpa ac pœna perfecti Redemptoris.

CAPVT XIX. DE IUSTIFICATIONE.

I.

Qui vera donantur pœnitentia, eos etiam viuam fide donari, Christo inseri, & in ipso iustificari.

Hominem contritum corde, suâque ex animo detestantem peccata, totiûsque malè actæ vitæ verè pœnitentem, ad Deum verò pro remissione

Iesa. 66. 2

Psal. 32. 6. missione peccatorum suspirantem, verámque
Matth. 5. 6. Christi iustitiam elurientem atque sitientem:
 hunc credimus, sicut à Spiritu sancto donatus
 fuit hac vera in Deum pœnitentia : sic etiam
 ab eodem viua in Christum fide donari, Chri-
 stóque tanquam membrum ab æterno ad hoc
 destinatum, suo capiti adglutinari: eóque & in
 ipso, primùm quidem remissionem peccato-
 rum consequi, perfectáque Christi iustitia do-
 nari, atque ita verè iustum, propter Christum:
Rom. 8. 1. cui insitus est, reputari, & ab omni reatu absol-
1. Cor. 1. 30. ui: dicente Apostolo, Nihil damnationis esse
 iis, qui sunt in Christo Iesu : & Christum fa-
 ctum nobis esse iustitiam.

I I.

*Qui propter Christum, cui insitus est, iustus cen-
 setur, eundem iustitia etiam inhaeren-
 te donari.*

Credimus porro, qui iam propter Chri-
 stum, cui per Spiritum sanctum insitus est, iu-
 stus censetur, veréq; iustus est, consecutus iam
 in Christo remissionem peccatorum, & im-
 putationem iustitiæ eius : eundem statim et-
 iam dono iustitiæ inhaerentis affici, vt non so-
 lùm in Christo capite perfectissimè & plenissi-
 mè iustus sit, sed etiam in seipso veram habeat
 iustitiam : qua fiat Christo reipsa conformis:
 quanquam, dum sumus in hac carne, nun-
 quam eam perfectam, sed nostra culpa multis
 peccatorum sordibus contaminatam semper
 habemus. De qua iustitia ait Iohannes, *Qui
 facit iustitiam, id est, opera iusta, iustus est. V-
 tramque*

tramque enim hanc iustitiam coniungit si-
 per Apostolus, tum ad Romanos, tum in aliis
 Epistolis, & vtramque per Christum donari fi-
 delibus docet: quemadmodum etiam ad Phi-
 lippenfes confirmat: Et quidem posteriorem *Phil. 1. 11.*
 iustitiam, cuius fructus manifesti fiunt homi-
 nibus, ita manifestum esse prioris testimo- *Iac. 2. 2.*
 nium dicimus, vt vbi hæc desideretur, ibi neq; *&c.*
 priori locum esse cum sanctis Apostolis profi-
 teamur: tantum abest, vt doctrina de iustifica-
 tione per solam fidem, peccatorum remissio-
 nem & imputationem iustitiæ Christi appre-
 hendentem, frena laxemus impiis hominibus.

III.

*Quia iustitia inharens semper imperfectissi-
 ma est nostro vitio: ideo sola iustitia
 Christinos verè coram Deo
 iustos esse.*

Confitemur interim, hanc iustitiam inhæ-
 rentem ita esse nostro vitio imperfectam, vt il-
 la Christi iustitia sola, qua nobis non impu-
 tantur peccata, non solum initio conversio-
 nis, cum ex impiis fimus pii, verum etiam post
 in finem vsque vitæ verè iusti fiamus coram
 Deo, & pro iustis haberi possimus: dicente Da- *Psal. 32. 1.*
 uide, & subscribente Apostolo, Beati quorum *Rom. 4. 7.*
 remissæ sunt iniquitates: & iterum, Non iusti. *Psal. 143. 2.*
 ficabitur in conspectu tuo omnis viuens. Ita
 que concludimus, in sola remissione peccato-
 rum & imputatione iustitiæ Christi, veram no-
 stri iustificationem coram Deo consistere.

IV. Per

IV.

Per fidem percipi, An quis sit in Christo iustificatus: eóq; talem tunc dici, per fidem iustificari.

Quia verò iustificatio non fit sine cognitione & sensu, adeóque & assensu illius, (de adultis sermo est) qui iustificatur, sensus autem iste, sensus fidei est idcirco tum demum iustificari hominem dicimus per fidem, cum qui insitus est Christo is hoc percipiens, propterea persuasum habet, sibi ex sola Dei misericordia, & propter solam Christi, cui insitus est, obedientiam, satisfactionem, sacrificium, ita remissa esse peccata, ut ab omni culpa & poena peccatis debita simpliciter liberatus sit: perfectam autem Christi iustitiam ita imputari, persuasum habeat, ut propterea vitam æternam non minus sibi deberi, quam debebatur Christo, omnino sentiat: eóque verè ex gratia, & non suis operibus eam deberi intelligat.

V.

Confirmatio superioris sententia, & quid sit hominem iustificari.

Rom. 4. 8. tam veteris quàm noui Testamenti præsertim
 & 5. 12. apud Apostolum, cum de hoc agit negotio, significat remittere peccata, eóq; à culpa omni & poena absolueri, in gratiam item recipere, iustumque pronuntiare, & pro iusto habere: non qui simpliciter iniustus est, sed qui propter impetratam remissionem peccatorum iniustus amplius non est. Deinde licet Deus, quos

quos in Christo, tanquam membra in capite, ab æterno elegit in filios, eosdem etiam in eodem semper Christo pro suis agnouerit, & sibi in Dilecto gratos gratis fecerit: quia tamen reapse nondum sumus in Christo, nisi postquam per Spiritum sanctum, illi sumus insiti & incorporati, hoc verò non fit in nobis adultis, nisi cum donati fide, Christum pro nostra iustitia agnoscimus, & ut talem amplectimur: idcirco tum demum nos iustificari docent Scripturæ, idque per fidem in Christum, absque operibus nostris, cum totum hoc vera fide credimus, hoc est, cum persuasum habemus, peccata nostra, tanquam semel expiata in Christo, nobis non amplius imputari, sed ex gratia Dei, & propter solum Christum condonari: contrà verò, iustitiam Christi nobis, tanquam nostram imputari, & nos hac ornatos in conspectu Dei, verè iustos censi & esse. Cuius rei effectum eoque manifestum testimonium est ipsa incoata, ut antè diximus, & inhærens in nobis iustitia: quæ constat odio peccati, & amore iustitiæ, studioque bonorum operum. Iac. 2. 12.

V I.

Confirmatio, Quid sit fide nos iustificari.

Proinde, cum dicimus, Hominem fide aut per fidem iustificari: minimè intelligimus, fidei virtutem id esse, quo, tanquam forma, ut loquuntur, & vera iustitia, iustificemur: aut id, propter quod remissionem peccatorum & iustificationem mereamur: aut id, quod tan-

N quam

quam prima aliarum virtutum, omniumque bonorum operum causa & fons, trahit secum alias virtutes, caritatem, cordis munditiam, internam iustitiam, bonaque opera, quibus iustificemur: sed quia ceu lumen est, quo intuentes in speculum Euangelij videmus, quales simus in Christo, ex gratuita Dei bonitate ac voluntate & propter merita ipsius Christi: & simul etiam, quia ceu manus est, qua gratiam hanc Dei & beneficium Christi, in Euangelio nobis monstratum, & in persona Christi praestitum, arripimus atque amplectimur: vel, vt breuius id, quod res est, dicamus: dicimur iustificari fide id est, remissione peccatorum, iustitiaque Christi imputatione, per fidem apprehensa: ita, vt fides pro re credita seu fide apprehensa, accipiatur: quemadmodum & de *Genes. 15. 6* Abrahamo legimus, Credidit Abraham Deo, & imputatum ei fuit ad iustitiam: nimirum id, quod credidit de semine sibi promisso, id est, de Christo. Is enim iustitia est omnium electorum verè credentium, filiorumque, vt scriptura loquitur, promissionis.

VII.

Sola fide homines iustificari.

Hinc facile etiam intelligitur, quid sit, quod cum sacris literis, & sanctis Patribus semper confessi sumus, & constanter confitemur, nos sola fide iustificari. Cùm enim fide coram Deo iustificari, nihil aliud sit, quàm remissione peccatorum. & iustitia Christi, per fidem apprehensis, iustum censerì: hæc autem sola sit

fit vera iustitia : quando , quidquid in nobis est inhærentis iustitiæ , & quidquid facimus bonorum operum , tale est , quod in iudicio Dei non potest consistere : iuxta illud : Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens : & iuxta illud , Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit ? luculenter apparet, fidem nostram de iustificatione per solam fidem , certissimam , verissimamque esse.

Psal. 142. 2.

Psal. 130. 5.

VIII.

Non solum initio conuersionis . sed toto vite curriculo ad mortem usq. sola fide nos iustificari.

Hinc etiam fit, vt non possimus non credere & constanter confiteri, nos non solum initio, cum fimus ex iniustis iusti : sed etiam toto deinceps vitæ nostræ curriculo , in finem usque, sola fide in Christum iustificari . vt nostra iustitia sit semper ex fide in fidem. Nemo est enim, qui quotidie non peccet : vt opus semper habeamus dicere , Dimitte nobis debita nostra : & Pro venia peccatorum orabit ad te, inquit Dauid, omnis sanctus : & Christus non semel, sed semper iustitia nobis est, sanctificatio, redemptio, & propitiatio pro peccatis nostris.

Matth. 6.

12.

Psal. 32. 6.

1. Cor. 1. 30.

1. Ioh. 2. 2.

IX.

Iustificationem per solam fidem non esse rem imaginariam usq. fictitiam.

Ne quis verò existimet, imaginariam quan-

dam à nobis fingi iustitiam, quæ nihil in nobis habeat fundamenti, & efficacitatis: repetimus, quod antè etiam professi sumus: primùm quidem, fidem, qua dicimus nos iustificari, fidem esse viuam, & per caritatem efficacem: deinde, Deum nos non iustificare remissione peccatorum & imputatione iustitiæ Christi, quin etiam nos participes faciat suæ diuinæ naturæ, quin regeneret, refingat, sanctificet, inhærente iustitia donet, conformésque faciat imagini Filij sui: hanc autem incoatam iustitiam, testimonium esse manifestum alterius veræ & perfectæ iustitiæ, quam in solo habemus Christo: & eiusdem Spiritus sancti nexu vtramque connecti, dicente Apostolo, Non solùm gratiam Dei, sed etiam donum in gratia, quæ est vnius hominis Iesu Christi, in multos redundasse. Vt enim non solùm inobedientia Adæ nobis imputata fuit, sed etiam naturæ eius corruptio in nos deriuata est, sic etiam non solùm obedientia & iustitia Christi nobis, illi insitis, imputatur, verùm etiam sancta eius natura reipsa communicatur, vt nouæ fiamus creaturæ, iusti & sancti in nobis etiam ipsis, sectatores bonorum operum.

2. Cor. 5. 17

Eph. 2. 10.

Tit. 2. 14.

X.

Inherentem iustitiam operibus bonis augeri.

Quemadmodum verò dicimus. priorem illam iustitiam operibus nostris neque deberi neque incoari, neque augeri sic hanc alteram, licet operibus nostris præcedentibus, non debet

beatur, nec incoëtur: (omnia enim sunt peccata, quando opera bona non præcedunt iustificandum. sed sequuntur iustificatum) operibus tamen subsequētib; pietatisque exercitiis conseruari, promoueri, & augeri, confitemur: docente Apostolo, dona Dei in nos *2. Tim. I. 6.* collata, huiuscemodi exercitiis, instar ignis, excitari, foueri, nutriri: & de quo iustitiæ incremento ait Iohannes: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Ac proinde, si de hac in hærente *Apoc. 22. 11* tantum sermo sit: non inficiamur, quin ex operibus bonis, & non tantum ex fide, homo iustificetur, id est, magis ac magis fiat iustus.

XI.

Iustitia quæ constat remissione peccatorum, & imputatione iustitiæ Christi, non ex operibus propriè hominem iustificari: sed iustificatum & iustum esse declarari.

Si verò de priore interrogemur: respondeamus, Hominem ex operibus suis nunquam, semper autem ex sola fide propriè iustificari: sed ex operibus tamen, an iustus sit, tam vna, quàm altera iustitia, necne sit, declarari, cum nemo priori iustitia iustificetur, quin etiam posteriore donetur, & vtraque bonis operibus declaretur: Quo sensu locutum fuisse Iacobum, non dubitamus.

XII.

Errores.

Damnamus omnes Pelagianos, qui putant,

runt, infantes concipi sine peccato: eoque ad salutem non opus habere remissione peccatorum, & beneficio Christi: Illos item qui docent, etiam si opus sit remissione peccatorum: eam tamen posse impetrari sine fide in Christum: Illos quoque qui sentiunt, etiam si opus sit fide in Christum, eam tamen non sufficere, sed operibus etiam nostris, tanquam meritis, ad impetrandam remissionem peccatorum necessariis, opus esse: maximè verò, qui hoc fieri per impios cultus & superstitiones, docuerunt. Neque illos probamus, qui non alia iustitia nos iustificari tradiderunt, quàm interna & inhærente: Sed rursus neque illos, qui remissionem peccatorum absque interna renouatione & iustitia, consistere posse putarunt. Damnamus etiam eos, qui fide de Christo historica, & quam Iacobus mortuam vocat, id est, nullam, existimant se posse iustificari atque seruari. Improbatur nobis quoque eorum sententia, qui hominem iustificari docuerunt, non remissione peccatorum, & imputatione iustitiæ Christi, sed ipsa essentiali, vt vocarunt, iustitia Christi, nobis realiter communicata.

CAPVT XX.

DE LIBERO RENATI HO-
MINIS ARBITRIO, VIRIBVS-
que ad bonum.

I.

*Iustificatos in Christo, in eo etiam regenerari,
viresq; ad bonum recipere.*

Credimus, qui Christo insiti sunt, eos, sicut in illo iustificantur, ita in eodem etiam regenerari, nouasq; fieri creaturas participatione diuinæ illius naturæ: ac proinde liberos fieri, virésque ad malum vitandum, & ad bonum persequendum, à Christo ipso. tanquam membra à capite, & sicut palmites à vite, accipere: dicente Domino, Verè liberi eritis, si filius hominis vos liberauerit. Tunc autem liberamur, cum Christo inserimur & illius Spiritu regeneramur: cum dicat etiam Apostolus, vbi Spiritus Domini, ibi libertas. Iob 8. 37.
2. Cor. 3. 17

II.

Christum in renatis viuere & operari.

Confitemur enim cum Apostolo, Christum in nobis ex ipsius Spiritu renatis, viuere: neque otiosum viuere, sed operari, tum vt velimus, tum vt perficiamus, pro sua erga nos bona voluntate: suoque Spiritu auxiliari infirmitatibus nostris. Gal. 2. 20.
Phil. 2. 13.
Rom. 8. 26.

III.

Renatum in actionibus etiam ad animalem & humanam vitam pertinentibus, præstantius se gerere quam non renatum: eoque magis esse liberum.

1. Cor. 10.
31.

Rom. 14.
7.3.

Ita homo renatus, præterquàm quòd voluntatem retinet (sicut etiam non renatus) semper ab omni coactione liberam: in omnibus etiam actionibus, tam ad animalem, quàm ad humanam vitam pertinentibus, in quibus aliquid homo non renatus valet, multò meliùs & præstantiùs se gerit, quàm non renatus: cùm à Spiritu sancto, in iis etiam actionibus agatur, mentem illustrante, voluntatem & cogitationes regente, actiones denique ex bono fonte, hoc est, ex corde bono, educente, & ad optimum finem, hoc est, ad gloriam Dei dirigente: monente nos ad hoc etiam Apostolo, & dicente, Siue editis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Ac proinde magis etiam liber est in hoc actionum genere, quàm non renatus: quatenus scilicet non ita à suis concupiscentiis ad has actiones abripitur, sicut non renatus: sed actus à Spiritu sancto, circumspectius, prudentius, & religiosius omnia cogitat, vult, aggreditur: in hoc semper intentus, vt omnia à se fiant ad gloriam Dei, ad salutem suam, & ad aliquam proximi vtilitatem. Illud enim semper retinet Apostolicum. Nullus nostrum sibi ipsi vivit, aut sibi ipsi moritur: sed siue vivimus, Domino

mino viuimus: siue morimur, Domino morimur: semper enim Domini sumus. Ac proinde suas actiones omnes, diuinæ committit prouidentia: & cum Iacobo ait, vel saltem cogitat. Si Dominus voluerit, hoc aut illud faciam, huc aut illuc proficiscar.

Iacob. 4. 15

IV.

*In virtutibus etiam moralibus comparandis
liberioresse & fortiores hominem
renatum, non re-*
nato.

Licet etiam confiteamur, hominem non renatum auxilio Dei speciali adiutum, posse morales virtutes sibi comparare: credimus tamen: hoc speciale auxilium longè præstantius esse in renatis: idque propter præsentiam Spiritus sancti, à quo illuminantur, reguntur, aguntur: vt meritò à Patribus demonstratum fuerit aduersus vanam Gentium iactationem, virtutes etiam, quas vocant, morales, longè alias esse in Christianis hominibus, quàm fuerint, esseve possint in infidelibus: cum in illis simulacra tantum fuerint virtutum, in veris autem Christianis veræ virtutes.

*Tertull. Apolog. c. 45.
Aug. cont. Iul. Pel. lib. 4. c. 3 & de ciuit. Dei lib. 19. c. 25
Orig. cont. Cels.*

V.

*Ad ea, quæ Dei sunt, & ad regnum eius pertinent, intelligenda, eligenda, præstanda, non
solum renatum à Spiritu sancto,
verè illuminari, flecti,
agi.*

Credimus verò, in iis, quæ ad verum regnum Dei pertinent, verè intelligendis, eligendis,

N 5 præ-

præstandis, solos renatos ita regi à Spiritu sancto : ut soli ea verè intelligant, velint, faciant :
1. Cor. 2. 14. cùm dicat Apostolus , Animalis homo non percipit ea quæ sunt Dei , nec potest percipere : de renato autem subdat , Spiritualis autem omnia diiudicat : & alibi, Deus in nobis operatur ut velimus & ut perficiamus.

VI.

Renatum non solum agi à Spiritu sancto, sed etiam agere.

Ex iisdem Apostolicis dictis, aliisque sacramentorum literarum testimoniis edocti, confitemur, homines renatos ita agi à Spiritu sancto, ut & ipsi agant : & ita in illis Deum operari velle & perficere , ut ipsi sint illi , qui velint ac perficiant. Non enim stipites sunt, aut bestię , sed homines , præditi mente, qua intelligunt : & voluntate, qua volunt, & qua imperant aliis animæ & corporis viribus , ut , quæ bona sunt, executioni mandentur.

VII.

Liberi arbitrij vires in renatis adhuc esse infirmas : ut nouo semper Dei auxilio opus habeamus, nec omnia possimus, quæ volumus.

Cæterum, Quia nostri regeneratio incoacta tantum est, & nondum perfecta, ita, ut cùm antea toti essemus caro, nunc constemus partim Spiritu, & partim carne, quæ etiam aduersus se inuicem pugnant, ut non, quæcunque volumus bona, illa perficere possimus, sed
Gal. 5. 17. mente

mente quidem seruiamus Legi Dei, carne autem legi peccati: idcirco credimus, id quod & *Rom. 7. 23.* experimur, in renatis, multum adhuc remanere seruitutis: multas in mente caligines: in corde prauitates: in omnibus animæ & corporis facultatibus, imbecillitates: vt nouo semper opus habeamus Dei auxilio, nouaque gratia, qua & mentes magis ac magis illustrentur: & voluntates in melius corrigantur: & vires ad bonum augeantur, & perficiantur. Ac proinde dum sumus in hac carne, nostrum liberum arbitrium nunquam verè & perfectè est liberum: id est, ad malum vitandum, & ad bonum faciendum, satis per se potens, præsertim cum rerum etiam omnium euentus, non in nostra potestate, sed in manu Dei positi sint, sitque necesse, vt ea omnia fiant, non quæ nos cogitauimus, sed quæcunque manus eius & *Ab. 4. 28.* consilium decreuerunt fieri.

VIII.

*Deum ita piorum mentes & voluntates regere,
vt in ipso tentationum & carnis consili-
ctu non sinat eos penitus à se
excidere.*

Illud interim retinemus, eorum, qui Christo insiti sunt, animos & voluntates, Spiritu sancto iam donatas, ita propter Christum à Deo regi & sustineri: vt, licet sinantur multis modis, multisque tentationibus labefactari, penitus tamen, & in finem vsque succumbere, tandemque perire, non permittantur. *Ier. 32. 40.
Luc. 22. 32.
Rom. 8. 35.*

IX. Er-

IX.

Errores.

Damnamus eos, qui renascentiam vel negantes, vel extenuantes, hominem renatum, æquè impotentem ad bonum, & equè seruum peccati esse volunt atq; etiam erat, antequam renasceretur: contra nimis multa & manifesta sacrarum literarum testimonia, de renatorum à seruitute peccati liberatione, & ad bonum libertate: vt de summa iniuria, quæ fit Spiritui sancto, in nobis habitanti & agenti, taceamus: Rursus & illos improbamus, qui hominem renatum ita liberatum esse volunt, ab omni peccati, seruitute, vt non possit amplius vllò modo peccare: contradicentibus omnibus in vniuersum sacris literis, & quotidiana experientia. Etsi enim non permittimur peccare ad mortem, multa tamen admitti à nobis peccata, sua natura digna morte, per se notum est. Itaque contrà etiam illorum non probatur sententia, qui in renato ita vires Spiritus extenuant, & reliquias carnis amplificant: vt sæpè Spiritus operationem viribus veteris hominis penitus exstingui dicant: ipsūque renatum gratia Dei omninò excidere, æternūque perire doceant, contradicente Deo per Prophetam, Dabo timorem meum in corda eorum, vt non recedant à me: & Apostolo affirmante, Firmum stare fundamentum, &c. & Qui incepit in vobis bonum opus, perficiet vsque in finem.

*Ier. 32. 40.**2. Tim 2.**19.**Phil. 1. 6.*

CAPVT XXI.

DE BONIS OPERI-

BVS.

I.

*Qui Christo insiti sunt, eos etiam inde habere
unde & uiuant ipsi, & opera vite a-
liis proferant: atq; hunc esse
finem insitionis præ-
cipuum.*

Sicut palmes ex vite non solùm succum
haurit, vnde uiuat ipse, sed etiam ex eadem ha-
bet, vnde bonos fructus nobis proferat: sic et-
iam credimus, sanctos à Christo, cui insiti
sunt, habere non solùm vitam, qua ipsi uiuant,
verùm etiam vim, qua fructus bonorum ope-
rum edant, ad gloriam Dei, & ad Ecclesiæ a di-
ficationem, dicente Domino, Ego sum vitis, *Ioh. 15. 5.*
& vos palmites: qui manet in me, & in quo ego
maneo, is feret fructum multum. Quo illud
etiam pertinet, Ipsius factura sumus, conditi
in Christo Iesu ad opera bona, quæ præpara-
uit, vt in iis ambulemus. *Eph. 2. 10.*

II.

*Bonorum operum nomine quid intelli-
gamus.*

Bonorum autem operum nomine intelli-
gimus omnes illas actiones & opera, quæ à re-
natis, ex præscripto diuinæ voluntatis, in ver-
bo reuelatæ, & ex viua fide in Christum, cõ-
que ex puro corde, per Spiritum sanctum
fiunt. Sicut enim omne, quod non est ex fide, *Rom. 14. 23*
pecca-

Col. 2. 18. 23.
 Mat. 16. 15.
 29.

peccatum est sic omnia, quæ ex fide fiunt, cõ-
 que ex corde puro, bonæque conscientia, bo-
 na sint opera, necesse est: Quare inter bona o-
 pera, Deo que grata minimè ea connumerari
 posse sentimus, quæ ab impiis sine fide, sinèq;
 verbo Dei, citràque Spiritus sancti ductum
 fiunt: vtut speciem habeant maximæ pietatis
 & cultus diuini.

III.

*Opera bona ex vi Spiritus Christi à nobis
 fieri.*

Phil. 2. 13.
 Ioh. 15. 5.

Vt verò palmites vitis aut rami Oleastri, in-
 siti bonæ oliuæ, fructum à seipsis non ferunt,
 sed ex vi vitis, atq; oliuæ, quibus insiti sunt: sic
 etiam nos opera bona non facimus ex nobis i-
 pſis, sed ex vi Spiritus Christi, cui sumus in-
 corporati, & vnde etiam vitam, qua viuimus
 ipsi, haurimus: Christo ipso in nobis per suum
 Spiritum operante, tum vt velimus bonum,
 tum vt perficiamus. Nam sine me dicebat i-
 pse, nihil potestis facere.

IV.

*Bona opera non esse causam, sed effecta nostri
 cum Christo vnitionis & iustifica-
 tionis, nostræq; vitæ.*

Quemadmodum etiam palmites, & rami
 non ideò proferunt fructus bonos, vt per illos
 aut inserantur viti & oliuæ, aut ipsi viuificen-
 tur, sed ideò fructificant, quia insiti iam sunt
 & viuunt, ac proinde boni illorum fructus
 causæ non sunt insitionis & vitæ, sed effecta &
 manifesta testimonia: Eundem ad modum
 sese

fese rem in nobis cum Christo habere, credimus: sicut & Augustinus abundè docet, qui etiam dixit, opera bona non præcedere iustificandum, sed sequi iustificatum. Ac proinde constanter confitemur, hominem ex operibus (proprie & de iustificatione viræ loquendo) non iustificari, sed iustum esse declarari.

V.

*Licet nos ex operibus nostris non iustificemur: alios tamen saepe edificari
& seruari.*

Interim illud etiam addimus, sicut ex fructibus arborum, quanquam ex iis ipsæ non viuunt, alij tamen vt animalia & homines aluntur, & in vita sustentantur: sic licet ex operibus nostris nos non iustificemur, alios tamen in- *Matt. 5. 16.*
de non parum ædificari, & tum ad Deum glorificandum, tum ad veram in Christo iustitiam & vitam querendam exemplo nostro excitari, eoque seruari: dicente etiam Apostolo, *Rom. 11. 13;*
se idè ministerium suum inter gentes (diligentia scilicet, & sanctitate etiam viræ) illustrasse, vt ad æmulationem prouocaret cōsanguineos suos, & aliquos ex illis seruaret: Et a- *1. Cor. 7. 16*
libi, Nonnunquam per coniugem fidelem *1. Tim. 4.*
(piè scilicet & sanctè viuentem, officiūque ^{16.}
facientem) infidelem coniugem seruari. Et
ad Timotheum, si curet sui m, id est, Episcopi facere officium, scribit eum
& se & alios seruaturum.

VI. *Licet*

VI.

*Licet negemus, per opera hominem iustificari,
non propterea tamen illa a nobis
damnari.*

Quamobrem, licet negemus, hanc ob causam facienda esse bona opera, ut per illa iustificemur: propterea, quod hoc gratuitam Dei iustitiam, totumque Christi beneficium evertit: non propterea tamen improbamus studium sanctæ vitæ, bonorumque operum: imò commendamus, urgemusque semper pro nostra virili.

VII.

Multas, easque grauiissimas esse causas, cur bonis operibus faciendis studendum sit.

Sunt enim multæ, grauiissimæque causæ in sacris literis explicatæ, cur in studium bonorum operum, quanquam per ipsa non iustificemur, diligenter tamen incumbendum nobis sit: quarum aliæ ad gloriam Dei immediatè referuntur: aliæ ad salutem proximi, Ecclesiæque utilitatem: & aliæ ad nostram erga Deum gratitudinem, & verò etiam ad salutem nostram pertinent. Deus hoc mandat: est autem Deo simpliciter obtemperandum. Deus per hæc glorificatur: est autem promouenda gloria Dei. Deus propterea nos elegit, creauit, redemit, Christo inserit, ut sobriè, iustè, & piè viuamus in hoc seculo: non est autem Deus suo fine defraudandus. Deo placent: odit enim iniquitatem, & diligit iustitiam, sunt autem facien-

*Matth. 5.
16.*

Tit. 2. 12.

*1^a Th. 10. 35.
Col. 1. 10.*

facienda nobis ea , quæ placent Deo, etiam si
 nulla vnquam vtilitas inde proueniret vel
 proximo vel nobis. Sed & proximo, atque ad- *1. Theff. 4.*
 eò ipsi Ecclesiæ cum primis, vtilitatis quàm *7.*
 plurimum accedit ex operibus nostris : non
 solum quo ad corpus, externaque commoda,
 sed etiam quo ad æternam salutem : dum no-
 stro exemplo (vt alia taceamus) ad studium *2. Cor. 1. 4.*
 eiusdem pietatis prouocantur electi. Nobis *Eccl.*
 verò profunt, primùm, quia per bona opera, *Heb. 10. 24.*
 tanquam per effecta electionis & vocationis, *2. Pet. 1. 10.*
 certam facimus vtramque, tum nobis, tum a-
 liis : secundò quia si les suis fructibus non so-
 lum sese patefacit atque exerit. verùm etiam
 exercetur, accenditur, corroboratur, augetur : *1. Tim. 1. 6.*
 quemadmodum omnes etiam virtutes mora-
 les ex sui exercitatione incrementum & sta-
 bilimentum capiunt : tertio, quia sicut pec- *Eph. 4. 30.*
 catis contristamus Spiritum sanctum, in no-
 bis habitantem : sic bonis operibus exhilara-
 mus, eoque nostra corda & conscientias Spi-
 rituali lætitia afficimus : contrà verò diaboli
 tentationibus resistimus : quartò, quia sicut *Deut. 28.*
 vitando peccata, multæ etiam pœnæ vitantur,
 sic bona opera facientes, multas Dei benedi-
 ctiones consequimur, tum in hac vita, tum
 maximè in altera : denique, quia sunt viæ, per
 quas ordinariè Deus suos electos in vi- *Eph. 2. 10.*
 tam deducit æternam, & nisi pal-
 mes ferat fructum, excidetur, *Ioh. 15. 6.*
 & in ignem abiicie-
 tur.

VIII.

Operibus nostris bonis promitti & dari mercedem, sed ex gratia, & propter Christum.

Luc. 10. 17. Ex quibus intelligimus licet operibus nostris non possimus (proprie loquendo) mereri nobis coelestis hereditatis possessionem (gratia enim Dei est vita aeterna:) eam tamen tanquam mercedem, sed ex gratuita Dei misericordia. & propter merita Christi, nos consequi posse.

IX.

Errores.

Luc. 17. 10. Damnamus igitur omnes, qui ex dignitate suorum operum, docent, sibi deberi vel remissionem peccatorum, vel vitam aeternam, vel alia quaevis bona. Nam etiam si perfecte mandata Dei seruaremus: futuri tamen essemus serui inutiles. Nunc autem nemo, etiam post infusionem in Christum & iustificationem, seruat mandata Dei, ut par est, seruare. Interim non improbamus Patres, cum utuntur nomine meriti: quatenus scilicet ea vocem nihil aliud intellexerunt, quam opus bonum, ex fide factum, cui ex gratia, & propter sola Christi merita, rependitur merces. Rursus illos non possumus probare, qui de bonis operibus ita disputant, perinde atque si res sint indifferentes: eoque dicunt, ea non solum non esse necessaria, sed nihil etiam facere ad nostram salutem. Quomodo enim seruari quis potest sine fide? Quomodo autem fides viua esse potest,

test, sine studio bonorum operum? *Quo. 1. Tim. 19.*
 modo item fidem retinere quis potest, nisi retineat bonam etiam conscientiam? Quomodo autem retinere bonam conscientiam, nisi studium retineat vitandi peccata, bonaque opera faciendi, & totam vitam ad voluntatem Dei componendi? Simpliciter verò damnamus Libertinos, quibus perinde est mandata Dei seruare vel non seruare, benefacere & malefacere. Damnamus & illos, qui opera nostra bona ipsis etiam de mortuorum animis, in accenso quodam igne, quem purgatorium vocant, collocatis, prodesse docent: cùm scriptura dicat, vnumquemque iudicatum iri secundum opera sua, quæ egit ipse in corpore suo: & ipsos mortuos opera non aliorum, sed sua ipsorum consequi. *2. Cor. 3. 10. Apoc. 17 13*

C A P V T XXII.

D E I N V O C A T I O N E

E T I V R A M E N T O.

Quia inter alia bona opera, à Deo mandata, non postremum est inuocatio, vsque adeò, vt sæpè in sacris literis pro toto cultu Dei accipiat, cui & iusiurandum additur, tanquam pars diuini cultus: idcirco, quæ sit nostra etiam iis duabus de rebus fides, breuiter explicandum duximus: præsertim cùm etiam de vtroq; articulo nonnulla sit controuersia inter eos, qui Christum profitentur.

I.

*Solum Deum, eóq; & Iesum Christum esse
inuocandum.*

Credimus, cum de inuocatione agitur, quæ ad religionem pertinet, verum Deum, (is autem est Pater, Filius & Spiritus sanctus,) eóque & Iesum Christum aduocatum nostrum, esse à nobis inuocandos, & præterea neminem. De solius enim Dei inuocatione exstant manifesta mandata: quando solus etiam colendus & adorandus est. De Christo etiam, tanquam mediatore & aduocato, testimonia exemplaque non desunt in actis Apostolicis, in Epistolis, in Apocalypsi. Quemadmodum verò expresse cauetur, ne vllam puram creaturam, quæcunque illa sit, vel in cælo vel in terra, adoremus & colamus: sic etiam prohibemur illas inuocare. Si autem, quidquid non est ex fide, peccatum est: multò magis, quod contra manifestum Dei verbum admittitur: cum ne gentiles quidem senserint, quempiam esse inuocandum, nisi qui pro Deo haberetur. Et quomodo inuocabunt, inquit Apostolus, in quem non crediderunt. In solum autem Deum, & in Iesum Christum credendum esse, tota sacra scriptura, totaque Ecclesia catholica, vel ipso symbolo, quod quotidie recitatur, manifestè docet.

II.

*Christiano homini licere legitime
iurare.*

Credimus etiam, Christiano homini licere legiti-

legitimè iurare, nimirum in veritate (vt docet *Jer. 4. 2.* Propheta) in iudicio, in iustitia: ita vt iurandum sit neque falsum neque temerarium, neque iniquum. Neque enim damnatur, quòd quis assumat nomen Domini, sed si assumat in vanum, & ad mendacium. Et apud omnes gentes, iam inde à condito orbe, iuramentum fuit receptum: quando ad gloriam Dei facit, & ad vtilitatem proximi. Quin Dei ipsius quoque & Christi: & Apostolorum exemplis confirmatum fuit, cùm sit pars diuini cultus: vt de perpetuo totius Ecclesiæ consensu taceamus. Quare doctrina Christi apud *Matth. 5. 34.* Matthæum, & Iacobi in Epistola, cum hac pug- *Iac. 5. 12.* nare non potest. Nam aduersus abusus iuramenti locuti sunt: & veram intelligentiam mandati de iuramento explicare voluerunt.

III.

Non esse iurandum, nisi per Deum.

Credimus, cùm iurandum est, neminem præter Deum in testem conscientix nostræ inuocandum, citandumve esse: eoque non esse iurandum, nisi per Deum. Solus enim Deus cordium nostrorum inspector est, & solus in animas nostras habet potestatem: ac proinde solus hæc honore & cultu afficiendus est, vt testis ac vindex in animas nostras à nobis appelletur, si non seruemus quod iureiurando promittimus.

IV.

Iuramenta iusta, & legitimè facta, esse seruanda.

O

3

Hinc,

Hinc, propter honorem Dei, cuius nomen in iuramentis, quasi oppigneratur, omnia iuramenta legitimè facta, seruanda esse, confitemur: quemadmodum & lex mandat, Neque enim nomen Dei inuani, aut in mendacium sumendum est.

V.

Iuramenta de rebus impiis & iniquis, hoc est, cum Lege Dei pugnantibus, non esse facienda: & facta non esse seruanda.

Rursus, cum nihil vnquam impij aut iniqui, hoc est, cum Lege Dei pugnans, promittendum sit: multò minus iureiurando, & interposito nomine Dei, confirmandum esse, iudicamus: quòd si fiat, tale iuramentum per se illicitum, non esse seruandum, affirmamus: quòd illud præstando bis peccetur: sicut de Herode legimus apud Euangelistas.

VI.

Iuramenta, qua sine transgressione Legis diuina seruari non possunt, non esse seruanda: etiam si nonnulla ipsorum per se iniqua non sint.

C. 22. 9. 4. Illud quoque adiicimus, quæuis iuramenta, quæ sine mandati diuini transgressione seruari non possunt, licet etiam per se iniqua non sint: ea tamen seruanda non esse. Ac proinde, qui cœlibatum perpetuū (exempli causa) iureiurando promisit, quem postea sine manifesta Legis Dei transgressione seruare non potest: hunc

hunc tale iuramentum seruare nullo modo debere, sentimus.

VII.

Errores.

Improbamus igitur, qui inuocant idola, homines demortuos, res inanimas, easve adorant Improbamus & Anabaptistas, qui omne iuramentum simpliciter damnant, nullumque licitum esse, contendunt, homini Christiano: Nec non & illos, qui alios præter Deum, testes inuocant in animas suas: denique illos, qui vota & iuramenta per se impia, & quæ sine scelere seruari nequeunt, ea tamen omninò seruanda esse, contendunt.

CAPVT XXIII.

DE ECCLESIA CHRISTI IN GENERE.

Quia constat, qui Christo, tanquam membra capiti, nexu Spiritus sancti adglutinati sunt, ex iis constare Ecclesiam Christi, quæ est corpus ipsius: constatque, verbum Euangelij & Sacramenta, quibus, tanquam organis, homines Christo vniuntur, non administrari nisi in Ecclesia: quicunque etiam vera fide in Christum, spe, caritate, pœnitentia, studio bonorum operum præditi sunt, hos ad Ecclesiam pertinere: idcirco, de Ecclesia quæ nostra sit fides, explicare, operæ pretium duximus: præsertim, cum de hoc potissimum articulo maximæ sint controuersiæ. Ac primùm

quidem, de Ecclesia Christi in genere : sic cum tota ipsa Ecclesia confitemur fidem nostram, dicturi porrò speciatim de militante, deque iis quæ ad eam pertinent.

I. /

Articulus fidei de Ecclesia ex symbolo Apostolico.

Credimus sanctam Ecclesiam catholicam sanctorum communionem.

II.

Nomine Ecclesia quid intelligamus, eiusq; descriptio.

Nomine Ecclesiæ Christi, intelligimus certum, Deoque notum numerum ac cœtum, tum Angelorum, tum hominum : non solum ad habendam perpetuam cum Christo, & inter se communionem, & ad verum Deum ex ipsius voluntate atque mandato, perpetuò colendum, seque mutuò sincera & perpetua caritate amandos, electorum ac prædestinatorum : verum etiam in tempore ex aliorum numero efficaciter, per Spiritum sanctum, euocatorum, & Christo tanquam capiti suo, adglutinatorum, eoque verè sanctorum : à condito orbe incoatum, & in hæc vsque tempora perpetuo filo, nexuque Spiritus sancti, collectum ac continuatum, & in finem vsq; mundi, imò in omnem æternitatem, continuandum : partimque iam in cœlis cum Christo triumphantem : partim in terris adhuc, cum variis hostibus, pro Christo militantem : verbum

bum Euangelij prædicantem & audientem:
Sacramenta administrantem & percipientem:
præceptaque Christi seruanda, tùm publicè,
tùm priuatim curantem.

I I I.

Ecclesiam esse cœtum ex multis constan-
tem.

Ecclesiam enim esse cœtum, ex multis con- *Eph. I. 23.*
stantem, ac ceu corpus, ex multis membris *1oh. 10. 3.*
compositum, docent sacræ literæ, cùm eas
vocat corpus Christi, variis distinctum mem-
bris: gregem item ouium regnûmque Dei *1. 10.*
ciuitatem multis constantem ciuibus, & simi-
libus aliis vocibus.

I V.

Ex electis tantùm, Christo iam incorporatis,
constare Ecclesiam.

Hos verò multos, è quibus constat Eccle-
sia, non esse, nisi electos, Christo iam infitos,
& Christi sanctitate donatos: eadem sacræ li-
teræ abundè docent, cùm alibi, tùm præsertim
ad Ephesios: vbi de Ecclesia, eiûsque membris
loquens Apostolus, omnes nos ait fuisse ele- *Ephes. I.*
ctos in Christo: in ipso habere redemptionem:
obsignatos esse Spiritu promissionis sancto:
Christum datum esse caput ipsi ecclesiæ: Eccle-
siâ esse corpus ipsius. Est igitur tale corpus, cu-
ius singula membra vno eodémq; Spiritu, tùm
capiti Christo, tùm inter se, connectuntur: à
capite viuificantur: illiûsq; sanctitate, donan-
tur, ita, vt totum hoc corpus verè sanctum sit,
& sancta vocetur Ecclesia.

V.

*Ab Ecclesia corpore non excludi sanctos
angelos.*

*Heb. 12. 22.
Eph. 1. 10.
Col. 2. 10.
Apoc. 22. 9.*

Neque verò ab hoc Christi corpore, quod est Ecclesia sancta, excludimus Angelos: tum quia Apostolus apertè de Ecclesia loquens, complectitur in ea etiam Angelos: tum quia & ipsi nobiscum, sub vno & eodem capite Christo, in vnum corpus collecti sunt, & manifestè Christus ab Apostolo caput Angelorum vocatur: tum quia sese vocant nostros conseruos: eundemque nobiscum habent Patrem, & eundem colunt Deum, simulque omnes in sempiternum futuri sumus in eadem ciuitate Ierusalem cœlesti: sunt denique & ipsi sancti. Est autem Ecclesia communio omnium sanctorum.

VI.

*Reprobos hypocritas, licet sint in Ecclesia, de
Ecclesia tamen non esse.*

x. Job. 2. 12.

Ita meritò credimus, & profiteamur, reprobos hypocritas, licet in Ecclesia habitent, & inter sanctos versentur: eos tamen non esse de Ecclesia, neque Ecclesiæ membra, cum reuera capiti Christo adglutinati non sint, neque eius Spiritu donati, eoque nec verè sint sancti: dicente etiam Apostolo Iohanne, de quibusdam hypocritis, Exierunt à nobis, (vt feces è corpore) sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum. De Ecclesia igitur non sunt, qui tandem à Christo deficiunt, & perpetuam cum Christo,
& cum

& cum sanctis omnibus communionem non retinent: vtut magni & præclari in Ecclesia viri ad tempus esse videantur, adeoque & Reipublicæ Christianæ gubernacula teneant, totique præsent Ecclesiæ. Membra enim sunt Satanæ, non Christi: quicunq; Spiritum Christi non habent, sed Antichristi.

VII.

Vnam tantum semper fuisse & esse Ecclesiam Christi.

Confitemur autem, vnam duntaxat semper fuisse & esse Ecclesiam Christi: quia vnum tantum semper fuit & est corpus, cui Christus *Eph. 4. 4* datus est à Patre, caput: vnus tantum Spiritus, *6.* quo omnia membra simul cum capite connexa sunt: vnus tantum Deus, ad quem colendum, & in sempiternum glorificandum, electi vocatique sumus omnes: vna omnium credentium fides, vna salus, vna deniq; omnium hæreditas cœlestis. Quò spectat, quòd etiam Christus suam Ecclesiam, vnam semper nominauit, & vnum gregem. Non aliam igitur facimus Ecclesiam, quæ fuit à condito orbe, & ante aduentum Christi: ab ea, quæ iam est: & vsque in finem mundi futura est: sed vnam omnium temporum, omnium locorum, omnium personarum, Christo adglutinatarum: eoque vnam omnium sanctorum communionem esse dicimus: à qua qui secessionem faciunt perpetuam, eos ad hoc vnum corpus non pertinere, persuasum è sacris literis habemus.

VIII. Ec-

*Ecclesia Christiana vnum tantum esse caput,
Iesum Christum.*

Hinc in fide confirmamur, cum vna tantum sit Ecclesia Christi, quæ est corpus ipsius: vnum etiam duntaxat eius esse, & semper fuisse caput. Capitis autem nomine eum intelligimus, qui à Deo, iam inde à condito orbe in eum finem datus est Ecclesiæ, vt eiusdem tandem fieret cum ea naturæ, vt eam redimeret: vt eam sibi adglutinaret: vt eam viuificaret: vt eam splendore suæ sapientiæ illustraret: igne diuini amoris accenderet: ad omnes bonos affectus, bonaque opera efficaciter moueret: perpetuò regeret, atque seruaret. Hoc enim proprium esse capitis erga totum corpus officium: præter quotidianam in natura experientiam, ex ipsis quoque sacris literis didicimus. Quis autem hoc potuerit præstare, præstiteritve Ecclesiæ, & præstet: neminem præter Iesum Christum agnoscimus: interim non inficientes, quin omnium hypocritarum, qui sunt in Ecclesia, eoque ipsius Ecclesiæ hypocriticæ, vnum possit esse caput: cum hoc futurum prædixerint Prophetæ, & Apostoli confirmarint. At verò sanctæ Ecclesiæ vnum tantum esse caput, Iesum Christum: cum sanctis Apostolis credimus & confitemur.

Eph. 1. 22.

1 Cor. 4. 15.

1 Tim. 5. 23.

Col. 1. 18.

IX.

Hanc Ecclesiam verè sanctam esse.

Vnde etiam sequitur, hanc Ecclesiam ideò verè sanctam esse: quia sanctissimum habet & sancti-

sanctificans caput : quia nulla ei imputantur peccata : quia ab eo Spiritum haurit sanctificationis : & quia. quidquid sanctitatis est in capite, totum hoc singulis membris imputatur.

X.

Verè etiam esse catholicam.

Confitemur etiam, eam esse verè catholicam, id est, vniuersalem: quia caput eius etiam catholicum est & æternum : omnibus temporibus, iam inde à constitutione mundi, vsque in finem, ex omnibus hominum generibus, & nationibus, & vbique locorum membra sibi adglutinans, atque ad æternam beatitudinem sibi regens ac seruans.

X I.

*Ecclesiam hanc unam, partim in cœlis esse
Triumphantem, & partim in ter-
ris Militantem.*

Agnosimus verò, Ecclesiam hanc licet vna sit, sempérque fuerit : ita tamen esse distinctam, vt vna pars sit in cœlo, cum Christo, iam resuscitato, & ad dextram Patris sedente, triumphans : altera in terris, cum carne adhuc & sanguine, cum mundo, & cum diabolo pugnans. Vnde illa recepta est apud omnes pios Ecclesiæ distinctio, in Triumphantem & Militantem.

DE ECCLESIA
CAPVT XXIV.

DE ECCLESIA MI-
LITANTE.

Quamquam ex iis, quæ de Ecclesia in genere confessi sumus, quid etiam peculiariter de militante credamus, facile quisque videre potest: quò tamen clariùs & faciliùs fides nostra intelligatur, constituimus scòrum de hac Ecclesia, partim quæ dicta sunt de tota, breui repetitione ad hanc referentes, partim, quæ propria huius sunt, addentes, nostram explicare sententiam.

I.

Ecclesia militantis descriptio.

Credimus igitur, Militantem Ecclesiam esse cœtum hominum, ex quauis gente & natione ad æternam vitam in Christo ante mundi constitutionem electorum: qui in tempore è mundo ad Christum, & è regno diaboli ad regnum Dei, per Euangelij prædicationem, & per Spiritum sanctum euocati, & in vnum corpus sub vno capite Christo collecti, eoque verè iusti & sancti effecti, vbicunq; sint, & quamlibet multi vel pauci sint: eandem in Deum & in Christum fidem, eandem cœlestis hæreditatis spem propter sola Christi merita, eorundem Christi mandatorum obseruantiam, eoque fraternam inter se dilectionem, & verò etiam erga omnes caritatem, summa consensione, & ex animo profitentur: verbum Euangelij prædicant & audiunt: sacramenta ex Christi

Eph. 1. 4.

*Matth. 28.
19.*

Mar. 16. 15

Rom. 10.

14.

Eph. 1. 22.

Matth. 18.

20.

Ioh. 10. 27.

& 13. 4.

Christi institutione administrant, & accipiunt: atque ut omnes sobriè, iustè, & piè vivant in hoc seculo id diligenter dant operam: interim, dum sunt in hac carne, perpetuò pro regno Christi militantes, contráque peccatum in carne habitans, contra mundum, se aut ad peccata allicientem, aut propter Christum persequentem, contra denique diabolum decertantes: & per patientiam aduentum Christi, æternámque felicitatem expectantes, inter quos multi quidem reprobi etiam, & improbi hypocritæ versantur, eundémque Christum profitentur, sed sicut ipsi nihil minus, quàm de Ecclesia sunt, sic eorum improbitas, Ecclesiam non tollit, Ecclesiæq; nomen dele-
re non potest. Neque enim diffitemur, quin nomine Ecclesiæ, hypocritæ etiam, qui in ea sunt, comprehendantur: dicente Domino, eam similem esse areæ, in qua frumentum & paleæ: agro, in quo triticum, & zizania: sagne-
næ, in qua pisces boni & mali, cœtui decem virginum, in quo aliæ sapientes, aliæ fatuæ, sed eosdem de Ecclesia non esse: idem Dominus docuit, cùm dixit, se talem Ecclesiam ædificaturum, aduersus quam portæ inferorum nunquam essent præualituræ: & Iohannes confirmavit in sua Epistola, cùm dixit, Exierunt à nobis, sed non erant ex nobis. Hanc credimus esse veram Ecclesiæ militantis descriptionem. Habet enim manifesta
è sacris literis testimonia.

*Rom. 7.**Eph. 5. 12.**Matth. 1.**1. Ioh. 2. 19.**Matth. 13.**Matth. 25. 1.**Matth. 16.**18.**1. Ioh. 2. 19.*

I I.

Discrimina inter Triumphantem & Militantem.

Ita, quanquam Triumphans & Militans una & eadem sit Ecclesia: quantum tamen etiam sit discriminis inter vtramque, facile intelligimus. Nam præterquam, quòd hæc Militans ex solis constat hominibus, cum illa beatorum quoque angelos habeat annexos, atq; præsentis: opus etiam hic habemus prædicatione verbi sacramentorum administratione, morum disciplina quæ in cælo locum nō habent. Ab illa item omnes excluduntur impij & hypocritæ: in hac autem semper cum bonis permixti sunt mali. Et illi quidem fratres cœlestes, tanquam rude donati, de deuictis hostibus triumphant, atque exsultant, præsentis ad Dominum, eumq; vident facie ad faciem: nobis autem certandum adhuc est cum carne & sanguine, cum mundo, cum peccato, cum Satana, principe huius mundi: & videmus per speculum in ænigmate, peregrinantes à Domino: illa deniq; ita una est semper & eadem, vneque in partes diuidatur, neque vllis obnoxia sit mutationibus, id quod certè de Militante dici non potest.

I II.

Militantem Ecclesiam ita esse unam & eandemq; catholicam: ut non semper tamen eodem se habeat modo, & in multas distinguatur particulares Ecclesias.

Agno

Agnoscamus igitur etsi hæc Militans vna
semper fuit & est eaque Catholica Ecclesia,
quia semper iam inde à condito orbe & vbi-
que locorum, vnum semper & idem habuit
caput, Christum, vniuersos ex omni natione
electos, sibi in vnum corpus adglutinantem :
eam tamen non semper eodem se habuisse &
habere modo : & in multas particulares Ec-
clesias, tanquam multa, variæque membra, di-
stingui iuxta varietatem temporum locorum,
populorum. Aliter enim se habuit in Para-
diso terrestri ante peccatum : aliter post pec-
catum ante diluuium, & inter Patriarchas : ali-
ter sub Lege, & aliter sub Gratia : & aliter tem-
pore Christi inter solos Iudæos, aliter post
Christi glorificationem, ex Iudæis & Genti-
bus per Apostolos collecta, idque non vno in
loco, sed diuersis : neque ex vno populo sed ex
diuersis & multis : neque easdem semper & vbi-
que retinens ceremonias, quibus respectibus
dicere solemus, aliam fuisse ante, & aliam post
Christum : & illam veteris, hanc autem noui
Testamenti Ecclesiam : veterem item & no-
uum populum vocari solitum fuisse, legimus :
aliam item Ecclesiam, quæ Romæ erat, aliam
quæ Corinthi, aliam quæ Ephesi, atque ita de
reliquis.

IV.

*Ex multis particularibus Ecclesiis vnā con-
stare Ecclesiam Catholicam.*

Rursus, licet propter multos diuersosque
iam explicatos respectus, multæ etiam ac di-
uersæ,

uerſæ, particularésque ſemper fuerint & ſint Eccleſiæ: agnoſcimus tamen, quo ad ſubſtantiam, vnâ ſemper & eandem fuiſſe ex illis omnibus conſtantem Eccleſiam: eâmq; Catholicam, & Apoſtolicam, atque ſanctam.

Eph. 2. 15. Vnâ, quia in vnum corpus ſub vno capite
18. Chriſto, per vnum & eundem Spiritum colle-
Eph. 4. 5. ctâ ſemper fuit, atque colligitur, vnâque om-
 nium eſt fides, fideique confeſſio. Catholi-
 cam: quia in vniuerſa extenditur tempora &
 loca, & ex omnibus perſonarum populorûm-
 que generibus conſtat. Apoſtolicam: quia
 fundata eſt ſuper fundamentum, quod Apo-
 ſtoli iecerunt, Ieſum Chriſtum: nititurque A-
Eph. 2. 20. poſtolica doctrina, quæ eadem certè fuit etiam
 Prophetarum, à condito orbe. Sanctam deni-
 que: non quòd nullum habeat peccatum, ſed,
 quia cùm ſit Chriſto inſita, perpetuâque pœ-
 nitentia & fide prædita: nulla ei peccata im-
 putantur, ſed omnium remiſſionem conſecu-
 ta eſt: quia item Spiritus Chriſti ſanctifican-
 tis & regenerantis, facta eſt particeps: quia de-
Eph. 5. 27. nique iuſtitia & ſanctitas Chriſti illi imputa-
 tur: cuius rei cauſa, ſine vlla quoque ruga eſſe
 dicitur: nempe in Chriſto capite & ſponſo
 ſuo.

V.

*Particulares Eccleſiæ quomodo cognosci poſ-
 ſint, an ſint vera Eccleſia, necne.*

Inde verò agnoſci poſſe credimus, ſingulas
 particulares Eccleſias, an ſint veræ Eccleſiæ in
 Domino collectæ: vnde etiam Dominus Ie-
 ſus

sus eas voluit ædificari: ex prædicatione nimirum Euangelij, ex administratione Sacramentorum à CHRISTO institutorum, & ex obseruantia mandatorum eius. Illas igitur Ecclesias pro veris CHRISTI Ecclesiis agnoscimus, in quibus primùm quidem pura Euangelij doctrina prædicatur, auditur, admittitur: atque ita sola admittitur, vt contrariæ locus non detur, neque aures, Gregis enim seu ouium Christi vtrumque est proprium: nimirum & audire vocem pastoris sui, & alienorum reiicere: in quibus deinde Sacramenta à Christo instituta, quoad eius ab ipsis fieri potest, legitimè, hoc est, iuxta CHRISTI institutionem administrantur, percipiuntur: ac proinde in quibus Sacramenta ab hominibus excogitata non admittuntur: in quibus denique disciplina Christi locum habet, hoc est, vbi tùm publicè, tum priuatim admonitionibus, correctionibus, & ad extremum, cùm opus est, excommunicationibus, ex caritate curatur, vt mandata CHRISTI seruentur: eoque vt sobriè, iustè, & piè ab omnibus viuatur, ad gloriam Dei, & ad proximi ædificationem. Vbi enim scelera, & omnis vitæ impuritas publicè obtinet, nec iuxta Christi disciplinam coarguuntur manifesta flagitia: ibi multos quidem bonos & pios viros esse posse, credimus, sed pium & Christianum cœtum esse non credimus: dicente etiam Domino: In hoc cognoscent homines quòd sitis mei discipuli si dilectionem habueritis ad inuicem. Qualis

*Matth. 28.**19. 20.**Ioh. 10. 4. 5.**1. Cor. 11.**20. &c.**Matth. 18.**17.**Tit. 1. 8.**Ioh. 13. 35.*

autem dilectio ibi esse potest, vbi non curatur, vt iuxta Christi doctrinam, fratres peccantes corrigantur, resipiscant, Domino lucrifiant, & feruentur.

VI.

A quali Episcoporum successione demonstrari possit, Ecclesiam aliquam esse Apostolicam.

Ita agnoscimus, & à perpetua Episcoporum in aliqua Ecclesia successione, non qualicumque, sed ea, quæ Apostolicæ quoque doctrinæ continuationem secum habeat adiunctam: rectè, Ecclesiam illam Apostolicam esse, demonstrari posse: qualis fuit olim Ecclesia Romana & Episcoporum eius, ad tempora vsq; Irenæi, Tertulliani, Cypriani & aliquot aliorum successio: vt non immeritò ad eam & ad alios similes, Patres illi prouocare, & hæreticos sui temporis citare soliti fuerint. At verò, sicut Ecclesias illas, in quibus Apostolica doctrina cum Christiana disciplina, & legitima Sacramentorum administratione, pura retinetur, etiam si ab Apostolis non fuerunt plantatæ, neque perpetuam Episcoporum, iam inde à temporibus Apostolorum, successionem habeant, pro Ecclesiis tamen verè Apostolicis agnoscimus, agnoscendâsque esse, cum Tertulliano & aliis Patribus dicimus: sic contrà, quæ ab Apostolis plantatæ: & irrigatæ fuerunt, etiam si maximè possint continuatam, & minimè interruptam Pontificum successionem demonstrare, si tamen vnà cum Episcoporum

porum, ipsius quoque Christianæ & Apostolicæ doctrinæ continuationem demonstrare nequeant: eas, Christianas quidem & Apostolicas Ecclesias fuisse, fatebimur, sed nunc pro talibus minimè agnoscere possumus. Sicut enim habitus, ut in proverbio est, non facit Monachum, sed pietas & vitæ sanctitas, sic neque Episcopi, sed doctrina Christi, Christianaque religio, Ecclesiam faciunt Christianam.

VII.

Non à qualicunq; consensu: sed à consensu in doctrina Christi, Ecclesias aliquas veras & Christianas esse, ostendi posse.

Ita etiam intelligimus, non à qualicunque Ecclesiarum inter se consensione euinci posse, illas esse veras Dei Ecclesias, cum & inter Synagogas Iudæorum, & inter cœtus Turcorum, & olim inter conuenticula Arianorum & Donatistarum summa fuerit consensio, sed ab illo duntaxat, qui est in pura Christi doctrina, veraque pietate, consensu, id fieri posse, sentimus. Cum enim Apostolus ait, Obse- I. Cor. I. 10.
cro vos, fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, ut idem loquamini omnes, & non sint inter vos schismata, sed sitis coagmentati eadem mente & sententia: intelligit, in illo Domino Iesu Christo, per cuius nomen id petebat.

VIII.

Non quibusvis diffidiis, quæ in Ecclesiis oriuntur, ipsas tolli Ecclesias.

Sed neque interim ita iniqui sumus: ut inter quas non prorsus de omnibus rebus convenit, eas propterea Christianas Ecclesias esse negemus. Sicut enim non omnis consensus constituit Ecclesias: sic neque omnia dissidia tollunt, modò fundamentum, quod est Christus, verus Deus & verus homo, verus & perfectus Servator, firmum teneatur, eoque in summam doctrinæ Apostolicæ, quæ in Symbolo traditur, consentiatur.

IX.

Confirmatio superioris sententia.

Sicut enim reprobi hypocritæ, sua in Ecclesiis præsentia, Ecclesias non impediunt, quin veræ maneant Ecclesiæ: sic neque dissidia, quæ in Ecclesiis aut ab impiis excitantur, aut etiam inter ipsos sanctos ex carne vel ignorantia oriuntur, illas extinguere possunt: Apostolo idem docente, cùm de ministris verarum Ecclesiarum loquens, ait, super idem fundamentum alios ædificare aurum, argentum, lapides pretiosos: alios verò lignum, stipulas, fœnum, & ad Philipenses, explicata summa Christianæ doctrinæ, & hortatus omnes, ut in ea persistant, quicumque profecerunt, postea subiicit: Quòd si quid aliter sapitis, Deus id quoque reuelabit, modò in eo, in quod peruenimus, permaneamus. Ceteroqui, si vbiunque excitantur dissidia de religione, ibi veras esse Ecclesias, negandum est: neque etiam Corinthij, tempore Pauli, fuit Ecclesia Christi, vbi non solum schismata vigeant, alio

lio dicente, Ego sum Pauli, alio, Ego Cephæ, alio Ego Apollo: verum etiam mirabiles controuersia de religione exortæ fuerunt: neque etiam in Galatia: quia in illis Ecclesiis paulò post quàm à Paulo optimè fuissent constitutæ, statim exorti sunt seductores, & hæreses excitatæ, denique neque in Oriente, neque in Occidente vllæ vnquam dici poterunt fuisse Ecclesiæ, quia nunquam caruerunt contentionibus, non solùm inter Catholicos & hæreticos, è Catholicis tamen exortos, verum etiam inter ipsos pios Patres, (vt abundè docent historiæ) excitatis: vsque adeò, vt Christiani propter illas dissensiones & sectas, in theatris à gentibus infidelibus derideri soliti fuerint, sicut etiam nunc inter Turcos & Iudæos eandem ob causam ridemur omnes. Sed sicut in primitiua Ecclesia ex illis Christianorum contentionibus non sequebatur, eos igitur non esse populum Dei, sic neque nunc idem è nostris euincere quis meritò potest, vt iam non dicamus, inde potius contrarium concludi posse, quia hoc proprium est boni tritici, id est Euangelij, quo Ecclesiæ colliguntur Christo, vt vbi illud seminatur, in eodem statim agro ab inimico Satana super seminentur zizania. Neque certè alibi, neque citius auditi fuerunt Simones, Menandri, Ebiones, Cerinthis, Valentiniani, & similes pestes: quàm in Ecclesia, & post prædicatum Euangelium Christi. Sed neque Ecclesia hæc præsentis seculi verè militans Ecclesia dici posset: nisi haberet, &

domi & foris, quibuscum perpetuò pugnandum sit.

X.

*Non propter quamvis differentiam in doctrina,
vel in ceremoniis: pacem Ecclesiarum
esse turbandam, schismata ve
facienda.*

Proinde neque probamus, quòd quis à sua Ecclesia secessionem faciat, pacemq; Ecclesiarum turbet & fraternam dilectionem violet: multò minus, vt vna Ecclesia alteram damnet, propter quamvis differentiam in doctrina, aut in ceremoniis, vbi retinetur fundamentum: vt meritò Victor, Romanus Episcopus, olim Ecclesias Asiæ, quòd in quibusdam ritibus ab ipso dissentirent, excommunicaturus, reprehensus fuerit ab Irenæo Lugdunense Episcopo. Neque enim propter stipulam foenù mve, superædificatum fundamento, vult Apostolus schismata fieri in Ecclesia, Ecclesiàsve damnari: quando neque Ecclesia definit esse Ecclesia, & quidem sancta, sponsaque Christi formosa, licet fusca sit, rugasque adhuc & næuos aliquot habeat. Ad summam, quanquam errores & defectus nunquam sunt dissimulandi: in quibuscunque tamen fundamentum, summæque doctrinæ Apostolicæ retinetur, eoque nulla manifesta admittitur idololatria, cum iis cœtibus, tanquam veris Christi Ecclesiis, pacem & communionem colendam esse, sentimus: Tanti facienda est vnio Ecclesiarum.

*Can. 1. 5.
Eph. 2. 10.
Eph. 5. 27.*

XI.

*Unitati Ecclesie catholice studendum
esse.*

Cùm igitur ex pluribus & particularibus Ecclesiis, tanquam ex partibus, constet tota illa vna & catholica Ecclesia, quæ adhuc in terris militat: si cum quavis particulari colenda est coniunctio in domino, multò magis unitati totius Ecclesiæ catholice studendum esse non ignoramus, nec diffitemur.

XII.

*Quid nomine unitatis Ecclesie Catholice
intelligamus.*

Nomine autem unitatis Ecclesiæ Catholice, intelligimus electorum ac renatorum omnium, ubicunque terrarum illi sint, cum Christo capite, & inter se in vnum corpus per Spiritum sanctum factam coniunctionem: quam in Symbolo communionem sanctorum vocamus. Nam Apostolus etiam hanc unitatem describens, docet, Ecclesiam esse corpus, variis membris constans, cuius caput est Christus, Spiritu suo omnes credentes in vnum nouum hominem condens, viuificans, agens atque seruans. Vnitas igitur corporis, singulorumque membrorum cum capite & inter se, vnitas est Ecclesiæ, quemadmodum & Augustinus definiuit contra Donatistas.

*Eph. I. 22.
I. Cor. 12. 12
Col. 1. 18.
Ephes. 4. 12
Eph. 2. 15.
Rom. 8. 11.
I. 7. de Vni-
tate. Eccl.
cap. 2.*

XIII.

*Unitatem Ecclesie ad summam in eadem fide
in Christum, & in caritate erga fra-
tres consistere.*

Quia verò ad hanc coniunctionem conseruandam & fouendam, vitur Deus tum fide nostra in Christum, per verbum Euangelij perque etiam Sacramenta, in animis nostris excitata: tum nostra caritate, eiusque officiis erga proximum: imò verò etiam, quia hæc manifesta sunt veræ communionis sanctorum, & coniunctionis cum Christo, testimonia: idcirco confitemur in summa, vnitatem Ecclesiæ catholicæ, in vnitatem fidei, & in vinculo dilectionis fraternæ consistere: hoc est, vt eandem doctrinam, quam Prophetæ & Apostoli scriptam nobis reliquerunt, vera fide amplectamur omnes, & puram putam publicè profiteamur: sacramenta eadem, quæ Christus instituit, sincera & sola retineamus: disciplinam à Christo institutam & mandatam, in qua fraterna dilectio exercetur, & salus fratris peccantis quæritur, non negligamus: vt denique nos mutuò diligamus, officiâque caritatis exerceamus.

XIV.

Confirmatio superioris sententia.

Quibus enim rebus diuersi populi in vnum colliguntur corpus: iisdem etiam eos vnitos conseruari, & in vnum magis ac magis coalescere credimus. Cum itaq; Ecclesiæ collectio non fiat & conseruetur propriè ceremoniis,

moniis, sed spiritu sancto, sed verbo, sed fide, sed caritate, sed obseruantia mandatorum Dei: iisdem quoque vnitatem eius retineri & foueri non dubitamus: cum Apostolus quoque ad Ephesios, vbi de vnitatem Ecclesiæ agit, eam in hisce rebus consistere doceat, nulla ceremoniarum facta mentione. *Eph. 4. 8. &c.*

XV.

*Vnitatem in iisdem ceremoniis, etsi non ubique
& semper expedit: vbi tamen obtinet, ibi
turbandam non esse.*

Interim non negamus, quin vnitas in ipsis etiam ceremoniis & ritibus cuiusque Ecclesiæ, quo ad eius fieri per conscientiam potest, retinenda sit atque colenda. Duo enim rerum genera sunt, in quibus vnitas Ecclesiæ esse potest: quæ in verbo Dei traditæ sunt: & quæ verbo non sunt expressæ, quales sunt externi ritus, & ceremoniæ Ecclesiasticæ. In illis vnitatem ubique & semper necessariam esse, credimus: in his autem, etsi non est per se necessaria, sed pro diuersitate locorum, & pro diuersa temporis ratione, vtile est, diuersos habere ritus: vbi tamen certi aliquid de hisce rebus ad ædificationem Ecclesiæ institutum est atque receptum, ibi vnitatem quoque in huiusmodi ritibus cuique retinendam esse, & ordines Ecclesiasticos non esse turbandos, sentimus: iuxta regulam Apostoli, Omnia in Ecclesia ordine, decenter, & ad ædificationem fieri debere: quibus de rebus duas etiam Augustini Epistolæ ad Ianuarium scriptas vehementer probamus, atque amplectimur.

XVI. Con

1. Co. 14. 40

Epist. 118.

c. 119.

Conclusio de unitate Ecclesie.

Cùm igitur duplex sit Ecclesiastica vnitas, vna essentialis, eoque per se, vbique & semper necessaria, ac proinde propria Ecclesiæ Catholice: altera accidentaria, & pro ratione locorum ac temporum mutabilis, eoque particularium Ecclesiarum propria: credimus, nemini licere, ab illa priore, vlllo tempore, vllisque de causis, secessionem facere, quòd hoc nihil aliud sit, quàm deficere à Christo, & à Deo, Spirituique sancto renuntiare, & sese à toto corpore Christi separare, quæ omninò vera est & execrabilis ἀποστασία: alteram verò deferere, ad priorem redeundi, illamque retinendi causa, non solùm licere, sed etiam necessarium esse cuique, persuasum habemus: multò verò magis, si etiam ritus illi & ceremoniæ, in quibus erat vnitas, variis contaminatæ sint superstitionibus: maximè autem, si etiam Sacramenta, à Christo instituta, sint adulterata, penitusque antiquata, ita vt bona conscientia illis participare non possis: quid verò si etiam cœlestis veritas ab illis exfulet, & eius loco prædicentur ac defendantur doctrinæ dæmoniorum? Quid si etiam ne mutus quidem ibi consistere possis, sed aut veritatem Dei abnegare, mendaciis verò diabolicis subscribere, aut vitam profundere & sanguinem, cogaris?

XVII.

*Qui ab Ecclesia Romana defecit, non propterea
eum unitatem Ecclesie abruptisse, & à
corpore Christi disces-
sisse.*

Quòd igitur accusemur ἀποστασίας à Catho-
lica & Apostolica Christi Ecclesia illiusque v-
nitatem abruptisse dicamur, quia cùm cætibus
Romanæ Ecclesiæ in impiis superstitionibus
& idololatricis cultibus, communicare am-
plius nolimus: sed veterem doctrinam, cultum
& disciplinam per veros Christi seruos, Dei
beneficio reuocatam, sequi malimus: prote-
stamur coram Deo & Angelis eius, totaque in
finem vsque mundi Ecclesia, insignem iniu-
riam non solùm nobis, sed etiam Spiritui san-
cto, totique veteri Ecclesiæ fieri. cùm nihil hac
in parte fecerimus, aut faciamus, quod facere
à Spiritu sancto iussi, & à Patribus edocti, at-
que etiam à Pontificiis ipsis admoniti, non
fuerimus.

XVIII.

Confirmatio superioris sententia.

Dominus enim in primis cauet, ne cum i-
dololatriis, & pertinacibus apostatis, atque hæ-
reticis, in ipsorum idololatriis, & hæresibus
communione habeamus. Nec secus docue-
runt Patres (quemadmodum vel in ipso de-
creto testes adducuntur) quàm, non solùm, si
quis homo, sed etiam, si qua sit Ecclesia, quæ
fidem respuat, nec Apostolicæ prædicationis
fundamenta possideat, inque doctrina Christi
non

1. Cor. 5. 11.

2. Cor. 6.

14. & c.

Tit. 3. 10.

Rom. 16. 17

C. 27. q. 1.

C. 24. & c.

26. & q. 3.

c. 9.

C. 24. q. 1.
c. 9.

non permaneat: eam esse descendam. Neque aliam ob causam à veteribus Patribus celebrata semper fuit, quæ tum temporis florebat, Romana Ecclesia, & ea sancta, materque Ecclesiarum vocabatur: nisi quia doctrinam ab Apostolis acceptam, aliis plerisque ab ea deficientibus, constanter retinebat. Nunc autem, qualis sit eius doctrina, qualisue cultus, & quantum à veteri, multis in rebus defecerit: satis superque notum est. Proinde denuò protestamur, nos ab Ecclesia præsentī Romana, discessionem non fecisse, nisi verbo Dei coactos, atque ut Deo, id mandanti, obtemperaremus: cōque ne in ἀποστασία ab Ecclesia Catholica & Apostolica ampliùs permaneremus, sed ad eam tandem aliquando rediremus, ab huius corruptissimæ Romanæ idololatriis discedendum esse, omninò iudicauimus.

XIX.

*Ab Ecclesia Romana nos non simpliciter
discessisse: sed κατὰ π.*

Non enim ab Ecclesia Romana simpliciter & in omnibus defecimus: sed in illis duntaxat rebus, in quibus ipsa defecit ab Apostolica atque adeo à se ipsa, veteri & pura Ecclesia: neque alio discessimus animo, quàm ut, si correctā, ad priorem Ecclesiæ formam redeat, nos quoque ad illam reuertamur, & communionem cum illa, in suis porrò cœtibus habeamus. Quod ut tandem fiat, toto animo Dominum Iesum precamur. Quid enim pio cuique optatius: quàm ut ubi per baptismum renati sumus,

sumus, ibi etiam in finem vsque viuamus? modò in Domino.

Ego Hier. Zanchius, cum tota mea familia, testatum hoc volo toti Ecclesiæ Christi, in omnem aternitatem.

XX.

Catholicam quidem Ecclesiam errare totam non permitti: singulas verò particulares errare posse.

Credimus verò, & agnoscimus, Ecclesiam hanc Catholicam, qualem suprà descripsimus, ita regi à Spiritu Christi, vt eam totam simul errare nunquam sinat: quia semper in aliquibus piis seruat lucem veritatis, & per eorum ministerium puram retinet in finem vsque mundi, & ad posteros propagat. Quò pertinere non dubitamus, quod Paulus dixit, Ecclesiam columnam esse & firmamentum veritatis, quia extra Ecclesiam nulla est veritas, in Ecclesia autem perpetuò seruatur: cùm semper aliquis coetus, magnus vel parvus reperitur, in quo resonet verbum veritatis. Cæterùm de particularibus quibusque Ecclesiis, quæ semper mixtæ sunt bonis & malis, longè aliam esse rationem, didicimus. Primùm enim, in his coetibus aut purum Dei verbum prædicatur: aut cum ipso, mendacia etiam docentur. Nam vbi planè nullum est verbi ministerium, ibi Ecclesiam nullam agnoscimus. Si itaq; vnà cum veritate, falsa etiam dogmata doceantur: quomodo coetus ille errare non posse dicendus fuerit, cùm manifestè erret? Si autem purum
Dei

1. Tim. 3. 15

Dei verbum doceatur, hypocritæ certè reprobi, qui non credunt, semper errant, cùm veritatis lucem reiiciant, & in tenebris ambulent, horum autem semper maior ferè vbique numerus est: pios verò, licet nunquam à Christo ita sinantur errare, vt in errore perseuerent, & pereant: dicente eodem Christo, Electos ne per miracula quidem & prodigia Antichristi seduci possent, nempe in finem vsq;, ad exitium: errare tamen posse, tùm singulos seorsum, tùm multos simul coactos, idque non solum in moribus, sed etiam in doctrina fidei, historiæ tam sacræ, quàm Ecclesiasticæ, & quæ contigerunt piis etiam & sanctis Episcopis, eorumq; Ecclesiis in Oriente & Occidente, manifestissimè docent.

XXI.

Confirmatio superioris sententia.

Petrus certè errauit Antiochiæ, & multi in Corinthiaca, & quàm plurimi in Ecclesiis Galatiæ, seducti à Pseudapostolis, turpissimè errarunt: quanquam non ita multò post ab erroribus per Apostolum reuocati fuerunt. Dauid quoque docet, ipsas etiam oues Christi errare posse, cùm dixit, Erraui sicut ouis, quæ periit. Et quorsum ministerium verbi in Ecclesia, piis omnibus necessarium: si errare non possint? Cùm singuli igitur etiam pij in aliqua particulari Ecclesia, eaque vera & pura, sæpe errarint, & subinde errent: hypocritæ verò nunquam vera fide donentur, qua rectè sapiant: quomodo de vlla particulari Ecclesia dici

*Gal. 2. II.**Ec.**1. Cor. 1. II.**Ec.**Gal. 1. 6.**Ec.**Pf. 119. 176*

dici potest, eam errare non posse? Id verò multò minus affirmare queas de illis, à quibus exsulat veritas, & in quibus obtinent mendacia, ipsaque iniquitas, & Cimmeriæ tenebræ, Certè, quæ tales sunt, veræ Christi Ecclesiæ esse non possunt: si Ecclesia est columna & firmamentum veritatis: Itaq; concludimus, vnumquemq; particularem gregem, & singulas eius oves, eatenus errare non posse, quatenus ductæ à Spiritu sancto, vocem sui pastoris, Christi, audiunt solam; simulac verò desinunt hunc audire, & alienorum vocibus aures præbent, statim eas non posse aliud, quàm errare. Quia verò, in summa etiam omnium Ecclesiarum dissipatione aliquos sibi seruat Deus, quos retinet in veritate, & per quorum ministerium illam denuò propagare vult in finem vsq; mundi: idcirco confitemur, nunquam totam simul Catholicam Ecclesiam errare permitti,

1. Tim. 3. 15

Ioh. 10. 5. 27

XXII.

Extra Ecclesiam Catholicam nullam esse salutem.

Hinc etiam consequenter intelligimus, & credimus, hanc Ecclesiam Catholicam ita solam esse sanctam, & seruari: vt extra eam nulla sit sanctitas, nulla salus: cùm etiam in hac sola ita fulgeat veritas, sine qua salus nemini contingit, vt extra eam nulla sit: & cùm denique non nisi corpus Christi seruari possit, Nemo enim ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo: totus scilicet Filius hominis, cum toto suo corpore,

Ioh. 3. 13,

Q

quod

2. Pet. 2. 5. quod est Ecclesia: vt non immeritò Petrus Ecclesiam comparauerit arcæ Noæ, in qua sola
 Gen. 7. 23 seruatum fuit humanum genus, & extra quam quicumque reperti fuerunt, aquis diluuij perisse leguntur. Sed quod de tota Ecclesia, tanquam certissimum confitemur: hoc de singulis particularibus concedere nequimus: nempe, vt dicamus, in sola Ecclesia hac vel illa, Romana vel Constantinopolitana, veritatem & salutem vigere: ita vt extra eam nulla sit salus: ac proinde ab illa discedi non posse, quin deferatur veritas, salus, Christus. Potest enim Ecclesia aliqua ita esse comparata: vt nisi ab illius communione discedas, partem & communionem cum Catholica, & cum capite eius, habere nequeas.

XXIII.

*Ecclesiam Catholicam non esse certis personis
 aut locis alligatam.*

Confitemur insuper, Ecclesiam hanc Catholicam, quia catholica est, idcirco nullis certis locis, aut personis & gentibus alligatam esse: vt, si quis velit de hac Ecclesia esse, huic vel Romam, vel Wittebergam sese conferre, aut ab illarum Ecclesiarum, Pontificum, & Ministrorum autoritate pendere, necessum sit: quando vbique locorum Christus est, & vbique verbum audiri, symbolo Baptismatis obsignari, præcepta Christi seruari, & communio cum Sanctis omnibus haberi potest. Vbicunque autem hæc locum habent, ibi Ecclesia est: vt meritò damnati fuerint Donatistæ, quod in
 Africa

Africa tantum, & quidem non in tota, sed in quadam duntaxat eius parte, vbi nimirum ipsi habitant, Ecclesiam Christi concluderint, ibiq; tantum esse, docuerint: nec minus immerito damnandi illi sint, qui nullas exterorum Ecclesias pro veris Ecclesiis habent, sed eas duntaxat, quæ ex suæ gentis hominibus constant.

XXIV.

Ecclesiam Catholicam, partim visibilem esse, partim etiam inuisibilem.

Credimus denique, Ecclesiam hanc partim esse reuera visibilem, partim etiam inuisibilem, sed diuersis respectibus: visibilem quidem, quatenus constat ex hominibus, verbum Dei visibiliter tractantibus & audientibus, Sacramenta administrantibus & percipientibus, Deum non solum priuatim, sed etiam publicè inuocantibus, officia denique caritatis erga proximum exercentibus, & tota vita sua Deum glorificantibus: quæ certè præstari non possunt, quia sensibus percipiuntur: Ac si planè inuisibilis esset: discerni à Synagogis impiorum quî posset? Rursus, Inuisibilem etiam esse dicimus: primùm, quia, mixtos cum habeat permultos hypocritas, externa omnia, quæ & electi, præstantes: quinam sint electi, (ex his autem solis constat Ecclesia) certò à nobis cognosci non potest, sed à solo Deo, iuxta illud, Nouit Dominus, (solus) qui sint sui. quo pertinet & illud Apostoli, Non, qui in manifesto Iudæus est, is Iudæus est: sed qui in occulto.

2. Tit. 2. 19.

Rom. 2. 28.

29.

Q 2

Deinde,

Deinde, quia, ad externam etiam faciem quod attinet, cum semper calamitatibus prematur in mundo Ecclesia: nonnunquam ita imminuitur fidem Christi profitentium numerus, & in eas angustias Christianæ Ecclesiæ omnes rediguntur, ut nulla planè amplius superesse videatur: nempe, cum nullus amplius appareat publicus cœtus, in quo nomen Dei inuocetur: quemadmodum sæpe contigisse, tum sacræ, tum Ecclesiasticæ historiæ luculentissimè & copiosissimè docent: cum tamen certum sit, Deum semper aliquam sibi Ecclesiam in terris seruare: dicente Domino, Et portæ inferorum non præualebunt aduersus eam: Item, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: id quod & nos in Symbolo cum tota Ecclesia confitemur, dicentes: Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, ab initio scilicet, semper fuisse, esse, & futuram esse in finem vsque mundi, in ipsis etiam terris. Propriè enim semper credimus, quæ non semper videmus. Hæc nostra est, de Ecclesia Militante confessio: Quid sit: Quid à Triumphante differat: Quàm sæpe à se diuersa: Quomodo ex multis particularibus vna constet Catholica: Quibus notis vera à falsis discerni queat: Qualis Episcoporum successio: qualisue consensus veram demonstret Ecclesiam: Quòd non propter quamuis differentiam in ipsa etiam doctrina vnitas Ecclesiæ sit abrumpenda: Quid nomine vnitatis Ecclesiasticæ intelligendum sit: & quibus in rebus consistat: quanti item sit facienda:

da: Quatenus etiam errare possit, & quatenus non possit: & quomodo extra Ecclesiam nulla sit salus: & denique quatenus visibilis sit & quatenus inuisibilis. Restat, vt nunc de eius gubernatione dicamus.

CAPVT XXV.
DE ECCLESIAE MILI-
TANTIS GVBERNATIONE,
deque ministerio Ecclesia-
stico.

I.

Ecclesiam à Christo gubernari.

Credimus, sicut per Christum omnia facta sunt, consistunt, reguntur: sic ab eodem, tanquam Ecclesiae autore, rege, capite, Ecclesiam ipsam, quæ est regnum & corpus ipsius, peculiari ratione, quàm reliqua omnia, gubernari: dicente Angelo de Christo: Et regnabit in domo Iacob in æternum: & Apostolo, Eum, vt Filium, domui suæ præesse, hanc verò domum nos esse, id est, Ecclesiam: & alibi, Eum esse caput Ecclesiae, & dare salutem corpori.

Col. 1. 17.

Eph. 1. 23.

Luc. 1. 33.

Heb. 3. 6.

Eph. 5. 13.

II.

Christum administrare Ecclesiam partim per seipsum, partim cooperariis sibi assumtis.

Duplicem autem nouimus gubernationem, qua Christus suam regit Ecclesiam: vnâ, qua ipse per sese & per suum Spiritum, sine vllò hominum ministerio internè in animis creden-

*Phil. 2. 13.**Eph. 1. 23.**Heb. 1. 14.**1. Cor. 3. 5 & 9*

tium regnat, operaturque & velle & perficere, adeoque omnia in omnibus : nósque agit ad bonum , & tuetur à malo contra Satanam , mundum, hostes omnes. Alteram, qua ita ipse administrat Ecclesiam : vt aliorum quoque, cum Angelorum , tum maximè hominum opera & ministerio, ad salutem Ecclesiæ vti non dedignetur: de Angelis dicente Apostolo, Eos esse administratorios Spiritus, in ministerium missos propter eos , qui hæreditatem capiunt salutis: de hominibus verò eodem dicente, Ministri Dei sumus, per quos credidistis. Quemadmodum enim caput in homine ita per se , vi mentis, quæ maximè in ipso viget & operatur, totum regit corpus , vt tamen singulorum etiam membrorum opera ad totius corporis salutem vtatur: sic & Christus, caput Ecclesiæ, in eius gubernatione se gerit, idq; non sua ipsius causa , aut quòd opus habeat ministerio nostro, sed propter nostram necessitatem, multiplicemque vtilitatem , atque etiam honorem facit.

III.

*Discrimen inter ministerium Angelorum
& hominum.*

Interim agnoscimus discrimen inter ministerium Angelorum & hominum : quòd illi neque ad docendum in Ecclesia , neque ad sacramenta administranda, sed ad alia officia facienda, eaque ferè inuisibilia, & quòd non etiam semper aut ordinariè, neq; ad omnes, sed quando & ad quos visum fuerit Domino, mit-
tantur:

tantur : hominum verò ministerium & conspicuum est , & perpetuum , atque ad omnes pertinet.

IV.

*Consultissimè fieri , quòd Angeli non doceant
in Ecclesia, sed homines.*

Consultissimè autem & sapientissimè fieri à Deo, intelligimus, quòd non per Angelos, sed per homines doceat in Ecclesia Christus: tùm quia libentiùs sinimus nos à nostri similibus familiariter institui , quàm à longè dissimilis naturæ spiritibus, cum insolita maiestate, doceri : tùm quia faciliùs à Satana, mentiente semissum esse à Deo , seque in Angelum lucis transfigurante, decipi possemus , quæ etiam duæ causæ sunt, nostro quidem iudicio non postremæ , cur Filius Dei facturum officium Doctoris in Ecclesia, fieri voluit homo, & frater noster, ac familiaris, perque omnia similis, excepto peccato: quò illud pertinet , Annun-
tiabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te: & illud, Nouissimè locutus est nobis in Filio, nempe , iam homine factus, & familiariter in Ecclesia agente.

Heb. 4. 15.

Heb. 2. 22.

Heb. 1. 1.

V.

*Hominum duo potissimùm esse genera, quo-
rum ministerio ad Ecclesiæ gubernationem & protectionem utitur
Christus.*

Etsi verò nullum est in toto hoc magno Ecclesiæ corpore membrum, quo Christus ad aliquam aliorum membrorum, eoque & ad to-

1. Cor. 12. 7 tius corporis vtilitatem, quemadmodum Paulus docet, non vtatur: duo interim præcipua fatemur esse hominum genera, quorum opera ac ministerio ad Ecclesiæ gubernationem & conseruationem vti solet: Doctores scilicet in primis, aliósque verbi, sacramentorum, aliarumque rerum Ecclesiasticarum ministros: & deinde pios Principes ac Magistratus, quorum tamen ministeria non confundimus, sed non solum distincta, verum etiam diuersissima esse, agnoscimus: inter quas differentias ea quoque non est postrema, quod Doctorum quidem semper necessarium est Ecclesiæ ministerium, Magistratum autem politicorum non ita, quando illis carere nunquam potuit, istis autem sæpè caruit, & carere potest Ecclesia.

V I.

In quibus potissimum rebus versetur ministerium Ecclesiasticum.

Quemadmodum verò summa pietatis Christianæ tribus in rebus consistit, in fide in Christum: in perpetua pœnitentia, hoc est, in nostræ carnis, nostrorumque vitiorum mortificatione, ac Spiritus viuificatione: & deniq; in caritate erga proximum: sic etiam, tres præcipuas Ecclesiastici ministerij partes esse, nouimus. Primùm, docere, verbumque Euangelij prædicare, ac simul etiam sacramenta administrare, & publica sacrificia laudis Deo offerre, per Iesum Christum: Deinde, inuigilare gregi, cuiusque mores obseruare, vitiis corrigendis

dis incumbere, & curare vt quisque, tanquam verus sacerdos, seipsum offerat Deo, hostiam viuam, sanctam, Deo placentem: & deniq; curam pauperum suscipere, ac ne quid cuiuspiam desit, diligenter operam dare. Rom. 12. 1.

VII.

Iuxta tres ministerij Ecclesiastici partes, tres etiam ministrorum Ecclesiasticorum ordines constitui.

Ita, iuxta has tres ministerij Ecclesiastici, de quibus modò diximus, partes, videmus etiam, in sacris literis institutos fuisse à Domino tres cum primis Ministrorum Ecclesiasticorum ordines: quorum primus in iis potissimùm versatur, quæ ad fidem in Christum excitandam & fouendam pertinent: quales sunt Doctores, Pastoresque, qui administrant Verbum & Sacramenta in cœtu fidelium: alter in iis: quæ peculiariter ad pœnitentiam in fratribus excitandam instituta sunt: quales sunt Presbyteri, Censores morum, qui curam disciplinæ suscipiunt, atque vt quisque Christianè & sanctè viuatur, ad gloriam Dei, & ad Ecclesiæ ædificationem, quanta possunt diligentia, curant: de quibus cum alibi Apostolus, tum maximè ad Timotheum: sic locum illum explicante Ambrosio, & optimis quibusq; interpretibus: tertius verò ea præcipuè tractat, quæ caritatis propria esse videntur: vt, curam pauperum suscipere & ægrotorum, quales sunt Diaconi, de quibus Act. 6. & alibi sæpè apud Paulum. 1. Tim. 5. 17
12.
Vers. 3.
Rom. 16. 1.
1. Tim. 3. 8.
12.
Phil. 1. 1.

250 DE ECCLESIAE MILITANTIS
VIII.

Ministrorum alios esse ordinarios & perpetuos: alios extra ordinem, & ad tempus vocari.

Ministrorum porrò Ecclesiasticorum, eorum præsertim, qui verbum prædicare debent, totiusque Ecclesiæ curam suscipere, duo nouimus cumprimis esse genera: vnum eorum quos sibi Dominus Iesus ordinariè assumit cooperarios, in colligenda, docenda, regendaque sua Ecclesia: ac proinde, quos etiam perpetuos in hoc vult esse officio, qui & ordinarij ministri vocari solent: quales fuerunt in Ecclesia veteris Testamenti Pontifices ac Leuitæ, & in nouo Testamento Doctores sunt & Pastores. Alterum est eorum, quos idem Dominus extra ordinem excitat, vocat, mittitque in Ecclesiam: vt ordinariis suum negligentibus officium, Ecclesiàmque perdentibus, ipsi & illos redigant in ordinem, & Ecclesiam ad pristinum statum reuocent atque seruent: quales fuerunt in veteri Testamento Prophetæ, ex aliis etiam, præter Leuiticam, tribubus, excitati: & quales in nouo fuerunt Apostoli, Prophetæ, & Euangelistæ, quos Dominus peculiari-ter sibi delegit, vt, cum iam omnia vbique locorum essent perdita, tam inter Israëlitas, quàm inter gentes, per horum ministerium sibi Ecclesias vbique colligeret, institueret, seruaret. In horum etiam, extra ordinem vocatorum numero, multos nostro tempore heroicis, fortèsque viros, & veros Dei seruos, collocare

locare non dubitamus: qui rebus iam desperatis à Spiritu Christi excitati fuerunt, vt sese Catholicæ Apostasiæ opponerent: & pristinam doctrinam, cultum, disciplinam, in Ecclesiam quasi postliminio reuocarent: idque inuitis, freudentibus, renitentibusque ordinariis Episcopis, Regibus, potentissimisq; Principibus, totóque mundo, sed frustra.

IX.

Quinque tantum ordinès ministrorum verbi à Christo fuisse constitutos.

Plures autem ministrorum verbi ordines, à Christo in Ecclesia institutos, non agnoscimus, quàm quos Apostolus in Epistola ad Ephesios expressit: Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores, Doctores: quorum tres priores nullis certis locis addictos esse voluit, sed modò hîc, modò illic, aut Ecclesias sibi colligere & plantare, quemadmodum fecerunt Apostoli: aut ab Apostolis plantatas irrigare, fouere & confirmare, vti Prophetæ fecerunt & Euangelistæ: quos propterea etiam non oportuit esse perpetuos: duos verò posteriores voluit certis Ecclesiis regendis & conseruandis consecrari, Pastores nimirum & Doctores, idque in finem vsque mundi: quos ideò etiam ordinarios & perpetuos ministros appellare solemus. Nam, quòd mentionem sæpè faciant Apostoli Episcoporum, Presbyterorum, & Cathedistarum, ea res novos ministrorum verbi ordines non constituit: quoniam qui Pastores, iidem etiam nomine Episcoporum semper,

Eph. 4. 11.

Ab. 30. 28.

Phil. 1. 1.

1. Tim. 3. 2.

Ti. 1. 7.

1. Pet. 2. 25.

1. Pet. 5. 1.

Ab. 14. 23.

Tit. 1. 15.

Iac. 5. 14.

Heb. 6. 1.

1. Pet. 5. 1.

per, sæpè verò nomine Presbyterorum significabantur: quin & Apostolus Petrus sese vocat Presbyterum: Catechistarum autem officium facere soliti fuerunt, non solum Pastores & Doctores, verum etiam Apostoli ipsi & Euangelistæ.

X.

Patres à nobis non improbari, quòd plures addiderint ministrorum ordines.

Ceterum, (vt illis omiſſis, quorum ministerium temporarium esse debuit, & quos extra ordinem nonnunquam vocari, diximus, de ordinariis tantum & perpetuis verbi dicamus:) tametsi horum duos tantum ordines à Christo datos fuisse Ecclesiæ, apud Apostolum legimus, Pastorum scilicet, vt dictum est, & Doctorum, quorum hi tantum docebant, illi verò Sacramenta etiam administrabant, disciplinæ præerant, & Ecclesiam regebant: Interea tamen non improbamus Patres, quòd iuxta variam, tum verbi dispensandi, tum regendæ Ecclesiæ rationem, varios quoque ordines ministrorum multiplicarint: quando id eis liberum fuit, sicut & nobis: & quando constat, id ab illis fuisse factum honestis de causis, ad ordinem, ad decorum, & ad ædificationem Ecclesiæ, pro eo tempore, pertinentibus.

Eph. 4. 11.

XI.

Confirmatio eiusdem sententiæ, cum explanatione aliquot ordinum Ecclesiasticorum in primitiua Ecclesia.

Nouimus enim, Deum nostrum Deum esse ordinis,

ordinis, non confusionis: & Ecclesiam seruari ordine, perdi autem ἀταξία: qua de causa multos etiam & diuersos, non solum olim in Israël, verum etiam post in Ecclesia, ex Iudæis & gentibus collecta, ministrorum ordines instituit: & eandem etiam ob causam liberum reliquit Ecclesiis, ut plures adderent, vel non adderent, modò id ad ædificationem fieret. Ergò quòd, cum prius omnes verbi ministri, tum Pastores, tum Episcopi, tum Presbyteri ex æquo appellarentur, æqualis etiam cum essent autoritatis, postea vnus cœperit aliis omnibus præfici collegis, quanquam non ut Dominus, sed tanquam Rector in Academia reliquis collegis, & huic inprimis cura totius Ecclesiæ commissa fuerit, eoque & ἡγετ' ἐξ ἐκκλησίας quandam is solus Episcopi & Pastoris nomine appellari consueuerit, reliquis Symmystis nomine Presbyterorum contentis, ita ut in vnaquaque ciuitate vnus tantum cœperit esse Episcopus, & multi Presbyteri: hoc minimè improbari posse, iudicamus. Qua de re, Hieronymi, cum ali- *Dist. 93. 6.*
bi, tum in Epistola ad Euagrium, & in com- *23.*
mentariis Epistolæ ad Titum cap. 10. narratio & sententia nobis probatur, dicentis: Totum hoc magis ex consuetudine, quàm ex Dominicæ dispositionis veritate profectum esse: ut dissensionum plantaria tolleretur & schismatum. Hac sanè ratione quæ etiam de Archiepiscopis, imò & de quatuor Patriarchis, ante ipsum etiam Concilium Nicenum, creatis, constituta fuerunt, excusari, defendique posse, sen-

254 DE ECCLESIAE MILITANTIS
se, sentimus: quanquam omnia successu porrò
temporis ad summam tyrannidem atque am-
bitionem deducta fuerunt. Quæ causa est, cur,
quò propiùs acceditur, in iis etiam ordinibus
ministrorum, ad simplicitatem Apostolicam:
eò magis etiam nobis probetur: atque, vt ubi-
que accedatur, dandam esse operam, iudice-
mus.

XII.

*Unum, tanquam caput, toti Ecclesia præfi-
ci nullo modo posse.*

Ceterùm, quòd vnus tanquam caput, omni-
bus, per vniuersum terrarum orbem, Ecclesiis
præfici, iusque & plenitudinem, vt vocant, po-
testatis in omnes habere debeat: illud demum
non solùm non possumus probare, sed con-
trà non possumus non exsecrari: multò verò
magis, si illud sibi iure diuino deberi, conten-
dat.

*Lib. 4. Re-
gist. ep. 21.
& lib. 6.
epi. 30.*

Et amplectimur dictum Gregorij primi ad
Mauricium Imperatorem Qui se vniuersalem
Sacerdotem vocat, aut vocari desiderat: hunc
contra statuta Euangelica, & contra Cano-
num decreta, nomen sibi vsurpare: & præcur-
rere Antichristum. *

XIII.

*Non quemuis, sed deum tantùm, qui à Christo
mittitur, ad ministerium esse ad-
mittendum.*

Credimus etiam, ad veram, salutarémque
Ecclesiæ gubernationem pertinere: vt non
quisque, vel sese obtrudens, vel ab aliis missus,
ad mi-

ad ministerium admittatur : sed ut , qui ministerio functurus est , de eo prius cognoscatur , an à Deo , seu à capite Ecclesiæ , Christo , ad Ecclesiasticam functionem vocetur ac mittatur , nec ne : & deinde , ab ipsa Ecclesia , legitima ratione eligatur & ordinetur , dicente Apostolo , *Heb. 5. 3.* Nemo sibi assumit hunc honorem , sed qui vocatur à Deo , sicut Aharon , &c.

XIV.

Quinam à Christo ad ministerium vocentur.

Credimus autem , eos à Christo ad ministerium vocari , quos ipse ad illud obeundum idoneos fecit : illos autem esse idoneos factos , quos præter voluntatem regni Dei promovendi & sancta vita Deum glorificandi , sanæ etiam doctrinæ cognitione , eamque populis ad salutem proponendi facultate donavit : quemadmodum Apostolus cum alibi , tum ad Timotheum & ad Titum docuit. Quos enim *1. Tim. 3. 2.* *Tit. 1. 6.* eligit ac vocat ad aliquam functionem Deus : eos etiam donis ad eandem necessariis ornat : cum re ipsa magis , quàm verbis nos vocet. Ac proinde , qui non tenent sanam Euangelij doctrinam , neque eam populos docent , sed potius contrariam : eos , siue sua sponte currant , siue ab hominibus , ordinariam etiam mittendi auctoritatem habentibus , missi veniant : pro ministris tamen , à Christo vocatis , minimè agnoscimus : ac propterea neque etiam audientes esse , sentimus : dicente Iohanne : *2. Ioh. 10.* Si quis venit ad vos , (nempè , siue sponte , siue missus à quibus-

Jer. 23. 21.

quibusuis hominibus) & non adfert hanc doctrinam, nolite eum recipere, nec Aue ei dixeritis: Deo quoque apud Ieremiam, quinam à se mittantur, & qui non mittantur Prophetæ, his verbis describente, Currebant, & ego non mittebam eos: prophetabant, & ego non loquebar ad eos. Prius enim membrum posteriori explicans, docuit, eos à se non mitti, qui non loquuntur ex ore Dei, & contrà, qui verbum Dei adferunt, eos à se mitti. Et rationem huiusce rei non ignoramus. Cum enim ministri mittantur à Deo ad ædificationem Ecclesiæ, humanis autem doctrinis potius evertatur, & solo Dei verbo ædificetur, certè à Deo non mittuntur, qui verbum non adferunt Dei.

Eph. 4. 12.

XV.

Christum bifariam vocare homines ad ministerium.

Gal. 1. 1.

Cum verò omnes verè ministri à Christo vocentur, credimus, eum vocare homines ad ministerium duplici ratione, nempe, aut immediate per se solum, aut mediatè per ipsos etiam homines id est, per Ecclesiam, eoque non minus vnos, quàm alteros, esse audiendos, & pro veris Dei ministris habendos.

XVI.

Quos mittit per se solum Christus: hos, quomodo à se missos esse declaret Ecclesia.

Cum verò Christus, quos ipse vocat, eos etiam, omnes idoneos faciendo, à se mitti declaret,

claret: tùm maximè id præstat in iis, quos per se immediatè, pèrque suum Spiritum, & extra ordinem vocat ac mittit. Eos enim peculiari- bus & excellentibus donis, atque in primis magna Spiritus sancti copia: ardenti zelo glo- riæ Dei, singulari verbi Dei, quod adferunt, cognitione: vtilique & perspicua docendi ra- tione: adeóq; & felici successu laborum suo- rum liberaliter donare solitus est, quò & Ec- clesias citiùs atq; efficacius ad pristinam, hoc est, ad Apostolicam formam reuocent: & Ec- clesiis faciliùs certiùsque legitima diuinæque ipsorum vocatio innotescat. Omnes enim, quos Christus dat Ecclesiis ministros, ad ea- rum ædificationem dat, vt facilè hinc con- cludere liceat, quorum opera ædificari Eccle- Eph. 4. 12. sias videmus, eos à Christo vocatos fuisse, eo- rumque ministerium diuinum esse atque le- gitimum.

XVII.

*Quos extra ordinem, & per seipsum mittit Chri-
stus ministros: horum vocationem non sem-
per miraculis confirmari, aut, vt
confirmetur, opus ha-
bere.*

Neque enim credimus, ad huius generis ministrorum vocationem, ministeriũque confirmandum semper opus esse miraculis: cùm neque omnium Prophetarum missio- nem miraculis fuisse confirmatam, legamus, sed Spiritu duntaxat Dei, & zelo gloriæ eius, quo flagrabant, & veritate in primis verbi di-

R
uini,

uini, quod non sine sanctorum, id est, electo-
rum in Ecclesia, instauratione prædicabant:
quando contrà nonnulli etiam Pseudopro-
phetæ signa & portenta ediderunt: id quod &
2. Thes 2. 9 de Antichristo futurum prædixit Apostolus,
Math. 24. & ante eum Christus: quos tamen quia ver-
24. bum Dei non adferebant, sed mendacia, utq;
Deut. 3. 2. post deos alienos iretur, populum adhorta-
10. bantur, audiri noluit nec vult Dominus: imò
ut etiam lapidibus obruantur, mandauit.

XVIII.

*Quas Christus per ministros extra ordinem mis-
jos instaurat Ecclesias: eas veras esse Ecclesias:
eoque ibi legitimum esse ministerium, &
legitimam vocandi ordinandiq;
ministros, authorita-
tem.*

Cùm verò hæc ita se habeant, de ministris,
extra ordinem vocatis à Christo, credimus et-
iam, quas horum opera & ministerio instau-
rat, & feliciter reformat Ecclesias, restituta ve-
ræ doctrinæ prædicatione, legitima sacramen-
torum administratione, cultuque ab idolola-
triis & superstitionibus purgato, reuocata i-
tem, quoad eius fieri potest, vera disciplinæ
ratione, eoque & cum Apostolis communio-
ne: has esse veras Christi Ecclesias: ac proin-
de eas habere auctoritatem, ministros porro
legitimè vocandi & ordinandi, eoque ita suc-
cessionem ministrorum apud se continuandi:
ut dubitari non possit amplius, quin ibi mini-
stri ministris legitimè succedant, verique sint
ordi-

ordinarij Ecclesiæ ministri: tam diu nimirum, dum simul cum personali, vt vocant, successione, in ipsa quoque sanæ doctrinæ prædicatione succedunt, atq; persistunt.

XIX.

Sicut, vbi vera habetur doctrina, ibi vera est Ecclesia: sic, vbi non habetur, ibi nec Ecclesiam esse veram, nec legitimum ministerium.

Nouimus enim, sicut, vbi doctrina tantum sine etiam continuata Episcoporum, iam inde ab initio, successione, demonstrari potest, ibi & Ecclesia vera est, & verum etiam ac legitimum habetur ministerium: sic contrà, vbi personalis tantum successio iactatur, sed doctrinæ verè Christianæ puritas exsulat, ibi nullum esse ministerium legitimum: quando, sicut Ecclesia, sic etiam Ecclesiasticum ministerium non personis sed verbo Dei alligatum est.

XX.

Autoritatem ministrorum ad ea tantum extendi, ad quæ etiam ipsi vocati sunt, a Christo.

Credimus etiam, legitimis ministris magnam esse à Christo datam autoritatem, ad ea nimirum, ad quæ etiam vocati sunt, præstanda, ad prædicandum Euangelium, ad sacras literas iuxta fidei analogiam interpretandas, ad Catechizandum, ad docendos populos, quæ sit voluntas Dei: ad arguendum & increpandum tam magnos quàm paruos, ad re-

Matth. 28.

19.

1. Cor. 12. 10

Heb. 6. 1.

Gal. 6. 6.

1. Tim. 5. 20

2. Tim. 4. 2

Ioh. 20. 22.

Matth. 18. 18

Matth. 28.

19.

1. Cor. 11.

23. &c.

Matth. 18

15. &c.

1. Cor. 5. 4.

1. Cor. 14.

40.

mittenda, retinendâque (ministerialiter) peccata, ad ligandum, (impœnitentes) & ad solvendum (resipiscentes) ad sacramenta item, quæ Christus instituit, & iuxta rationem ab eo traditam, administranda, ad disciplinam ex præscripto Christi, per Apostolum etiam explicato, exercendam, ad ea denique etiam omnia, quæ, licet expressa non sint in sacris literis, pertinent tamen ad ordinem, & ad decorum, faciuntque ad ædificationem, non autem ad destructionem, iuxta regulam generalem ab Apostolo traditam, Omnia in Ecclesia fieri debere ordine, decenter, & ad ædificationem. Neque enim ultra fines verbi Dei extendi, aut in alium finem quàm ad Ecclesiæ ædificationem, traditam esse ministris ullam auctoritatem, credimus: Ac proinde pernegamus, vllum Episcopum, aut etiam omnes simul, auctoritatem habere aliquid contra Scripturas statuendi, aliquid illis addendi vel detrahendi, vel in illis immutandi, mandata Dei dispensandi, novos fidei articulos condendi, nova sacramenta instituendi, novos cultus in Ecclesiam inducendi, leges, quæ obstringant conscientias, quæve auctoritate legi diuinæ exæquentur, ferendi: in Ecclesia & fidelium conscientis dominandi, quæ Deus concessit, liberâque esse voluit, prohibendi, aut denique aliquid, tanquam ad salutem necessarium, extra verbum Dei mandandi: quando ne tota quidem Ecclesia hanc habere auctoritatem, verè dici potest.

XXI.

*Episcoporum, qui & principes sunt, politicam
autoritatem non negari.*

Interim non diffitemur, Episcopos, qui si-
mul etiam Principes sunt, præter autoritatem
Ecclesiasticam, sua etiam habere iura politica,
secularésque potestates, quemadmodum &
reliqui habent Principes ius imperandi secu-
laria: ius gladij, nonnullos ius eligendi, con-
firmandique Reges & Imperatores, aliáque
politica constituendi & administrandi, subdi-
tósque sibi populos ad obedientiam sibi præ-
standam, cogendi: Ac proinde fatemur, poli-
ticiis horum mandatis, quæ sine transgressione
legis diuinæ seruari possunt, à subditis obtem-
perandum esse, non solùm propter timorem,
sed etiam propter conscientiam. Nouimus
enim, omnem potestatem à Deo esse. & qui-
cunque potestati resistit, Dei ordinationi re-
sistere, honorandos item esse Reges, ac Prin-
cipibus & Dominis in omni timore subiectos
nos esse debere, non solùm humanis & mode-
stis, sed etiam dyscolis seu iniquis.

Rom. 13. 5.

Rom. 13. 1.

2.

1. Pet. 2. 17

XXII.

*Coniugium tam ministris Ecclesia, quam
aliis liberum esse debere.*

*De conia-
gio.*

Illud verò ad honestatem, salutémque mi-
nistrorum, & ad honorem ipsius ministerij,
eoque & ad veram Ecclesiæ gubernationem,
pernecessarium esse credimus, vt liberum æ-
què illis permittatur, atque est etiam Laicis, vt
vocant, omnibus coniugium: quando Chri-

Matth. 19.

11.

1. Cor. 7. 9.

Heb. 13. 4.

stus nulli hominum generi hoc prohibuit: in-
 uò, de cœlibatu loquens dixit, Non omnes
 hoc (vt scilicet vitam ducant cœlibem) cape-
 re: significans id, quod porrò Apostolus ro-
 tundis verbis explicauit: nimirum, qui nō po-
 test se continere, hunc debere vxorem ducere.
 Honorabile enim inter quosuis coniugium
 esse, & thorum immaculatum, cum Apostolo
 confitemur.

XXIII.

*Bonum & laudabile esse, si quis donatus conti-
 nentia dono, a consugio abstineat.*

1. Cor. 7. 32

Interim non inficiamur, quin, qui dono
 puri cœlibatus donati sunt à Deo: ij commo-
 diùs rebus diuinis vacare, & Ecclesiæ inserui-
 re faciliùs possint: quàm qui matrimonio iun-
 guntur, propter multas grauésque curas at-
 que molestias, quas secum affert coniugium,
 & quibus sæpè vel inuiti à rerum diuinarum
 studiis, ad domestica, huiùsque vitæ molesta
 negotia abstrahimur: dicente etiam Apostolo,
 Qui cœlebs est, curat ea, quæ sunt Domini,
 quomodo placeat Domino. & qui duxit vxo-
 rem, curat ea, quæ sunt mundi, quomodo pla-
 ceat vxori, & diuisus est. Ac proinde, sicut
 sua laude non carent illi, qui ideò vxorem du-
 cunt, vt munda puraque conscientia Deo vi-
 uere possint, sic nobis laudandi omninò ij esse
 videntur, qui, quo expeditiùs Ecclesiæ suam
 nauare possint operam, castum sibi deligunt
 cœlibatum, in eoque tantisper, dum possunt,
 viuunt.

XXIV. Con-

XXIV.

*Coniugia in Domino esse contrahenda,
sanctèq; colenda.*

Nouimus autem, & confitemur, matrimo- *1. Cor. 7. 39*
nia omnia contrahenda esse in Domino, ex
iure naturæ, legèque diuina, nec non & iuxta
honestas locorum consuetudines sanctè quoq; *Mat. 19. 9.*
esse colenda, ac nemini licere legitimam vxor-
em dimittere, nisi fornicationis causa: si qua
tamen infidelis cum fidei, odio religionis, co-
habitare nolit, eam vi non esse retinendam: *1. Cor. 7. 15*
fidelem non esse in huiuscemodi, seruituti
subiectum, sed ad pacem vocatum esse à Do-
mino.

XXV.

*Et qui repudiauit adulteram, & qui desertus fuit
ab infideli: ei non minus licere, nouum con-
trahere matrimonium, quam ei,
cui defuncta est uxor.*

Credimus etiam, non minus ei, qui aut le-
gitimè repudiauit adulteram, aut desertus fuit
ab infideli quàm illi, cui prior mortua est vxor,
licere, nouas conficere nuptias. Illud enim de
omnibus non coniugatis & viduis perpetuò
verum & salutare est Apostoli verbum: *1. Cor. 7. 8.*
num eis, si manserint vt ego, quòd si se non cō-
tinent, nubant. Nam melius est nubere, quàm
vri.

XXVI.

*Constituendos esse in Ecclesia, qui de controuer-
siis matrimonialibus iudicent.*

Cæterum non probamus, vt horum quid-

piam fiat in Ecclesia sine legitima Ecclesiae & Christiani, si habeatur, Magistratus cognitione, iudicio, atque sententia: ac proinde, constituendos esse in Ecclesia pios, peritos, prudentesque viros, qui matrimoniales causas cognoscant, de quae hisce rebus iudicent, omnino sentimus ut nihil fiat temerè, aut imprudenter, ne cuique, quod lubet, liceat: sed omnia legitimè, ad ædificationem, & sine cuiuspiam iniuria fiant: nève nomen Dei per nos, inter infideles blasphemetur.

2. Cor. 14.

26.

Rom. 2.24.

XXVII.

*Curandum esse iis etiam, qui praesunt Ecclesiis, ut
fidelium liberi Christianè instituantur: &
aut bonas literas, aut artes hone-
stas doceantur,*

Cum his coniungitur cura liberorum. Credimus igitur, ad perpetuam Ecclesiae conservationem necessarium esse, non solum, ut suos quisque liberos curet instituendos in vera pietate, in moribus Christianis, bonisque literis, aut honestis artibus: verum etiam, ut Ecclesia ipsa, huiusce rei suscipiat curam, ut sese tandem reddant utiles & Ecclesiae & Reipublicae, quod pertinent tum publici literarum ludi, honestarumque artium exercitia, tum Ecclesiastici Catechismi.

XXVIII.

De Stipendiis bonisque Ecclesiasticis.

*Ministros honestis & liberalibus stipendiis
esse cum suis familiis sustentandos.*

Credimus etiam, rectè gubernari Ecclesiam

nob

non posse, nisi ministris liberaliter suppeditentur, quæcunque sunt illis & ipsorum familiis ad honestam vitam traducendam necessaria: cum nemo, nisi habeat, unde viuat, facere suum possit officium: & Christus dicat, Dignum esse operarium mercede sua, & Apostolus copiosè hac de re non vno in loco scribit, multis demonstrans, Ministris, qui seruiunt Ecclesiæ, deberi ab Ecclesia ipsa, quæcunque sunt illis ad præsentem vitam necessaria, illisque ius habere hæc petendi: tantùm abest, vt peccent, quemadmodum nonnulli calumniantur, si accipiant. Auaritiam tamen, cum in omnibus, tum maximè in ministris, summo opere cum Apostolo damnamus, quemadmodum & prodigalitatem non probamus, & neutrum vitium fouendum ferendumq; esse, docemus.

Matth. 10.
10.

1. Cor. 9. 7.
Eccl.

1. Tim. 1.

17. Eccl.

1. Tim. 3. 3.

8.

XXIX.

Bona Ecclesiarum non esse dilapidanda, sed in sustentationem ministrorum, aliòsq; pios usus distribuenda.

Cum verò multa bona, liberalitate Principum & aliorum piorum fuerint olim donata, & nunc etiam alicubi donentur Ecclesiis: iudicamus, si quæ Ecclesiæ talia habeant bona, diligenter curandum esse, ne dilapidentur, neve in profanos vsus, multò verò minùs in sacrilegos, conuertantur, conuersæve dissimulentur: sed in eos duntaxat distribuantur, ad quos etiam donata fuerunt, ad pios nimirum vsus. Probamus autem illam veterem bono-

Deut. 14.

rum Ecclesiasticorum partitionem, ut una scilicet pars cedat piis Episcopis, id est, Doctoribus, ministrisque verbi, & eorum familiis: alia clericis, id est, studiosis, ministerio Ecclesiae deputatis, & omnibus Ecclesiae inseruientibus: tertia pauperibus & peregrinis: quarta Ecclesiis, Scholisque reparandis, ad quam partem pertinent non solum aedes ministrorum, doctorum, studiosorum, bibliothecae cum suis libris, instrumenta denique & aliae res omnes, templis & scholis necessariae, verum etiam nosocomia & xenodochia, aliaque similia loca, ubi illi degunt, quorum peculiarem curam suscipere debent Ecclesiae.

XXX.

*De templis
& ceremoniis.*

Qualia esse debeant templa Christianorum: qualis lingua in illis utendum: quali ornatu & vestibus: quae feria sanctificanda: ad quem preces fundenda: ritus denique liberos esse debere, qui a Christo, eiusve Apostolis praescripti non fuerunt.

Quia verò non postrema causa, cur fideles simul in iisdem urbibus, oppidis pagis, quoad eius fieri potest, habitare soleant & debeant, ea est, ut, scilicet non solum priuatim inter se quotidie communem foueant sanctis colloquiis fidem: & mutuam Christianis officiis caritatem exercent, verum etiam, ut certis in locis, certisque temporibus in vnum omnes conueniant ad Deum publicè laudandum & inuocandum, ad eius verbum audiendum, sacra-

cramenta percipienda, opera caritatis publica erga pauperes præstanda, quæ quidem res sine lingua, sine ritibus & ceremoniis fieri non possunt: idcirco de iis quoque quæ nostra sit sententia, breuiter sic explicamus. Cum extra controuersiam sit positum, in Ecclesia debere omnia ad ædificationem fieri, omnemque ab ea superstitionis speciem amoueri, iudicamus, veram pietatem, & Ecclesiarum ædificationem postulare, Primùm quidem de Locis: vt, si concedantur vetera & profanata templa, ea ab omnibus idolis, & ab omnis idololatriæ ac superstitionis reliquiis ac monumentis repurgentur. Quæ enim consensus templo Dei cum simulacris? Deinde, *I. Templo.* Lingua non vsurpetur, nisi quæ toti nota sit Ecclesiæ. *2. Cor. 6. 16.* Quid enim ædificationis accedit Ecclesiæ ex ignota lingua? Hos certè iubet tacere Apostolus in Ecclesia, qui lingua loquuntur ignota, nisi ipsa addatur etiam interpretatio. *II. Lingua.* Tertiò, Tollatur omnis vestium *1. Cor. 14. 28.* luxus, omnis vanitas, omnia deniq; illa ornamenta, quæ magis profana gentium theatra, quam sacra Christianorum templa decent: & quæ ad carnis potiùs oblectationem, quam ad Spiritus ædificationem faciunt, omnia verò summa cum reuerentia atq; modestia in Ecclesiis, tanquam in conspectu Dei & Angelorum gerantur. Etsi verò de forma vestimentorum, quibus ministri publicè vti debent, vel in ministerio, vel extra ministerium, non ita disceptandum esse censemus, vt propterea turbanda sit pax

fit pax Ecclesiarum, vbi tamen propius acceditur ad simplicitatem Apostolicam, eas Ecclesias magis probandas esse iudicamus.

*IV.
Dies festi.*

Quartò, Vt singulis diebus Domínicis conuocetur Ecclesia, cœtúsque sacri habeantur: cùm videamus, diem hunc iam inde ab Apostolorum temporibus huic sacro otio consecratum, sanctificatúmque; fuisse. Post diem Domini cum non possumus nō probare illorum quoque dierum sanctificationem, quibus memoria recurrit, celebratáque in veteri Ecclesia fuit Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, Circumcisionis, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis in cœlum, Missionis Spiritus sancti in Apostolos. Reliquis diebus, prout quæque Ecclesia expedire iudicauerit: sic etiam sacrum cœtum conuocet ad verbum, ad sacramenta, ad preces, ad collectas. Semper verò absit omnis dierum superstitionosa observatio.

Col. 2.16.

*V.
Preces.*

Quintò, preces ad solum Deum, & ad Iesum Christum fundantur, sine vlla vel Angelorum, vel sanctorum demortuorum inuocatione: quemadmodum fecerunt & Prophetæ & Apostoli, & tota vetus Ecclesia, vt in antiquis collectis facile est videre, de mandato Dei vt taceamus: qui sibi soli vult hoc laudis & labiorum offerri sacrificium. Sextò de ritibus ac ceremoniis in Ecclesia seruandis, eadem pietas & Ecclesiarum ædificatio flagitat: ne nimis acriter, quasi pro aris & focis, vt dici solet, sit dimicatio, disceptetur: sed singulis Ecclesiis liberi relinquantur: quemadmodum

Heb. 13.5.

*VI.
Ritus.*

etiam

etiam in veteri Ecclesia factū fuisse, apud Socratem, & alios Ecclesiasticos scriptores legimus, quibus de rebus in genere probamus atque amplectimur vtramque epistolam Augustini ad Ianuarium. Hæc enim faciunt ad Ecclesiæ ædificationem.

Tom. 2. ep.
118. & 119.

XXXI.

*Ieiunia publica aliquando esse indicenda, eaque esse utilissima & laudabilia:
sed ad ea cogendum esse
neminem.*

Eodem, ad salutarem videlicet Ecclesiæ gubernationem pertinet: vt, sicut priuata ieiunia libera sunt, sic etiam ad publica inuitentur quidem omnes, cogatur autem nemo. Non potest satis laudari ieiuniorum vtilitas: & non rarò contingit, vt sint necessaria: ita vt cogantur pij Magistratus & ministri Ecclesiæ, placandæ vehementis iræ Dei causa, publica indicare toti Ecclesiæ ieiunia: quemadmodum & in veteri Testamento, & in primitiua Ecclesia fieri solebat, non quòd iis remissionem peccatorum mereamur, & mitigationem iræ diuinæ: sed, quòd domita carne, Spiritus ad Deum ardentius inuocandum, & per fidelem inuocationem placandum, excitetur. Interim ad Ecclesiæ ædificationem pertinet, vt nullius conscientia ad huiuscemodi ieiunia adigatur, & constringatur, cùm debeant ex libero, spontaneoque, & verè humiliato Spiritu proficisci: quemadmodum & de Eleemosynis in pauperes erogandis scribit Apostolus, non ex tristitia,

270 DE ECCLESIAE MILITANTIS
tia, aut ex necessitate, sed, prout quisq; præo-
ptat corde, eas esse faciendas.

XXXII.

*De ciborū
delectu.*

*Nullo tempore, publicorum etiam ieiuniorum
tempore, aliquo cibi genere interdican-
dum esse fidelibus.*

Matth. 15.

11.

Tit 1. 15.

1. Tim. 4. 1.

3.

Hinc etiam sequitur, nullo vnquam, vel ie-
iuniorum, vel non ieiuniorum tempore, inter-
dicendum esse cuiquam, vlllo ciborum genere:
cū nullus horum inquinare hominem pos-
sit, sed omnia sint munda mundis: & Aposto-
lus eorum doctrinam, qui iubent abstinere à
cibis religionis causa, doctrinam dæmonio-
rum vocet: Doctrina igitur hæc ad ædifica-
tionem Ecclesiæ facere quī potest?

XXXIII.

*De ægrotis,
& sepulta-
ra.*

*Ægrotos inuisendos esse, & consolationibus affi-
ciendos, in fide confirmandos, & agentes animam,
precibus comitandos, Christosq; commen-
dandos: defunctorum autem cor-
pora cum honore sepelien-
da.*

Neque minori curæ esse debent Ecclesiæ
ipsi ægroti, quàm benè valentes: & mortui,
quàm viuentes: cū omnes sint membra Chri-
sti, & eorum corpora templa Spiritus sancti.
Agnoscamus igitur, ad veram Ecclesiarum gu-
bernationem pertinere, vt constituentur viri
pij atque prudentes, qui ægrotantes inuisant:
consolenturque ex verbo Dei, & confirment
in fide: ac si contingat, vt ex mundo illi æ-
groti euocentur à Domino, eos animent ad hanc
migra-

migrationem. Animas enim fidelium, simulac
 è corpore egressæ sunt: confestim migrare in
 cœlum ad Christum: subiectas eò à Spiritu
 Christi, & comitatas ab Angelis eius: beatós-
 que esse, qui in Domino moriuntur. Addant
 & preces, quibus agentes animam ad portum
 vsque comitentur, & CHRISTO commen-
 dent. Horum vera corpora cum honore ad
 sepulchrum deducenda esse, non dubita-
 mus: quemadmodum nostræ Ecclesiæ, tùm
 verbis, tùm re ipsa docent: palàm testifican-
 tes, ea fuisse templa Spiritus sancti: nunc qui-
 dem destructa, sed suo tempore rursus instau-
 randa, & ad vitam, eamque æternam, excitan-
 da, ipsa interim sepulcra & cœmeteria sanctè
 & reuerenter, vt fit apud nos, custodienda
 sunt: defunctorum autem liberi. vel parentes,
 consanguinei & affines consolatione afficien-
 di: eisque omnia humanitatis officia. quæ præ-
 stari possunt, & præstare studemus & præstan-
 da esse docemus. Ac, si quid ex Psalmis de resur-
 rectione mortuorum inter deducendum funus
 alicubi canitur, vel aliqua post traditum terræ
 cadauer habetur ad populum concio, in qua a-
 liorū quoq; qui sanctè obdormierunt in Do-
 mino, honesta fiat mentio mortuorum: id ne-
 quaquam improbamus: cum non pro salute
 defuncti vel defunctorum, sed ad consolatio-
 nem & vtilitatem viuorum, & ad totius Eccle-
 siæ ædificationem fiat. Credimus enim fideliū
 animas corporibus solutas statim migrare ad
 Christum in cœlum: eoque nostris suffragiis
 opus

272 DE ECCLESIAE MILITANTIS
opus non habere : Ecclesiae verò ædificatio-
nem semper esse , quacunque data occasione,
promouendam.

XXXIV.

*Sine legitimis, liberis, & Christianis ministro-
rum conuentibus ac Synodis, Eccle-
siam rectè gubernari non
posse.*

*De Syno-
dis.*

Hoc quoque persuasissimum habemus, tùm
sacris literis, tùm perpetua experientia edocti,
non posse Ecclesiam rectè gubernari, nisi cer-
tis temporibus habeantur conuentus mini-
strorum, tùm priuati in vnaquaque Ecclesia,
qui consistoria, synedriæque appellari solent,
tùm publici atque communes in vnaquaque
Prouincia aut Regno, qui & hanc ob causam
Prouinciales Synodi vocari consueuerunt:
tùm etiam, quoad eius fieri potest, omnium in
toto orbe Christiano populorum, commu-
nes, qui & Oecumenica concilia vocabantur:
in quibus de omnibus rebus ad Ecclesiarum
salutem, conseruationem, exædificationem
pertinentibus deliberetur: libera cuiusq; au-
diatur sententia: & communi consensu ex
verbo Dei, & ex probatissimis aliis Conciliis
definiatur: quemadmodum & Apostolos, &
totam veterem Ecclesiam fecisse, legimus.

XXXV.

*Confirmatio superioris sententia: ubi de disci-
plina Ecclesiastica.*

*De Disci-
plina.*

Ecclesia enim regitur disciplina, & sine di-
sciplina rectè gubernari nequit. Est autem di-
sciplina

disciplina, ratio atque institutio: qua nos tanquam discipuli Christi, in eius Schola discimus viuere Deo, omniâque facere secundum doctrinam Euangelij, tùm publicè, tùm priuatim, ad Ecclesiæ ædificationem, & ad salutem nostram. Ideò totam complectitur pietatem, initium, progressum, & finem.

XXXVI.

Disciplina duplex.

Porrò disciplina hæc in Ecclesia duplex est, Vna totius populi Christiani communis, quæ & popularis disciplina à multis vocatur: altera, propria ministrorum, hominûmque Ecclesiasticis officiis destinatorum, quæ ideò etiam Clericalis disciplina appellari consueuerat,

XXXVII.

Communis disciplina partes.

Communis illa ac Popularis in his potissimum rebus consistit: Primùm, quoad initium, vt, cùm quis in Ecclesiam recipitur, discat Deum & Christum cognoscere, eum inuocare, quæ sit eius voluntas, intelligere: Hoc fit per Catechismum, quo summam Christianæ pietatis quisque docetur: edoctus verò suam fidem coram tota Ecclesia profiteatur, obedientiamque Christo & eius Ecclesiæ iuxta Euangelij doctrinam promittat, Deinde, quia in via Dei non progredi est retrogredi: Ideò, quò possint pîj verum in pietate progressum facere, in cœtus sacros constitutis locis &

Rom. 10. 19

Matth. 28,

29.

temporibus frequentes conuenire, & sese verbo Dei audiendo dedere, preces vnà cum aliis facere, & oblationes liberaliter conferendo, caritatem in pauperes exercere debent.

Matth. 18.

15. &c.

1. Tim. 5. 20

Quia verò in hoc progressu subinde labimur omnes, alij grauius & cum maiori Ecclesiae scandalo, alij minùs grauiter: ideò tertia pars in censura morum posita est: nempe vt quisque sese censuræ in finem vsque vitæ subiiciat, correctionesque fraternas admittat. Ac si quis in flagitium aliquod graue, Ecclesiaeq; notum inciderit, & reprehensus, ab eo non verè resipuerit, propter quam causam mereatur à cœna ad tempus arceri, & ad faciendum veram pœnitentiam, ligari, donec publicam veræ resipiscentiæ significationem Ecclesiae det: talis frater à sacris arceatur, & ligetur: resipiscens autem soluatur, in gratiam recipiatur, & ad pristinam communionem admittatur. Hæc est prior disciplina, cuius finis est, vt quisque viuat Deo, tandèmq; etiam moriatur in Domino Iesu.

XXXVIII.

Clericalis discipline partes.

Interim, licet huic disciplinæ Christianæ omnes, tam ministri, quàm laici, vt vocant, subiiciantur: accedebat tamen apud Patres peculiaris etiam quædam Clericorum disciplina: quorum est non solùm verbo, sed etiam vitæ exemplo, diligentique officij sui functione, aliis præire. Huius partes hæ erant præcipuæ.

- I. Prima, vt à multis abstinerent, quæ alioqui in laicis

laicis aliquo modo tolerari possunt : veluti sunt multæ carnis deliciæ , lautiores pompæ , splendidiora conuiuia , pretiosa supellex , profanum famulitium , & his similia. Secunda , vt ea omnia huius vitæ negotia reiicerent : quæ impedimentum adferunt , ne suum perficere possint officium , quod in sacris potissimum legitimè obeundis , verbo prædicando , disciplina morum exercenda consistit : cuiusmodi negotia sunt Militia , Mercatura , occupationes forenses , Ars institoria præesse cauponis , & omnia sordida exercitia. Tertia , vt peculiarem promitterent obedientiam in rebus honestis suo Episcopo , & Episcopi Metropolitano. Quarta , vt diligentius , quàm laici , lectioni ac studio sacrarum literarum incumberent , illisque artibus & linguis , quibus sacræ literæ melius intelligi possunt , adeoque & precibus & sanctis contemplationibus. Quinta , vt cura etiam diligentiore non solum in propriam cuique demandatum officium : sed in ea etiam omnia incumberent : quæ ad totius Ecclesiæ ædificationem pertinere viderentur.

II.

III.

IV.

V.

XXXIX.

Ex necessitate disciplina, concludi necessitatem Synodi.

Hæ sunt partes disciplinæ , sine qua , quomodo vlla Ecclesia rectè administrari & conservari possit , non videmus. Quomodo autem disciplina hæc locum ibi habere potest , vbi nunquam conueniunt inter se ministri ad cognoscendum , quid in Ecclesia desideretur ,

quibúsve in rebus peccetur, ad censuram morum faciendam, ad iudicandum de doctrinis, si quæ spargantur nouæ, denique ad deliberandum de omnibus, quæ ad salutem Ecclesiæ pertinent? Conuentus igitur ministrorum, & Synodos Ecclesiasticas, ad veram salutarémque Ecclesiarum administrationem & conseruationem, per necessarias esse, iudicamus: quando neque vlla politia, nulla Respublica, nullum regnum, sine suis senatibus, consiliis, parlamentis, vt vocant, & conuentibus consistere possunt. Proinde nobis vehementer placeret, veterem Ecclesiarum consuetudinem, ab ipso quoque Imperatore Iustiniano noua constitutione comprobata reuocari: nempe, vt in singulis prouinciis, bis saltem in anno Synodi celebrarentur: & nonnunquam etiam generalis, ex omnium, quæ Euangelium profitentur, prouinciarum doctioribus, modestioribus, & prudentioribus ministris, ac Principum legatis cogeretur: quæ si vnquam fuit, in hoc certè calamitoso tempore, quo tot tantæque hæreses passim ab inferis reuocantur, per necessaria nobis esse videtur. Precamur Deum Patrem toto pectore per Iesum Christum Dominum nostrum, excitet pios & fortes Constantinos, Valentinianos, Theodosios: qui sua autoritate talem cogant Synodum, in qua, ipsis quoque præsentibus, Synodumque moderantibus, de pia concordia, pacéque & salute omnium Ecclesiarum amicè ac fraternè è sacris literis, & ex Spiritu Dei delibe-

liberetur, ad gloriam Dei & nominis Christi,
& omnium electorum salutem.

X L.

Erroræ.

Improbamus itaque omnia illa, quæ cum prædicta doctrina, sacris literis confirmata, pugnant: atque inprimis hæc præcipua capita: 1. Ecclesiam ex solis constare hominibus: Angelos verò ad eam non pertinere. 2. Veram Ecclesiam, quæ est corpus Christi, constare non solum ex electis, sed etiam ex reprobis hypocritis, & hos vera esse Ecclesiæ membra. 3. Rursus, Ecclesiam ita constare ex electis, verèque sanctis: vt nulli in ea contineantur hypocritæ, & Ecclesiæ nomine nunquam in sacris literis comprehendantur. 4. Ecclesiam, quæ fuit ante aduentum Christi: non fuisse veram Christi Ecclesiam, sed eius duntaxat typum, quæ per Christum & Apostolos erat colligenda. 5. Ecclesiam Christi duo habere capita, vnum inuisibile & in cælo existens: nempe Christum: & aliud visibile in terris dominans, Romanum Pontificem: cum quo qui non consentit in omnibus ad religionem pertinentibus, & in omnibus non paret, is ad Ecclesiam non pertinet, & seruari non possit. 6. De particulari aliqua Ecclesia affirmare, eam in fide errare non posse. 7. Ita aligare Ecclesiam certis locis & personis, vt apud eos tantum Ecclesiam esse dicas. 8. Eas non agnoscere pro Ecclesiis Christi, quæ, licet teneant fidei fundamenta: in ceremoniis ta-

men, aut etiam in aliqua parte doctrinæ nobiscum per omnia non consentiunt. 9. Se-
cessionem facere ab Ecclesiis propter quem-
vis errorem : aut propter malam aliorum vi-
tam. 10. Vnde exsulat vera doctrina, verus
cultus, & pura sacramentorum administratio,
ibi tamen, contendere, idcò veram esse, & A-
postolicam, puramque Ecclesiam, quia à tem-
poribus Apostolorum continuata Episcopo-
rum successio ibi demonstrari queat : contra
verò, eas non esse veras Ecclesias, quæ, licet
retineant puram doctrinam, pura Sacramen-
ta, veramque disciplinam : personalem tamen
& non interruptam Episcoporum successio-
nem ac continuationem demonstrare non
possunt. 11. Auctoritatem cuiuspiam Episco-
pi, quatenus Episcopus est, ultra ea, ad quæ
vocatus est à Christo, extendi. 12. Ecclesiam
habere auctoritatem quidpiam in sacris literis
immutandi, aut mandata Dei dispensandi, aut
nouas leges, conscientiam obstringentes, con-
dendi. 13. Ministris verbi non licere coniu-
gium contrahere, vel saltem, secundas nu-
ptias. 14. Non licere ministris, certa accipere
stipendia. 15. Licere verò in templis lingua vti
Ecclesiæ ignota, etiam si interpretatio non ad-
datur. 16. Licere etiam, præter Deum & le-
sum Christum, Mediatorem, sanctos demor-
tuos inuocare, precèsque ad illos, & sacrifi-
cium gratiarum actionis dirigere. 17. Non
licere Christianis, tempore ieiuniorum qua-
dragimarum, & certis aliis diebus, quouis cibo-
rum

rum genere vefci. 18. Ecclesiam benè facere, fioret, pro animis defunctorum, vt ex igne purgatorio liberentur.

CAPVT XXVI.

DE MAGISTRATV.

Quando iam dictum est de primo hominum genere, quorum opera vtitur Deus in gubernatione Ecclesiæ, de ministris nimirum Ecclesiasticis, deque illorum officiis, & aliis ad eos pertinentibus: restat vt nunc de altero etiam, hoc est, de politico magistratu quæ nostra sit fides, paucis explicemus. Nam huius etiam, præsertim, si Christianus sit, ministerio vti solet Dominus ad suæ Ecclesiæ protectionem & conseruationem.

I.

Omnem Magistratum, siue pium, siue impium, esse a Deo: ac proinde, nulli Magistratui simpliciter esse resistendum.

Credimus igitur, omnem Magistratum, tam impium, quàm pium à Domino Deo esse, ministrumque esse Dei: ad vltionem malefactorum, laudem verò rectè agentium, missum: ac proinde, & timendum eum, & honorandum esse, mandatisque ipsius, quæ bona conscientia, & sine legis diuinæ transgressione seruari possunt, obtemperandum: idque non solum propter timorem, sed etiam propter conscientiam: nempè, quia sic mandat Dominus:

Rom. 13. 2.

1. Pet. 2. 13.

Rom. 13. 7.

Rom. 13. 5.

Rom. 13. 2. non igitur, quatenus minister Dei est, illi esse resistendum: quòd, qui resistit, Dei ordinationi, Deoque ipsi resistat.

I I.

Magistratui aliquid contra Deum mandanti non esse morem gerendum.

Si quid tamen Magistratus contra voluntatem eius, à quo missus est, & cuius ministerium se esse profitetur, nobis mandet: cum Apostolis non dubitamus, denegandam illi esse obedientiam, dicendumque, Obedire oportere Deo magis, quàm hominibus: cum reuera minister Dei non sit ea in parte, talis Magistratus. Quare, si propter conscientiam & non solum propter timorem subiectum esse oportet, & obtemperandum est Magistratui: ubi igitur propter conscientiam non licet obedire, neque etiam propter timorem obtemperandum esse concludimus. In aliis rebus, qui potestati resistit, eum, nouimus, Deo resistere, sibi que condemnationem acquirere.

Act. 5. 29.

Rom. 13. 5.

Rom. 13. 3.

I II.

Orandum esse pro magistratibus omnibus, ut, quod sui est officij, illud etiam reipsa præstent: & quodnam sit cuiusque Magistratus officium.

Ceterum, quia cuiusque liberi Magistratus officium est, tum iustis legibus ferendis, tum iudiciis faciendis, tum sceleribus puniendis, quàm

quàm diligentissimè curare, vt subditi viuant ex virtute & ex natura, Deique legibus, quarum summa est, vt sobriè (eoque castè & honestè) iustè, (eoque pacificè cum proximo) & piè (quoad Deum) viuamus in hoc seculo, hoc autem officium præstare non possunt ex se Principes, nisi à Deo donentur sui officij cognitione, & excitetur in eis velle atque perficere: idcirco quod facimus ipsi iuxta præceptum Apostoli aliis quoque esse faciendum, docemus: nimirum, orandum esse pro ipsis Magistratibus, qualescunque illi sint: vt, quod sui est officij & præstare velint & possint: eoque efficiant, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni honestate & pietate: hoc est, vt commodè atque in pace viuamus simul omnes: publica etiam honestas seruetur, & vera pietas atque religio custodiatur ac propagetur.

Tit. 2. 12.

Phil. 2. 13.

1. Tim. 2. 2.

1. Tim. 2. 3.

IV.

Ad Principem Christianum cum primis pertinere, curam suscipere religionis Christianæ.

Si verò Christianus etiam & pius sit Magistratus: credimus ad eum speciatim pertinere, præter publici ac politici boni seu commodi, publicæ & politicæ pacis atque honestatis procuracionem, curam quoq; peculiarem suscipere Christianæ religionis: quando Dominus fecit eum custodem vtriusq; tabulæ, mandâtq; illi, vt tanquã Princeps legem Dei semper habeat in manibus suis: & vt tam in idolo-

Is. 1. 8.

Deut. 10. 5.

Ec.

Tom. 2. ep.
50.

latras atque blasphemos, falsos prophetas ac seductores animaduertat, quàm in homicidas atque adulteros, exemplis piorum Regum in Israël, & Christianorum Principum, Constantini, Valentiniani, Theodosij, Iustiniani, & aliorum, id abundè confirmantibus, quippe qui iuxta mandatum Dei, non solùm vt homines priuati, sed etiam vt Reges, seruierunt Domino: quemadmodum de ipsorum officio ex Psalmo secundo Diuus Augustinus prudentissimè obseruauit, & explicauit ad Bonifacium Comitem.

V.

Officium pij Principis in religione, duplex esse, & quibúsnam in rebus prius consistat.

Cùm autem pij Principis, hoc est, eius Magistratus qui liberum ius habet in aliquem populum, & auctoritatem in sua ditione religionem instituendi vel reformandi, duplex sit officium, quod religionis causa Christo debet & Ecclesiæ: quorum vnum in rebus ipsis ad religionem pertinentibus versatur, alterum verò homines respicit quos in sua habet ditione, sibi que subiectos: credimus ad primum quod attinet, officium ipsius cum primis esse diligenter curare, vt ex puro Dei verbo, per ipsummet Dei verbum explicato, & iuxta prima fidei principia (id quod vocare solent analogiam fidei) intellecto: religio in suo principatu, seu regno, aut instituatur, aut instituta pura conseruetur: aut corrupta, instauretur & reformetur: ad gloriam Dei, & ad populi sui salutem.

tem. Hoc enim & mandatum à Deo, & à Mo-
se, Principibúsq; piis omnibus seruatum fuis-
se, legimus.

V I.

Explicatio superioris sententia per partes.

Credimus igitur, pij Magistratus officium
esse, primùm quidem cognoscere ex verbo
Dei in genere, & ad summam capitum fidei,
quæ sit vera & Christiana religio quæve Apo-
stolica doctrina, ad quam reformatæ sunt
Ecclesiæ: vt nihil ex solo aliorum iudicio, sed
ex certa sua scientia, in re præsertim tanti mo-
menti agat, agerêve audeat. Deinde, hoc co-
gnito, curare, vt ministri ad officium idonei,
non ex suo arbitrio, sed iuxta regulam verbi
Dei, exemplaq; Apostolica eligantur, vocen-
tur, ordinentur. Tertiò, efficere, vt per hos tùm
doctrina salutis in sacris literis tradita, propo-
natur, explicetur, inculcetur: tùm sacramenta
iuxta Christi institutionem administrentur:
tùm disciplina à Christo instituta exerceatur.
Quartò, incumbere etiã in hoc, vt Scholæ in-
stituantur, in quibus cùm bonæ artes & lingue
diligenter tradantur, tùm maximè sacræ literæ
fideliter explicentur, summamque Christia-
næ sapientiæ studiosi doceantur. Quintò, quò
Ministri & Doctores in officio continean-
tur, eòq; vera religio per ipsos in Ecclesia con-
seruetur, operam dare, vt præter ordinaria, pri-
uatâque synedria, Synodi etiam, sicut antè di-
ctum est, prouinciales bis saltem in anno co-
gantur: Sextò, bonorum deniq; Ecclesiastico-

rum

rum curam gerere, vt in suos, hoc est, verè
pios vsus fideliter dispensetur : & quæcunque
necessaria sunt Ecclesiæ, eiusque ministris,
suppeditentur.

VII.

*Non omnes diuersæ religionis hominum ordi-
nes eadem ratione p̃i Principi esse
tractandos.*

Cùm verò (vt de altero pij Principis officio
in religione breuiter dicamus) diuersa sint
hominum genera, quos sub suo habere potest
imperio Princeps, nimirum, aut simpliciter
infideles: aut fidem quidem Christi profiten-
tes, sed simul etiam vel apertos idololatrias, &
ab Apostolica Ecclesia multis in rebus apostata-
tas: vel in aliquo fidei articulo manifestos hæ-
reticos, vel simpliciter errantes: vel denique
benè in omnibus sentientes: Nos certè, mini-
mè æqua erga omnes horum hominum ordi-
nes ratione vti debere Principem, persuasum
habemus: cùm alij sint cari habendi, fo-
uendi, & honore afficiendi: alij tolerandi, alij
non ferendi: alij capitaliter etiam plectendi:
nulli autem Christum blasphemare, colerè ve
idola, & impios ritus retinere permittendi sint.

VIII.

*Omnes homines sublimioribus potestatibus sub-
iectos esse debere: omnes verò, sublimiores
etiam, potestates ipsi Christo, eiusq;
verbo.*

Rom. 13. 1.

Credimus denique, omnem animam, hoc
est, omnem hominem, nemine excepto, eoque
& o-

& omnem inferiorem potestatem superiori ac sublimiori subiectam esse debere: superiorem verò etiam potestatem non minùs, quàm inferiores, omnesque reliquos homines, ipsi Christo Regi Regum, & omnium Dominorum Domino. Deus enim vult, vt omnes osculentur filium, & illius iugo ac disciplinæ colla subiiciant. Ac proinde, ad veram Ecclesiæ gubernationem & ædificationem, credimus, pertinere, vt ipsi Principes in primis sese subiiciant verbo Dei erudiendos, monendos, corrigendos: quò reliqui, ipsorum exemplo, idem alacriùs faciant: ac, si facere recusent, liberiùs in eos animaduertere, & omnes in officio retinere, Principes possint.

Apo. 17. 14

1. Tim. 6. 15

Psal. 2. 12.

IX.

Errores.

Damnamus igitur omnes Magistratum contemtores, rebelles, seditiosos, suæq; Reipublicæ hostes, & quicunque debita officia Magistratui præstare vel palàm recusant, vel astutè renuunt. Damnamus nominatim errorem Anabaptistarum dicentium, non licere homini Christiano Magistratum gerere, multò verò minùs sua vti autoritate in subditos religionis causa: liberum enim esse cuique quam velit sequi religionem, ac proinde, ad fidem neminem esse cogendum. Improbamus & illos, qui autoritatem in religione, dicis tantum causa, attribuunt Magistratibus: dum illos negant, autoritatem habere conuocandi Synodos, deliberandi de religione, reformandi Ecclesias,

Ecclesias, & quæ ad populorum salutem pertinent, è sacris literis statuendi : aliudque eos esse nolunt, quàm eorum, quæ ab Episcopis definiuntur, exsecutores. Sed neque illos probamus Magistratus, qui sine legitima rerum cognitione, mutant pro suo placito religionem : damnant inauditos, spoliunt, proscribunt : canones de religione, non ex sacris literis, sed potiùs contra verbum Dei conscribunt : & non vt serui Dei, sed vt Domini Ecclesiarum sese gerunt in Ecclesia CHRISTI : suumque collum iugo Filij Dei subiicere nolunt : quibus maiorem Dei cognitionem, melioremque mentem precamur à Deo Patre, & à Domino Iesu Christo.

CAPVT XXVII.

DE PERPETVA PECCATORVM REMISSIONE IN Ecclesia Christi.

I.

Perpetuam in Ecclesia esse remissionis peccatorum dispensationem : Et ad hanc perpetuum verbi ministerium esse ordinatum.

Confessi antea sumus, simulac quis per Spiritum sanctum infusus est Christo, eum statim consequi remissionem omnium admissorum peccatorum, nouamque vitam à Christo capite haurire, atque ita viuum etiam fieri Ecclesie membrum. Verùm, quoniam qui sanctissimi

ctissimi etiam sunt in hac militante Ecclesia: quotidie tamen peccant in finem vsque vitæ, eoque semper opus habent noua peccatorum remissione, quemadmodum etiam noua pœnitentia, nouaque fide, remissionem peccatorum in Christo apprehendente: fides autem & pœnitentia, ministerio verbi & sacramentorum excitari solent: idcirco credimus, perpetuò in Ecclesia peccatorum remissionem dispensari per ministerium verbi & sacramentorum, & ad hanc totum ministerium Ecclesiasticum, quod perpetuum est in Ecclesia, ordinatum esse.

II.

Remissionis peccatorum nomine quid intelligamus.

Cùm autem in peccato tria sint, actio transiens: actionis iniquitas, eoque peccantis culpa manens, & debitæ pœnæ reatus, culpæ cohærens: tùm intelligimus peccatum nobis remitti, quando non solum culpa & iniquitas non imputatur, sed etiam reatus tollitur, debitaque pœna condonatur. Propriè enim remittuntur debita: & nos, cùm in oratione petimus, remitti nobis debita nostra, non solum petimus, nos à culpa absolui, & iniquitatem nobis non imputari, verùm etiam, pœnam ac condemnationem, nobis propter iniquitatem, debitam, condonari, talique nos reatu ac debito liberari: quando neque nos debita remittere fratribus dicimus, nisi cùm illos debita solutione ac satisfactione liberamus:

cer-

certumque est, nos non iuberi à Deo petere, nisi, quod Deus ipse præstare vult: & Christus totius debiti nostri chirographum fregit, facta pro nobis perfecta solutione ac satisfactione.

III.

Afflictiones, quibus post condonata peccata premuntur sancti, non esse pœnas satisfactionis-ve pro peccatis præteritis: sed paternas coercitiones à futuris.

Quòd verò post remissionem peccati soleat Deus filios suos variis affligere & cædere flagellis: credimus, hoc non à Deo fieri, vt pro peccatis admissis hac ratione, vel in totum, vel ex parte suæ iustitiæ satisfiat, cùm vna plena Christi satisfactio nobis imputata satis superque sit: sed, vt illis, ceu paternis ferulis, quæ certè ad peccati in nobis habitantis mortificationem pertinent, in posterum cautiores fiamus: nève amplius tam facilè in peccata nos ipsi proiciamus: vnde & certamina fidei, exercitationesque sanctorum, non autem supplicia peccatorum cum Augustino appellamus, & appellari debere, docemus.

Tom. 7. de peccat. mer. & rem. lib. 2. cap. 33. & 34.

IV.

A solo Deo propriè remitti peccata gratis, & propter Christum Mediatorem.

Credimus etiam, à solo Deo ex gratia, & propter Christum Mediatorem peccata propriè remitti: cùm etiam ille ipse solus sit, in quem propriè vel immediatè vel mediatè peccatur,

Ies. 43. 25.

eatur, dum ipsius legem transgredimur: in solius verò creditoris potestate positum sit, debitoribus suis gratificari, debitáque remittere, *Luc. 23. 34*
 Vnde & Christus, vt homo, Patrem rogauit pro se crucifigentibus vt illis ignosceret, peccatúmque remitteret: & quod dixerant Iudæi, quis potest remittere peccata, nisi solus Deus? partim tacendo, partim edito miraculo, confirmauit. Quare ex eo, quòd Christus sua autoritate remittebat peccata, cum Patribus, meritò euinci credimus, eum verum esse Deum: cùm hoc fieri à pura creatura non possit, nisi ministerialiter, vt loquuntur, & in nomine atque ex autoritate Dei: id quod non vni tantum, sed omnibus Apostolis, còque & *Matt. 18. 18* legitimis ministris Euangelij omnibus ex *Ioh. 20. 23.* quo datum esse, nouimus,

V.

Christum, Deum & hominem, remittere quidem peccata: sed differenti ratione, qua Deus est, & qua homo.

Vnde etiam sequitur, id quod & confitemur, Christum Deum & hominem, vnà cum Patre & cum Spiritu sancto remittere peccata: sed alia ratione eum id facere, qua Deus est, & alia, qua homo. Nam, qua Deus est, propriè, propriàque autoritate, & verè efficienter id efficit: qua homo verò est, id facit, & antea etiam fecit in carne mortali, tanquam *quæstio* deitatis: voluntate sua humana, diuinæ consentiendo, & verbis pronuntiando, Remittuntur

*Epist. 10.
cap. 4.*

tuntur tibi peccata tua : Leone etiam Primo sic ad Flavianum explicante atque dicente, Agit, vtraque forma, (Dei scilicet & hominis) cum alterius communione, quod proprium est: verbo scilicet operante, quod verbi est, & carne exsequente, quod carnis est. Remittere peccata, propria fuit actio diuinæ naturæ: at dicere, Remittuntur tibi peccata tua, humanæ. Hæc ille.

VI.

In solo Christo offerri remissionem peccatorum, & à solis electis fide donatis percipi.

Eph. 1. 7.

Sicut autem in solo Christo Mediatore & Redemptore, tanquam totius Ecclesiæ capite, habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum, ita ut extra Christum nulla sit: sic etiam credimus solos electos, vera pœnitentia, veræque fide donatos, Christoque per Spiritum sanctum, ut membra capiti, insitos, illius fieri participes: eoque, licet omnibus hominibus per Euangelium annuntietur remissio peccatorum, reprobis tamen, utpote impœnitentibus, & incredulis, nunquam remitti: sed ipsorum vitio & culpa semper retineri peccata.

VII.

Omnia peccata simul, fidelibus electis remitti.

Credimus etiam, sicut Christus non pro aliquot, sed pro omnibus peccatis nostris una oblatione satisfecit: sic etiam nobis, verè pœnitent-

nitentibus, non quorundam tantum, sed omnium simul peccatorum nostrorum remissionem à Christo & in Christo per Euangelium offerri: per Spiritum sanctum communicari: perque fidem recipi: quando Deus, *Matth. 18. 23. &c.* proposita parabola, declarauit, se totum debitum, non autem partem remittere.

VIII.

*Remissionem peccatorum in sola Ecclesia dispensari, per solam fidem recipi, idq;
in sola hac vita.*

Denique, ut concludamus, credimus, sicut in solo Christo inuenitur remissio peccatorum, sic etiam in sola eius Ecclesia illam dispensari: & sicut solius Christi meritis & sanguine parata nobis fuit, sic etiam citra merita nostra, per solam veram in Christum fidem recipi: & sicut in sola hac vita Euangelium prædicatur, perque illud remissio peccatorum pœnitentibus & credentibus annuntiatur, sic etiam in hac tantum vita illius fieri nos participes posse: quando post hanc vitam nullus datur fidei & pœnitentiæ locus: ac proinde, Ecclesiam suo ministerio nil prodesse amplius posse hac vita defunctis ad remissionem illis impetrandam: dicente etiã Cypriano, Quando isthinc excessum fuerit, nullus iam locus pœnitentiæ est, nullus satisfactionis effectus. *Cyprian. ad Demet.*

Hic vita aut amittitur, aut tenetur: hic salutis æternæ cultu Dei & effectui dei prouidetur.

IX.

*Confirmatio eiusdem doctrine, ex ordine
Symboli.*

Iuxta hæc tria capita articulum de remissione peccatorum in Symbolo interpretamur: nempe, primùm quidem post articulum de Ecclesia, deque communione sanctorum subiicit articulum hunc, ut intelligamus, extra Ecclesiam peccatorum remissionem non dispensari, nullumque habere locum. Deinde, eundem subiici post confessionem de fide nostra in Deum Patrem, in Filium, & in Spiritum sanctum, deque fide, qua credimus, Ecclesiam Christi esse sanctam, & ex societate communionisque sanctorum constare: ut testificemur, nos non ex meritis nostris, sed propter fidem in Deum Patrem, in Filium, & in Spiritum sanctum, & propterea, quod sumus in Ecclesia, communionemque habemus cum sanctis omnibus, ideò peccatorum etiam remissionem quotidie consequi. Ac denique ex hoc ordine articulorum fidei, credamus & confiteamur, post remissionem peccatorum in Ecclesia hac militante impetratam: nil aliud mortuis exspectandum esse, quam carnis resurrectionem, & vitam æternam.

X.

Error.

Ita damnamus errorem, quo quidam docent, remissa culpa, restare pœnæ debitum persolvendum: hanc verò pœnam, cum sit æterna mors, per pœnitentiam commutari in pœ-

nas temporales : quas oporteat vel in hac vita, vel post mortem in purgatorio luere, nisi per missas, indulgentias, aliâque suffragia inde liberemur. Secundò, damnamus & illorum blasphemiam, qui alibi, quàm in Christo remissionem peccatorum quærunt, & quærendam esse, docent : Item, qui alia ratione, quàm per veram fidem, perque Spiritum sanctum eam sibi reipsa applicari posse, contendunt, & percipi. Damnamus item sacrilegam illorum doctrinam, qui docent, non omnia semper peccata credentibus à Deo remitti : sed quædam sæpè etiam retineri, quæ porrò expianda sint ieiuniis, eleemosynis, orationibus, aliisque operibus nostris, vel aliorum etiam oblationibus, & sacerdotum sacrificiis.

CAPVT XXVIII.

DE STATV ANIMARVM POST MORTEM, DEQUE resurrectione mortuorum.

I.

Animas neq, cum corporibus interire, neq, solutas corporibus dormire, aut extra cœlum & tartarum quiescere, neq, etiam in igne purgatorio torqueri.

Credimus, Animas nostras neque cum corpore interire : neque solutas corporibus dormire : aut vigilantes extra cœlum & extra tar-

tarum, certis in locis abditis quiescere: neque etiam in igne purgatorio torqueri: sed extra corpus etiam, omnium hominū animas vivere, intelligere ac velle: piorum autem in cœlo cum Christo regnare. impiorum verò in inferno cum diabolis cruciari: de illis dicente Domino: Cùm homines pij & misericordes deficiunt, hoc est, decedunt ex hac vita, eos, id est, eorum animas, recipi in æterna tabernacula: & alibi docente. Eas secum esse in paradiso: de istis verò exemplo Epulonis proposito, eas in infernum, id est, in locum æternis ignibus destitutum abire, (sicut de Iuda etiam legimus:) ibiq; cruciari.

II.

Diuersa esse loca, ubi fidelium, & ubi infidelium anima post mortem corporum degunt.

Cùm verò tam diuersa sit conditio animarum fidelium & infidelium: credimus, diuersa etiam esse loca, in quæ migrant: æterna videlicet tabernacula, seu cœlum, paradisiūque piis destinatum: & tartarum seu infernum impiis præparatum: quando vno etiam in loco lucem immensam statuunt sacræ literæ, in altero verò maximas tenebras, quas Christus vocat tenebras exteriores: & quando idem Dominus ait, se velle, vt ubi ipse est, ibi sint & credentes in se: apertè significans, eo in loco, ubi ipse iam est suo corpore & anima, esse etiam & futuros fideles: primùm quidem animis, deinde etiam tandem suo tempore corporibus:

poribus: infideles autem neutro, & nunquam: ut summam esse impietatem iudicemus, dicere, cœlum esse vbique, cum hoc impiis nusquam, piis autem solis passim in sacris literis, tanquam propria & æterna sedes, assignetur: necesse verò sit, certo locorum spatio, tum corpora, etiam post resurrectionem circumscribi: tum animas iam definitiuè saltem, ut loquuntur, contineri.

III.

*Finem huius mundi certò futurum, omniàq;
innouatum iri, licet tempus ipsum
ignoretur.*

Etsi verò, quando futurus sit finis seculi huius à nobis ignoratur, ut nesciri etiam possit: credimus tamen, omninò futurum: tuncque immutatum iri non solùm terram, sed etiam cœlos: futurumque cœlum nouum, & terram nouam: mortuòsque omnes, etiam impios, Christo per vocem & tubam Archangeli, ad iudicium vniuersos vocante, resurrecturos: ad quarum rerum certitudinem pertinet, quod Dominus Iesus, cum Ierosolymæ desolationem prædixisset, statim etiam de hisce rebus sermonem instituit: ut nimirum nos ex iis, quæ vidimus Ierosolymæ contigisse, ea etiam certò futura, credamus, quæ de fine seculi simul prædixit.

Matth. 24.

36.

Act. 1. 7.

Ies. 24. 23.

Eccl. 65. 17.

Eccl. 66. 23.

Psal. 102. 27.

Dan. 12. 3.

Mala. 4. 1.

2. Pet. 3. 13.

Apoc. 21. 1.

Iuda. 14. 15.

Matth. 24.

Luc. 21. 5.

Eccl.

IV.

*Omnes tandem homines mortuos viuificatum,
iri, & resurrecturos è sepulcris.*

Credimus itaq; , sicut per Adamum omnes *1. Cor. 15. 22*

moriuntur, sic per Christum omnes, impios
 etiam quoad corpus, esse viuificandos, anima
 cuiusque suum resumente corpus: quanquam
 alios ad æternam felicitatem, alios ad damna-
 tionem sempiternam resurrecturos, confite-
 mur: dicente Christo, Et prodibunt, qui bona
 fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò
 mala egerunt, in resurrectionem iudicij: vnde
 etiam ordo resurrectionis confirmatur, quem
 Apostolus tradit, dicendo, Eos primùm resur-
 recturos, qui sunt Christi, deinde reliquos.

V.

*Non noua corpora creatum iri animis nostris,
 sed eadem planè, quæ ceciderant, re-
 surrectura.*

Credimus autem, non nouum cuique ani-
 mo corpus formatum iri, sed eadem singulo-
 rum, quoad substantiam, quæ ceciderant, re-
 surrectura, licet certis qualitatibus diuersa:
 docente Apostolo, de iisdem piorum corpori-
 bus, exemplo eiusdem sementis, alia seminari
 & alia resurgere: seminari corruptioni obno-
 xia, suscitari incorrupta. & quæ sequuntur: &
 Iob de sua spe (iuxta versionem vulgatam) sic
 testificante, Scio quòd Redemptor meus viuit,
 & in nouissimo die de terra resurrecturus sum:
 & in carne mea videbo DEVM Saluatorem
 meum, quem visurus sum ego ipse, & non a-
 lius, & oculi mei conspecturi sunt. Nostri se-
 nim corporeis oculis CHRISTVM visuri su-
 mus in nubibus ad nos suo corpore redeun-
 tem: & in cœlo etiam regnantem.

VI.

*Exemplo corporum nostrorum post resurre-
ctionem monstrari, Christi corpus
non esse ubiq.*

Cùm verò Apostolus dicat, Christum cor- *Phil. 3. 21.*
pora nostra humilia transformaturum, vt
conformia fiant corpori ipsius glorioso: cre-
dimus, si corpus Christi propter gloriam,
quam à resurrectione accepit, accepit etiam,
vt sua substantia sit vbique: sic nostra quoque
propter eandem gloriam vbique futura esse:
quod cùm futurum non sit: neque etiam cre-
dimus, corpus Christi, vtut gloriæ plenum sit
& maiestatis, vbique iam esse sua substantia, fi-
nitum cum sit ipsum, & gloria eius finita: præ-
sertim, cùm etiam dixerit, se velle, vt vbi ipse
est, nos quoq; ibi simus, nos autem futuri non
simus vbique corporibus nostris. *1oh. 17. 24*

VII.

Errores.

Damnamus impia deliria tùm Philosopho-
rum illorum, qui mentem humanam mortale
esse docuerunt: tùm illorum hæretico-
rum, qui animas omnium hominum à corpo-
re separatas in certis abditis locis aut dormire,
hoc est, omni sensu & mentis operatione pri-
uatas esse: aut vigilare quidem, sed quiescere,
donec resumant corpora, ac tùm demum vel
in cœlum admittendas esse, vel in infernum
detrudendas, putarunt: nec non & eos, qui
multorum piorum animos in purgatorio
quodam igne purgari à reliquiis peccatorum,

& pœnas dare temporales, somniant. Improbamus & illos, qui non distinguunt cœlum, vbi pij, ab inferno & tartaro, vbi impij futuri esse leguntur : sed discrimen vtrorumque in eo tantum constituunt, quod alij beati fiunt, alij infelices, quanquam eodem in loco sint omnes. Sed neque eos probare possumus, qui, si non certum diem & horam, certum tamen tempus, mensem vel annum aiunt definiri & sciri posse : quo venturus sit Dominus, finemque huic seculo impositurus: cum tamen Christus dixerit. Non est vestrum, nosse tempora. Exsecramur verò illos, de quibus & Petrus, illusores, qui mundum perpetuò sic mansurum sentiunt, omnemque futuram vitam negant atque rident. Damnamus etiam omnes, qui resurrectionem demortuorum negant : nec non & illos, qui non hæc eadem corpora, sed alia noua nos habituros, somniant. Illos item damnamus, qui docuerunt, corpora post resurrectionem futura ita spiritualia : vt instar Spiritus & aëris, nec videri, nec palpari queant : quale etiam Christo post resurrectionem nonnulli affinixerunt corpus : & alij etiam in naturam diuinam quasi immutatum esse fingunt, impudentérq; mentiuntur, ita vt iam amplius dici non possit esse creatura.

*Ab. 1. 7.
2. Pet. 3. 3.
Ec.*

CAPVT XXIX.

DE ILLVSTRIA D-
VENTV DOMINI IESV, AD
iudicandum viuos & mor-
tuos.

I.

*Facta ad aduentum Domini Iesu è cælo, mortuo-
rum resurrectione, & viuorum immutatione,
Christum mox sese omnibus visendum
in nubibus exhibiturum: eiꝰ ob-
uiam ituros fideles omnes
in aërem.*

Credimus, facta ad aduentum Domini Ie-
sv, mortuorum resurrectione per ministe-
rium Angelorum: qui tùm supererunt viui,
eos quidem non morituros, sed tamen in eo-
rum, qui resurrexerunt, conditionem actu-
tum immutatum iri: ac tunc Christum, iam è
cælo ad nubes vsque, vt inde omnes iudicet,
dèque omnibus ferat sententiam, reuersum,
sese omnibus hominibus conspiciendum ex-
hibiturum esse: ei verò, Angelis suis stipato,
& in sua maiestate ac gloria apparenti, pios o-
mnes obuiam ituros, è terra in cælum vsque
nubium translatos: quemadmodum & Chri-
stus ipse, & Apostoli docuerunt, scriptumque
reliquerunt.

1. Thess. 5. 2

Ecce.

Matth. 24.

3. & 25. 31.

II.

*Christum visibiliter rediturum è loco ad locum:
eòꝰ corpore visibili, locali, finito.*

Credimus itaque, Christum ita rediturum
visibili-

visibiliter, sicut etiam spectantibus Apostolis
 è terra in cœlum prius ascendit : & ex illo qui-
 dem cœlo rediturum : ubi iam est : ac proinde
 quod à nubibus, in quas descendet, & à terra
 procul distat : & ita etiam suo naturali corpo-
 re descensurum, credimus : vt illud necesse sit,
 locale esse atque finitum, ac proinde non ubi-
 que existens : quanto talis etiam descensus sim-
 plicibus populis à Spiritu sancto describitur,
 quem non nisi mutatione loci fieri posse, de-
 monstrat.

I II.

*Reprobos infideles non peruenturos usq; ad Chri-
 stum, in nubibus sedentem: sed in terra ma-
 nentes sententiam Iudicis au-
 dituros.*

Cùm verò Scriptura de solis piis pronun-
 tict, eos raptum iri in nubes, & obuiam ituros
 Christo in aëra : credimus, impios ad Chri-
 stum usque non peruenturos : sed sub pedi-
 bus eius in terra manentes, sententiam Iudicis
 audituros, Ite maledicti in ignem æternam,
 sanctis omnibus, qui in aëre cum Christo e-
 runt, sententiam Iudicis approbantibus, iuxta
 1. Cor. 6 3.3 Apostoli sententiam, sanctos iudicatu-
 rum mundum atque Angelos.

I V.

Quibusnam de causis illud iudicium uniuersale institutum sit.

Credimus verò, duabus potissimùm de cau-
 sis iudicium illud, in quo Christus omnibus
 conspicuus omnes iudicabit, institutum fuisse:
 prima

prima quidem est, ut, quæ nunc abdita sunt hominibus, tam innocentia, fides, bonæque conscientia piorum, quàm hypocritis, sceleræque impiorum toti orbi patefiant: & inde etiam iudicia Dei quàm iusta semper fuerint, ad extremum vsq; luculenter appareat. Vnde & dies *Rom. 2. 5.* ille, dies reuelationis ab Apostolo appellatur. Altera causa est, ut, quæ promissa fuerat tam bonis bonorum, quàm malis malorum operum merces, tunc plena cuiq; reddatur: dicente Apostolo. Omnes nos manifestari oportet coram *2. Cor. 5. 10.* tribunali Christi, ut reportet unusquisque, prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum: Vnde & ab eodem Apostolo iusti iudicii dies vocatur. *Rom. 2. 5.*

V.

Vitam eternam qua electi donabuntur, mercedem vocari & esse: sed totam gratuitam, nobisq; minime, nisi propter Christum, debitam.

Et si enim, quod electi accepturi sunt, merum Dei donum est, solius Christi meritis partum: mercedem tamen & esse, & verè nominari, non dubitamus: cum Dominus Iesus eam sic appellare dignatus sit, mercedem nimirum gratuitam: quando opera etiam ipsa piorum bona, causæq; omnes, vnde proficiuntur, dona sunt Dei gratuita: gratuita electio: gratuita redemptio: gratuita vocatio, fides, iustificatio, regeneratio, peccatorum remissio, defectuum denique ac delictorum, quibus ipsa bona opera nostra infecta sunt, gratuita condonatio,

donatio, & contrà, perfectæ obedientiæ Christi, qua nostra imperfecta exornatur, Deoque fit gratissima gratuita imputatio: ac proinde, si propriè loqui velimus, mercedem esse minimè propter opera nostra in se considerata, sed tantùm propter imputata merita Christi, nobis debitam.

VI.

*Finito iudicio confestim pios in cælo futuros
cum Christo, impios autem in inferno
cum diabolo & Angelis
eius.*

Credimus porrò, post illud iudicium confestim pios in cælum secuturos Christum, impios verò cum diabolis detrusum iri in infernum, dicente illis Christo, Venite benedicti Patris mei: his autem, Ite maledicti in ignem æternum.

VII.

*Diem illum piis iucundissimum futurum, eoque
expetendum: impiis tristissimum, eoque
illis esse solo etiam auditu intolerabilem.*

Ita credimus, illum vltimum diem, iis, qui Christo insiti sunt, futurum omnium felicissimum ac iucundissimum, ac proinde ab illis amari atque expeti, & amandum nobis esse atque expetendum: impiis autem omnium infelicissimum ac tristissimum: ac proinde mirum non esse, cur diem illum oderint, mentionemque illius ferre non possint.

VIII. Er-

VIII.

Errores.

Damnamus, si quis neget Christum verè
 & reapse in suo humano corpore descensu-
 rum esse è cœlo in nubes, & deinde in cœlum
 cum electis rediturum, sed sine vlla loci muta-
 tione, per apparentiam duntaxat quandam, vt
 vocant, ac disparitionem, totum hoc futurum,
 contendat: contradicentibus Angelis ad A-
 postolos, Sicut vidistis eum ascendentem in *Act. 1. 11.*
 cœlum, sic veniet. Improbamus & illos, qui
 docent, opera pietatis in se considerata, veram
 esse causam, propter quam datur vita æterna,
 veraque esse huius merita: Apostolo contra *Rom. 6. 23.*
 scribente, & dicente, Donum Dei est vita æ-
 terna. Neque etiam probamus sententiam
 Chiliastarum de mille annis: quibus post iudi-
 cium Christus versaturus sit in hoc mundo
 cum suis electis: illique in deliciis carnis, sed
 honestis, victuri, & liberos adhuc, sed sanctos,
 procreaturi sint, actum demum in cœlum
 transferendi. Damnamus verò & execramur
 errorem eorum, qui contendunt, Ignem, in
 quem mittentur impij, tandem aliquando ex-
 stinctum iri: ita vt omnes etiam diaboli feli-
 citer victuri sint in regno Dei, contra
 manifesta Christi verba, *Matth. 25.*
41.
 Ite
 in ignem æter-
 num.

D E V I T A
C A P V T   X X X
D E V I T A   Æ T E R N A .
I.

Vita aeterna donatum iri omnes, qui bonis operibus testificati fuerint, se verè Christo inpositos fuisse, & in Christum credidisse.

Credimus igitur ad extremum, vitam æternam, id est, plenam & perfectam æternæ vitæ possessionem donatum iri in die illo ultimo omnibus : qui per Spiritum sanctum verè inpositi fuisse Christo, còque & credidisse in Deum Patrem, in Filium eius Iesum Christum, & in Spiritum sanctum, membræque viua Ecclesiæ sanctæ fuisse, communionemque cum sanctis omnibus habuisse, & consecuti remissionem peccatorum fuisse, ex manifestis veræ fidei & pietatis operibus, coram omnibus angelis & hominibus palàm declarati, luculentissimè demonstrati, & ex sententia iudicis Christi pronuntiati fuerint: hoc ipsum docente Domino, qui ait, se dicturum his, qui fuerint à dextris, *Mat. 25. 34* Venite benedicti Patris mei, possidete regnum, vobis paratum à constitutione mundi: Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c.

I I.

Confirmatio superioris sententia: & vitam æternam dari non proprie propter opera nostra, sed propter Christum, in quo gratis electi, benedicti, & filij Dei effecti sumus.

His enim verbis declarasse nobis videtur Domini.

Dominus, opera nostra bona, esse nostri in Christo electionis, benedictionis, filiationis, eoque iuris hæreditarij testimonia: causam autem, cur simus vitam æternam, cœlestisque regni possessionem consecuturi, esse, partim, quia iam ante mundi constitutionem, id est, antequam quidquam boni egissemus, regnum illud gratis præparatum nobis fuit in Christo: *Eph. 1. 3.* partim, quia fuimus benedicti à Patre, nempe, omni benedictione spirituali in Christo, eoque; per gratiam vocati, iustificati, remissionem peccatorum consecuti, sanctificati: denique, quia in filios Dei in eodem Christo adoptati, perque Spiritum eius renati eoque & cohæredes regni illius effecti sumus: id quod illo verbo κληρονομῆσαι, id est, iure hæreditatis, tanquam filij, possidete, manifestè significavit. Quod igitur opera pietatis commemoraturus sit Dominus, hoc ideò facturum eum, non dubitamus: ut ex illis toti orbi patefaciat, nos verè fuisse benedictos, electos, iustos, filios Dei, quibus hæreditas debebatur: dicente etiam Apostolo, Quod si filij, & hæredes: filios *Rom. 8. 17.* autem nos esse Dei, declaratur regeneratione: regeneratio verò, regenerationis effectis, quæ opera fidei & pietatis appellantur.

III.

Sicut vita piorum futura est æterna: sic etiam impiorum pœnas & ignem futurum æternum.

Sicut verò credimus, filios Dei vitam consecuturos æternam: sic etiam confitemur, hypocritas, impiosque omnes abituros in ignem,

Mat. 25. 41

nunquam exstinguendum, ibique in æternum cruciandos : Christo apertè dicturo, Ite in ignem æternum.

I V.

Quàm felix futura sit illa æterna vita, nec dici, nec cogitari posse.

1. Cor. 2. 9.

Quid autem, & qualis sit ista vita, quantaq; illa felicitas, quæ nomine regni cœlestis significatur, fatemur cum Apostolo ingenuè, nec oculum vidisse, nec aurem audiuisse, nec in cor hominis ascendisse : rem enim esse maiorem & præstantiorem quàm ut ab humano intellectu comprehendi queat: tantæq; felicitatis, qua nihil felicius desiderari à nobis possit. Itaque simpliciter credimus, nos, qui sumus Christi, qui ab eius Spiritu regimur, qui ab eius verbo pendemus, qui deniq; totam salutis fiduciam in eo collocamus, futuros omnes felicissimos: falsuros omnes, sicut solem in conspectu Dei: visuros omnes Deum, sicuti est: vi-
cturos omnes vitam cœlestem atque diuinam

*Mat. 13. 43**1. Cor. 13. 12**Phil. 1. 23.**1. Cor. 15. 28**Apoc. 22.**3. 4.*

cum Christo & cum Angelis eius: liberatos omni peccato, omni miseria, omni malo: sine ullo amplius dolore, sine metu, sine ullius rei indigentia aut desiderio : quoniam Deus erit omnia in omnibus : & nos videbimus faciem eius: & in ea vrbe nox ultra non erit, neq; opus ei erit lucerna neq; lumine Solis, quoniã Dominus Deus illustrabit nos : & regnabimus in secula seculorum cum Christo Iesu, Capite, Sponso, Seruatore, Domino nostro: cui laus, honor, & gloria in sempiternum, Amen.

E I V S.

EIVSDEM ZANCHII, IN SVAM IPSIVS
CONFESSIONEM,

OBSERVATIONES.

NEC paucæ, nec leues sunt causæ: quibus adductus fui, vt hasce obseruationes confessioni meæ seorsum addere, quàm aliquid in ea immutare maluerim. Pauci non sunt, quibus notum est: qua occasione, quo tempore, quorum iussu, quorum nomine, & in quos fines hanc ego, inuitus sanè atq; coactus, doctrinæ Christianæ summam conscripserim. Etsi verò nemo non videt, confessionem hanc, nunquam vt sperabatur eorum nomine, quorum causa conscripta fuerat, editam fuisse: quí tamen hoc factum sit & quibus de causis factum sit, non omnes perspectum habent: multis factum admirantibus, veras autem ipsius rei causas ignorantibus. Hinc quàm variæ multis suspensiones incidere: quàm varia etiam tum de me, tum de ipsa confessione, non dicam à priuatis hominibus, sed ab Ecclesiis etiam ipsis iudicia fieri: quàm varij denique & sinistri sermones, in vulgus spargi potuerint: quotus quisque hominum est, qui nesciat? Occurrendum ergo tandem mihi fuit, antequam moriar, sinistris prauisque de mea doctrina, suspensionibus, iudiciis, sermonibus.

Id nulla meliori ratione fieri à me potuisse iudicavi: quàm si & confessionem, prout fuerat à me conscripta seorsum: Et seorsum etiam in illam observationes, quibus si quæ sint obscura, explicentur: si quæ dubia, confirmentur, edendas curarem: & iudicium de toto negotio toti Ecclesiæ verè Catholicæ relinquerem. Putavi præterea, ad falsas suspiciones ex animis hominum, si quæ sint conceptæ, tollendas, non parum profuturum fuisse: si quænam à doctis viris de confessione facta fuerunt iudicia: ea ex ipsorum literis, piis omnibus nota facerem: Præsertim cùm ex illis etiam, quasnam ob causas, eo quo constitutum fuerat modo, non fuerit euulgata confessio, facilè quisque intelligere possit.

Magnus quidam vir, in hæc ad me verba, ea de re, scripsit:

Quòd de confessione tua scribis: ea magna cum voluptate, & à me, & à N. & aliis perlecta est: quæ & eruditissimè scripta est & accuratissima methodo Et, si modò quod in fine de Archiepiscopis & Hierarchia addis, excipias, mihi summopere placuit. Sed cùm de via & ratione concordix inter omnes nostræ confessionis Ecclesias ineundæ, cum fratribus N. N. qui hîc sunt, deliberaremus: illi vno consensu, hanc & vnicam & tutissimam, & expeditissimam esse censuerunt: vt iam receptæ & editæ à singularum prouinciarum Ecclesiis, fidei confessiones, in vnâ Harmoniam componerentur, & compingerentur: quod & similimz

omnes

omnes essent quoad *πίστεως λόγος*, & sua à nulla Ecclesia repudiaretur. Hoc suum consilium, cum nobis multis rationibus probassent: ad vos de eo scripsimus & ad reuerendos N. N. & alias nobis vicinas Ecclesias: quibus omnibus idem illud valdè placuit.

Hæc ex magni illius viri literis. In eandem fermè sententiam, non pauca, ex aliorum quoque de eadem re scribentium literis proferre possemus: sed cum non sit necesse, breuitatis causa omittimus.

Ergo ad rem.

OBSERVATIO IN T O.

tam confessionem.

Cum utimur verbo damnandi, nihil aliud volumus. quàm quæ damnatæ fuerunt ab Ecclesia Catholica hæreses: eas nobis quoq; damnari: Et quæ illa non probauit, ea quoque nobis improbari: idque toti posteritati, testatum nos esse velle.

INCAPVT I.

Aphorif. 4.

Quòd Apocryphis in volumine Bibliorum, post libros Canonicos, locum primum tribuerimus: id fecimus adducti autoritate Ecclesiæ Græcæ & Latinæ: quæ hoc honore illos solos dignata semper est vt cum Canonicis coniungerentur. Vide loca citata ex Hieronymo, Cypriano, concilio Laodicensi, in confessione, cap. 1. Aphor. 5. Deinde de libris sermo fuit,

non de quibúsvis scriptis: alioqui symbola œcumenica præferimus libris Apocryphis.

IN CAPVT II. DE DEO.

Aphorif. 1.

Et si proprium ἰφιστάμενων est, ἰφιστάσθαι ἐν τῇ ὑπόστασι: de Deo tamen loquentes, altera vti locutione, eaque etiam, vsitata, certis de causis maluimus: nempe, vt cum primis aduersus Ariariorum nostri temporis calumnias & sarcasmos, essentiam illam diuinam, non nisi in personis reperiri, doceremus: non igitur à nobis essentiam seorsum à personis subsistentem constitui, in qua porrò tres personæ subsistant: quasi quatuor in Deo ἰφιστάμενα, à Catholica Ecclesia fingantur.

Aphorif. 3.

De hac reali essentialium Dei proprietatum communicatione, peculiarem conscripsimus & nos tractationem, in libro cui titulus erit. De incarnatione Filij Dei: in verba ad Phil. 2. Qui cùm in forma Dei esset, &c. ad quem, qui plenior cupit huius doctrinæ explanationem, lectorem suo tempore remittimus. Certè Dominus Iesus ab illa essentiali cognitione, qua & Pater nouit, (hoc est, vt scholastici loquuntur, comprehendit,) Filium, & Filius Patrem: omnem planè creatam mentem excepit: cùm dixit, Nemo nouit Filium, nisi Pater: & nemo nouit Patrem, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare: docens quicquid cognitionis

gnitionis de Deo habent creaturæ, illud esse aliquo modo reuelatum: eoque scientiam esse non illam Dei essentialem, & infinitam: sed creatitiam & infinitam.

IN CAPVT V. DE MVN-

DI CREATIONE, &c.

Aphorif. 2.

Cælum beatorum, in quo iam est Dominus Iesus suo corpore, differre à terra, ac reliquis cœlis, esseque supra omnes iustos aspectabiles cælos: præter ea, quæ dicta sunt, confirmant etiam hæc pauca: Eph. 4. Christus dicitur ascendisse supra omnes cælos: alibi legitur ascendisse non supra, sed in cælum & esse in cœlo, confedere ad dextram Patris. Hoc igitur cælum, & supra reliquos est, & ab illis differt Sic Col. 3 Apostolus locum, Vbi Christus est in dextra Dei Patris, distinguit à terra: Et vocat *SVRSVM* τὰ ἄνω ζήετε: τὰ ἄνω φρονεῖτε ὅπου Christus est: Et 1. Thes. 4. ait, Dominum descensurum è cælo, nempe in has partes inferiores: piósque omnes raptum iri in nubibus obuiam Christo in Aëra. In sublimi ergo est cælum illud, non in terra, non in Aëre multò minùs vbique. Descendet enim visibili corporis forma, ex alto cælo in regiones istas, vt hîc iudicentur viui & mortui. De hoc cælo peculiariter egimus in libris de Operib. Dei, intra sex dies creatis. Improbamus ergo contrariam doctrinam: quæ, cælum à terra: Et cælum beatorum, à reliquis cælis non distinguit, sed vbi-que esse contendit.

Aphorif. 11.

Inter alia quæ etiam Augustino peccatum originis asserenti ac defendenti, obiecit Iulianus Pelagianus, fuerunt & hæc: quòd aut faceret Deum autorem peccati, aut diabolum conditorem hominum: idq; propterea, quòd putabant Pelagiani, ab Augustino peccatum originale, ipsam hominis substantiam constitui. Quæ omnia obiecta ipse diluit tomo 7. contra Iul. Pelagianum, lib. 5. cap. 1. hisce verbis: Nec Deo adscribimus iniquitatem, sed potiùs æquitatem, quia non iniuste tot & tantis malis, quæ sæpissimè cernimus, etiam paruulus plectitur. Nec diabolo conditionem hominis, sed humanæ originis deprauationem, nec peccato substantiam deputamus, sed in primis hominum actum: in eorum verò posteritate contagium, nec paruulis conscientiam sine scientia, in quibus nec scientia est, nec conscientia: sed sciuit ille quid fecerit, in quo omnes peccauerunt, & singuli malum inde traxerunt, &c.

IN CAPVT IX.

Aphorif. 5.

Quomodo se ab hoc errore excipere possint, qui Patres veram Christi carnem comedisse negant, non videmus: quasi quia re ipsa nondum existerat in natura, propterea incerta Dei promissione non extiterit: & proinde per fidem apprehendi & comedi non potuerit.

rit. Generalis enim est, & ad omnes, & omni tempore pertinens propositio, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Vita enim non communicatur, nisi illis, qui Christi carni, & per carnem spiritui, seu τῷ λόγῳ, qui est vita, fide ceu capiti membra, copulati sint.

IN CAPVT X.

Aphorif. 3.

Voluisse enim, &c. Quod dixi de primo, secundo, tertio & quarto statu, clarius fuisset, si dixissem: qualis fuerit homo ante peccatum, qualis post peccatum, qualis sit sub gratia, & qualis futurus sit in gloria.

IN CAPVT XI. DE CHRISTO REDEMTORE.

Aphorif. 6.

Personam Christi, propriè loquendo, ex natura diuina immensa, ac simplicissima, & ex humana finita, quæ in infinitum minus est, quàm punctum, respectu diuinæ, tanquam ex duabus verè ac propriè dictis partibus compositam esse, cum scholasticis meritò negamus. Quæ enim proportio finiti, ad infinitum, & creaturæ ad creatorem? Confitentes interim cum veteribus Patribus, eo sensu dici posse συνθετον compositam, quo scriptura τὸν λόγον, factum esse carnem: Et qui in forma Dei erat, iam in similitudine hominum, factum esse di-

Tho. 3. p. 9.

2. ar. 4.

cit. Hoc verò nil aliud est, quàm quod ἡ πρόστασις illa æterna, in duabus nunc subsistat naturis, ita vt Christus iam non minùs sit verus homo, quàm verus Deus. Huc spectat, quod antè diximus de simili animæ & corporis, (ex iis enim, tanquam ex veris & essentialibus partibus constat persona hominis) illud non per omnia quadrare, probantes interim hoc simile, quatenus eo Athanasius & alij Patres, ad veram & hypostaticam diuersarum naturarum vnionem demonstrandam, vsi sunt: tametsi non per omnia, vt etiam Iustinus in expositione fidei, & alij Patres, ingenuè fassi sunt, huic mysterio congruat. Simile vestis, frequentissimum est apud veteres Patres: præsertim apud Athanasium, & consentaneum est cum scripturis. Caro enim Christi, qua tecta fuit Deitas, velum vocatur ab Apostolo. Heb. 10. ver. 20. Ac pulcherrimè hoc simili vestis, dogma de reali Idiomatum diuinorum, in humanam naturam effusione vel communicatione, funditus euertitur: quod simili ferri igniti, & corporis etiam animati confirmare conantur nonnulli, quanquam minimè possunt.

Aphorif. 7.

Corpus, & animam duo esse ἡ ὁμοιότης, diximus: Et hoc liquere in Adamo, cuius corpus primum per se subsistit: deinde anima substantia etiam per se subsistens, addita illi fuit: Idem etiam liquet in separatione animæ à corpore: quorum vtrunq; seorsum subsistit. Cæterùm cum sint partes hominis essentielles:

singulæ

singulæ quidem sunt ἰφισάμενα, sed imperfecta: coniunctæ autem, vnum perfectum ἰφισάμενον hoc est, personam hominis, constituunt. In Christo autem non ita se res habet, quoad naturam diuinam & humanam. Natura enim humana nec ante vllō modo, nec post assumptionem, per se substitit, aut subsistit: sed in VERBO tantum: VERBUM autem, per se & perfectissimum semper fuit ἰφισάμενον.

Aphorif. 10.

Simile solis, non quidem tam benè quadrat, atque simile gloriæ, qua nostra corpora sunt afficienda: quia hæc gloria ignominiam nostræ carnis prorsus tollet, sed sol lumen candelæ tantum obfuscat, non autem penitus extinguit: Interim tamen perspicuè monstrat hoc solis simile, quod volumus: nimirum reali illius cum aëre communicatione, lumen candelæ prorsus inutile reddi: eoque ceu extingui, & nullum fieri: At verò essentielles carnis proprietates, nunquam propter vnionem hypostaticam, aut penitus tolli, aut infirmari, ita vt nulli sint vsui, constare: quod tamen vitari non posset, si natura humana realiter diuina omnipotentia participaret: ita vt ea posset quæcunque Deus potest. Nihil enim frustra aut sumit, aut retinuit & retinet λογος, Filius Dei. Ergo simili solis haud inefficaciter confirmatur, quod simili gloriæ, quæ omnem à nostris corporibus ignominiam tollet, probatum est.

Apho-

Aphorif. II.

Id totus Christus esse aut agere, &c.

Hic in primo membro, ad nomen Christi, additum est, Filius hominis: in altero, Filius Dei Deus: ut significaremus & diuina de Christo homine: & humana de Christo Deo, prædicari: quando ipsa Christi persona utrobique significatur. Idem enim Christus, una eademque persona, totus est Deus, totusque homo, licet non totum (ut loquitur Damascenus:) quippe qui in duabus distinctis naturis, unus & idem subsistit. Hoc ita explicat Damascenus, libr. 3. cap. 7. ὁ ἅλῃ μὲν ὕπῃ ἐστὶ θεὸς τέλει, ὅχι ὅλον δὲ θεός, ὅχι μόνον θεός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος. Καὶ ὁ ἅλῃ ἄνθρωπος τέλει, ὅχι ὅλον δὲ ἄνθρωπος. ὅχι μόνον ὅχι ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ θεός. τὸ μὲν ὅχι ὅλον, φύσις ἐστὶ παρασπικλόν: τὸ ὅχι δὲ ὑποστάσις. ὡς περὶ τὸ μὲν ἄλλο, φύσις: τὸ ἄλλο δὲ, ὑποστάσις. ὁ ἅλῃ dicitur contra Nestorium: ὅχι ὅλον δὲ contra Eutychen.

Quod verò diximus de actionibus, siue secundum humanam naturam, siue secundum diuinam editis, quòd eas tamen unus & idem totusque Christus præstet id inde pendet, quia actiones sunt (ut loquuntur scholæ) suppositorum, seu ὑφισταμένων: Diuersitas autem actionum, ex diuersitate naturarum, seu formarum, per quas fiunt, proficiscitur. Cum igitur in Christo sint duæ naturæ, una autem persona, inde fit, ut unus tantum modò etiam sit ἐνεργών, δύο ἐνεργηπικῆ, καὶ δύο ἐνέργειαι, ut idem Damasc. explicat, l. 3. c. 15. Θεανδρικαὶ verò vocantur

cantur ἐνέργειαι: non tam quòd sint ab eodem agente. qui est θεὸς καὶ ἀνὴρ: quàm quòd ad hæc salutis nostræ opera, non sola Deitas, sed humanitas quoque concurrat, suas quæq; actiones, cum alterius actionibus, coniungens. Atque hæc est prima & princeps vnionis hypostaticæ vis, quòd nimirum, hac, duæ naturæ, earúmque proprietates & actiones, in vna eademque persona, ita vniuntur, vt ille, qui propter formam Dei, in qua substitit ab æterno, Deus est, & propter formam serui, in qua nunc subsistit, homo est, idem & totus Deus, totus sit homo, & totus homo, totus sit Deus, eoque & totus sit omnipotens, ac vbique præsens, & totus impotens. & certo loco existens, idemque totus mortuus sit, & totus mortem moriendo destruxerit: Et per consequens denique, quòd ad salutem nobis comparandam, communicandam, & applicandam, non sola diuina operetur natura, sed etiam humana cooperetur.

Secunda vis ex prima sequitur, quòd videlicet humana natura, ad omnia beneficia in nos conferenda, Deitatis organum, καὶ δ' ὑπόστασις vnitum, eoque efficacissimum, facta sit.

Tertia, quòd propter hanc vnionem, eò dignitatis euecta sit hæc massa. vt actionem nostræ adorationis, fidei, inuocationis, dilectionis, in solam Filij Deitatem intendere non possimus, aut debeamus, vt in Confessione explicatur. Filium enim ipsum, id est, personam adorare iubemur, Heb. 1. Et in ipsum credere.

Quarta

Quarta vis est, quòd quia humana hæc natura. καὶ ὁ ὑπόστασις vnita est diuinæ: ideò dona Dei, sine mensura, in eam collata sint, vt explicatur aphorismo sequenti.

Aphorif. 12.

Tametsi cùm hanc Confessionem conscriberem, omnia quæ ad hunc articulum de persona Christi pertinent, complexus fuissè, mihi visus sum, placuit tamen, maioris explicationis causa, hæc quoque, quæ sequuntur, aliis paulò antè dictis adiicere.

1. Vna tantummodò est & semper fuit Christi persona.

Vnus enim tantummodò Filius Dei vnigenitus, vnus idèmq; Christus.

2. Hæc persona, ab omni æternitate, per naturalem ex Patre generationem, propria VERBI est, in tempore autem, humanæ assumptæ naturæ, per gratiam vnionis hypostaticæ, communis facta est.

In λόγῳ enim distinguenda est ὁσία, quam cum Patre & Spiritu sancto communem, imò eandem habet, à modo subsistendi proprio, quo fit, vt certa sit ὑπόστασις seu Persona, à Patre & Spiritu sancto distincta: εὐὸque propria Filij, seu ὁ λόγος ὑπόστασις, personæque appelletur & sit.

Hæc verò æterna hypostasis, ὁ λόγος propria per naturam facta est, vt diximus, per gratiam vnionis, humanæ assumptæ naturæ cum diuina communis, nempe. vt λόγος non minùs in hac humana, quàm in illa diuina μορφῇ realiter subsi-

subsistat: Et ea re non minus sit verus & perfectus homo, quàm verus & perfectus Deus, salvis interim & distinctis manentibus naturis, proprietatibus, actionibus.

3. In illius itaque immensæ, simplicissimæ & perfectissimæ personæ vnitatem, natura humana, id est, massa illa ex anima rationali, & ex carne humana constans, finita, composita, multorum indiga, assumpta est.

Quomodo verò? non ita, vt v. g. aut illam infinitam personam, intra suæ finitæ substantiæ terminos incluserit, aut in infinitam illius amplitudinem, ipsa ceu coëxtensa, penetrarit. ac quod de hac proprietate diximus, idem de reliquis sentiendum & credendum omnino est, quia omnes manent immutabiles, & impermixtæ. Quomodo igitur humana assumpta est? Ita quidem in vnitatem eiusdem personæ, vt tamen non sit facta ipsa persona, sed in persona potius existat, à persona gestetur, sustentetur, totaque ab illa semper pendeat.

Hæc enim ἐνωσις naturarum καὶ ἰπὸς αὐτὴν, seu εἰς ἐνότητα τῆς ὑπὸς αὐτῆς: facta est ἀτρέπτως, ἀσυγχήτως, ἀδιαγέτως.

4. Ex quibus etiam sequitur, naturam assumptam, non esse propriè loquendo, partem huius personæ, vt suprà dictum est.

Sicut enim ex vnione duarum naturarum, non est conflata tertia quædam natura, sic neque ex assumptione naturæ humanæ in vnitatem personæ diuinæ, ceu noua persona composita est, quæ propria sit Christi, & à persona

ἡ αὐτὴ,

Ἦ λόγος, quæ est ipse λόγος, differat. Eadem enim omnino est, nec à seipsa differt, nisi in hoc, quòd quæ in sola μορφῇ Ἦ Θεὸς subsistebat, & tantummodò Deus erat : nunc in forma etiam serui subsistit, & homo quoque est, & antè erat ceu rex nudus, nunc verò carne nostra, tanquam veste purpurea vestitus, ita vt hanc ob causam non immeritò à Patribus persona iam (quodammodo) composita esse dicatur. Sed hoc, præter alia, discrimen obseruato, quòd vestis, ad essentiam Regis non pertinet, humana autem natura in Christo, ita se habet, vt iam, quid sit Christus, definiri sine illa minimè queat.

5. Quæ causa est, quamobrem natura humana assumpta, ceu pars personæ Christi, reputanda & agnoscenda sit, quia nimirum in illius personæ vnitatem ita assumpta est, vt sicut λόγος cum hac carne humana homo dicitur & est, sic etiam caro hæc in λόγος & cum λόγος Deo, Deus appelletur & sit, vt Athanasius, Gregor. Nazianzenus, Damascenus, & alij Patres, è sacris literis docent: est enim illa Deus, non natura, sed ὑπόστασις: quo etiam sensu, eadem caro, omnipotens est, & vbique præsens. Vnde etiam fit, vt qui honos debetur λόγος per se, idem etiam carni in λόγος, & propter λόγον, deferendus sit: quia vna eadèmq; est vtriusque naturæ ὑπόστασις.

6. Adde præterea, maioris explicationis causa, quòd λόγος, licet vbicunq; ipse est, (est autem vbique) ibi etiam idem sit non solum Deus,

Deus, sed etiam homo, idque propterea, quòd
vbique naturam humanam sibi καὶ ὑπόστασιν
vnitam habet: non tamen illi naturæ, vbicunq;
ipse est, sed tantummodò, vbicunque illa exi-
stit, ὑπόστασιν se præbet: nempe ita, vt illa ab hac
sustentetur, gestetur, agatur.

Quomodo enim, vbi non existit: ibi dici
queat sustentari? Pedes ab anima sustentantur,
non vbicunque ipsa est, puta in capite; sed vbi
duntaxat ipsi existunt. Cùm caro esset in vtero
virginis: λόγος certè illi καὶ ὑπόστασιν vnitus,
eam non sustentabat extra vterum Mariæ: sed
in vtero tantùm talis fuit ei ὑπόστασις, quæ il-
lam ibi, & non alibi sustentaret: id quod de to-
ta porrò Christi vita, cùm in variis versaretur
locis, dicendum est. Post mortem quoque cor-
pori demortuo, & sepulto ὑπόστασις fuit, illud
in se sustentans: sed vbínam locorum? non cer-
tè in cælo, vbi non erat: sed tantummodò in
sepulcro: quemadmodum contra animæ et-
iam separatæ à corpore, non in sepulcro, sed
extra sepulcrum, illam itidem sustentans, hy-
postasis fuit: & nunc in cælo, non in terra, mul-
tò minus vbique, vtrunque simul, animam &
corpus sustentat.

7. Neque ex hac doctrina sequitur, solui
vnionem personalem, & effici, vt non tota per-
sona sit ὑπόστασις carni, sed tantummodò ex
parte. Ratio est, quia persona hæc λόγος, sicut est
infinita, sic etiam est simplicissima: ac proinde
& tota est ὑπόστασις ipsi carni, vbicunque hæc
existit: Et tota etiam alibi, vbi caro non existit,

ὑπόστασις est, existens in forma Dei. Certè anima, ut antè dictum est, tota est ὑπόστασις capiti, illud viuificans, sustentans: ubi nam verò? non in omni parte corporis, sed in ea tantum, ubi est caput ipsum: Et tota etiam extra caput, ὑπόστασις est pedibus, illos etiam sustentans: non quidem ubi caput, sed ubi pedes ipsi sunt. Num igitur soluitur vnio, quam habet anima cum capite: quia etiam extra caput, in pedibus est tota?

8. Ad extremum, quo omnia denuò, quæ de vnione personali disputantur, clariùs explicantur, hæc addo.

Anima, ὑπόστασις est oculis: qualibus verò? quales sunt: nempe tanquam organis ad videndum, non autem ad audiendum, accommodatis. Contrà auribus ad audiendum, non ad videndum. Sic λόγος naturæ humanæ, non ad mortem destruendam, quod proprium est λόγου: sed ad mortem perpetiendam, quod proprium est carnis, ὑπόστασις fuit.

Denique ὑπόστασις illi est, non ad hoc, ut sit vel id, vel tale, quod & quale est VERBUM: sed id & tale, quod & cuiusmodi ipsa est, vel per naturam, vel per gratiam illi realiter inditam, quam vocant infusam & habitualement. Gratia enim vnionis est hæc, quòd sit in hanc vnitatem personæ assumpta.

Eadem doctrina nostra confirmatur ex illis quæ de officio Mediatoris, hoc est, de fine incarnationis, tum in sacris literis, tum à Patribus traduntur.

Fines multi huius incarnationis obseruantur à Patribus in scripturis, & peculiariter ab Anselmo, in libro, cui titulus est, CVR DEVS HOMO: sed præcipuus & immediatus fuit, non simpliciter vt nos λέγει, & Deus seruaret, (potuit enim hoc suâ omnipotentia, & solo iussu sine carnis assumptione perficere,) sed vt nos tali modo, hoc est, per propriam suæ personæ mortem à morte seruaret: Et per propriam resurrectionem, nos ad vitam reuocaret, iuxta illud Apostoli ad Hebræos 2, ver. 14. Vt per mortem destrueret eum, qui, &c. Et 2. Tim. 1. 10. Qui & mortem aboleuit, & vitam in lucem produxit, &c. Quibus succinit vetus Ecclesia, dicendo: Qui mortem moriendo destruxit, & vitam, resurgendo reparauit. Finem hunc Leo primus expressit, dicendo: Filium Dei sumsisse carnem nostram, vt mori posset ex vno, & mori non posset ex altero. Suscepit igitur carnem in hunc præcipuum finem, vt talis salutis nostræ perficiendæ causâ, per illam carnem ea ageret, quæ per se in forma Dei præstare non poterat, veluti est pati & mori. Occidere enim mortem simpliciter, poterat ipse per se, sed occidere per mortem, sine assumpta carne mortali, in vnitatem suæ personæ, in se ipso non poterat. Non igitur assumpsit carnem λέγει, vt quæ ipsius propriæ erant actiones, eas per carnem ederet, sed vt ὑπὲρ ἡμῶν, hoc est, salutem nostram, tali modo, actionibus nimirum suis propriis, cum actionibus carnis nostræ coniunctis, operaretur.

Aphorif. 8.

De hac vera & essentiali vnione nostri, nostraque carnis, cum carne Christi, insignis locus est apud Cyrillum in Ioh. lib. 10. cap. 13. Col. 500.

Non negamus, recta nos fide, caritatēque sincera Christo spiritualiter coniungi: sed nullam nobis coniunctionis rationem, secundum carnem cum illo esse, id profectō pernegamus: idq; à diuinis scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit, Christum etiam sic vitem esse, nos verò palmites, qui vitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem: Quia omnes vnum corpus sumus cum Christo. Quia etsi multi sumus: vnum tamen in eo sumus: omnes enim vno pane participamus. An fortassis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? Quæ cum in nobis fiat: nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium, membra Christi sunt? Nescitis, inquit, quia membra vestra, membra sunt Christi? Membra igitur Christi, meretricis membra faciam? absit. Saluator etiam: Qui manducat carnem meam, ait, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Vnde considerandum est, non habitudine solū, quæ per caritatem intelligitur, Christum in nobis esse: verū etiam & participatione naturali. Nam quemadmodum, si quis igne liquefactam ceram, alij

ceræ

ceræ similiter liquefactæ ita miscuerit, ut vnum quid ex utrisque factum videatur: sic communicatione corporis & sanguinis Christi, ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem & vitam traduci: nisi naturalis vitæ corpore ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicenti: Christo (te obsecro) fidem præbe. Amen Amen, inquit, dico vobis: nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis sanguinem eius: non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum: habet vitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Audis apertè clamantem, non habituros vitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem manducauerimus. In vobis autem ipsis, dicit, id est, in corpore vestro. Vita autem, iure ipsa vitæ caro intelligi potest: hæc enim nos in nouissimo die suscitabit. Et quomodo dicere non grauabor. Caro vitæ, facta vnigeniti caro, ad virtutem vitæ traducta est: non potest igitur morte superari. Propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit. Non enim abest ab ea vnigenitus Dei Filius. Vnde quia vnus est cum carne sua: Ego, inquit, suscitabo eum, cur igitur secundum carnem palmites nos dici pernegat? An non conuenienter dici potest, vitam humanitatem eius esse, & nos palmites propter identitatem naturæ? Eiusdem enim naturæ vitis & palmites sunt. Ita & spiritualiter & corporaliter nos palmites, & Christus vitis est. Hæc Cyrillus.

In toto hoc contextu propositum fuit Cyrillo demonstrare : Christum non solum secundum Deitatem , vt volebant aduersarij Nestoriani sed etiam secundum carnem , esse vitem , à qua in nos tanquam palmites vita fluit: ac proinde etiam nos tanquam palmites, non solum Deitati, sed etiam humanitati, adcoque carni ipsius esse insitos, eoque & vitam, & succum omnem spirituales, nos non tantum à Deitate, sed etiam ab eius carne haurire. Et ratio ducitur ab vnione hypostatica qua fit, vt λόγος, & caro in eius vnitate assumpta, non sit nisi vna persona , vnus & idem Christus, vna eademque vitis. Nos igitur non posse coniungi Deitati Christi, quin etiam eius carni vniamur: nec ab illa, nisi & ab hac, nos vitam haurire posse.

Vt hanc intimam & realem nostræ carnis, cum carne Christi copulationem , clarè explicaret: simile ceræ attulit: non quod quadret per omnia, vt notum est, sed quod non *κεννὴν*, verum realem & substantialem esse nostram cum Christo *κοινωνίαν*, pulchrè demonstraret. Atque hoc significat, cum concludens ait, NON SPIRITUALITER, sed etiam CORPORALITER, (id est, non solum, quoad Spiritum, sed etiam quoad corpus:) Et Christum esse vitem, & nos eius esse palmites. Non igitur de modo, quo Christo copulamur, sit ne spiritualis vel corporalis: sed de rebus quæ copulantur, quòd scilicet non tantum animæ, seu spiritus nostri, cum spiritu & anima Christi, sed etiam caro nostra

nostra cum carne eius arctissimè coniungantur. Liquet hoc ab aduersariorum propositio-
ne, aduersus quam disputat: nimirum, quòd
NOS CVM CHRISTO CONIUNGAMVR CARNE.
Col. 500. B.

Aduerbia igitur spiritualiter & corporali-
ter, Cyrillo non significarunt modum, quo v-
nimur Christo viti, sed res quæ vniuntur, vt
dictum & explicatum est. Modum autem esse
ipsi etiam Cyrillo spirituales, hoc est, per fi-
dem nostram, pèrque Spiritum Christi, con-
stat, quia vbique, & speciatim in 6. cap. Ioh. doc-
cet, carnem Christi à nobis manducari fide.
Ex hac autem manducatione concludit incor-
porationem.

IN CAPVT XIII.

Aphorif. 7.

Si quis hîc excipiat de lege: An non in ve-
teri Testamento, electi donabantur gratia ser-
uandi legem: sicut & in nouo donamur gra-
tia credendi Euangelio? Respondeo. Dona-
bantur: verùm non ad auditum legis, sicut
ad auditum Euangelij donamur nos fide: sed
quia crediderant priùs Euangelicis promif-
sionibus de Christo: ac proinde acceperunt
donum seruandi (incoatiuè tamen, & ex par-
te tantùm) legem, non quia audierant le-
gem, sed quia crediderant in Christum ven-
turum, vt semper obedientia legis, ex fide
Christi, tanquam effectum ex causa conse-
quatur.

Aphoris. 1.

Cùm diximus receptam esse significatio-
nem sacramenti, vt non verbum solum, nec e-
lementum solum, sed elementum simul cum
verbo, vocetur sacramentum: nihil aliud vo-
luimus. quàm sicut solum verbum sine ele-
mento seu signo, non potest dici sacramen-
tum: sic neque signum, sine verbo. Sacramen-
tum enim (vt in Ecclesia definiri solet) est in-
uisibilis gratiæ, visibile signum (adde) ex ver-
bo, hoc est, ex institutione Christi, ad eam rem
consecratum: hoc est, à profano vsu, ad hanc
rem sacram translaturum.

Sic August. T. 5. de Ciuitate Dei, lib. 10: cap.
5. Sacrificium ergo visibile, inuisibilis sacrifi-
cij sacramentum, hoc est, sacrum signum est.
Et in D. de consec. dist. 2. c. sacrificium: Sacra-
mentum est (inquit) inuisibilis gratiæ, visibilis
forma.

Idem verò August. Tom. 9. in Ioh. Tractat.
80. ait de verbo Euangelij: Accedit verbum ad
elementum, & fit sacramentum etiam ipsum
tanquam visibile verbum. Sacramentum igitur,
secundùm receptam in Ecclesia significa-
tionem, agnoscimus & agnouimus semper, ef-
se visibile signum: Et cuiusnam rei? inuisibilis
gratiæ. Sed vnde hoc habet, vt sit talis rei si-
gnum? A verbo institutoris Christi. Tolle e-
nim verbum: nullum fuerit sacramentum,
Detrahe verbum (inquit Augustinus) & quid
erit aqua, nisi aqua? Hic est sensus verborum
nostro-

nostrorum : non quòd verbum sit sacramentum, aut propriè loquendo, pars Sacramenti, prout Sacramentum definitur visibile signum esse, inuisibilis gratiæ: sed quòd sine verbo, elementum visibile, Sacramentum rei inuisibilis esse non possit : Cùm ideo sit visibile signum rei inuisibilis: quia ad hoc verbo Domini institutum est.

Etiā Irenæus, nulla verbi mentione facta, (quia hoc semper supponitur) scriptum reliquit: Eucharistiam, hoc est, Sacramentum Eucharistiæ, duabus rebus constare: terrena (hoc est, signo) & cœlesti (id est re signata:) neq; tamen res signata, signum est, seu sacramentum: sed quia signum esse non potest sine re signata: (cuius enim alioqui signum esset?) ideo Eucharistiæ sacramentum, constare dixit & re terrena (id est, signo:) & re cœlesti (hoc est, re signata) Hæc ad eius, quod diximus de verbo & elemento, confirmationem pertinent.

IN CAPVT XXV. DE BAPTISMO.

Aphorif. 3.

De aqua constat ex Actis: vbi nihil vnquam ab Apostolis adiectum fuisse aquæ, liquidò apparet. Formam aliquam baptizandi non instituit Christus, præter illam, quam habemus Matt. 28. Apostolos autem Christo simpliciter obtemperasse, extra controuersiam est. Quòd igitur legimus in Actis, ab Apostolis baptizatos fuisse aliquos in nomine, & in nō-

men Christi, illud ad formam baptismi Christianam nihil pertinet. Iohannes quidem baptizabat in nomen Christi, ut constat, quo tamen nomine, ut Ambrosius explicat, Trinitas tacitè indicabatur, nempe persona vncta, hoc est, Filij, quoad assumptam naturam: persona vngens, id est, Pater: Et vnctio, id est, persona Spiritus sancti. Christus tamen propriam baptismi formam expressit, dicendo, in nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti. Quare constat, illam locutionem, baptizari in nomen Christi, nihil planè ad formam baptismi Christiani pertinere.

Id quod inde etiam confirmatur, quia nunquam legis, quòd Apostoli quempiam baptizarint; dicentes, se illum baptizare in nomen Christi, sed tantum legimus, quòd multi fuerunt baptizati in nomine, & in nomen Christi. Quid igitur illa loquendi forma sibi voluit Spiritus sanctus? Hæc, meo quidem iudicio voluit summatim indicare: primùm, quòd, qui professi erant fidem in Christum, baptizari iuberentur, hoc fieri in nomine & autoritate, iusque Iesu Christi: Imò quòd etiam baptizarentur in hanc formam, hoc est, in nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti, hoc esse ex mandato Christi. Baptizentur ergo in nomine Christi, hoc est, secundum mandatum & formam à Christo præscriptam.

Secundò qui sic baptizabantur: eos sicut iam coram Deo, per fidem erant Christo incorporati, in Æue noui fœderis societatem admissi,

missi, sic hoc noui fœderis signo, coram tota Ecclesia, Christo consecrari, & ad fidem in eum retinendam, & ad obedientiam mandatis eius præstandam obsignari, inque corpus Ecclesiæ eius inseri, eoque in communionem sanctorum & ad perpetuam resipiscentiam, fidemque in Iesum Christum, in finem vsq; vitæ continuandam, recipi. Tota enim Ecclesia, & singuli fideles, baptizati sunt in mortem Christi, & cum eo sepulti, cuius symbolum, est ipsa in aquam immersio: vt hinc intelligamus, per totam vitam nostram, moriendum nobis esse peccatis, & viuendum iustitiæ, id quod est verè baptizari in nomen Christi, nempe pro nobis mortui & sepulti.

Aphorif. 4.

Substantia quoque legis, etiam ceremonialis, perpetua est, cõque semper retinenda. Non enim Christus venit vt solueret legem, aut Prophetas, quoad substantiam doctrinæ. Ad substantiam autem legis de circumcisione pertinet, vt qui sunt in fœdere, signo etiam fœderis, Deo obsignentur. Noui autem fœderis signum est baptismus, qui circumcisioni successit, Col. 2.

Adde locum Petri ex Act. 2. vers. 38. Resipiscite & baptizetur vnusquisq; vestrum, in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti. Vobis enim facta est promissio & liberis vestris, & omnibus qui longè sunt, quoscunque videlicet aduocauerit Dominus Deus noster. Ad quoscunque

cunque igitur pertinet promissio salutis per Christum : ad eos etiam pertinet baptismus. Atqui promissionem ad fidelium etiam infantes pertinere, docet Petrus: Infantes igitur baptizandi.

Aphorif. 6.

Cùm Paulum diximus, eos de quibus Act. 19. denuò baptizasse, tanquam non ritè baptizatos: id sine ullius interpretis præiudicio diximus: neminem enim damnamus. Tantùm rogamus lectorem, ut illud verbum REBAPTIZANDI, dextrè interpretetur. Non enim intelleximus, qui ritè baptizati fuerant, eos postmodum fuisse rebaptizatos: sed qui vero baptismo, præcedente scilicet vera de Deo Patre, Filio, & Spiritu sancto doctrina, baptizati non fuerant: eos postquam veram & integram de Deo Christo doctrinam, à Paulo edocti fuissent: tum demum verum etiam baptismum suscepisse: & post baptismum, per impositionem manuum, ipsum etiam Spiritum sanctum, eiusque dona accepisse, id quod propriè loquendo non fuit rebaptizari, sed verè baptizari.

Cur autem sic senserim, & adhuc sentiam: adductus fui cùm Patrum, atq; in primis Ambrosij & Hieronymi. illum locum sic interpretantium autoritate: tum etiam ratione, ex ipso contextu desumpta.

Ad autoritatem quod attinet: primùm nemo vnquam ex Patribus verba illa, *ἀκούσαντες*: *ἐκ τῆς διδασκαλίας* verba fuisse Pauli, de illis qui audie-

audierunt Iohannem Baptistam, docuit: sed omnes tanquam verba Lucæ de iis, qui audierunt Paulum, interpretati sunt. Sic Chrysostomus Tom. 3. in Acta, homilia 40. Sic Occum. in Acta, cap. 19. Sic Augustinus Tom. 7. contra Petil. cap. 7. Sic Gregorius Tom. 1. in Evangel. homil. 20. Sic Beda in Acta. cap. 19. Sic alij omnes.

Deinde plerique ipsorum disertè scribunt, illos duodecim discipulos fuisse à Paulo, vel saltem iussu Pauli baptizatos: tanquam non ritè antea baptizatos: quippe qui non audierant doctrinam de Spiritu sancto, nec in eius nomen fuerant baptizati. Ambrosius Tom. 2. de Spiritu sancto ad Theod. Imper. capite 3. “ Denique & illi ipsi qui dixerant: Nec si Spiritus sanctus sit, audiuiimus, baptizati sunt postea in nomine Domini Iesu Christi. Et hoc abundauit ad gratiam, qui iam Spiritum sanctum, Paulo prædicante cognouerant. Nec contrarium debet videri, quia quamuis etiam postea tacitum sit de Spiritu: tamen creditum est, & quod verbo tacitum fuerat, expressum est fide. Cùm enim dicitur: In nomine Domini nostri Iesu Christi: per vnitatem nominis, impletum mysterium est: nec à Christi baptismo Spiritus separatur, quia Iohannes in poenitentiam baptizauit, Christus in Spiritu. Hæc Ambrosius.

Hieronymus Tom. 6. in Iohel. cap. 2. pag. 66. Ergo salutare Dei videri non potest, nisi Spiritus sanctus effundatur: Et quicumque credere

dere se dicit in Christum, non credens in Spiritum sanctum, perfectæ fide. oculos non habebit. Vnde & in Act. Apostolorum, qui baptizati erant baptismo Iohannis in eum qui venturus erat, hoc est, in nomine Domini Iesu, quia responderunt Paulo interroganti: sed ne si sit quidem Spiritus sanctus novimus, iterum baptizantur: imò verum baptismum accipiunt, quia sine Spiritu sancto & mysterio Trinitatis, quicquid in unam & alteram personam accipitur, imperfectum est, &c. August. contra Petil. cap. 7. col. 498. vult illos duodecim fuisse baptizatos à Paulo, aut quia non acceperant baptismum Iohannis, sed mentiti fuerant, aut quia si illius, non tamen baptismum Christi acceperant. Sensit enim cum Cypriano & Tertulliano, & aliis Patribus, differre baptismum Iohannis, & baptismum Christi, quæ de re postea. Ex nostris etiam doctissimus Wolffg. Musculus, de loco Act. 19 sensit cum Ambrosio, In locis communibus, loco de baptismo: cuius verba, quia prolixè hunc locum tractat, non recitamus. Et ante Musculum Bucerus, tum in 3. cap. Matthæi, tum in Epistolam ad Ephes. cap. 4. In Matthæum hæc verba leguntur. Paulum Ephesiis illis, qui in baptismo Iohannis baptizati erant, ignorantes quid ipsum esset, quia Spiritum sanctum adhuc ignorabant, quos illo Christum baptizaturum tempore prædicauerat, dixisse legimus Act. 19. Iohannes quidem baptizavit baptismo penitentiae, populo dicens, in eum qui venturus esset

esset post se, vt crederent, hoc est, in Christum Iesum. Quid iam nos aliud vel facimus baptizando, vel facere debemus? Vtrique noster baptismus pœnitentiæ est, dum quos baptizamus in mortem Christi sepelimus, hoc est, in eum numerum adscribimus, qui per omnem hanc vitam peccatis mori. & viuere iustitiæ debeant, quod tamen sint non nisi dono Christi accepturi. Quare ab adultis, quos baptizamus, fidem in Christum requirimus, & infantes in eandem educandos, Ecclesiæ commendamus. Nunquam igitur rebaptizasset illos Ephesios Paulus, si Iohannis baptismo, id est, quo solebat ipse baptizare, in pœnitentiam & fidem Christi fuissent baptizati. Sed cùm essent tantum, vt Lucas meminit, in baptisma Iohannis, quod tamen nesciebant, quale esset, ignorantes in totum baptismum Christi, id est, Spiritus, baptizauit eos, declarato, quid fuisset Iohannis baptismus, & quomodo ille in Christum baptizasset, non in suam istam tinctionem, quasi ea vllis posset saluti esse. Baptizauit itaq; eos hoc ipso baptismo Iohannis, id est, vt ille solebat, in nomen Domini Iesu: & mox impositis manibus, Christi quoque baptismo, id est, Spiritu sancto. Nam statim venit super eos Spiritus sanctus, vt illic legitur. Hæc ibi.

In Epistolam verò ad Ephes. in cap. 4. idem „
Buc. in hæc verba scribit. Hinc liquet & il- „
lud, Ephesios illos duodecim viros, qui nescie- „
bant, num Spiritus sanctus esset, quos bapti- „
zauit Paulus, non fuisse baptizatos baptismo „
Iohannis

„ Iohannis, id est, quod Iohannes administravit:
 „ sed ut de se ipsi testati sunt, in baptisma Iohan-
 nis. Iohannes enim à se baptizatis omnibus
 prædicauit, Christum baptizaturum Spiritu
 sancto, atque in hunc hortabatur, ut crede-
 rent, atque ab eo Spiritum sanctum percipe-
 rent. Quocirca ignorare Spiritum sanctum hi
 Ephesij non potuissent, si eo fuissent tincti ba-
 ptismate, quod verè Iohannis dici potuisset. Id
 quod & Apostoli verba ad hos viros satis in-
 dicant: Iohannes quidem baptizavit bap-
 tisma pœnitentiæ, populo dicens, ut in venien-
 tem post se crederent, hoc est, in Christum.
 His enim verbis docere voluit, eos non Iohan-
 nis baptismum percepisse, qui Iohannis de Chri-
 sto prædicationem, & promissionem nondum
 nouerant. Hæc Bucerus.

Cùm igitur Patres locum illum Act. 19. ita
 sint interpretati, ut modò explicauimus: Quis
 obsecro, ego sim, qui tot tantisque doctoribus,
 in tali huius scripturæ interpretatione, quæ
 neque vim facit contextui, neque cum aliis scri-
 pturis, neque cum analogia fidei pugnat, ne-
 que vlla secum affert absurda, contradicere
 audeam, aut debeam?

Si quis enim ex contextu obiiciat, illud $\mu\epsilon\iota\upsilon$
 & $\delta\epsilon$: nihil euincit aduersus Patrum interpre-
 tationem: cùm nec insolens sit Apostolo, præ-
 posito $\mu\epsilon\iota\upsilon$, non semper subdere aduersatiuam
 $\delta\epsilon$: Rom. 3. vers. 2. Col. 2. vers. 23. & alibi: Et huic
 $\mu\epsilon\iota\upsilon$, aliud $\delta\epsilon$, quod breuitatis causa reticuit Lu-
 cas, subintelligi commodè possit, sicuti post
 monstra-

monstrabimus: ut non sit necesse, cum illo *μὲν*, coniungere illud *δὲ*, quod sequitur in versu 5. quo Patres volunt sermonem non Pauli, sed Lucæ continuari. Patrum igitur interpretatio non pugnat cum contextu. Sed neq; cum aliis scripturis. Nam si quis dicat, Paulus ad Corin. scribit, se gaudere, quod neminem baptizârit, nisi domum Stephanæ: responderi poterit, verum est, nempe Corinthi: sed isti duodecim erant Ephesi: Deinde de baptizatis sua manu loquebatur: hos autem 12. baptizare potuit, aliena: ut de temporis circumstantia non disputemus. Cum analogia verò fidei non pugnare, aut vlla secum ferre absurda, certum est: quia Patres de baptismo legitimè administrato, quasi illum repetierit Paulus, minimè loquuntur. Patrum igitur interpretatio (meo quidem iudicio) non facilè refelli potest. Quare hæc prima causa est, cur sic de illa Pauli actione senserim, & adhuc sentiam: quanquam in causa, cur Apostolus illos baptizavit, cum omnibus non consentiam: sed tantùm cum Ambrosio & Hieronymo.

Baptismum Iohannis alium fuisse à baptismo Christi, docent Patres, tum ex eo, quod Iohannes dixit, se baptizare (tantummodo) in aqua: Christum verò in Spiritu sancto, & igne: tum etiam inde, quia baptismus Iohannis, baptismus poenitentiae vocatur, Christi autem baptismus in remissionem peccatorum dari dicitur: Et quod ille præparauerat ad hunc, atque ut Tertull. loquitur) baptismus illis poenitentiae

nitentię fuerit ceu candidatus remissionis peccatorum & sanctificationis in Christo subsequatur. Legatur Tertul. de baptismo. pag. 707.

Sic & Cyprianus sermone de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis, pag. 430. Sic & August. Tomo 7. contra Petil. cap. 7. Sed non omnes intelligimus, quid sibi de hoc baptismi discrimine voluerint Patres. Non enim voluerunt, vnum ab altero differre vel in materia ac symbolo, vel in doctrina formęq; baptismi: sed tantum in efficacitate: quod nimirum, etiamsi remissio peccatorum dabatur illis, qui baptismo Iohannis tangebantur: ea tamen non fuerit ex baptismo Iohannis, hoc est aqua, sed ex baptismo Christi, qui est baptis-
mus Spiritus: quo illud pertinet, Ego baptizo in aqua, ille autem in Spiritu sancto. Hoc autem Baptismo Spiritus, illi tantummodo baptizabantur, qui in Christum credebant, quem Iohannes dicebat iam adesse: licet non ab omnibus cognosceretur. Proinde hanc fidem inculcabat in suo baptismolo Iohannes, vt etiam Paulus hoc in loco Act. 19 testatur. Quare falsi sunt, qui propter hanc diuersitatem, repetendum fuisse baptismum aquę putarunt.

Augustinus cont. Petil. vt paulò ante attigimus, refert, quorundam fuisse sententiam, illos 12. mentitos fuisse Apostolo, cum interrogati, in quidnam baptizati essent, responderunt, in Iohannis baptismum. Ita ex eo, quod prius illi Ephesij dixerant, se etiam non audiuisse, an sit id est, existat iste Spiritus sanctus, eorum nimirum

rum, de quibus fuerat sermo donorum auctor;
mendacij illos conuicisse, dicendus fuerit Ap-
postolus, hoc argumento. Quicumque bapti-
zati fuerunt, ij professi sunt fidem in Iesum
Christum vt Filium Dei, ideóque & in eius Pa-
trem, & in vtriusque Spiritum. Hanc enim fi-
dem exigebat Iohannes, & secundum hanc ho-
mines baptizabat: & baptizando semper vrge-
bat, Iesum Christum illum esse, qui baptizaret
in Spiritu. Atqui vos, vestra confessione, non
nostis hunc Spiritum, &c. eóq; non verè credi-
tis in Iesum Christum. Ergo, &c.

Verum enimvero illos duodecim mentitos
fuisse Ecclesiæ, & Apostolo: nimis durum, & in-
dignum hominibus, qui Christum profite-
bantur, mihi omnino esse videtur. Hancq; ob
causam, magis nobis semper placuit Ambrosij
& Hieronymi sententia: illos duodecim ve-
rum dixisse, se in baptisma Iohannis baptiza-
tos fuisse: verum non à Iohanne ipso, sed à di-
scipulo aliquo Iohannis, qui sinceram de Deo
doctrinam illis non explicarit: ac proinde qui
ritè illos non baptizavit. Qui autem non sunt
ritè baptizati in Iesum Christum, vt Filium Dei
naturalem, ac Mediatorem, eóq; & in eius Pa-
trem, & in vtriusque Spiritum: eos esse ritè ba-
ptizandos, extra cōtrouersiam est apud omnes
Patres. Meritò igitur illos 12. non quidem ba-
ptizatos, fuisse rebaptizatos: sed tanquam non
ritè baptizatos fuisse à Paulo, præmissa vera do-
ctrina de Trinitate, quam & Iohannes prædi-
cauerat, vero baptismo baptizandos.

Atque hæc de Patrum autoritate: à quibus, nisi manifestissimis rationibus cogar, me pro mea tenera conscientia, vel in dogmatibus, vel etiam in scripturarum interpretationibus, præsertim vbi plerique omnes consentiunt, deflectere non audere: toti Ecclesiæ Christi ingenuè confiteor.

Ratio quoque præter Patrum autoritatem, ex ipso contextu per Patres, vt supra vidimus, deducta, me in eadem sententia confirmavit. Ratio hæc colligitur paritè ex iis, quæ illi Ephesij à Paulo, an accepissent Spiritum sanctum, hoc est, dona Spiritus sancti, interrogati, responderunt, dicendo: se neque etiam, an sit hoc est, existat, & sit *ἐκ τῆς ἀμεν* iste Spiritus sanctus, quem scilicet Paulus volebat esse illorum donorum autorem, audivisse: tantum abesse, vt eum eiusque dona acceperint: partim etiam ex iis colligitur, quæ Paulus de doctrina & Baptismo Iohannis retulit, dicendo: Iohannes quidem baptizavit baptismo resipiscentiæ, dicens populo, vt in eum, qui venturus erat post ipsum, crederent, hoc est, in Christum Iesum: quasi dicat, vos autem non rectè credidistis in Christum talem, qualis est, Filium Dei Deum: cum illius Spiritum non agnoscatis. Conclusio sequebatur: Illos ergo, etsi in Iohannis baptisma, à nescio quo, baptizati fuerint, non fuisse tamen ritè baptizatos: cum in doctrina de persona Christi, in quem credi oportere, nempe quòd non solum homo, & Messias esset, sed etiam Filius Dei Deus, à quo etiam

iam & à Patre procedit Spiritus sanctus, prædicabat; eoque in doctrina de Deo Patre, Filio & Spiritu sancto, in quorum nomen conferendus est baptismus, instituti non fuerint: Ac proinde, illos oportere, percepta vera doctrina de Deo Patre, & Filio, & utriusque Spiritu, inque illa acquiescentes, legitimum suscipere baptismum: ut post modum per impositionem etiam manuum, reciperent dona huius Spiritus sancti: id quod postea factum fuisse, docet Lucas, dicendo: *ἀκούσαντες δὲ* (nempe illi duodecim Ephesij:) quid verò *ἀκούσαντες*? id est, percepta Pauli, de vera in Christum Filium Dei, eoque & in eius Patrem ac Spiritum sanctum fide, quam & Iohannes prædicauerat, inque illa acquiescentes baptizati sunt, &c. Hæc Patrum interpretatio, nempe illos 12. non rectè in doctrina de Deo Patre, Filio, & Spiritu sancto institutos, eoque nec ritè etiam baptizatos fuisse, confirmari potest, tum ex ipsorum 12. genere & gente: tum ex causa, quam obrem Paulus omisis aliis omnibus, hos peculiariter, an acceperint Spiritum sanctum, postquam professi sunt fidem in Christum, interrogavit.

Erant genere Iudæi, ut liquet ex baptismo Iohannis, in quod dixerant se fuisse baptizatos: Et à Iudæo fuerant baptizati. Iudæi autem ut plurimum non rectè tenebant doctrinam de tribus personis in vna essentia subsistentibus. Itaque isti etiam 12. licèt admitterent Iesum esse verum Messiam: duas tamen duntaxat personas agnouisse videntur: personam

Dei Patris, & personam Messiaë, nudi quidem (vt plerique putabant) hominis, sed tamen in quo habitaret Deus Pater: Spiritum verò sanctum esse rem ὑποστατικόν, & χειρομάτων autorem, planè ignorasse conuincuntur ex ipsorum verbis.

Causa autem, cur Apostolus ingressus Ephesum, vbi multi erant discipuli Christi, hos 12. Iudæos peculiariter interrogarit: aliqua certè fuit. Est autem, ex illorum responsione, probabile: Apostolum, aut ex ipsorum colloquio, aut ex relatione aliorum fratrum, percepisse, hos duodecim non rectè sensisse de Spiritu sancto.

Ad summam: Hoc fuit argumentum Apostoli: quo probare ex illorum responsione voluit: eos non fuisse vero Iohannis baptismo baptizatos.

Quicumq; vero Iohannis baptismo baptizatus fuit: is etiam illius doctrinam de Deo Patre, Filio & Spiritu sancto audiuit, eamq; professus est: ac proinde ipsum quoque Spiritum sanctum nouit. Hæc propositio reticetur, sed huius probationem attulit Apostolus, vers. 4. dicendo: Iohannes baptizauit, &c. hoc est, Iohannes prædicauit non solum pœnitentiam, sed etiam fidem in Christum: nempe eum esse non solum hominem, Messiam: sed etiam Filium Dei Deum: à quo, sicut & à Patre procedat Spiritus sanctus, & quòd is baptizet in Spiritu sancto: eoque in hunc, tanquam verum Seruatorem, esse omnibus credendum, qui cupiunt salui fieri.

Atqui

Atqui vos, doctrinam hanc non audiistis, nec professi estis, eoque nec verè in Christum, talem scilicet, qualis est, credidistis. Dicitis enim vos, ne audiuisse quidem (cùm scilicet baptizaremini) an sit & existat iste Spiritus sanctus. Ergo, &c. Ac proinde restat, vt hanc doctrinam & fidem professi, legitimum suscipiatis baptismum: Et postmodum per manuum impositionem, ipsa Spiritus sancti dona. Hæc est argumenti explicatio, secundùm Patrum interpretationem. Sed Lucas, vt solent Prophetæ & Euangelistæ, paucis verbis summam complexus est.

Quid verò hinc obsecro sequitur absurdi? aut quæ vis sit narrationi Apostolicæ? Num fouetur Donatistarum & Anabaptistarum hæresis? Nihil minus. Illi enim ritè baptizatos, rebaptizant: Apostolus eos, qui non fuerant ritè baptizati: vt qui doctrinam de Deo veram, non audierant, nec professi fuerant: ritè baptizandos curauit. Hos autem (De adultis enim sermo est) cùm veniunt ad Ecclesiam Catholicam, vero baptismo, præmissa vera doctrina de Deo, deq; Christo Seruatore baptizandos esse: docent omnes Patres.

Ad contextum quod attinet: nulla vi torquetur.

Illud certè responsum, ἀλλ' ὅδε, εἰ πνεῦμα ἀγίων ἐστίν, ἡμεῖς αὐτοὶ: de spiritus sancti donis intelligi non posse, liquet ex sequenti admirationis plena Pauli interrogatione: τίς γὰρ ἐκ αὐτῶν ἰσθίτε, nemo enim baptizatur in dona Spiritus sancti:

sed in ipsum Spiritum sanctum, sicuti & in Patrem & in Filium. Erat autem extra contro-
uersiam apud Apostolos, quicumque vel à Io-
hanne, verisque eius discipulis, vel à discipulis
Christi, baptizati fuissent: eos, percepta vera de
Spiritu etiam sancto doctrina, in illius quoq;
nomen, iuxta Christi institutionem, baptiza-
tos fuisse. Hinc admiratio illa: εἰς τί ἐν ἑκατ-
οῖν τε. Respondent illi, εἰς τὸ ἰωάννου βάπτισμα:
Hoc Paulo videbatur ἀσίστατον: vt essent legiti-
mo Iohannis baptisinate baptizati: Et tamen
ignorarent, imò ne audierint quidem, an esset
& existeret iste Spiritus sanctus: quem tamen
Iohannes & nouerat, & omnibus qui ad suum
baptisma veniebant, prædicabat: nec prædica-
bat Christum, sine hoc Spiritu. Dicebat enim
se baptizare in aqua: Christum autem Iesum,
baptizare in Spiritu sancto.

Hinc factum est, vt conuicturus eos, non
fuisse à Iohanne: imò neque à veris eius disci-
pulis baptizatos, subiecerit, dicendo: ἰωάννης
μὲν, &c. Illud μὲν, particula certè est aduersati-
ua: qua voluit monstrare, cum baptismo legiti-
mo Iohannis non congruere, quod dixerant,
se neque audiuisse (cùm scilicet baptizaren-
tur) an sit Spiritus sanctus: cùm Iohannes, sine
illius mentione baptizaret neminem. Et huic
expresso μὲν, respondet tacitum ἵνα: vt sit tale
argumentum, quale antè expressum à nobis
est. Iohannes quidem baptizauit, &c. quasi di-
cat, Iohannes prædicauit & poenitentiam, & fi-
dem in Iesum Christum, qualis nimirum est,
Filius

Filius nempe Dei, à quo sicut & à Patre procedit Spiritus sanctus, & qui baptizat in Spiritu sancto: & in huius doctrinæ confessionem, homines baptizabat. Subiicienda erat minor: quam ipse Lucas tacuit, quia continetur in illorum 12. confessione, ἀλλ' ὅδε ἐπνεῦμα ἅγιον ἐστίν, &c. Quid clarius isto contextu?

Quod ergo sequitur in vers. 5. Ἀκούσαντες δὲ, &c. Verba sunt Lucæ, quid post illam Pauli argumentationem, secutum sit, fideliter & breuiter narrantis: Ἀκούσαντες δὲ, (nempe illi 12.) quid ἀκούσαντες? quid sit verè credere in Christum, & quòd iuxta confessionem huius doctrinæ de Christo, deque eius Patre, & vtriusque Spiritu: & quòd Christus, vt vnicus Seruator, solus baptizet in Spiritu sancto, homines baptizarit, ἀκούσαντες inquam hæc, non auribus solùm corporis, sed etiã animi: eoque & credentes hoc, ac confitentes: ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἰησοῦ, id est, in Iesum, sicut nominatur & describitur in scripturis non homo tantùm, sed & Filius Dei Deus, à quo sicut à Patre, procedit Spiritus sanctus: eoque vt verus & vnicus Seruator, suo Spiritu sancto nos baptizans, &c.

Accedit, quòd secundum illam nouam interpretationem, non parua, in breuissima narratione, admittitur βαπτιστολογία. Cùm enim Paulus de Iohanne Baptista dixerit: Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν βάπτισμα μετανοίας τοῦ λαοῦ λέγων, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν, ἵνα πιστεύωσι, τὐτ' ἐστίν, εἰς τὸν ἄριστον Ἰησοῦν. Quorsum de baptizatis à Iohanne

subiecisset idem Apostolus, *ἀκούσαντες δὲ*, nempe populi seu homines illi, baptizati sunt? Quis enim ex præcedentibus verbis non intellexit, si Iohannes baptizabat: Illos igitur, qui eius de pœnitentia, & de fide in Christum doctrinam audierant & profitebantur, fuisse à Iohanne baptizatos?

Ad extremum, si illam admittere interpretationem voluissem: non videbam, quid aliud sibi voluerit Paulus concludere sua tota narratione, nisi illos Ephesios, ritè fuisse baptizatos. ac proinde nihil aliud restare, quàm ut per impositionem manuum, reciperent Spiritum sanctum. Sed hæc conclusio mihi non congruere videtur cum præcedentibus, sed esse superuacanea.

Explicavi, prout potui, Patrum in hunc locum, interpretationem, idq; modestè, & sine ullius præiudicio: non in alium finem, quàm ut fratribus, qui fortasse offensi sunt illa particula in mea confessione, quòd Paulus illos 12. tanquam non ritè baptizatos, denuò baptizavit: qua possem, ratione perspicuum facerem, me non temere illa verba in mea confessione posuisse. Interim, ut diximus, aliorum interpretationem non damnamus.

Hoc ego ingenuè denuò profiteor, talem esse meam conscientiam, ut à veterum Patrum, siue dogmatibus, siue scripturarum interpretationibus, non facilè, nisi vel manifestis sacrarum literarum testimoniis, vel necessariis consequentiis, apertisque demonstrationibus con-

conuictus atq; coactus, discedere queam. Sic enim acquiescit mea conscientia: & in hac mentis quiete cupio etiam mori.

Proinde omnes fratres humiliter rogo, ut hac in parte, si quid diuersi ab ipsis sentiam: ne vlllo modo offendantur: præsertim, cum ad dogmata Christianæ fidei quod attinet, constans sit inter nos consensus.

IN CAP V T XVI.

Aphorif. 9.

Locus iste 1. ad Cor. 6. diligenter expensus, (Sicut etiam suprâ in Cap. XV. Aph. 14. monuimus) conciliare posset controuersiam, de manducatione impiorum, hoc est, hypocritarum: de que sacramentali manducatione.

Nos dicimus, verum Christi corpus non edi ab hypocritis, vera fide destitutis (nempe verè & re ipsa edi, cum reuera non edatur, nisi per veram fidem, qua illi destituuntur) sed tantummodò sacramentaliter, hoc est, sacramentum & symbolum ipsum reuera edi. Aduersarij aiunt itidem, verum Christi corpus ab hypocritis edi sacramentaliter tantummodò, sed hac voce intelligunt, non solum sacramentum, id est symbolum, sed etiam rem ipsam percipi: quanquam non ad salutem. Si eodem sensu hoc intelligant, quo & Apostolus dicit, Corinthios omnes esse sanctificatos, iustificatos, &c. nempe, quòd percipiendo baptismum veræ regenerationis & sanctificationis sacramentum, reputentur rem etiam percepisse, quia per ipsum non steterit sacramentum, quin etiam

iam veræ sanctificationis facti sunt participes, quanquam re ipsa non omnes sint facti illius compotes, propter ipsorum hypocriticam fidem : Ego certè non video, quomodo non possit talis admitti locutio: modò, vt debet, ad sensum Apostolicum explicetur. In medium duntaxat propono: vt fratres de iusta concordia ratione, ad tantum scandalum ex Ecclesia tollendum, cogitent. Sistemur omnes ante tribunal Christi.

IN CAPVT XVI.

Aphorif. 10.

Hic subdistinguendi erant pij, quia alij dignè accedunt, alij indignè, imò vnus atque idem pius, aliquando dignè, aliquando non satis dignè edit, de quibus I. Corinth. II. Impij quoque qui non verè percipiunt rem sacramenti, sed tantum elementum, non omnes eiusdem sunt generis. Inter hos enim etiam hypocritæ, de quibus modò diximus continentur. Visum igitur hîc fuit pleniorẽ & clariorem subiicere partitionem.

Duo sunt hominum genera, qui sicut ad audiendum verbum, sic etiam ad Cœnam Domini accedere possunt: impij & pij. Rursus impiorum, alij sunt prorsus & simpliciter impij, vt homines æthiopes, ludæi item ac Turcæ, deniq; omnes qui nihil intelligunt, nihil credunt eorum, quæ vel audiunt in prædicatione Evangelij, vel fieri spectant in Sacramentorum administratione: imò potius omnia rident & contemnunt. Isti si accedant ad mensam Domini,

mini, nihil prorsus edunt aut bibunt, nisi panem & vinum, idque etiam, non ut sunt sacramenta (non enim intelligunt, quarum rerum sint sacramenta) sed tantummodò quod sunt sua naturâ, panis nimirum & vinum. Nam etiam ad prædicationem Euangelij, nil nisi nuda verba, strepitumque verborum recipiunt. Alij sunt impij re ipsa & coram Deo, licet *glâ* *n* non sint, nempe professione, & coram hominibus: veluti sunt hypocritæ in Ecclesia, qui fide vera ac viua, quæ propria est electorum, donati non sunt: sed temporariam tantum habent, & hypocriticam. Hi accedentes ad Cœnam, re ipsa non plus edunt & bibunt, quam priores, panem scilicet & vinum. Ratio est, quia vera fide, qua sola verè editur corpus Christi, præditi non sunt. Discrimen tamen est non paruum inter hos & illos.

1. Quia illi, cum nihil planè eorum quæ audiunt de corpore Christi in Cœna, mente credant, nihil etiam mente percipiunt, nedum edunt verum Christi corpus, sed ore tantum corporis edunt panem ut communem panem. Isti autem, quia per suam tantum historicam, hypocriticam & temporariam fidem mente intelligunt, & utcunque credant quæ dicuntur & geruntur: idcirco eadem etiam fide ac mente, corpus Christi verbo & sacramentis oblatum utcunque percipere dici possunt, atque etiam utcunque degustare, quanquam reuera non edunt, cum ad sui Spiritus nutrimentum in ventriculum animæ, non deglutiant atque
reti-

retineant: (hoc enim propriè est edere:) sed potius d. gustatum exspuunt, aut euomunt ut cunq; etiam receptum. Sic enim etiam ad Heb. 6. de iisdem temporariis legimus: quòd gustarint donum cœleste, & bonum Dei verbum: quasi dicat, gustarunt quidem, idq; etiam dono Spiritus sancti, sed gustatum exspuerunt, Et in parabola de semine, temporarij recepisse semen verbi dicuntur: sed non retinuisse, eòq; fructum inde nullum retulisse: hæc de primo genere impiorum dici non possunt: quæ de hoc secundo, de hypocritis videlicet temporariis verissima sunt. Hoc igitur esto primum discrimen: inter illorum & horum manducationem, hinc alterum sequitur.

2. Illi, cùm panem, quem ore sumunt, non agnoscant nec credant esse sacramentum corporis Christi: idcirco illum etiam sumunt & edunt, non ut sacramentum, sed ut communem panem: quare neq; etiam sacramentaliter corpus Christi comedisse dicendi sunt. Isti autem panem sumunt, non ut panem communem, sed ut sacramentum corporis Christi: & ea re, ipsum corpus Christi, licet non reuera, cùm careant veræ fidei ore, & dentibus, sacramentaliter tamen edere dicuntur: argumento à coniugatis, ut loquuntur, ducto, edunt sacramentum, ut sacramentum est corporis Christi: Ergo corpus Christi edunt sacramentaliter, & sacramentò tenus etiam, quia non re ipsa corpus Christi, sed eius duntaxat sacramentum edunt.

3. Hinc

3. Hinc sequitur illa explicatio de qua supra etiam diximus. haud impiè simpliciter & absolute ab illis dici, qui ipsos hypocritas, non solum sacramentum, sed etiam rem sacramenti, hoc est, non panem solummodò, sed etiam ipsum corpus Christi, edere contendunt. Scd quónam sensu? nempe, quo & Apostolus omnes, quos Corinthi dixerat in priore statu fuisse immundos, impios, &c. postmodum eos dixit, non solum ablutos (quod quis potuisset de sola aqua baptismi interpretari) sed etiam sanctificatos, & iustificatos esse, cum tamen nō omnes verè tales essent facti, sed adhuc non deessent inter illos nonnulli hypocritæ.

Sic omnes, qui professi fidem in Christum, ad eius cœnam accedentes, edunt sacramentum corporis Domini: ipsum quoque corpus Domini verum edisse dicuntur, nempe propter vnionem sacramentalem, qua fit, vt qui signum accipit, rem quoq; signatam accepisse, ab Ecclesia iudicetur: quoniam neq; per institutorem sacramenti, neq; per sacramentum ipsum stetit, quin qui illud accepit, & edit, hoc quoq; alterum acceperit & ederit: Christo vtrumq; veraciter per ministrum offerente: & integritate veritatēq; sacramenti, non à nostra fide, sed ab institutione Christi pendente: ita vt si non integrum sacramentum, sed signum duntaxat sine re signata accipiamus, culpa in nobis hæreat: qui vnā partem ore corpora accipimus, alteram verò nostra infidelitate (fides enim hypocritica, quædam est *επίστος*) reli-

cimus: disiungentes, quæ Deus coniuncta esse
 voluit. Ex iis apparet, quantum discriminis sit
 inter manducationem simpliciter impiorum,
 & hypocritarum, quanquam neutri, verum
 Christi corpus, verè edere dici possunt: Illi e-
 nim soli verè Christum edunt, qui etiam Chri-
 sto verè infiti sunt, per veram viuamq; fidem,
 qua sola donantur electi. Mortui corporaliter
 corporeum etiam cibum edere non possunt,
 quomodo igitur mortui spiritualiter, spiritua-
 li cibo velci poterunt? Soli autem fideles ideo
 viuunt, quia fide viuâ Christo, qui vita est no-
 stra, adglutinati sunt, vt membra capiti, vt pal-
 mites viti, vt omnes rami, suæ arbori. Ac si, vt
 ait Cyprianus, cibus est mentis, non ventris,
 profectò non editur corporis, sed animæ fide-
 lis dentibus, quod soli possunt pij.

Si item corpus Christi, res est (vt loquitur
 Irenæus) cœlestis, quomodo edi potest ab illis,
 qui nihil habent cœlestis, sed sunt toti terreni
 homines, nulla fide præditi, qua in cælum con-
 scendere, ac cibum cœlestem edere queant?
 Soli ergo pij hoc possunt.

Sed pij quoque, neque omnes pariter, neq;
 iidem eodem semper modo sunt affecti, cum
 sæpenumero dignè, nonnunquam etiam con-
 tingit, vt indignè edant, & ideo varias à Deo
 castigationes accipiant.

Dignè illi edere dicuntur, qui priusquam
 edant de pane Domini, se ipsos probant, an
 sint in fide: ac si sint, huiusce quoque mysterij
 significationem, ac magnitudinem diligenter
 consi-

considerant: Deinde conscientiam suam examinant, an vera ducantur resipiscencia: & ad vtrumque, ardentibus precibus se excitant.

Indignè verò illi, qui licèt per fidem & Spiritum regenerationis infiti sint Christo, curis tamen huius seculi, aliisue carnis affectibus, fide vtcunque suffocata, non se satis probant: non se diligenter examinant, nec ad seriam tanti mysterij considerationem excitant: nec attenta mente considerant, quid in sacra illa mensa distribuatur, quid à se requirat Dominus, quibúsnam & quorsum hæc cœna sit à Domino instituta. Denique illi indignè manducant, qui. (vt Apostolus loquitur) ὁ δὲ διακρί- νει τὸ σῶμα τοῦ κυρίου: eoque cum debita reuerentia, & timore Domini, ad mensam illam non accedunt, mente ac fide, res signatas à signis, & signa à reliquis cibis ac poculis communibus, non satis, vt dignum erat, discernentes, quo fit, vt etiam non ita os interioris hominis, ad cibum spiritualem, quemadmodum os exterioris ad cibum (suâ naturâ) corporalem edendum aperiant. Huius officij neglecti causa, quòd scilicet seipsos non satis probent, nec diiudicent seu discernant corpus Domini, ac proinde quòd indignè edant panem Domini, Christiani alioqui, & pij homines, varijs à Deo castigationibus, in ipsorum tamen salutem, ne scilicet cum hoc mundo damnentur, visitari solent. Ac de iis propriè loquitur Apostolus 1. Corin. II. non autem de simpliciter impijs &

veris hypocritis : cùm ait , hos sibi iudicium manducare, &c. Hoc inde liquet.

1. Quia non ait, hos indignè manducantes, sibi edere κατὰ κρίμα, quod æternum exitium significat, sed κρίμα: quæ voces, quantum inter se ibidem differant: ex ipso liquet contextu, cùm ait Apostolus vers. 32. Κεινόμενοι δὲ, à Domino erudimur, seu corripimur, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακειθῶμεν.

2. Cùm explicat pœnam, quæ consequitur indignè edentes: non commemorat, nisi castigationes temporales, nulla planè facta æterni exitij mentione: διὰ τὸτο, inquit, πολλοὶ ἐν ὑμῖν ἀδυνεῖς, &c.

3. Adde, quod ait, si nos ipsos διεκρίνομεν (id est, exploraremus, & agnitis peccatis per pœnitentiâ castigaremus, & vera fide ac resipiscentiâ à mundo separaremus) ὅκ ἂν ἐκ κεινόμεθα nempe à Domino: qui ideo nos castigat & mortificat, quia nos nostros affectus non mortificamus, nec à peccatis resipiscimus.

4. Quid? quòd disertis verbis hoc κρίμα, quo ideo κεινόμεθα, quia ἀναξίως edimus panem Domini, vocat παιδείαν, nobis utilissimam? Sic enim ait, κεινόμενοι δὲ, ὑπὸ τῷ κυρίῳ παιδεύμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακειθῶμεν.

5. Et quidem collocat se, omnesq; alios veros fideles, in eorum numero, qui κεινόμενοι, à Domino erudiuntur ad salutem. Duos enim statuit hominum ordines: impios, qui nomine mundi intelliguntur: & hos docet manere τὸ κατὰ κρίμα, id est, exitium æternum: Et deinde
pios,

pios, qui propter varios lapsus & indignitates, variis etiam castigationibus erudiuntur, nec cum impiis simul condemnentur: & hos κρίματι subiicit, ut euitent κατάκριμα. Locus igitur iste propriè de fidelibus, sed imperfectis, & idèo grauius peccantibus, quia ἀναξίως accedunt ad mensam Domini, intelligendus est.

Quòd verò de impiis quoque multi interpretentur, & κρίμα pro κατάκριμα accipiunt: hoc potiùs per consequentiā quandam fieri, argumento ducto à minori ad maius, quàm ex vi contextus, intelligendum est: Si pij, qui nonnunquam ἀναξίως edunt, κρίμα sibi edunt; quòdnam κατάκριμα impios manebit?

Κρίμα igitur, si de piis sermo sit, pro castigatione accipitur: si verò de impiis: æternum exitium significat.

IN CAPVT XVII.

Aphorif. 1.

De adultis hìc nobis fuit sermo: de infantibus fidelium ad æternam vitam electis, alia est ratio: ut alibi explicatum est. Spiritus enim sanctus illos Christo, ut vera membra capiti, à quo vitam hauriant, inserit: nec non etiam illos Spiritu fidei donari credimus: quanquam propter naturæ imbecillitatem illo uti nequeunt: sicut nec vim intelligendi, cum tamen non careant mente, eiusque facultatibus exercere possunt.

Aphorif. 2.

Illis duabus vocibus sapientiæ & pruden-

tia, libenter usus sum in descriptione fidei: secutus doctissimum Theologum M. B. in Epistolam ad Ephes. quia priore complicitor τὰ θεωρητικὰ religionis Christianæ, de Deo, de Christo, &c: Posteriore, τὰ πρακτικὰ, in qua summam distinguitur totum Evangelium, quod fides Christiana amplectitur, & quo solonititur.

Accedit, quòd alij quoque docent, Fidem esse certam notitiam Dei & Christi, ex verbo Dei conceptam, &c. Tota autem doctrina Christiana, partim in θεωρίᾳ, partim in πράξει posita est.

Sunt etiam duo actionum fidei genera: vnum in intellectu, alterum in voluntate. Intellectus lumine fidei donatus, res per verbum propositas, intelligit, assentitur, credit: Voluntas efficacia fidei affecta, eas ut bonas amat, vult, amplectitur: Ac porro quæ ad externa etiam opera pertinent: ea fideliter & prudenter per alias animæ facultates & corporis organa, executioni mandat.

CAPVT XIX. DE IVSTIFICATIONE.

Aphcris. 6.

Quòd locum de fide Abrahæ, ex Gen. 15. & Rom. 4. ita explicaui, ut dixerim, imputatum esse illi ad iustitiam, illud ipsum quod de Christo semine promisso credidit: id feci remissam magis, quàm nudam fidei vocem spectans. Non autem ignorabam, & Moysen & Paulum

Paulum de fide Abraham, quòd hæc fuerit illi imputata ad iustitiam, locutos fuisse: cùm apertè Apostolus ab Abraham exemplo generalem doctrinam colligens subdat hæc verba: *Et i-
rò qui non operatur, sed credit in eum, qui iu-
stificat impium imputatur FIDES eius ad iu-
stitiam, hoc est, ideo apud Deum pro iusto ha-
betur: quia credit in eum, qui iustificat impiùs:* quoloco luculentissimè à vera nostri iustificatione, excluduntur opera nostra, & soli fidei, tam quo ad finem, quàm quo ad initium, illa tota penitus adscribitur.

Cæterùm, cùm quæritur, quidnam in causa sit, cur iustificatio attribuat fidei, non autem eius operibus responderi solet, & benè ac verè, quia ipsa, non autem eius opera, apprehendit remissionem peccatorum, & Christum iustitiam nostram. Non enim illà, quatenus opus est, nos iustificari, sed quatenus Christum habet penes se apprehensum, cuius vnus iustitia nobis imputata, propriè iusti reputamur coram Deo, id quod alij dicunt, fidem iustificare non respectu sui, sed respectu obiecti ab illa apprehensi. Ita hinc liquet, verum esse quod dixi, illud propriè imputatum fuisse Abraham (tanquam eius proprium) ad iustitiam, quod ipse de Christo credidit Deo: quòd videlicet in ipso benedicendæ essent omnes gentes, eoque & Abraham ipse.

Item Aphorif. ultimo.

Nec probamus eos, qui iustificationem nostram, in sola remissione peccatorum collo-

tant:negantes imputationem iustitiæ & obedientiæ Christi:quod cum scripturis nobis pugnare videatur.

Ies.7.Puer datus est nobis,&c. Quicquid ergo egit,& habet,totum nostrum est.

Rom.5. Sicut per inobedientiam vnus hominis,peccatores constituti sunt multi:ita per vnus obedientiam, iusti constituentur multi. Inobedientia Adami fuit transgressio mandati diuini Ergo Christi obedientia, non solum in morte, sed etiam in tota præcedente legis obseruatione consistit. Item, inobedientia illa Adami,tota nobis imputatur:cur non igitur & tota Christi obedientia? Bisariam item per inobedientiam Adami facti sumus peccatores: nempe per imputationem transgressionis illius,& per realem peccati, id est, concupiscentiæ in nos deriuationem. Cur igitur de Christo non idem sentiamus? Vis obedientiæ illius erga mandata Dei Patris, nobis reapse communicatur, ita vt incipiamus obedire & nos legi Dei. Quid ergo prohibet,quin dicamus,totam illam obedientiam nobis imputari? 1.Corinth.1. Factus est nobis sapientia à Deo,iustitia, sanctificatio,& redemptio. Phil.2. Factus obediens vsque ad mortem: propter quam humiliationem & obedientiam vsque ad mortem, Deus exaltauit illum, & nos in ipso,&c. Pro meritis est & sibi, & nobis, sue obedientia, æternam gloriam: sicuti omnes Scholastici & Patres docent. Ergo illius etiam obedientia erga legem, nobis imputatur ad iustitiam.

Gal.

Gal. 4. Factus est sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret. Ergo legem seruauit propter nos, nostramque salutem. Testimonia Patrum: item doctorum virorum huius seculi, breuitatis causa omittimus. Ad summam: credimus de Christo, sicut propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis & incarnatus est: sic etiam eandem ob causam, eum seruasse legem, & omnia egisse.

IN CAPVT XXV.

Aphorif. 10. & 11.

Cum hanc concriberem fidei confessionem, omnia ex bona conscientia scripsi: Et sicut credidi, sic etiam liberè locutus sum: ut faciendum esse docent sacræ literæ. Fides autem mea, nititur cum primis & simpliciter verbo Dei. Deinde non nihil etiam communi totius veteris Catholicæ Ecclesiæ consensu, si ille cum sacris literis non pugnet. Credo enim quæ à piis Patribus, in nomine Domini congregatis, communi omnium consensu, citra ullam sacrarum literarum contradictionem, definita & recepta fuerunt: ea etiam (quanquam haud eiusdem cum sacris literis autoritatis) à Spiritu sancto esse. Hinc fit, ut quæ sunt huiusmodi: ea ego improbare, nec velim, nec audeam bona conscientia. Quid autem certius ex historiis, ex conciliis, & ex omnium Patrum scriptis: quàm illos ministrorum ordines, de quibus diximus, communi totius Reipublicæ Christianæ consensu, in Ecclesia constitutos receptosque fuisse? Quis autem

ego sim, qui quod tota Ecclesia approbavit, improbem? Sed neque omnes nostri temporis docti viri, improbare ausi sunt, quippe qui norunt, & licuisse hæc Ecclesiæ, & ex pietate, atq; ad optimos fines, pro Electorum ædificatione, ea omnia fuisse profecta & ordinata.

Huiusrei confirmandæ causa, placuit hinc inferere, quæ de iis rebus scripta reliquit Mart. Buc. p. m. vir singulari & pietate & eruditione clariss. in epistolam ad Eph.

*Doctoris
Versus offic. a
septem.*

Verbi verò administratio, cum fiat lectione & recitatione diuinarum scripturarum, earum denique interpretatione, & explicatione, indeque desumptis adhortationibus, tum repetitione & Catechismo, qui mutuis perficitur Catechizantis & Catechumeni interrogationibus atque responsionibus: item sanctis collationibus atque difficiliorum religionis nostræ quæstionum excussionibus: secundum hanc multiplicem doctrinæ salutaris dispensationem, multiplicata etiam sunt huius functionis munera. Quicquid enim ad perfectissimam docendi rationem pertinet: id in administratione doctrinæ salutis, est summo studio adhibendum: quia nimirum tradi debet scientia, omnium ut diuinissima, ita & difficilima, viuendi Deum, cum sis homo. Qui iam diligenter artes docent, certis libris comprehensas, ut si qui mathemata instituant docere ex Euclide, ij primùm omnium legent & recitabunt propositum librum: mox voces singulas non vulgo notas, ut quæque ars sua

pro-

*Legendum
puto, si uerū
dissecundū
Deum, & el
videndi
Deum.
Docere
proprie
quid sit.*

propria habet verba & nomina, explicabunt. Inde si qua collectio & argumentatio concisior sit, explanant ἀναλύσει, pluribusque exemplis illustrent, ex præceptis generalibus docent particularia, quàmque latè illa pateant, edocent: quod est propriè docere. Hæc verò, quam fideli traditione doctrinæ, non est contentus verè fidus doctor, repetit etiam & exigit quæ docuit: præstòq; se exhibet discipulis, ut de quibus rebus dubitant, petere ab ipso queant explicationem planiorem. Præterea quæ docuit, proponit etiam publicis disputationibus excutienda, ut nihil omnino remaneat dubij. Ad hæc adhibet etiam sæpe adhortationes ad promouendum probè in proposita doctrina: & dehortationes ab iis, quibus impediri possint: item admonitiones atq; reprehensiones & obiurgationes generales. Postremò observat talis præceptor diligenter, quid quisque discipulorum proficiat: & si quem animaduernerit cessare in discendo, eum & priuatim corrigit & admonet officij: si quem cernit gnauiter pergere in discendo; eum appellat subinde, collaudat, atque ut studium eius magis magisque prosequatur, inflammat. Has omnes septem rationes docendi, Christus Dominus ipse quoque seruauit. In synagoga Nazarethana legebat caput ex Ies. 61. & interpretabatur, Luc. 4. Præcepta Dei explicauit in monte, Mat. 5. Et passim docuit, & hortatus est, reprehendit & obiurgauit ex verbo Dei. Interrogantibus quoque sese, omnibus bonis & ma-

*Ex septem
docendi
verbi ra-
tionibus:
septem et-
iam mini-
strorum
ordines in
Ecclesia in-
troduciti.*

lis respondit: ac inuicem interrogauit, vt Matt. 22. Discipulos subinde catechizauit ipse quoq; Catechismo interfuit, Luc. 2.

Cùm itaq; adeo multiplicem operam requirat ministerium docendi: plures etiam ministrorum ordines sunt huic ministerio deputati: & primi omnium lectores, quorum munus erat in pulpito, loco editiore, diuinas scripturas recitare. Hæc verò diuinarum scripturarum recitatio in hoc fuit instituta; vt & lingua ratioq; loquendi scripturæ, ipsaque scriptura populo redderetur notior atque familiarior. Intra annum enim omnes sacros libros populo recitabant: cùm ij, qui scripturas enarrabant, non possent nisi aliquam partem scripturarum, nec tam magnam vno anno explicando absoluerent. Interim autem populo per solam diuinorum librorum recitationem, confirmabatur mirificè cognitio omnium dogmatum salutis nostræ: nam illa in singulis sacris libris itentidem repetuntur, & aliis atque aliis nominibus explicantur, vt populus semper ex sequenti lectione disceret non pauca, quæ ex priori planè percipere nondum poterat: eadèmq; opera confirmabatur iudicium populo, de omni religione nostra, vt de scripturarum quoque explicationibus, atque omni doctrina, quæ illi afferebatur, vel per legitimos Ecclesiæ curatores atque doctores, siue per alios. His de causis magni fuit habitum in priscis Ecclesiis & hoc munus diuinas scripturas simpliciter populo recitandi: nec delecti ad hoc mini-

ministerium fuerunt, nisi de singulari pietate commendati. Quod cum ex aliis veterum monumentis cognoscere licet, tum maximè ex vna & altera diui Cypriani Epistola perspicitur: vt ex epist. 5. lib. 2. de Aurelio ordinato lectores & epist. 22. lib. epist. 3. de Saturno, atq; in libro quarto de Celerino Coelestino. His lectoribus adiuncti postea sunt & Psalter, qui decantandis Psalmis & Hymnis præerant. De legendis scripturis, gratia Domino, probè constitutum est in Ecclesiis Anglicanis: si idonei modò instituerentur lectores, qui dignam diuinis ministeriis, quæ lectionibus sacris recitantur, adhiberēt grauitatem atq; religionem. Diligenter ergo perpendatur, cuius se os præbeant, qui diuinos libros populis in sacris coetibus recitant: nimirum Dei omnipotentis: tum quanti sint momenti, quantæ dignitatis, quæ recitantur, quæ verba sunt, & præcepta vitæ æternæ: postremò, quibusnam hominibus, & ad quam rem deferuire debeant sacrarum scripturarum lectores. Nam Filiis Dei, quorum pro salute sanguinem suum fudit primogenitus Dei Filius, administrare debent; quibus salus eadem illis magis magisq; patefiat, & perficiatur. Quæ si quis secum reputet vera fide, quid posset grauitatis, decentiæ, religionis, vlla in actione adhiberi, quod eiusmodi lector queat prætermittere? Id verò semper, qui hoc funguntur munere, in cōspectu animi sui debent habere: ad ædificationem fidei in audientibus, quæ

quæ præleguntur, debere efficaciter deferuire: idque tum demum fieri, cum ea & probè intelliguntur & ut Dei verba excipiuntur. Ad utranque autem pronuntiatio requiritur summe perspicua, diserta gravis & religiosa. Vnde deprehenditur, illos non esse Christi ministros qui sic recitant diuinas scripturas, ac si id vnum requireretur, ut quàm minimum moræ in huiusmodi relationem insumeretur.

Alterum iam munus est, doctrinæ dispensandæ interpretatio, id est, verborum & sententiarum simplicior explicatio. Hoc ministerium Episcopi obibant, & presbyteri: nonnunquam tamen ex ordine diaconorum atque subdiaconorum: aliquando etiam ex laicis ad hanc adhibebant functionem, quos deprehendissent per Spiritum sanctum ad eam viriliter obeundam, factos idoneos. Sic Origenes etiam laicus ad hoc munus ascitus fuit in Ecclesia Cæsareæ Palæstinæ per Alexandrum Episcopum Hiltanum: & per Theodotum, eiusdem Cæsariensis Ecclesiæ episcopum. Item Euelpis à Neono episcopo Larandorum: & Paulinus à Celso episcopo Iconiensi: & Theodorus ab Attico Episcopo Synadorum. Hæc leguntur apud Euseb. lib. histor. Ecclesiast. 6. ca. 20. & ex epistola duorum illorum Episcoporum, Alexandri Hierosolymitani & Theodoti Cæsariensis, Episcopum in Palæstina, ad Demetrium Episcoporum Alexandrinum, qui factum horum duorum Episcoporum de Origenes reprehenderet, tanquam inauditum esset, lai-

set, laicum hominem præsentibus Episcopis, verba ad populum in Ecclesia facere. Istud verò isti Episcopi affirmant manifestè. verum non esse, sed sanctos consueuisse Episcopos, quos in laicis cognouissent idoneos, ut utilitatem aliquam populo interpretandi scripturas, & docendo afferent, eos hortatos fuisse, ut etiam se præsentibus, hoc ministerio fungerentur. Et secundam itaque & tertiam sacri ministerij partem, interpretationem scilicet & doctrinam: Episcopi atque presbyteri præcipuè administrabant per se: attamen & ex inferioribus ordinibus atque ex laicis, si quos animaduertissent, ad hoc munus idoneos sibi *συνεργούς* adiungebant. Ad eundem modum administrauerunt Episcopi & presbyteri, & quartam tradendæ doctrinæ partem, quæ est, ex diuinis libris explicatis adhortari ad officia pietatis, dehortari à peccatis, & omnibus rebus quæ cursum queant piæ sanctæque vitæ vlla ex parte remorari, aut impedire: peccantes reprehendere atque obiurgare, poenitentes consolari: quanquam istam functionem episcopi & presbyteri maximè ipsi præstiterunt, propterea quòd eò maiorem requirat auctoritatem, 1. Tim. 5. Quin tam partem, Catechismos nunc presbyteris, nunc Diaconis, nunc inferiorum ordinum ministris commendauerunt, prout quisque magis ad hoc genus docendi apparuit idoneus. Ita & Origenes Catechista erat Alexandriæ, lib. 6. Euseb. Cæs. hist. Ecclesiast. cap. 13. & 20. Sextam etiam partem, sanctas disputationes

2. & 3.

4.

5.

6.

- tationes deferebant cuique magis idoneo: tametsi maxima ex parte ipsi episcopi his præferebant. Septimam partem priuatam appellationem, admonitionem, etiam Episcopi per se facere studuerunt: singulos autem presbyteros, grauiorésq; ex inferioribus ordinibus, vt idem facerent, semper hortati sunt 1. Thes. 5. Itaque doctrinæ ministerium obire debent lectores, diuinas scripturas recitando: Episcopi verò interpretando, & docendo, hortando, disputando, priuatimq; appellando: quin & legendo atque catechizando, si desint peculiare lectores & catechistæ. Cæterum catechismos committebant certis presbyteris atq; Diaconis, vel etiam delectis ad hoc ex inferioribus ordinibus, Sicut etiam ex his ad munera interpretandi, atq; docendi ac disputandi adhibebant, quoscunque ad ista munera deprehendissent idoneos, in quouis sacri ministerij ordine, ac etiam, vt dictum, ex laicis. Id verò in his diligenter obseruandum: Spiritum sanctum quidem sic dona hæc docendi dispertire suis hominibus, vt vni det donum, & facultatem singularem scripturas interpretandi, & elucidandi, cui tamen non dat, perinde dextrè ac feliciter religionis nostræ dogmata ex diuinis scripturis docere, atque confirmare, vel ea etiam disputando commodè tueri. Alij verò suppetat facultatem peculiarem & eximiam, hortandi fratres ex scripturis, monendi, reprehendendi: item catechizandi, & priuatim appellandi: cui tamen, valere aliis docendi muneribus

*Summa
hornm 7.
ordinum.*

bus non largitur. Hanc varietatem donorum Spiritus sancti experimur quotidie in iis, qui publicè docent populum Christi, quæ veræ Ecclesiæ Christi sunt, & regi se à Spiritu sancto omnino sustinent: hæc observant religiosè, quid cuique in Ecclesia spiritualium facultatum sit donatum, & ad ipsum functionis vnumquemque, quantum in ipsis est, applicant. Quocirca ad singulas docendi partes, singulos adhibent ministros, si in suis hominibus inueniant, qui ad singula docendi munera sint singulariter à Domino facti & instructi. At quia necesse est ad salutem populi Dei, vt nulla prorsus partium docendi, quas septem enumeravi, vlla in Ecclesia prætermittatur, quilibet ministrorum, imò & laicorum, quocunque loco sit collocatus in Ecclesia, debet has omnes partes docendi, quo ad possit, obire & legendi & interpretandi, & docendi, & hortandi, & catechizandi, & disputandi, & priuatim appellandi. Debet etiam quisque de his administrandis functionibus tot sibi desumere, tantamque cuiusque partem ad quor & ad quam cuiusque partem senserit se à Spiritu sancto esse instructum. Consideretur exemplum ritè institutæ atque distributæ domus, in qua alia munia obit Paterfamiliâs, alia materfamiliâs: alia filij, & filiz, alia famuli & famulæ: Hic dum singuli adsunt & valent, obit certè quisque suum munus: at si qui ex familia absint, aut non rectè valeant, incidit verò ministerij alicuius necessitas, ita quisque ei succurrit ne-

rit necessitati, vt sæpe viri mulierum, & mulieres virorum obeant munia, domini seruorum, & serui dominorum.

Item de disciplina clericali.

Tertia disciplinæ clericalis pars est: subiectio peculiaris, qua clerici gradus, & ministerij inferioris se subiiciunt illis, qui sunt in ordine & ministerio superiore. Hanc disciplinæ partem docuit Dominus nos, & exemplo suo, qui discipulos suos futuros doctores electorum Dei, per vniuersum orbem, peculiari ad hoc munus magisterio, & quadam domestica disciplina instituit: quem imitati Apostoli, suos quoque discipulos vnusquisque habuit, quos ad sacrum ministerium ritè obeundum formaret.

Omnis enim difficilior vitæ functio, peculiarem quoque ac perpetuam requirit doctrinam institutionem ac custodiam: vt videre est in philosophiæ studiis, & institutione militari. Quod perpendens Lycurgus, Rempub. Lacedæmoniorum sic instituit (vt Xenophon testatur) ne vllus in Repub. ordo sine suo proprio esset magisterio. Item & Plato in suis legibus & Repub. requirit, ne quid omnino sit in ciuibus ἀφύρητον. Hinc & Dominus noster, cū vult suos sic committi inuicem, & coherere, vt membra in corpore commissa sunt atque coherent: subiicit sanè, vnumquenq; suorum aliis, à quibus tanquam à membris amplioris ac latius patentis virtutis & efficaciz custodiatur, moueatur & regatur. Idem præcepit

cepit Spiritus sanctus, Subiicimini inuicem in timore Dei, Eph. 5.

Ista itaq; considerantes sancti olim Patres, cum in cleri ordine descripserunt, ut cæteri omnes clerici à presbyterio singulari cura custodirentur & gubernarentur. Inter presbyteros verò Episcopus, ut consul inter senatores Reipub. it; hic primam, cum totius Ecclesiæ, tum singulariter ordinis clericalis vniuersi curam gereret, atque custodiam. Episcopos verò ordinauerunt singulis frequentioribus Ecclesiis, atque cuique talium Ecclesiarum viciniores, quæ in minoribus essent oppidulis vel pagis, Ecclesias commendauerunt, & quæ voluerunt presbyteros atque curatores istarum Ecclesiarum, quos vocauerunt Chorepiscopos, quosque viciniori sibi Episcopo, & presbyterio auscultare. Quos Episcopi illi primores subinde cum omni suo clero conuocabant, & in scientia atque diligentia muneris sui instaurabant. Cum verò vellet Dominus, ut sui homines se mutuò complectantur, & curam sui inuicem gerant, quàm longè latèque possint (sunt enim Christiani omnes vnum corpus:) constituerunt sancti Patres, ut Episcopi cuiusque provincie (in provincias enim iam omnes Romanis subiectæ ditiones erant distributæ) conuenirent vnà cum presbyteris, quoties quidem id Ecclesiarum vsus posceret: certo tamen bis in anno, de quæ Christi doctrina atq; disciplina, ut illa in quibusque Ecclesiis administraretur, & vigeret, inquirerent: ac vbi pec-

Presbyteri.

Episcopi.

Chorepiscopi.

*Metropo-
lita.*

catum esse deprehendissent, id corrigerent; quæ cognouissent rectè habere, confirmarent, & prouerent. Vt hæ verò synodi rectè & ordine administrarentur, voluerunt illis præesse & conuocandis & moderandis, Metropolitæ, Episcopos cuiusque Metropolis: Sic enim vocabatur præcipua in vnaquaque provincia ciuitas, vbi supremi præsidis prætorium erat: Ac proinde his Metropolitanis Episcopis iniunxerunt curam quandam, & sollicitudinem omnium Ecclesiarum per suam provinciam: vt si quid minus rectè, vel à ministris Ecclesiarum, vel à plebibus institutum, factumue intellexissent, monerent de eo in tempore: sique id suis admonitionibus non possent emendare, vt ad corrigendum illud episcoporum conuocarent Synodum: nam nihil iudicij illis concessum erat, quod sua propria autoritate exercerent in Ecclesiis, quæ ipsæ suos haberent Episcopos: omne enim & in plebem & clerum iudicium erat penes suum cuiusque Ecclesiæ episcopum & presbyterum: Episcopos autem iudicabat Synodus. Eoque cum Ecclesiis essent ordinandi Episcopi, constitutum erat, vt ad eandem Ecclesiam conuenirent cum cunctis (Si id fieri Ecclesiarum commodo posset) sin, cum aliquibus, non minus tamen duobus aut tribus provincie suæ Episcopis, qui electionem episcopi (Si facienda adhuc esset) gubernarent, factamque examinarent, & in electum inquirerent quàm seuerissimè, vitamque omnem eius & facultatem

tem ad episcopale munus, explorarent. ac tum demum ad episcopalem functionem initiarent. Quæ omnia eò erant instituta, & valebant, ut esset inter Ecclesias & earum ministros, quanta omnino posset esse noticia, curaque mutua: & ad arcenda atque depellenda cuncta doctrinæ morumque offendicula, & ad fidei atq; vitæ Christo Domino dignæ ædificationem sustentandam, prouehendam, atq; efficiendam efficacior: adeò, ut si aliqui ab officio cessassent suo, cæteri Episcopi succurrerent, etiam vsq; ad obstinatorum abstentionem, ac etiam à munere Episcopali deiectionem. Considerentur quæ Diuus Cyprianus ad Stephanum Romanum Pontificem, de Martiano Episcopo Aretalensi, qui in sectam Nouationi transierat, lib. 3. Epist. 13. tum illa quæ scripsit in Epist. 3. li. 1. de distributa cuique episcoporum certa gregis portione: Et quæ præfatus est, & in Conc. Carthaginensi, ut scriptum ad Quirinum.

Porro, ubi orbis Ecclesiis refertus fuit, ac ipsi quoq; Metropolitani sua singulari cura opus haberent: nec enim, prout cœperant esse plurimi, ita omnes pro suo loco satis vel sapiebant, vel vigilabant (paucis enim semper, & in omnibus hominum ordinibus præstantes) episcopis quibusdam primarum Ecclesiarum aliquot prouinciarum cura demandata est, ut Romano, Constantinopolitano, Antioche-
Patriarcha.
cha.
 no, Alexandrino, Deinde & Cæsariensi, Capadociæ, & aliis quibusdam, prout fidelium

Christi Ecclesiis multiplicatis, necessitas videbatur requirere. His tamen primatibus Episcopis (quos postea vocauerunt Patriarchas) nihil omnino iuris erat in illos! Episcopos alios, vel Ecclesias, ultra quam dixi, cuique fuisse Metropolitæ, in Ecclesias atque Episcopos suæ provinciarum. Quisque suæ portioni Ecclesiarum debebat singularem curam, & sollicitudinem: monere quoque Episcopos in tempore, si quid peccasset aliquis, aut in suo munere cessasset: & si nihil profecisset monendo, concilij adhibere auctoritatem. Inter hos primus locus delatus Romano: cum propter D. Petri reuerentiam, tum propter urbis maiestatem. Quam rationem secuti postea Patres, secundas tribuerunt Constantinopolitano, ut alteri Romæ, sedisque imperij episcopo, cum Antiochenus ante secundum locum inter hos Patriarchas obtinisset.

Vt autem natura hominum vitiata ambitione semper magis elaborat, ut latè, quam ut benè præsit, Patriarchæ isti, occasione istius generalis curæ Ecclesiarum, ipsis demandatæ, pertraxerunt ad se, primum viciniorum Episcoporum ordinationem, atque per eam ordinationem, sensim aliquam in tales episcopos, atque eorum Ecclesias arripuerunt, confirmaruntque iurisdictionem. Quod malum cum iam glisceret, cœpit graue existere certamen, de generali in omnes ecclesias imperio: quod quidem primum sibi sumere conatus est Iohannes quidam Constantinopolitanus Episcopus,

scopus, sub Imperatore Mauricio: de qua Con-
 tentione permultæ Epistolæ, inter epist. D.
 Greg. libr. 5. 6. 7. extant. Tandem sub Phoca
 obtinuit Romanus hunc titulum vniuersalis
 Episcopi quo sensim abuti magis magisque hu-
 ius sedis Episcopi cœperunt: donec occasione,
 primùm diuisione imperij sub Carolo Magno,
 postea dissidiis Principum & nationum, qui-
 bus fregerunt potentiam Imperatorum occi-
 dentis, atque regum aliorum: se in illam, quam
 nunc iactant, Antichristianam potentiam ex-
 tulerunt: oppressa primùm Episcoporum,
 deinde omnium etiam regum & Imperatorum
 potestate. Sic itaque euertit Satan omnem cle-
 ricalis ordinis salutarem obedientiam, & gu-
 bernationem: Romanus enim Antichristus
 immediatum sibi sumsit imperium in omnem
 clerum, ac etiam laicos: atque Episcoporum,
 cùm boni essent, custodiam & curam erga eo-
 rum fidei commendatos dissoluit. At quia o-
 mnino necesse est, vt singuli clerici suos ha-
 beant proprios custodes & curatores, instau-
 randa est, vt Episcoporum, ita & archidiacono-
 rum, aliorumque omnium, quibuscunque
 censeantur nominibus, quibus portio aliqua
 commissæ est custodiendi gubernandique cleri
 autoritas, potestas: sed & vigilantia, & anim-
 aduersio, ne quis omnino sit in hoc ordine
 ἀσέβης. Hactenus Bucerus, non solum fide-
 liter recitans, verùm etiam laudans veteris Ec-
 clesiæ, in variis Ecclesiasticarum functionum
 ordinibus constituendis: de quibus nos suprâ
 diximus, consuetudinem.

Fuit mihi præterea habenda ratio illarum etiam Ecclesiarum, quæ licet Euangelium amplectæ sint: suos tamen & re & nomine Episcopos, atq; Archiepiscopos retinuerunt.

Quid? quod in Ecclesiis etiam protestantium, non desunt re ipsa Episcopi, & Archiepiscopi: quos mutatis bonis Græcis nominibus, in malè latina, vocant superintendentes, & generales superintendentes? Sed ubi etiam neq; illa vetera bona græca, neque hæc noua malè latina nomina obtinent: ibi tamen solent esse aliquot primarij, penes quos ferè tota est auctoritas. De nominibus ergo fuerit controuersia: verùm cum de rebus conuenit: quid de nominibus altercamur? Interim, quemadmodum non improbaui Patres in ea re, de qua est quæstio: Sic etiam non possum nostrorum zelum non amare: qui ideo illa nomina oderunt, quia metuunt, ne cum nominibus, vetus etiam ambitio & tyrannis, cum ruina Ecclesiarum, reuocetur.

Apheris. 12.

Nam neque Christus tale caput constituit: neq; veteres Patres admittere voluerunt, quia non expediebat Ecclesiæ: sed quatuor patriarchis fuerunt contenti. Rom. Constant. Alex. & Antiochen. qui omnes æqualis essent auctoritatis & potestatis, & suis quisq; contentus esset finibus, quemadmodum in Concilio Nicæno definitum fuit, & in aliis confirmatum: idque non sine multis & grauibus causis, quarum hæc, meo quidem iudicio, non est potissima.

strema, ne scilicet tyrannidi in Ecclesia fores aperirentur: sed potius, ut si unus aliquid contra sanam Christi doctrinam, contraq; libertatem Ecclesię, tentare auderet, alij non minoris autoritatis Archiepiscopi cum suis Episcopis, sese opponere, & illius audaciam compescere, tyrannidemque frangere possent. Ecclesia respectu Christi, regnam est, respectu hominum, qui in ea sunt, & vel regunt, vel reguntur, Aristocratia est.

Aphorif. 21.

De æ longè diuersę sunt quęstiones: utrum Episcopis liceat etiam esse Principibus, principibusq; esse Episcopis, suis retentis principatibus, &, an qui Episcopi iam sunt simul & principes, ij præter autoritatem Ecclesiasticam, iura etiam habeant politica in ciues sibi subiectos, eóq; an subditi illis tanquam principibus obedire debeāt nec ne. In meo Aphorismo nihil prorsus de priori quęstione locutus sum, quia non fuit necesse, sed tantum de posteriori. Quis autem, illis omnino obediendum esse, quo iure, quaque iniuria principes fuerint creati: ex testimoniis à me allatis non videat apertè demonstrari? Cur enim qui subditi sunt Moguntino, Colonienſi, Treuirensi Principibus imperij simul & Archiepiscopis, in rebus cum pietate Christiana minimè pugnantibus, non obtemperent? Seditiosorum certè fuerit, non obtemperare. Quòd si istis, cur non etiam Romano, iisdem in rebus, & eandem ob causam, qui sub eius viuant im-

perio? Eadem enim horum omnium est ratio.

De priori quæstione nihil (vt antè dixi) differui: sed neque etiam nunc, in hac mea breui confessione disputare constitui: cùm sciam, non omnium eandem esse sententiam & in vtramque partem multa dici possint: locum illud Matth. 20. (Scitis, quòd Principes gentium dominantur in eas, & magnates potestatem exercent in eas, vos autem non sic:) aliis vno modo, & de solis Apostolis ac verbi ministris: aliis alio modo, & de omnibus Christi discipulis ac Christianis interpretantibus.

APPENDIX AD CAPVT XI.

De Redemptore, seu de persona Christi.

Qui scribunt, essentielles diuinæ naturæ proprietates, humanæ realiter esse communicatas, non vt sint in ipsa, aut essentialiter & formaliter, aut subiectiuè & habitualiter, sed ratione tantùm & respectu vnionis hypostaticæ (sic enim loquuntur, obscurè sanè & ambiguè, cùm clariùs possent & deberent:) Si hæc non alio sensu intelligunt, quàm quo Vigilius scriptum reliquit & sensit, nimirum, proprietates naturarum, Christo ipsi factas esse proprias, naturis autem inter se, non in ipsis, sed in Christo hoc est, in persona communes: Ego certè non contradixero: nec quempiam virum bonum & doctum contradicturum esse, persuasum habeo. Vigilius enim secundùm doctrinam Catholicæ Ecclesiæ, ex concilio Chalcedonensi

donensi loquens, eodem planè sensu dixit & explicauit, proprietates naturæ humanæ communes factas esse diuinæ: quo etiam, quæ sunt diuinæ, communicatæ esse dicuntur humanæ. Atqui humanitatis proprietates, puta pati, mori, ita communicatæ sunt Deitati, vt non propterea tamen Deitas ipsa facta sit reapse passibilis, mortalis: Cuius rei causa, hæc à Vigilio offertur: quia nimirum pati & mori, non nisi in persona, facta sunt Deitati communia: ita vt hæc non possint, nisi de natura humana per se, & de persona secundum & propter humanam naturam, verè prædicari.

Ergo idem de communicatione diuinarum proprietatum sentiendum & dicendum omnino fuerit. Vigiliij verba hæc sunt libr. 5. cap. 2.

Et quia nunc nobis intentio contra eos est, „ maximè, qui errorem vnus naturæ sectantes, „ decreto Conc. Chalcedonensis, pertinaci obstinatione resistunt: commodum puto ad eorum inanes contradic̃tiunculas, vitreâsq; sententias, veritatis malleo obterendas, de humana Filij Dei natura, quam in eo modis omnibus negant, pauca repetere, & quàm non sint Christiani, & à spe salutis æternæ penitus alieni, demonstrare. Regula est fidei Catholicæ, vnum, eundemq; Dominum Iesum Christum, sicut verum Deum, ita verum hominem confiteri: vnum ex vtroque, non duos in vtrumq;: ipsum sine tempore natum de Patre, ipsum ex tempore natum de virgine: ita vt vtraque na-

A.

tiuitas sic vnum teneat Christum, vt in nullo
 sui pertulerit detrimentum, retinens in se
 quod est sui generis proprium, id est, vt & ver-
 bi natura non mutaretur in carne, & carnis
 natura non fuisset in verbo consumpta. Hinc
 Dominus Iesus Christus idem verus est Deus,
 idem verus est homo, ex duabus ineffabiliter,
 virginali aluo vnitis in persona naturis exi-
 stens. Quæ naturæ, quoniam in illa mirabili
 cōiunctione non sunt in eo abolitæ, ad demon-
 strandam vtrarumq; proprietatis extantiam,
 in vno se ipso vtriusque res locutus est atq; e-
 git, non voces diuidens, non aspectus partiens,
 non gesta secernens: sed ipse vnus in se ipsosq;
 ex vtroq; & in vtrumq; conueniens, & quod
 proprium fuerat, loquens & peragens. Et, vt
 quod dicimus, planum fiat, aliquo vtamur ex-
 emplo, verbi gratia: Ego ipse sum, qui oculis
 corporeis album colorem nigrumue discerno,
 & ego ipse sum rursus, qui malum iniquitatis,
 & iustitiæ bonum, mentis obtutu diiudico,
 nec tamen ideo alius atque alius sum, quia v-
 trunque mihi est ex diuerso. Non enim ipsi
 oculis video variari colores, quibus video va-
 riri sermones, & tamen ego sum ipse, qui ex
 vtroque ago, vtrumque meum est, non videre
 iustitiam nisi oculis mentis, & meum est non
 videre colores, nisi oculis carnis, & meum est
 non vocem oculis audire, & meum est non
 videre lumen auribus, meum est non discer-
 nere naribus gustum, & meum est palato non
 percipere odoratum: Et cū totum meum sit
 in m

in me ipso, id est, videre, audire, odorari, gustare, & tamen aliud est mihi vnde video, aliud vnde audio, aliud vnde gusto odoresque discerno, & cum sit in me totum quodam privato iure diuersum atq; diuisum, ego tamen ipse diuidi & separari non possum. Ita ergo & Christus ipse vnus atque idem est & creatus & non creatus, habens initium, & initio carens, ætate atque intellectu proficiens, & intelligentiæ ætatisq; augmenta non recipiens, mortem perpetuens, & mortis legibus non subiacens, honores ob meritum accipiens, & nullo honore indigens, & cum hæc omnia diuersa sint in se ipso, ipsius tamen sunt propria, & ideo voces, affectus & gesta vtrinq; congruentia, in se ipso non diuidet, quia ipse est vtrumq; quod habet, sed vnum illi est ex natura verbi, quam Deus permanens non amisit, & aliud illi est ex natura carnis, quam homo factus accepit. Adhuc dicamus quæ vnā naturam affirmant manifestius, propter eos qui per imperitiā sensus, naturarum proprietatem & communionem, quemadmodum dicatur in Christo, non intelligentes, abutantur & refugiunt hæc nomina.

Diuersum est atque alienum, initium non habere, & ex initio subsistere, mori, & mori non posse, & tamen sicut ipsi Christo propriū est vtrumque, ita non ipsi, sed in ipso est vtrumque commune. Si enim dicamus, quia ipsi est commune: necesse est, vt exigatur à nobis dare & ostendere aliū, cum quo ei sit hoc ipsum

com-

commune: quæ professionis necessitas, in Nestorij vergit impium dogma. Melius igitur & catholicè dicimus, In ipso & non ipsi esse commune: Et melius ipsi, & non in ipso dicimus proprium esse. Ergo proprium est illi mori, propter naturam carnis, quæ mortalis est: & proprium est illi non mori, propter naturam verbi, quæ mori non potest. Item propter inefabile mysterium vnionis vtrarumque naturarum, communis in ipso fuit mortalitas carnis, verbi naturæ, quæ mori non potuit: & communis in ipso est immortalitas verbi, naturæ carnis, quæ morti succubuit. Ergo sicut illi mori & non mori, ex vtrisque naturis est proprium: Ita commune est in ipso vtrisque naturis, quod illarum est proprium: & vt exempli gratia dixerim, proprium mihi est notam liuoris cuiusque verberis gestare in corpore meo per naturam carnis meæ: Item proprium mihi est plagam verbi, id est, sermonem durum gestare in mente mea, per naturam animæ meæ: & proprium mihi est, eandem plagam non portare, in corpore meo per naturam carnis meæ. Et cum sit mihi vtrunq; proprium, & corpori & animæ meæ vtrunque alienum: quia nec corpus durum, lætū me sermonem intelligit, nec anima flagelli vulnere liuescit: vtrunque tamen commune est in me ipso, & animæ & corpori meo: quia nec anima extra corpus sita, quod ei sentire proprium fuerat, sensit: nec corpus extra animæ confortium, plagarum indicia gestauit. Quod ergo
pro-

proprium mihi est in singulis, & alienum est à singulis: id commune est in me ipso singulis, quod proprium est singulis.

Et tamen ego ipse vnus sum in vtrisque, & in me ipso communibus: & ego ipse vnus sum in singulis mihi inet ipsi propriis. Hæc Vigiliius.

Quid ad præsentem controuersiam, de reali idiomatum communicatione componendam, dici possit accommodatius? In has enim præcipuas propositiones ad causam nostram pertinentes, resoluitur totus iste Vigilij contextus. Nam regula fidei Catholicæ præmissa, quæ in contextu notata est litera A: ex illa deducit certas theses, quibus hæresin Eutychie manifestè refutat. Summa regulæ fidei hæc est: vnum eundemq; Christum, esse Deum & hominem: salua vtraque in eo natura. Ex hac regula colligit Vigiliius has theses.

1. Dominus Iesus Christus, idem verus est Deus: idem verus est homo. Ratio: Ex duabus enim naturis (diuina & humana) in vna persona ineffabiliter vnitis idque in alno (seu vtero) virginali, existit. Et hoc contra Nestorium: contra verò Eutychem, subditur alia thesis.

2. Hæ naturæ in illa mirabili cōiunctione, non sunt in eo (Christo) abolitæ. Confirmatio subicitur ex vita Christi: quia Dominus Iesus dictis & factis, vtriusq; naturæ proprietates in se ipso saluas esse monstrauit: idcō subdit.

Ad demonstrandam vtrarumq; proprietatis extantiam (id est, existentiam: hoc est, in se exi-

se existere distinctas vtriusque naturæ proprietates,) in vno se ipso, vtriusque (naturæ) res locutus est atque egit. Hoc itidem contra Eutychem.

Sed quomodo? ita nimirum, vt ostenderit ea dicta & facta, fuisse non duarum personarum, sed vnius. Ideo contra Nestorium denuo subdit: Non voces diuidens, non aspectus partuens, non gesta secernens, sed ipse vnus in se ipsoque ex vtroque (id est, ex vtraque natura) & in vtrunque conueniens & quod proprium fuerat (vtriusque naturæ) loquens & peragens.

Ex iis verbis, duo hæc luce meridiana clariùs elucet, vnum, in Christo, non duos fuisse operantes, volentes, intelligentes, sed vnum duntaxat: nempe ipsum *αὐτὸν* incarnatum, qui dicitur Christus: ideo ait, *In vno se ipso, &c.* Item, *Sed ipse vnus, in se ipsoque, loquens & peragens:* hoc est primum, idque contra Nestorium.

Alterum est: Duo verò in eodem Christo agente, fuisse & esse actionum principia, inter se distincta: ex quibus formaliter (vt loquuntur scholæ) actiones illæ, per agentem deducebantur: duarum nimirum naturarum facultates seu *δυνάμεις*, idque contra Eutychem.

Et ideo subdit, *Ex vtroque*, (id est ex vtraque natura) *Quod proprium fuerat* (cuiusque scilicet naturæ) *Loquens, & peragens.*

Quis verò hinc non videat, quæ Christus egit secundum vnā naturam, illum ea non egisse secundum alteram? *Ex vtroque*, enim age-

bat, quæ cuiusque erant propria, non ergo secundum humanitatem, quæ propria erant Deitatis, nec contrà.

Hæc porro confirmans, & illustrans, adfert exemplum vnius eiusdemque hominis, qui secundum diuersas animi facultates, diuersas etiam actiones edit, & opera cuiq; facultati convenientia efficit.

Simile perspicuum est per se, ibi: *Et ut quod dicimus, planum fiat, &c.*

Tantum diligenter obseruanda sunt particularæ, non solum affirmatiuæ, sed etiam negatiuæ. Negat enim hominem oculis carnis videre quæ oculis mentis videt: Et contrà. Negat igitur etiam, Christum secundum carnem agere, quæ secundum Deitatem operatur. Hoc clarè explicat, cum ad Christum accommodans exemplum, præter alia dicit de Christo, *Sed unum illi est ex natura verbi, quam Deus permanens non amisit: & aliud illi est ex natura carnis, quam homo factus accepit. &c.*

Item notandum est, Vigilium tam negare Christum ex carne, id est, secundum carnem agere, quæ Deitatis sunt propria, quam negat etiam eundem secundum Deitatem passum esse & egisse, quæ propria fuerunt carnis.

Subdit præterea Vigilius specialem de proprietate & communione naturarum explicationem: eamque perspicuam & certam, cum ait: *Adhuc dicamus manifestum propter eos, &c.* Summa hæc est:

4. Vtriusque naturæ proprietates, ipsi Christi per-

sti personæ, sunt propriæ: naturis autem inter se communes, non in ipsismet naturis, sed in persona. Explicatio hæc est.

Mori enim (quæ est proprietas carnis) proprium est Christo. Quòd enim dicatur mortuus esse: id propriè dicitur propter humanam naturam, quæ in ipso est. Non mori etiam eidem proprium est: propter naturam diuinam ipsius propriam, quæ mori non potest.

Mori itidem, commune est verbo seu Deitati Christi: non in ipsa natura diuina, quippe quæ mortis particeps esse non potest: sed in persona commune hoc illi fuit cum carne, quia persona carnem sustentans, in carne mori potuit, & mortuus est Christus. Idem de altera parte dicendum ac sentiendum est, quemadmodum ipse Vigilii explicat: addito etiam exemplo sui, id est, hominis: cùm ait, *Et, ut exempli gratia dixerim, &c.* Nihil in hoc exemplo est obscurum.

Diligenter verò notanda est conclusio: ubi ait: *Quod ergo proprium mihi est in singulis, & alienum est a singulis: id commune est in me ipso singulis quod proprium est singulis: & tamen ego ipse unus sum in utrisque, & in me ipso communibus: & ego ipse unus sum in singulis mihi met ipsi propriis.*

Nihil ad quæstionis de reali proprietatum communicatione, explicationem, dici potest clarius. Primùm enim docet, proprietates vnius naturæ ita esse illius proprias, ut ab altera natura, prorsus sint alienæ, atque ita alienæ, ut
nullo

nullo modo in sua ipsius *ὁσία*, communes fieri possint: hoc est, ita realiter communicari, ut ipsa quoque fiat vel id, vel talis, quod & qualis est altera natura: puta, ut humanitas fiat vel Deitas, vel omnipotens, quemadmodum nec contra Deitas, humanitas, vel passionis particeps fieri potuit aut potest.

2. Deinde, disertis verbis tradit, proprietates cuiusque naturæ, esse Christo proprias: quia nimirum illi in seipso proprium est, v.g. pati, ex una sua natura, & non posse pati ex altera: ita ut hoc cum nulla realia habeat commune: vel in cælo, vel in terra, vel in seipso. Nam nihil aliud præter ipsum, est Deus & homo simul: & neutra in eo natura, alterius quoque naturæ proprietates, præter suas, in sua habet *ὁσία*. Solius igitur Christi Dei & hominis est, essentielles cuiusque naturæ, divinæ & humanæ, realiter in seipso habere proprietates eoque sibi proprias.

Quare hinc etiam liquet id, quod antè de communicatione dictum est. Si enim hoc personæ Christi proprium est, ut de ipso hæc contraria, v.g. pati, & non posse pati, verè & reapse prædicentur, non tamen simpliciter, sed κατ' ἄλλο, hoc est, secundum alteram Christi naturam: Ergo neutri illius naturæ seorsum hoc congruit: nempe, ut eadem natura, verè & realiter dici possit, & pati potuisse, & non potuisse pati, in sua *ὁσία*.

3. Quas Christo proprias esse dixit naturarum proprietates: eas communes quidem i-

psis: verum non ipsismet naturis, sed in persona, factas esse docuit. Puta. *Pati*, quod est proprium humanæ naturæ simpliciter & per se, in sua *ὑπόστασις*, personæ autem proprium est *κατ' ἀλλο*, id est, secundum carnem tantum: hæc inquam essentialis carnis proprietates, propter unionem quam caro cum Deitate ipsa habet in eadem *ὑποστάσις*, facta est ipsi etiam naturæ diuinæ cum humana communis: quomodo communis? nempe, ut ipsi quoque diuinæ, *Pati* verè attribuat.

Sed quomodo, cum passio in illam cadere nequeat? Commune est igitur illi *Pati*, non in ipsamet *ὑπόστασις* (ea enim pati non potuit, nec potest:) sed in Christo, hoc est, in persona Christi, quæ duabus constat naturis: Et ideo, quæ *κατὰ σάρκα* duntaxat passa est: ita ut passio in propria quidem Deitatis *ὑπόστασις* nulla, sed in communi duntaxat persona, propter carnem hæreat: ac proinde etiam Deus quidem passus esse dicatur, cum tamen Deitas nihil sit passa, sed tantum persona Dei & hominis, id est, ille qui Deus est & homo, *κατὰ σάρκα*. Repeto: Proprietates v.g. humanæ naturæ, puta pati posse & mori, ideo dicuntur esse communes Deitati: quia hæc quoque illas habet. Si enim nullo modo haberet: nullo etiam modo dici possent huic illæ factæ esse cum carne communes.

Ideò verò dicuntur communes esse Deitati cum humanitate, non simpliciter, sed in ipso Christo: quia illas non habet in se ipsa, hoc est, in

est, in sua *ὑπόστασι*, sicut caro habet : sed solum in persona Christi, quæ una & eadem est utriusque naturæ hypostasis, cum in utraque subsistat.

Anima etiam, proprietates corporis sibi communes habet, non in sua *ὑπόστασι* sicut corpus; sed in persona hominis, qui sicut utraque, tanquam partibus essentialibus constat, sic etiam utriusque in se realiter habet proprietates: ut verè dici possit & visibilis esse, & invisibilis, mortalis & immortalis.

Quod verò dictum est de proprietatibus humanæ naturæ, cum divina communibus, non in propria eius *ὑπόστασι*, sed in communi utriusque naturæ persona : idem de divinis cum humana sentiendum ac dicendum esse, docet Vigilus Episcopus & Martyr.

Cum hæc ita se habeant re ipsa: hinc sequitur, quales de hisce rebus, concipi verè possint enunciationes: Si proprietas carnis, puta *Pati*, communis est aliquo modo Deitati: Ergo aliquo modo de illa prædicari potest. Si non est ei ita communis, ut eam habeat in se ipsa, seu in sua *ὑπόστασι*, neq; ut partem sui essentialem neq; ut accidens in subiecto: Ergo Deitas dici non potest, sua *ὑπόστασι* esse passioni obnoxia.

Si verò est ei communis in persona tantummodo: Ergo *Pati* de Deitate, in abstracto prædicari non potest: sed tantum in concreto, hoc est, tali nomine, quo ita notetur Deitas, ut persona connotetur: qualia sunt nomina concreta, ut Deus.

Hoc enim nomine, quatenus significatur persona Christi, qui Deus etiam est, non nudus homo, verè & realiter dicitur Deus passus & mortuus esse: non simpliciter tamen, & secundum etiam Deitatem, sed tantum *κατὰ σάρκα*: cuius proprium est pati & mori. Quare, ut hæc est verissima, Deus passus est: sic hæc altera falsissima, Deitas passa est: vel Christus secundum naturam etiam diuinam passus est. Hæc est doctrina Vigilij, & totius Ecclesiæ.

Cum autem quæ tradit Vigilius, de naturarum proprietatibus & communione, de omnibus ex æquo proprietatibus & illarum communione in Christo dicantur: ita ut propter vnionem hypostaticam, eodem sensu diuinæ dicantur factæ esse communes humanitati, quo etiam humanæ, Diuinitati nempe, non in ipsarum naturarum *ὑποστασιν* sed tantum in Christo, personæq; Christi: Sequitur, sicut hæc propositio impia est, Deitas propter vnionem cum carne in persona Filij Dei, facta est in sua *ὑπόστασι* passionis particeps: sic etiam hæc sit blasphemema: humana natura, propter vnionem cum diuina ab illa accepit, ut in sua *ὑπόστασι* realiter sit omnipotens, &c.

Si iam his addantur, quæ idem Vigilius, ex communi totius Ecclesiæ Catholicæ consensu scripta reliquit, lib. 4. cap. 4. Luculentior fiet hæc, quam ex eo modo monstrauius, doctrina. Disputans enim aduersus Monophysitas, à diuersis proprietatibus, quæ in vno eodémq; Christo spectatæ fuerunt, & quas prædicant
sacræ

sacræ literæ: luculenter euincit, non posse in
 eo VERBUM & carnem, vnâ esse naturam:
 rationem adfert, quia vna natura, contrarium
 quid & diuersum, non recipit in se ipsa. Præter
 alia, hæc quoque scribit: Deinde si verbi & car-
 nis vna natura est: quomodo cum verbum v-
 bique sit, non vbiq; inueniatur & caro? Nam-
 que quando in terra fuit, non erat vtiq; in cœ-
 lo. Et nunc quia in cœlo est, non est vtiq; in
 terra, & in tantum non est, vt secundum ipsam
 Christum spectemus venturum de cœlo, quē
 secundum verbum nobiscum esse credimus
 in terra. Igitur secundum vos, aut verbum
 cum carne sua, loco continetur, aut caro cum
 verbo vbiq; est: quando vna natura contra-
 rium quid & diuersum non recipit in seipsa.
 Diuersum est autem & longè dissimile, circum-
 scribi loco, & vbiq; esse: & quia verbum vbi-
 que est, caro autem eius vbiq; non est: appa-
 ret, vnum eundemque Christum vtriusque es-
 se naturæ: & esse quidem vbiq; secundum na-
 turam diuinitatis suæ, & loco contineri secun-
 dum naturam humanitatis suæ: creatum esse,
 & initium non habere: morti subiacere, & mo-
 ri non posse: quod vnum illi est ex natura ver-
 bi, quâ Deus est: aliud ex natura carnis, quâ i-
 dem Deus homo est. Igitur vnus Dei Filius, i-
 demque hominis factus Filius, habet initium
 ex natura carnis suæ, & non habet initium ex
 natura diuinitatis suæ: creatus est per naturam
 carnis suæ, & non est creatus per naturam di-
 uinitatis suæ: circumscribit per naturam carnis

suæ, & loco non capitur per naturam diuinitatis suæ: minor est etiam Angelis per naturam carnis suæ, & æqualis est Patri secundum naturam diuinitatis suæ, mortuus est naturâ carnis suæ, & non est mortuus naturâ diuinitatis suæ. Hæc est fides & confessio catholica, quam Apostoli tradiderunt, martyres roborauerunt, & fideles nunc vsque custodiunt. Hæc Vigilus.

Ex quibus idem, quod ex præcedentibus euincitur: nempe, non solum vnus naturæ esse non posse, *Verbum* & carnem, vt volebant Monophysitæ: sed etiam proprietates vnus naturæ, alteri realiter communicari non posse: ita nimirum, vt eas habeat in se ipsa, & talis fiat vna natura, qualis & altera, puta vt *caro*, propter vnionem cum *Verbo*, cum eodem etiam *Verbo* facta sit vbique præsens sua *ὡς ἰα*. Ab hac enim propositione, tanquam in confesso apud omnes orthodoxos posita, nempe *Caro* propter vnionem cum *Verbo*, non est consecuta hanc proprietatem *Verbi*, vt nimirum ipsa, cum verbo vbique sit sua substantia præsens: ab hac inquam propositione concludit, Ergo neque facta est eiusdem naturæ cum *Verbo*. Hoc certè est argumentum Vigilij, imò totius Ecclesiæ Catholicæ. Quid restat? Hoc vnum, vt si dicenda sit esse vbique præsens: non alia ratione, quàm sua *ὡς ὁ αὐτός*, quæ est ipsum *Verbum*, vbique præsens esse dici queat.

In natura enim Christi humana, duo tantum

tum sunt, propria ipsius naturæ ὑποστατικῶς cum suis proprietatibus ac creatis donis: Et communis cum diuina ὑποστατικῶς, quæ est ipsum *Verbum*. Propria ὑποστατικῶς finita est, & que vno tantum loco esse potest: ὑποστατικῶς infinita, & immensa est ac simplicissima. Hac igitur sola, non autem propria ὑποστατικῶς, ubiq; præsens esse potest, & re ipsa est caro Christi.

Quod verò de hac proprietate dictum est: idem de omnibus tam *Verbi*, quam *Carnis*, sentiendum est. Nam in precedenti etiam argumento contra Monophysitas, libro 4. cap. 4. idem conclusit, à quibusdam *Verbi* proprietatibus, ut est, esse increatum, inuisibilem, incontractibilem: dixitque, impossibile esse, ut iis conditionibus *caro* subiaceat. Hinc conclusit, *carnem* ergo vnius naturæ cum *Verbo*, esse non posse: cum fieri nullo modo queat inuisibilis, increata, incontractibilis: intellige in sua ὑποστατικῶς, cum tamen in sua ὑποστατικῶς, quæ illi cum *Verbo* communis est, reuera sit, sicut ubique præsens, sic etiam increata, inuisibilis, incontractibilis, & quid non, quando eadem ὑποστατικῶς, Deus etiam est? Hæc omnia certa sunt, & plana, & ab illa infallibili regula, quam lib. 5. capite 2. tradit, pendent, videlicet: Melius igitur & Catholicè dicimus: In ipso, & non ipsi esse commune: Et melius ipsi, & non in ipso dicimus proprium esse.

Precor omnes Christianos, per Dominum Iesum: ut positis vanis priuatorum homi-

num somniis: positis etiam propriis carnis affectibus, odiis, inimicitiiis: amplexi verò certam ac salutarem veteris Ecclesiæ doctrinam, Christianamq; dilectionem: coëamus omnes in vnam fidem, sanctamque amicitiam: sicut nobis quoque omnibus vnus est Deus, vnus Mediator, vnum Baptisma, vna spes vocationis nostræ: ad gloriam nominis Dei, Ecclesiæ ædificationem, salutemque animorum nostrorum. Citiùs enim quàm putamus, sistemur ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque prout se gessit in corpore, & in hac vita, quando post hanc vitam nulla spes veniæ, nullus resipiscentiæ locus est.

EIVS.

EIVSDEM ZANCHII

T H E S E S.

DE PRÆCIPVIS ALIQVOT

FIDEI CHRISTIANÆ ARTICV-

lis, aduersus varias hæreses, variis tem-
poribus, partim Heidelbergæ,
partim Neustadij dis-
putatæ.

INquem finem, ego Confessionem hanc cum
Observationibus in lucem dedi: eandem ob cau-
sam, hasce variis de rebus, hoc tempore controuer-
sis theses, partim sub p.m. Friderico III. Heidel-
berga, partim sub Johann. Casimiro, huius scholæ
autore, domino clementissimo, hic Neustadij, ad-
uersus varias hæreses, propugnatas collegi: atque
ut simul collectæ, una cum mea confessione in-
primerentur, curavi: nimirum, ut toti posteritati,
me in tales hæreses, quæ hac nostra ætate ab infe-
ris reuocate fuerunt, nunquam consensisse, cla-
rius innotescat: idque ad gloriam Dei, ad adi-
ficationem Ecclesiæ, & ad salutem mul-
torum, per Iesum Christum Do-
minum nostrum, A-

men.

DE VNO VERO DEO,
ÆTERNO PATRE, FILIO, ET
Spiritu sancto

T H E S E S.

Anno 1572.

I.

Vnus tantum est *Jehoua*, creator cœli & terra, & Deus Israël.

II.

Iste vero Deus, etsi unus tantum est Jehoua, non unus tamen est, sed plures Elohim: quorum numerum, & nomina Filius Dei, Deus in carne manifestatus nobis clarè, & sine vlla ambiguitate revelauit: nempe æternus Pater, æternus Filius, & æternus Spiritus sanctus.

III.

Porro hi tres Elohim vera sunt ὁμοῦς ἀμείβω, eaque indiuidua, vixentia, intelligentia, volentia: eoque vera (ut hactenus loquuta est Ecclesia) persona.

IV.

Atq; ita inter se sunt distincti, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, ut unus non sit alius.

V.

Ipsorum autem unusquisque verus est Iehoua.

VI.

Neg; ideo: amen plures sunt Jehoua: sed unus duntaxat Iehoua.

DE

DE VNIVS VERI DEI NAT-
TVRA, SIMPLICITATE, AT-
que immensitate
T H E S E S.

Anno 73.

I.

Natura Dei nomine, non solum ipsius essen-
tia, simpliciter in se considerata, verum et-
iam omnes eius proprietates, seu attributa, quibus
qualis sit, nobis nostraq; causa declaratur, signi-
ficari solent.

II.

Meritò itaq; dici solet Deus, sua natura clemens, sapiens, bonus, & alia id genus esse.

III.

Et si verò qualitates multas, huic sua natura si-
miles, indere hominibus solet, quibus sumus iusti,
boni, sapientes: suam tamen naturam nulli creatae
rei communicat, quòd neq; communicari queat,
nisi plures fieri possint dij.

IV.

Est autem prater alia Deus simpliciter sim-
plex: ut nullo planè modo dici possit pluribus ex re-
bus compositus, nec ex ESSE quidem & essentia.

V.

Et si enim multa sibi in sacris literis, quasi mul-
tas qualitates attribuit, ut quòd sit iustus, bonus,
potens: reuera tamen in Deum nulla cadit quali-
tas: sed qualis qualis est, sua simplicissima essentia
talis est: verum variis nominibus infinita simpli-
cissima essentia perfectio nobis significatur.

VI. Non

VI.

Non solum autem nullam admittit in se compositionem Deus: sed neq₃ in ullius rei creata concretionem venit, ita ut eius fiat vel forma vel materia.

VII.

Est præterea Deus verè immensus & infinitus, & ideo etiam ubiq₃ præsens: idque non potentia tantum & virtute, sed tota sua essentia: calum & terram atq₃ omnia implens.

VIII.

Etsi verò ubiq₃ præsens est sua essentia: magis tamen in calis esse predicatur, quàm in terris: & magis in sanctis, quàm in impiis: magisq₃ in uno pio, quàm in altero. Verùm id non ratione sue essentia, sed efficacitate operationis & gratia.

IX.

Quare quum etiam in sacris literis legitur Deus, aut à nobis recedere, aut ad nos redire: non mutatione loci id facere credendus est: sed effectus sue præsentia, cum internis, tum externis: vel exerendis, vel subtrahendis.

X.

*Ceterùm in humana Christi natura longè alia inest ratione, quàm in nobis, nempe non solum efficacius operando, verùm etiam *Сочетавъ* inhabitando, & tanquam pars compositi, ut ille sit verus Deus, nos autem esse non possimus.*

XI.

Est porrò ita Dei proprium, esse immensum & infinitum, ac proinde etiam ubique præsentem, ut in nullam planè rem creatam, ne in hu-

manam

manam quidem Christi naturam, competere possit.

XII.

Quemadmodum enim fieri nequit, ut creatura fiat Deus essentia, ita neque fieri potest, ut quod Deus non est, sua essentia ubiq^{ue} existere possit: cum neq^{ue} infinitum esse queat, & immensum.

XIII.

Proinde sicut ex eo, quod demonstratur Christum esse ubique sua essentia, verè etiam evincitur ipsum esse verum Deum: sic si qui contendunt corpus Christi sua substantia ubique existere, ij, aut ex illo argumento Christi Deitatem probari negent, aut novum fabricent Deum, eumq^{ue} corporeum, oportet.

XIV.

Præsens quidem est corpus Christi, sua non solum virtute, sed etiam substantia, priorum omnium mentibus, illud vera fide percipientibus, eoque per CHRISTI spiritum cum ipso Christo magis ac magis coalescentibus, non minus, imò magis, quam Sol omnium se videntium oculis: Sed tamen multis in locis simul, nedum ubique tam existere potest corpus Christi, eo existendi modo, quo est in cælo, quam etiam Solis corpus in omnibus cæli terræque partibus, ea ratione, qua in suo est orbe, existere queat.

XV.

Neq^{ue} tamen hinc sequitur (ut quidam impudenter calumniantur) negari æternam, veramq^{ue} Christi Deitatem: Sed contra potius assertitur, cum talis esse Deitatis ο λόγος, defendatur, qua in
nullam

nullam rem creatam ita effundi possit, ut ea aut Deus fiat τὴν οὐσίᾳ, aut Deo divina vlla proprietate equalis.

XVI.

Neque enim verus Deus esset ὁ λόγος, si qualis ipse est, talis omnino fieri quoque posset aliqua creatura, etiam spiritualis, nedum humanum corpus.

XVII.

Ex aduerso potius, qui ita in Christi humanitatem effusas esse volunt diuinas, essentialésque proprietates, ut tam hac sit omnipotens, & ubique, quam ipsius Deitas, non solum amplissimam aperiant Arianis ianuam, sed ipsi veram Christi Deitatem tollunt.

XVIII.

Etenim is verus Deus non est, cuius essentia & natura, ita realiter in aliquam rem creatam effundi potest, ut ipsa quoque talis omnino fiat, qualis est iste Deus: realiter & per se, infinite potens, infinite sapiens, in infinitum (ut ito loquar) sese extendens, & ea re ubique, sua essentia, actu existens.

XIX.

Nam essentialés proprietates Dei re ipsa nihil aliud sunt, quam ipsa eius essentia: quia alioqui simplicissima esse non posset.

XX.

Dicere itaque, humanitatem Christi tam factam esse omnipotentem, & ubique presentem, quam est eiusdem Deitas: perinde est, atque si dicas, eam factam esse talē sua essentia, atque natura, ac proinde verum Deum.

Talis

XXI.

Talis autem Deitas vera Deitas non est: idcirco ὁ λόγος (qua horrenda est blasphemia) verus non fuerit Deus.

XXII.

Adde quod non solum absurdissime, verum etiam impissime dicitur, proprietates divina natura in humanam effusas esse.

XXIII.

Nam neq; legimus unquam, τὸν λόγον ullamve eius proprietatem fuisse in semen Abraha effusam, sicut contra semen Abraha fuisse a filio Dei assumptum: Neq; ὁ λόγος proprietates effundi in humanam potuerunt naturam, sine natura ipsius, essentiaq; divina effusione: cum illa nihil aliud re ipsa sint, quam essentia divina.

XXIV.

Non potest autem natura divina transfundi in humanam, quin desinat naturarum unio, & mixtio fiat atq; confusio. Quae verò ita miscentur, desinunt esse id, quod erant.

XXV.

Denuo itaq; dicimus, Deitatem illam, cui exaequari possit res al qua creata, veram Deitatem non esse.

XXVI.

Oportuerit enim, ut aut res exaequanda fiat infinita, id quod omnino ἀδύατον est: aut Deitas illa, cui exaequanda est, sit finita. cum nihil finitum exaequari possit, nisi finito. Finita autem Deitas vera Deitas non est.

THE-

T H E S E S.
T H E S E S
D E V N I V S V E R B I D E I
Æ T E R N A O M N I P O.
t e n t i a .

Anuo 1575.

I.

QUum Deus in sacris literis vocatur potens, nulla in Deo passiva potentia animo nobis est concipienda: qua aliquid pati, & aut quod est, esse asserere: aut quod non est, cum aliqua sui mutatione, fieri possit: Sed actiua tantum, qua semper agat, & agere possit, sicut reuera est, sic etiam firma fide, credenda est.

I I.

Est enim Deus essentia simplicissima, perfectissima, verè æterna, omnis passionis expers, atq; incommutabilis, & ἐνεργητικωτάτη: à qua, & per quam sunt, fiuntque omnia.

I I I.

Sed neq; actiua potentia talis in Deo fingenda est: qua aliquid sit ab eius essentia diuersum.

I V.

Est enim Deus sua essentia simplicissima talis, qualis qualis est: iustus, bonus, omnipotens.

V.

Esti verò reapse vna tantum est in Deo potentia: propter diuersos tamen respectus, quibus consideratur, multiplex esse haud impie dici potest.

V I.

Alius enim respectus est, dum consideratur, quatenus Deus in seipso semper agit, intelligendo, volen-

volendo, amando: Et alius, dum eam contempla-
mur, quatenus Deus extra se operatus est, mun-
dum creando: & semper operatur, illum regendo:
operariq; innumerabilia, si velit, potest.

VII.

Sicut ergo actiones Dei non ineptè distinguun-
tur in immanentes, & in transeuntes: sic potentia
Dei duplex esse nō immeritò dici potest: una qua
in se ab omni aeternitate semper egit, & agit: & al-
tera, qua in tempore extra se, non solum omnia
condidit, regit, operatur: verum etiam infinita,
qua nunquam efficiet, efficere potest.

VIII.

Ita sit, ut hac rursus in actualem, qua operatur
quacumq; vult: & in absolutam, qua infinita et-
iam, qua non vult, operari potest: distinguatur solita
sit, quòd aliqui simpliciter omnipotens esse, dici
non possit.

IX.

Sicut enim non sentimus cum illis, qui ideo
Deum vocari omnipotentem putant: quòd sim-
pliciter, quacumque dici possunt, aut excogitari,
sive mala, sive bona, sive contradictionem impli-
cantia, eadem etiam efficere queat: sic neque illo-
rum sententia subscribimus, qui non alia de cau-
sa, Deum omnipotentem appellari, & esse conten-
dunt, nisi quia quacumq; vult, potest: quòd non la-
tius pateat eius potentia, quàm voluntas, sed ideo
verè omnipotentem esse credimus: quia prater-
quam quòd potest quacumque vult: innumerabi-
lia etiam potest & velle, & efficere, qua nunquam
volet, neq; efficiet.

X.

Quum enim scriptura dicit, Deum quacunq; voluit, fecisse: aperte docet, multo plura etiam facere potuisse si voluisset. Et qui dicit, se misereri quorum vult, & quos vult, indurare: luculenter demonstrat, se tam posse, aut omnium misereri, aut omnes indurare, quam etiam potest quosdam indurare, & quorundam misereri: eòq; plurimum, se posse misereri, quam misereri velit: ac proinde plura esse, quæ potest, quàm quæ vult.

XI.

Nam quæ potest, natura potest: eòq; facere nequit, quin ea possit: nisi etiam possit efficere ne sit Deus. Quæ autem extra se vult, libere vult: eòq; potuit etiam ea non velle, ut manifestum sit, Deum plura posse, quàm velle: cum possit etiam velle, quæ non vult.

XII.

Ea autem omnia dicimus Deum posse, quæ aut cum proprietatibus eius personalibus, aut cum eiusdem essentia naturæ non pugnant: aut quæ contradictionem non implicant: aut deniq; quæ defectu potentia, si admittantur, non sint.

XIII.

Ita licet Pater, Filius esse nequeat, nec Filius, Pater: neque etiam aut Pater alium ex se Filium, neque Filius itidem ullum ex se generare possit: non ideo tamen desinit aut Filius, aut Pater esse omnipotens.

XIV.

Personales enim proprietates sunt ista, ut Pater generet, non genereitur, Filius autem genere-
itur,

tur, non generet: neque essentia Dei fert, ut plures ibi sint Patres, pluresue Filij.

XV.

Neque itidem aliquid de potentia Dei decedit, si Deus efficere nequeat, quin sit bonus, iustus, sapiens: cum Deus esse nequeat, nisi talis sit, qualem sacra litera describunt.

XVI.

Ita potentiam Dei minimè tollimus, aut infirmamus, si dicamus, Deum non posse peccare, non posse pati, non posse efficere, ut aut quod est, dum est, non sit: aut quæ facta sunt, sint infecta: quoniam hac partim sunt ex defectu potentia, partim contradictionem implicant: Eoque cum veritate Dei ex diametro pugnant, ac simpliciter sunt aduèrba.

XVII.

Est autem ita Dei proprium, esse omnipotentem: ut in nullam rem creatam competere possit.

XVIII.

Cum enim omnipotentia nihil aliud sit, quam ipsa immensa, infinita, nulliq; creatura communibilis essentia: fieri non potest, ut in quam rem non potest competere, ut sit Deus sua essentia: in eam quadret, esse omnipotentem.

XIX.

Neg, etiam rei infinita capax esse potest res finita, cum unum quodque recipiatur secundum modum (ut loquuntur) recipientis.

XX.

Pugnat etiam cum natura Dei, ut plures sint

omnipotentes: non minus, quam ut plures sunt Dij. Unde neque religio Christiana fert: ut tres in Deo persona, tres dicantur esse omnipotentes.

XXI.

Proinde licet homo Christus Iesus verè sit omnipotens, quia non homo tantum, sed etiam Deus est: ipsius tamen humanitas, propriè omnipotens esse, aut dici, sine impietatis crimine non potest.

XXII.

Nam humana Christi natura, licet unita sit divinae in unam & loꝝ personam: tamen sicut non propterea facta est Deus, sic neq; propriè facta est omnipotens: sed suam retinuit imbecillitatem, qua pati pro nobis posset & mori.

XXIII.

Neque enim posuisset pati, si sicut Deus, sic etiam ipsa facta fuisset omnipotens: cum posse pati, impotentia sit: & ideo Deus pati non possit, quia omnipotens est.

XXIV.

Ac si propter unionem hypostaticam facta fuit humana natura in Christo omnipotens: cur quod corpus aut non viderit corruptionem: aut etiam quod anima ei restituta, resurrexerit a mortuis, hoc sacra litera non humanitati, sed Deitati attribuant?

XXV.

Accedit, quòd ut corpus humanum, propter unionem cum mente, neque substantia sit incorporea, intellectu & voluntate praedita: neque aut immortalitatem, aut vim intelligendi volendique ab illa

ab illa accipit: sic neque humana natura, propter unionem cum divina & λόγῳ, aut facta est essentia per se subsistens, simplicissima & perfectissima: aut ab illa accepit, ut proprie sit omnipotens.

XXVI.

Argumentum porro, quo Patres ab omnipotentia Filio in sacris literis tradita, eum verum esse Deum, aduersus Arrianos demonstrarunt, penitus eueritur: si omnipotentiam alicui rei create communicari posse concedimus.

XXVII.

Deniq, de religione, non nisi consentaneè cum sacris literis, & cum analogia fidei loquendum est. Sacra autem litera non alium præter Deum, predicant esse omnipotentem, neque etiam Ecclesia in suis Symbolis aliter unquam est professa.

XXVIII.

Quòd verò post resurrectionem dixit Christus, Data est mihi omnis potestas: Aliud est ἐξουσία; aliud δυνάμεις, neque dixit, Data est humanitati meae, sed mihi: neque respectu naturæ, sed officij Mediatoris hoc fuit dictum. Officium autem totius fuit & est personæ, secundum utramq, naturam.

XXIX.

Solum igitur Deum verè & propriè omnipotentem esse, sicut per Spiritum sanctum credimus: sic etiam cum tota Ecclesia confitemur ac predicamus.

XXX.

Humanam autem Christi naturam, tum ea potentia quanquam finita, qua omnium rerum

creatarum tam cœlestium quàm terrestrium potentiam longè superet: ac proinde, qua omnium creaturarum potentissima, propriè & meritiò dici possit, donatam esse non dubitamus: tum etiam propter hypostaticam cum verè omnipotente λόγῳ unionem: licet propriè in se talis ipsa non sit: quodam tamen modo ipsam quoque omnipotentem dici posse concedimus: nempe quatenus ita τὸ λόγῳ unia est, ut & quæ propria ἢ λόγῳ sunt, ea de ipsa quoq; sed in concreto prædicentur, & ὁ λόγῳ, ad multa suæ omnipotentia opera præstanda suo animo atq; corpore tanquam propriis organis, (distinctis tamen manentibus singulorum proprietatibus & actionibus) usus fuerit, atq; etiam uti possit.

DE PROVIDENTIA DEI T H E S E S.

Anno 76.

I.

PROVIDENTIAM a Græcis^a προνοία
^b Luc. 22. atque etiam ^b προνοεῖσθαι docatam: quare
^c Act. 4. 28. prænoscentur, ^d præordinantur atque ^e regun-
^c Ps. 139. 4. tur: in Deo esse, ex verbo eius, credimus atque do-
^d Ps. 119. 91. cemur.
^e Dan. 4. 31.

II.

Est autem Dei PROVIDENTIA, ^a sapien-
^b Ier. 51. 15. tissimum, ^b iustissimum, atque ^c immutabile con-
^b Deut. 32. silium, ^d quod res omnes, tam in cœlis, quam in ter-
^{4.} Ps. 145. 17. ris, ut & fierent, & ea fierent ratione atq; serie,
^{4.} Sap. 12. 15. qua fiunt: ab æterno in seipso constituit: & ad cu-
^c Pl. 33. 11.

ius & exemplar, omnia etiam in ^h tempore, ² modo per certa & ordinaria media, modo ^k sine illis, ⁴ Dan. 4. 32
 semper autem ^l ἐν παντί, ^m perpetuo administrat ac regit, idque tum ad ⁿ Electorum salutem, ^e Th. 2. 37.
 tum vero maxime ad ^o sue ipsius gloriæ illustra- ^f Ro. 8. 12.
 tionem. ^g Eph. 1. 9.

^g Psa. 119. 92. ^h Gen. 1. ⁱ Gen. 26. 4. Psa. 104. 4. Hof. 2. 21.
 Eph. 4. 11. ^k Deu. 8. 3. Psa. 72. 18. Ier. 32. 20. 1. Reg. 17. 4.
 1. Psa. 115. 3. Rom. 9. 10. ^m Psa. 138. 8. Dan. 4. 32. Ioh. 5.
 17. ⁿ Gen. 50. 20. Rom. 8. 28. Cor. 3. 21. ^o Psa. 19. 1. 1.
 Par. 19. 11. 12. Rom. 9. 17.

III.

Nam praterquam quod manifestum est, Deum ^a Ier. 32. 17
 esse ^a omnipotentem, sapientissimum, ^b optimum, ^c Luc. 1. 37.
 unde fieri nequit, ut amplissimum hunc mundum ^d 1. Par. 16.
 abs se ^e creatum, & in quo Christi ^d Ecclesia de- ³⁴
 git, fortuna ac casu temerè volutandum permi- ^{Matth. 19.}
 serit: ^e Ipsa etiam sacra litera, luculentis verbis do- ^{17.}
 cent, mundum hunc a DEI PROVIDENTIA ^c Gen. 1. 1.
 gubernari. ^d Heb. 11. 3.
^d Ioh. 16. 33.

^e Psa. 33. & 147. Iob. 5. ibi. 9. ibi. 37. 38. 39. capitibus.
 Sap. 14. 3. Colof. 1. 16. Hebr. 3. Ios. 42. 5.

IV.

NEQUE verò ^a uniuersalem tantum, quato- ^a Neh. 9.
 tam simul mundi machinam moderatur, PRO- ^{33.}
 VIDENTIAM in Deo statuimus: Verum etiam ^a Act. 17.
 illam singularem, qua ^b singulas quasq; res seorsim ^{28.}
 agit & regit, atq; in primis ^c homines, & inter hos, ^{Hebr. 1. 3.}
^d Elestos suos, cum omnibus ipsorum actionibus, ^b Iob. 37.
 agnoscimus ac retinemus. ^{38.}
 & 10. 29. Iohan. 4. 6. 7. ^c Psa. 8. 5. Ierem. 10. 23. ^d Ios. 43. ^{147.}
 1. Psa. 91. Psa. 139. Zach. 2. 8. Matt. 6. 10. ^{Mat. 6. 26.}

V.

*Nonimus enim, nihil in mundo fieri aut mo-
ueri sine voluntate ^a Patris: ut nihil absurdum
^a Matth. 10. 29. sit, quam dicere aliquid in mundo fieri: quod
Luc. 12. 6. Deus ante non ordinavit, quodque sua manu
^b Pro. 16. 4. non ^b regat.
Dan. 4. 32.*

VI.

*Neg, tamen propterea simpliciter negamus,
^a Exod. 21. quin multa ^a contingenter & casu eveniant:
13. cum hoc recte intellectum, cum aeterna & infalli-
Pro. 16. 33. bili DEI PROVIDENTIA non pugnet.*

VII.

*Deus enim sua immutabili PROVIDEN-
TIA non solum, ut fierent, quae fiunt, constituit:
sed etiam ut eo, quo eveniunt, modo, omnia eve-
nirent, ab aeterno ordinavit.*

VIII.

*Sed neg, quia dicimus non sine voluntate Pa-
tris, quidpiam in mundo admitti: ideo Deum i-
psam actionum omnium sapientissimum & ius-
tissimum moderatorem, aut peccato involvimus,
aut peccati autorem facimus.*

IX.

*Peccatum enim ^a à voluntate est, atq, à recta legis
^b Nu. 23. 19 divina linea deflexio. Deus autem ^b neg, à sua
Tit. 1. 2. voluntatis rectitudine declinare potest, ^c neg, à
Heb. 6. 18. his vitium declinandi instillat, ^d imò peccati o-
1. Ioh. 1. 5. sor est & ^e ultior iustissimus.
c Iac. 1. 13. d Psal. 5. 6. e Deut. 32. 41. Iesa. 59. 17. Nah. 1. 2.*

X.

*Quare cum ad PROVIDENTIAM Dei per-
tineat, ut peccata à Deo iusto iudice puniantur:
Ex*

*Ex doctrina de PROVIDENTIA euincitur
potius, Deum esse timendum, peccatâq; vitanda:
quam ut inde queat vlla in Deum culpa transfer-
ri, nostrâq; excusari facinora.*

XI.

*(Cum verò prater hunc, quem modò diximus,
multi alij sint huius de PROVIDENTIA do-
ctrina salutare usus: 1) duo tamen cum primis
obseruandi sunt: Nimirum quod eo pios addu-
cit hac doctrina, ut in omnibus rebus aduersis ad
Deum omnia regentem confugiant, inq; eius si-
nu recumbant: Et in secundis ei uni omnem de-
ferant gloriam: semper autem sub potenti eius
manu, qua omnia agit, humilientur.*

42. Par. 14.

11. 20. 6. 12.

Psal. 46. 1.

Mat. 10. 28

Act. 27. 23.

35.

1. Pet. 5. 6. 7

Iac. 4. 10.

DE ÆTERNA ELECTIONE

AC PRÆDESTINATIONE, DEQUE
redemptione per Christum facta

T H E S E S.

EX PRIMO CAPITE AD

EPHESIOS.

Anno 79.

I.

N Vlla nobis post orbem conditum contigit, Versic. 3.
contingeréve potest benedictio, ad quam 8 & 4.
non fuermus ante mundi constitutionem electi
ac predestinati: neque per alium, neque alio mo-
do ea confertur, quam per quæ: Et quomodo præ-
stari debuerit, in aeterno Dei consilio definitum
fuerat: dicente Apostolo, nos omni benedictione
spiritali benedictos esse in Christo, & dñs elegit
nos ante mundi constitutionem.

C 5

II. Sicut

II.

Sicut in solo Christo omnem spiritualem consequimur benedictionem: sic etiam in eo solo, ad eam consequendā, electi fuimus ac predestinati:

Verf. 3. & 4. *cum utrumq; dicat Apostolus nempe nos in Christo esse benedictos, & in ipso etiam fuisse electos.*

III.

Verfic. 4. *Quicumque electi sumus: non solum ad finem, id est, ad aeternam vitam, verum etiam ad mediam ad finem ordinata, electi fuimus. Aut enim Paulus, Deum nos elegisse, ut essemus sancti & inculpati.*

IV.

Verf. 3. 4. 6 *Quod nos elegerit Deus, id ex sua caritate erga nos, & secundum beneplacitum voluntatis sue efficit, eoq; tota electio gratuita est.*

V.

Verfic. 5. *Finis gratuita electionis duplex est. nostra salus & gloria Dei: De prima dicente Apostolo, nos esse predestinatos in adoptionem filiorum Dei, eoq; ad caelestem hereditatem: De altera, hoc esse factum in laudem gloriae gratiae ipsius.*

Verfic. 6.

VI.

Salus itaq; electorum in Christo, certa est & necessaria: cuius fundamentum est aeternum, gratuitū, & immutabile propositū voluntatis Dei.

VII.

Verfic. 7. *Quicumq; ab aeterno electi fuerunt in Christo ad aeternam salutem mediāq; ad hanc: ut etiam omnes & soli in tempore a Patre constituto, quod plenus ad tempus appellatur fuerunt reapse per Christum & in Christo redempti a peccatis, eoq;*

Et à malis peccatum consecutis : dicente Aposto-
lo, in Christo habere nos redemptionem, remissio-
nem peccatorum.

VIII.

Neg³ verò secundum merita, operave iustitia, Tit. 3. v. 5.
qua fecerimus nos, sed secundum Dei misericor- Verfic. 7.
diam, secundumq³ diuitia: gratie ipsius, per san-
guinem Iesu Christi redempti sumus: Apostolo v-
trumq³ manifestissimè confirmante.

IX.

Quamquam autem Pater aternus redemit
nos Et seruauit per filium, per quem etiam crea-
uit: Filius tamen is est, qui κατ' ἐξοχὴν appellari
solet in Ecclesia Dei, humani generis redemptor
seruatorq³ noster.

X.

Solus enim filius, Deus Et homo simul fuit Et
est: eóq³ solus proprietatis simul, ut vocant, Et pro-
pinq³uitatis ins ad nos redimendos habuit: solusq³ Leuit. 25.
sanguinem, quo tanquam λύτρω redempti sumus, ver. 48. 49.
effudit: Solus deniq³ is est, in cuius persona perfe-
cta est Et consummata redemptio nostri.

XI.

Nomine autem ἀπολυτρώσεως, quam habe-
re in Christo dicimur, intelligimus plenam, con-
summatamque redemptionem : quatenus nimi-
rum non solum remissionem peccatorum in hac
vita, verum etiam que futura est in alio seculo,
perfectam ab omni malo, omnisq³ corruptio-
nis seruitute liberationem complectitur : ut nul-
la sit ἀπολύτρωσις, quam non habeamus in Chri-
sto perfectissimo redemptore, qui factus est nobis a
Deo,

I. Cor. II.
ver. 30.

Deo, sicut sapientia, iustitia & sanctificatio, sic etiam redemptio.

DE IESV CHRISTIA MOR-
TVIS RESVRRECTIONE, IN CÆ-
lum ascensione ad dextram Patris ses-
sione, ex Pauli ad Ephes.
cap. i.

T H E S E S

Anno 81.

I.

Eph. i. 20.

DEVS magnitudinem potentie sue efficaciter exercuit in Christo, suscitans eum à mortuis: solus igitur Deus, sua infinita potentia, causa est efficiens resurrectionis Christi, omnium-
que mortuorum.

II.

Ioh. 2. 19.

Sed & Christus se ipsum potentia sua ab iisdem excitauit, iuxta illud: Soluite templum hoc, & in tribus diebus erigam illud: Dicebat autem de templo corporis sui. & illud: Animam meam

Ioh. 10. 17.

ego pono, ut iterum sumam eam. Christus igitur non minus Deus est, quam Pater, neque minoris potentia Deus.

III.

Non potest autem idem esse, à mortuis verè & suscitans & suscitatus: nisi verè diuersis constet naturis, diuina, secundum quam suscitet, & humana, secundum quam susciteatur. Idem igitur Christus, ut verus Deus est, ὁμοῦσι & Patri: sic verus homo est ὁμοῦσι & matri & fratribus suis.

IV. Neg.

IV.

Neq³ quispiam à mortuis suscitari, & resurgere vere dici potest: nisi etiam vere mortuus fuisse, & vere cecidisse dicatur. Mors autem in vera animi a corpore separatione, qua fit, ut corpus mox cadens, cadaver merito appelletur, consistit. Christus igitur, si vere resurrexit a mortuis: quin vere etiam mortuus fuerit, anima a corpore vere separata, nullo modo negari potest.

V.

Si autem (quia Christus verè mortuus est) neque eius anima fuit per illud mortis tempus in corpore: neque (quia verè sepultus est) corpus eius existens in cruce, erat in sepulcro, aut iacens in sepulcro pendebat in cruce: neque (quia Deus illum verè exciavit à mortuis) vel anima corpus, vel corpus se ipsum a morte ad vitam renouavit: Ergo humana in Christo natura neque omnipotens fuit, neque ubique sua substantia praesens.

VI.

Sicut enim hac non valet conclusio, Ipse Christus mortuus & sepultus est, ac resurrexit a mortuis: Ergo secundum utranque naturam mortuus & sepultus est, & resurrexit: Sic neque ista, Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi: Ergo non solum Deitate, sed etiam humanitatis substantia, nobiscum realiter praesens est in terra. Matt. 28. 20.

VII.

Sed sicut hac valet, Christus Deus est passus, ergo non secundum Deitatem, sed secundum humani-

manitatem passus est: Ita hac altera, Christus homo, est ubiq, & simpliciter omnipotens, ergo non secundum humanam, sed secundum diuinam naturam ubique, & omnipotens est: quando non minus diuina humane, quam humana diuine nature, in eadem Christi persona unita est.

VIII.

Si ipse Deus, adeoq, diuina in Christo natura corpus a mortuis excitauit, non per ipsum corpus, sed per se ipsam: falsum igitur est, diuinam in Christo naturam omnia egisse & agere non solum in, & cum, sed etiam per humanam.

IX.

Anima namque Christi non omnia operatur per corpus, quemadmodum neque nostra mentes per illud aut intelligunt aut volunt: idq, propterea, quod, ut Philosophi quoque docuerunt, nequaquam mens nostra a corpore dependet. Multo minus igitur Deitas Christi omnia per carnem assumptam operatur,

X.

Num enim Deitas per humanum intellectum intelligit, aut per humanam voluntatem vult? aut nunquid per humanam naturam, ipsammet humanam naturam in persona τῆς λόγῃ sustentat atque seruat? aut omnia per humanam portat carnem, an verò potius verbo virtutis sue? Denique si forma Dei nihil agit nisi per formam serui, quomodo verum fuerit illud Leonis: Vtraque forma agit quod suum est cum communionem alterius?

XI. Sic.

XI.

Sicut igitur alia est forma Dei, alia forma servi: sic alia sunt & proprietates & actiones illius, & alia istius: quanquam sapenumero unum atq; idem est utriusq; ἔργον καὶ ἀποτέλεσμα.

XII.

Quare minimè consequitur: Ad quemcunque Christus unà cum Patre venit secundum formam Dei, ad eundem etiam venit, & in eodem sua substantia manet secundum formam servi, multò verò minus ubique.

XIII.

Quemadmodum porro non alius, sed idem Christus: sic nec in alio, sed in eodem corpore, in quo passus, mortuus & sepultus fuerat, a mortuis resurrexit.

XIV.

Non enim verè dicitur a mortuis excitari & resurgere: nisi quod verè mortuum ceciderat, illud ipsum denuò vivificatum, resurgat.

XV.

Corpus autem, quo Christus passus, mortuus & sepultus est: corpus fuit verè humanum, visibile, palpabile, circumscriptum. Non igitur post resurrectionem, corpus habuit retinuitque Christus, nisi quod certo loco circumscriptum, ubicunque fuit aut est, videri & contrahi potuit ac potest.

XVI.

Adde quòd Apostolus de qualitatibus, quibus corpora ad vitam eternam a mortuis excitata ornabuntur, diligenter differens, non commemorat vel

1. Cor. 15

vel ἀσφαλαίαν, vel ἀπειρηγασίαν, vel ἀφλαφασίαν: sed tantum ἀφασίαν, δόξαν, δυνάμιν, vel ut est agilitas, & quod resurgent πνῆμα πρῶτον, non quod mutanda sit substantia corporea in incorpoream, sed quod (ut uno verbo cum Græcis dicamus,) ἀθάνατα, & Spiritu sancto perfecte inhabitante & operante plena futura sint. Docuit ergo Apostolus, has esse qualitates a corporibus nunquam separandas: nempe quod sint circumscripta, visibilia, palpabilia. Quare neque corpus Christi has deposuit post resurrectionem qualitates.

XVII.

Ioh. 20. 19 Nec valet exceptio, Christum à resurrectione: anuis clausis ingressum fuisse ad discipulos. Neque enim propterea vel invisibile, vel incircumscriptum, vel impalpabile factum fuit: cum Christus mox ingressus, & à discipulis conspectus, dixerit, Palpate seu conrectate & videte, quia Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere: ac proinde mutatio nulla (ut Patres docent) in corpore Christi facta fuerit, sicuti nec cum deambulabat super aquas vel ipse vel Petrus: sed omnipotentia Deitatis imperium in omnia habentis, fores cesserint vero ac solido corpori filij Dei.

XVIII.

Quare merito à Patribus non solum Marcion, Manichæi & alij, qui Christum non verum ac solidum humanum corpus, sed phantasmaticum summisce, omniâque κατὰ δόκασιν & φαντασίαν egiisse docuerunt: verum etiam Origenista, Iohan-

nes

nes Hierosolymitanus, Euticius Constantinopolitani episcopi, & alij, qui dixerunt, Christi corpus post resurrectionem ita factum fuisse spirituale, ut esset subtilius aëre, eoque invisibile & impalpabile, damnati fuerunt.

Hier. T. 2.
ad Pama-
chium.
Greg. in
Iob II. 24.
c. 29.

XIX.

Cum autem in Cæna non aliud Christi corpus, quam illud, quod pro nobis fractum hoc est, verò passum & mortuum est, nobis edendum detur: efficitur, corpus Christi verum, quod in Cæna edimus, verè circumscriptum, visibile & palpabile esse: Ac proinde, cum in Cæna nihil, præter panem videatur, tangatur, sentiatur: minime illud sub speciebus panis & vini, aut in pane ipso & vino latens atque absconditum, sua substantia reapse contineri.

XX.

Agnoscamus verò, Resurrectionem Christi & causam & exemplar esse nostræ resurrectionis tum spiritualis tum corporalis: Spiritualis quidem causam, propter illud Apostoli ad Rom. 4. Rom. 6.
Resurrexit propter iustificationem nostri: exemplar verò, propter illud: Sepulti igitur sumus una cum illo per Baptismum in mortem, ut quemadmodum excitatus est Christus ex mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.

XXI.

Corporalis verò causam esse non dubitamus, propter illud, quod dicit Apostolus, Si Christus 1. Cor. 5.
resurrexit, & nos resurgemus: & propter illud, quod idem Apostolus ait, Christus primitiæ re-

De

surgen-

Phil. 3. 21.

surgentium: exemplar verò propter illud quod ab eodem Apostolo scribitur, Configurabit corpus humilitatis nostra corpori suo glorioso.

XXII.

Ex quo etiam sequitur, aut Christi corpus non esse invisibile, impalpabile, incircumscriptum: aut nostra quoque corpora futura invisibilia, impalpabilia, incircumscripta, eòq; non corpora spiritualia, sed spiritus incorporeos.

XXIII.

De Ascensione.

Cum enim ait Christus, Palpate & videte, quia Spiritus carnem & ossa non habet, sicut mo videtur habere non solum conclusit, se non esse Spiritum, sed illud imprimis docuit, nullas esse carnes, nullas ossa, quæ videri & palparsi non possint.

XXIV.

Scriptura tradit, & Ecclesia confitetur, Dominum Iesum Christum, posteaquam a mortuis excitatus multis argumentis per dies quadraginta, se verè resurrexisse, discipulis suis demonstrasset: et terra sursum eleatum, in calum spectantibus Apostolis ascendisse. Sicut igitur non alius Christus quam qui mortuus fuerat, resurrexit: sic nec alius, alio corpore ascendit in cælum, quam qui, & quo verè a mortuis resurrexerat, Filius Dei, corpore verè humano, visibili, palpabili, circumscripto.

XXV.

Quare sicut etiam conuersatio eiusdem Domini Iesu Christi, quæ post resurrectionem cum Apostolis per dies quadraginta est conuersatus,
non

non fuit phantasmatica, sed realis ac vera: sic etiam Ascensio non solum visibilis, sed etiam verè (ut Patres loquuntur) localis fuit: quando Apostoli eum è terra sursum ascendentem viderunt.

XXVI.

Talis autem ascensio atque motus, diuina natura non conuenit: secundum igitur humanam ascendit.

XXVII.

Neque tamen interea inficiamur, quin Christus, ut Deus, sicut dicitur descendisse de cælo, quatenus exinaniuit semetipsum, vili forma seruus assumpta, inque ea passus est: sic etiam rectè dici possit, ascendisse & exaltatus esse in cælum: quatenus nimirum in eadem forma serui iam glorificata, ipsa etiam forma Dei per & post ascensionem, quodammodo fuit glorificata: hoc est, toti mundo illustris effecta.

XXVIII.

Ceterum liquet, sicuti hac consecutio non valet, Christus ipse Deus & homo, ascendit motu locali & visibili in cælum: Ergo secundum etiam Deitatem eodem modo ascendit: sic neque hanc valere, Christus Deus & homo nobiscum est usque ad consummationem seculi verè & sua essentia presens, Ergo tam substantia corporis atque anima quam Deitatis essentia, nobiscum est in terris presens.

XXIX.

Si etiam Apostoli oculis suis Christum corpore suo per loci mutationem, è terra sursum ascendentem viderunt: cælum igitur, in quod ascendit, e-

lum ubiquitarium esse non potest sed procul à terra distet, necesse est.

XXX.

Adde, quòd & natura, & omnis equitas postulat, ut locus cuique res conveniens assignetur: quemadmodum à Deo in rebus ab ipso creatis, factum fuisse videmus. Cum igitur nulla res creata prestantior inveniri possit ipso Christi corpore, tum propter unionem cum λόγῳ, tum propter excellentissima omnium dona in eo creata, adeoque & propter perfectissimam gloriam ac felicitatem, in quam iam vivit: in aliquo certo & felicissimo loco, illud corpus exstat, necesse est.

XXXI.

Neg, nisi ex vera pietate, & vera erga Christum reverentia proficiscitur, quòd credimus, corpus Christi non infra terram, non in terra, non in aquis non in frustulo panis, non in singulis arborum foliis, neg, in aere, aut in orbibus cœlestibus, sed in loco omnium sicut felicissimo, pulcherrimo, perfectissimo, sic etiam altissimo habitare: quem ab Apostolo indicatum fuisse cum Ambrosio non dubitamus, cum dixit, se raptum fuisse in tertium cœlum, & in paradysum.

XXXII.

2. Cor. 12. Accedit, quòd eadem scriptura tradit, & fides
2. & 4. Catholica credit ac confitetur, ex eodem cœlo,
Phil. 3. 20. eundem Iesum Christum in nubibus, ad indicandum vivos & mortuos, redituros: nosq, à mortuis excitatos, è terra in eius occursum raptum iri in nubibus, in aera, & sic semper cum Domino in eodem calo futuros.

XXXIII. Hoc

XXXIII.

*Hoc porro calum, quod & domus Patris, & Ioh. 14. 2.
 urbs celestis al'is que nominibus vocatur, supra
 hos omnes asseclabiles ac mobiles celos esse collo-
 catum, euincit scriptura: que Christum predicat, Eph. 4. 10.
 & ascendisse super omnes celos, & esse in calo.*

XXXIV.

*Neq, enim calum, in quo est ipse suo corpore,
 & in quo futuri nos quoq, sumus animis & cor-
 poribus nostris, vastum & increatum, nescio quod
 spacium esse potest: partim quia nihil est increa-
 tum, nisi Deus, partim quia aperte ad Hebraeos Heb. 11. 10
 opificium esse Dei predicatur.*

XXXV.

*Causa porro efficiens illius motus, quo corpus
 in calum sursum ferebatur, primaria ac princeps,
 fuit diuina in eo inhabitans natura, iuxta illud
 Philip. 2. Deus exaltauit illum: item assumtus est
 (a Deo) in gloriam. Secundaria vero, donum
 agilitatis, gloriosam consequens resurrectionem, a
 Deitate in humanam naturam collatum: quo illa
 caro neq, ab Angelis, neq, a nubibus gestata aut
 sustentata, ut olim Elias carru igneo, sed sponte, si-
 ne ulli molestia aut difficultate ascendebar: eoq,
 motus ille non fuit violentus..*

XXXVI

*Ipsa verò Christi caputis nostri ascensio causa
 & exemplar fuit, atq, est nostra futura in calum
 ascensionis. Quia enim caput ascendit, ideo &
 membra tandem ascendant, necesse fuerit: Et
 qualis illa, talis & nostra. Configurabit enim cor- Phil. 3. 21.
 pora nostra corpori suo glorioso: & rapiemur in. 1. Th. 4. 17.*

nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

XXXVII.

Si igitur nostra, vera erit ascensio, & nos verè è terra in cælum eleuabimur: Corpus igitur etiam Christi verè è terra in cælum ascendit, non igità δόκησις & putatiue.

XXXVIII.

Utilissima vero est & consolationum plena, hac de vera Christi in cælum illud supremum ascensione, perpetuâq; in illo mansionem, doctrina.

XXXIX.

Primum enim facit ad fidem de certo loco confirmandam: ubi corpus Christi nobis sit fidei oculis, & manibus contemplandum, tangendum, apprehendendum: Deinde ad spem constabilendam fore scilicet, ut etiam ante corporum resurrectionem, animi nostri a corporibus separati, neque infra terram descendant, neque in aquis aut in aëre vagentur, neque cum orbibus caelestibus rotentur: sed supra omnes hosce calos, in beatissimam illam caelestem Patris domum perferantur, in quam & Christus suo ingressus est corpore, ut semper sint cum Christo: postremò etiam ad amorem & studium vitæ conuersationisque coelestis, in cordibus nostris accendendum: iuxta illud Apostoli, Si consurrexistis cum Christo, qua sursum Col. 3. 1. 2. sunt, quarite, qua sursum sunt, sapite, ubi Christus est, in dextra Patris sedens.

XL.

De sessio. De Sessione Christi ad dextram Patris, sic loquitur Apostolus: Et sedere fecit (Christum iam

à mortuis excitatum, & in calum euectum) in ad Dextrā
 supercaelestibus, supra omnem principatum, & po-
 testatem, & virtutem, & dominium, & omne no-
 men, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed
 etiam in futuro : & omnia subiecit sub pedes il-
 lius, &c. Accumulis, quaecumq; alibi de hac sessio-
 ne in sacris literis leguntur, aut in symbolis confi-
 tetur Ecclesia, consentanea sunt.

Patris.
 ver. 20. 21.
 22.

XLI.

Nulli bi autem legimus, propter sessionem ad
 dextram Dei, aut Christum, ullum aliud sibi
 sumsisse corpus, quocumq; nomine illud vocetur :
 aut in naturali eius corpore aliquam substantiam,
 vel earum naturalium qualitatum, proprietatūq;
 essentialium, quas post resurrectionem re-
 tinuit, mutationem fuisse factam. Constat igitur,
 Christum, quo in corpore resurrexit, & quo a-
 scendit in calum, visibili nimirum, palpabili &
 circumscripto: eodem plane etiam sedere ad dex-
 tram Patris in excelsis: & ubicunque est, aut esse
 vult, tale sibi semper corpus retinere.

XLII.

Testatur etiam Apostolus, & in symbolis con-
 fiteatur Ecclesia, Christum prius mortuum, sepul-
 tum, ex mortuis excitatum, & in calos assumptum
 fuisse: quam sederit ad dextram Patris. Aut igi-
 tur falsum est, humanam Christi naturam, tum
 primum accepisse, ut substantia sui corporis ubiq;
 realiter esse posset: aut si hoc verum est, non ergo
 hoc ab unione accepit hypostatica, qua in ipsa fa-
 cta est incarnatione.

XLIII.

Nec valet exceptio, ab ÷nionē hypostatica, hoc fuisse illi datum actu primo, seu, ut si vellet, ubiq; præsens esset, sed a sessione ad dextram concessum fuisse actu secundo, hoc est, ut res ipsa ubiq; præsens esset.

XLIV.

Nam praterquam quòd ipsa huius distinctionis nomina, nomina sunt, non ex fontibus Israël, sed ex paludibus sophistarum desumpta, ipse quoque Christus exceptionem hanc refellit: qui non de actu primo, sed de secundo, hoc est, de actuali-
 Mat 18.20 *præsentia loquens, cum ante mortem dixit, Vbi*
 Mat. 28. 10 *fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi in medio eorum sum: tum post resurrectionem, ante ascensionem, Ecce, inquit vobiscum sum, usq; ad consummationem seculi.*

XLV.

Ex quibus etiam dictis luculenter apparet, Christum aut de reali præsentia corporis locutum non esse, sed tantum de Deitatis præsentia, sui que Spiritus efficacitate: aut eadem nobiscum, qua tunc cum Apostolis fuit, nimirum visibili, præsentem esse: quando non dixit, Ero, sed sum, neq; ut sensus verborum varietur, ulla cogit necessitas.

XLVI.

Adde, quòd si de eadem reali corporis præsentia loquebatur, & promissio hac non ad Apostolos tantum, sed etiam ad alios omnes fideles, qui tum in mundo erant, pertinebat: haud verum dixisset Christus. Non enim aut ante mortem, aut post resur-

resurrectionem, visibili presentia fuit cum omnibus fidelibus, qui tunc erant in mundo, & in nomine eius congregati.

XLVII.

Quapropter doctrina de reali & substantiali, sed invisibili corporis Christi in terris & ubique presentia, cum sacris literis consentanea non esse, sed ad Manicheorum figmentum potius: qui (ut refert Augustinus contra Faustum) corpus Christi ex singulis arboribus invisibiliter pendere dicebant, accedere videtur.

lib. 20.
cap. 11.

XLVIII.

Si etiam non ante resurrectionem, ascensionemque in calum, Christus suo corpore sedet ad dextram, ut tota confitetur Ecclesia: impia igitur & haeretica est illorum doctrina, qui docent, Christum ab utero matris secundum carnem assumptam, sedisse ad dextram virtutis Dei.

XLIX.

Si illud quoque verum est, quod Apostolus docet, & tota scriptura confirmat, & Catholica Ecclesia confitetur, Christum non solum tunc domum sedisse ad dextram Patris, cum ascendit in calum, verum etiam ita in ipso calo collocatum, esse ad dextram Dei, ut nunquam legatur alibi, quam in calo ad talem dextram sedere: Ergo non solum dici non potest secundum scripturas, Christum alibi quam in calo ad dextram Dei sedere: sed etiam falsum est, eum ita in terris quoque sedere: ut non minus in pane cæne Dominica, & ubique locorum, quam in calo, sui corporis substantia realiter præsens sit.

L.

Heb. 2.4. Nam alibi quoque, contradicit Apostolus, praesertim ad Hebraeos, ubi ex eo, quod Christus ad dextram throni Maiestatis in caelis sedens, suo perfungitur sacerdotio, negat illum esse super terram, corporali nimirum praesentia.

LI.

Christum porro sedere ad dextram Dei patris, figuratam esse locutionem, extra controuersiam esse iudicamus: cum Deus proprie loquendo, neque dextram, neque sinistram habeat, neque etiam de solis vel solis, in quibus sedeatur, carnale aliquid in illo caelesti regno cogitare fas sit, & saepe in sacris literis, verbum Sedendi, praeter alia significata, pro habitare, pro regnare, pro iudicium exercere, & pro quiescere usurpetur.

LII.

Quod verò hac phrasi Apostolus noluerit significare, Christum suo corpore ubique locorum vere & substantialiter praesentem esse: praeter ea, quae dicta sunt, ex iis etiam, quae explicationis causa subdit, luculenter apparet.

LIII.

Illi enim Christi ad dextram Dei Patris sessioni, tria explicationis causa subiicit Apostolus: primum, Christum ita collocatum fuisse ad dextram Dei, ut fuerit supra omnem principatū, id est, ut nullā supra se, aut sibi aequalem, ne in caelo quidem habuerit creaturam, sed excelsior caelis, rebusque omnibus caelestibus factus sit: Deinde addit, omnia fuisse ei subiecta hoc est, infra se eum nihil habere, in quod non habeat ius atque imperiū: Tertiò, ipsi Ecclesiae datum fuisse caput.

LIV. Sic.

LIV.

Sicut autem quæ supra dixit de resurrectione à mortuis, eòq; de ascensione, intelligenda esse diximus de Christo, secundum humanam naturam: sic etiam hæc cum primis secundum eandem humanam naturam intelligenda esse, cum Patribus Orthodoxis sentimus.

LV.

Bisariam verò natura humana in Christo supra omnia exaltata fuisse intelligi potest: aut quò ad situm localem, sicut & illud, Ascendit supra omnes cælos, ut sit sensus, eam naturam humanam localiter supra omnes res creatas collocatam esse: aut quò ad eminentiam dignitatis & imperii, ut sit sensus, Christum, quò ad humanam etiam naturam perfectum fuisse omnibus rebus creatis, datumque illi in omnia imperium & potestatem. Duobus enim iis modis aliquid eiusdem generis dicitur esse supra aliud, aut loco, aut dignitate.

Eph. 4. 10.

LVI.

Si igitur altero modo dictum intelligatur: inde Ubiquitas concludi non potest, quia Christus ea sua natura humana potest imperium hoc in omnia exercere, etiam si sui corporis substantia nō sit ubiq; Si priori modo: Ergo non est ubiq; quia quod ubiq; est, tam est infra, & apud, & intra, quàm supra omnes creaturas.

LVII.

Paulus autem aperte docet, Christum (quæ ad humanam naturam) ita à mortuis resurrexisse, ut non fuerit amplius inter mortuos, & ita in cælum

calum ascendisse, ut non fuerit amplius in terris,
 & ita supra omnes creaturas exaltatum sedere
 ad dextram Patris, ut non sit vel infra, vel in-
 trares creatas, cum omnia sint subiecta pedibus
 eius.

LVIII.

Neg, caput dici potest sua substantia esse, ubi
 pedes licet in eis sit virtute & efficacia sua, at-
 que etiam tam ipsum pedibus, quam pedes capiti
 coniuncti sint sua substantia, per nervos & ani-
 mam.

LIX.

Apostolus autem dicit, Christum datum esse
 Ecclesie caput, nempe etiam secundum humani-
 tatem, caput autem toti eminet corpori.

LX.

Nil minus igitur voluit Apostolus verbis de
 Sessione ad dextram Dei, quam concludere, cor-
 pus Christi, sua substantia ubiq, presens existere.
 Quare iniuriam faciunt Apostolo, qui hoc inde
 concludere suis sephismatibus conantur.

LXI.

Sed neg, ulla necessaria consecutione, ex illo
 articulo fidei, eminci potest talis Ubiquitas.

LXII.

Et si enim concederetur (quod non potest con-
 cedi) ex sessione ad dextram Dei, humanam na-
 turam factam esse vere in se omnipotentem: nisi
 tamen probetur ita esse factam omnipotentem,
 ut facta etiam sit infinita & immensa: eminci nul-
 lo modo potest, corpus Christi sua substantia ubi-
 que presens esse.

LXIII.

Hac enim ita sola causa est, cur etiam Deus verè sua essentia sit ubiq;: ut si immensitatem ab eo tollas, is ubique esse sua essentia, minime dici queat.

LXIV.

Ac si etiam corpusingas infinitum, & eare ubiq; esse in singulis tamen locis totum simul esse, nunquam in æternum probabis, nisi illud simplicissimam quoq; essentiam esse demonstrates: quando etiam Deus ideo totus ubiq; est, non autem secundum partes quia simplicissima est essentia.

LXV.

Quare quicquid garriant Ubiquitarij, siue ab unione hypostatica, siue a dextra Dei, siue a verbis Cœna, siue a variis essendi modis, siue a verbo, Data est mihi omnis potestas, & similibus dictis argumentantes: paralogismum semper in hac disputatione admittunt (ut de aliis in præsentia taceamus) qui vocatur Non causa pro causa: nisi illis argumentis demonstrent substantiam corporis Christi, factam esse immensam ac infinitam, & simul etiam simplicissimam, qualis est essentia Dei.

Matt. 28.
18.

LXVI.

Neg, tamen propterea negamus, quin corpus Domini nostri Iesu Christi, licet in calo maneat, nobis tamen reuera præsens sit, sua non solum efficacitate, sed etiam substantia.

LXVII.

Sed quomodo, aut quali præsentia? præsentia certè vera, sed quarealiter in nobis sit per eius in nobis

nobis Spiritum & per nostram fidem: ac, si licet p.
milibus uti. qualis presentia caput singulis mem-
bris, etiam pedibus, verè & reapse præsens est.

LXVIII.

Quomodo autem hac sibi inuicem presentia
sunt: non loci propinquitate (alioqui enim caput
Pigmei magis præsens esset suis pedibus, quam
caput Gigantis) sed ut unius anima, & nexu ner-
uorum ac ligamentorum.

LXIX.

Cum igitur, secundùm scripturas, eodem Spi-
ritu nos, nostraque corpora, & corpus Christi. si-
mul vere connedantur, ita ut nos simus unum &
eodem corpus sub uno eodèque capite, quod Deum
deum Ecclesia, nempe Christo: nemo veram hanc
proprietatem, sine summa blasphemia, insicari po-
test.

LXX.

Ceterum de Sessione ad dextram nos credi-
mus, Apostolum hac locutione significare voluisse,
Christum secundum humanitatem, post mul-
tos grauissimosque nostrae redemptionis causas,
exantibus in terris labores, toleratosq; mortis do-
lorem nunc in caelis gloriosum quiescere, eumque
Patri carissimum in summa felicitate vivere: in
conspectu Dei Patris pro nobis apparere, & eius
intercessionem atque *ἱλασµὸν* Patri gratissimum
esse: regnare item cum Patre, & ab eo iudicem,
qui tandem aliquando veniat ad iudicandum
vivos & mortuos, constitutum, inque caelesti solio
collocatum esse.

LXXI. St.

LXXI.

Sedere enim & quiescentis est, ut Tertullianus docuit, & habitantis & regnantis, ac uicem agentis, ut Augustinus: neque ad dextram sedere dicuntur, nisi qui carissimi sunt & amicissimi.

LXXII.

Augustinus certè hunc locum sic est interpretatus: De Symbolo ad Catechumenos.

Ascendit in cælum, credite: sedet ad dextram Lib. 2.
Dei, credite: Sedere, intelligite habitare: quomodo cap. 4.
dicimus de quocunq; homine, In illa patria sedit
per tres annos. Item: Sic ergo credite, habitare Ibidem.
Christum in dextra Dei: Patris, ibi est. Ne dicas
vobis cor vestrum, quid agit? Nolite querere,
quod non licet inuenire: Ibi est, sufficit vobis: Beatus est, & à beatitudine, qua dextra Patris vocatur, ipsius beatitudinis nomen est, dextra Patris.
Nam si carnaliter acciperimus, quia sedet ad
dextram Patris, ille ad sinistram. nunquid fas est,
ut sic illos componamus, Filium ad dextram, Patrem ad sinistram? Ibi omnis dextra est, quia ibi nulla est miseria.

Item: Sessionem istam dilectissimi, non accipiamus lib. 2.
his humanis membris positam, tanquam Pater se- cap. 4.
deat in sinistra, ut Filius sedeat ad dextram, sed
ipsam dextram intelligite potestatem, quam accepit
homo ille susceptus à Deo, ut veniat iudicaturus,
qui prius venerat indicandus.

Item: Quis est, qui sedet ad dextram Patris? lib. 2. ca. 7.
Homo Christus. Nam in quantum Deus, semper
cum Patre & ex Patre, & quando ad nos processit,

fit, a Patre non recessit. Hoc enim est esse Deum, ubiq³ esse totum. Totus ergo Filius apud Patrem, totus in calo, totus in terra, totus in utero virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiso, quo latronem introduxit. Non per diversa tempora, vel loca dicimus ubique esse totum, ut modo ibi totus sit, & alio tempore alibi totus, sed ut semper ubiq³ sit totus.

Ibidem.

Item: Sed hoc quòd Filius dicitur sedere ad dextram Patris, demonstratur, quòd ipse homo, quem suscepit Christus, potestatem acceperit iudicantis.

I. ib. 4.

cap. 7.

Ibidem.

Item: Regnat homo iam susceptus à Christo ad dextram Patris sedens.

Item: Ceterum id, quòd Deus est, & Patri equalis est, & semper iudicat, semper præsens est: veniet autem Redemptor in ea forma, in qua assumptus est.

LXXIII.

Tantum igitur abest, ut sessione ad dextram Dei, significare voluerit Apostolus, Christum sui corporis substantiam in terris & ubique esse, ut potius contrarium docuisse videatur: quando in cælo solum, non autem in his terris, perfecta hominum beatitudo consistit, & in cælis, non autem in terris Deus habitare, & in cælis potius, quàm in terris regnare dicitur: Christusq³ non è terris, sed è cælo ad iudicandum vivos & mortuos, venturus esse creditur ac predicatur.

LXXIV.

Adde, quòd sicut pedes Dei per ἀνθρώπων πόδες non in cælis esse dicuntur, sed in terris, iuxta illud,

secundum
sophiam
logi-
ri è
impe-

T
ad de
dici p

illud, Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum: sic etiam eiusdem dextra in cælis potius, quam in terris locum habere, haud immeritò dici à nobis potest.

LXXV.

Concludimus ergo, sicut ex doctrina Apostolica de resurrectione à mortuis & de ascensione in cælum, demonstrari non potest ubiquitas corporis Christi, sed potius refellitur: sic neq; ex ea, quæ de Sessione est ad dextram Dei, eam necessario inferri posse.

LXXVI.

Imò si talis Ubiquitas admittatur, dicimus omnes hos Fidei articulos, de Incarnatione in utero duntaxat virginis facta, de vera morte, hoc est, vera animi à corpore separatione, de vera carnis resurrectione, de vera & visibili è terris in cælum ascensione, de vera ad dextram Patris in supercælestibus locis sessione, deniq; de visibili reditu ex iisdem locis ad indicandum vivos & mortuos, non tam labefactari, quam penitus euerri.

LXXVII.

Corpus enim quod ubique est, è loco ad locum secundum se totum non moveri, tum vera philosophia demonstrat, tum etiam Christiana Theologia confirmat, quæ docet, Deum ideo non moveri è loco ad locum, quia immensus cum sit, omnia implet.

LXXVIII.

Neq; etiam quod ubique est corpus, illud vel ad dextram, vel ad sinistram alterius sedere rectè dici potest, sed confundas substantiam sedentis,

Et

cum

cum substantia dextra, ad quam, & cum substantia eius, cuius est dextra, necesse est: cum ideo etiam Pater, Filius & spiritus sanctus cœlum & terram implentes ubiq; sint, & omnes & singuli, quia omnes una sunt eadēq; essentia.

LXXIX.

Ad extremum sentimus, doctrinam hanc de invisibili & impalpabili carnis Christi ubiq; presentia, neq; veram neq; salutarem esse.

LXXX.

Non veram quidem, quia nondum eam aut manifestis sacrarum literarum testimoniis, aut necessariis inde deductis consecutionibus, demonstrari, videre potuimus: Imò eam cum sacris literis, & cum Catholico veteris Ecclesie consensu ad fidei regulam symbolo Apostolico comprehensam, diligenter examinatis, pugnare animadvertimus.

LXXXI.

Atque ita illam cum scripturis pugnare observamus, ut & quæ symbolum tradit, & quæ Ubiquitaria doctrina auctores scribunt, simul admittere, sine manifesta contradictionis implicatione non possis.

LXXXII.

Non salutarem verò: quia quod cum verbo Dei consentaneum non est, illud tanquam consentaneum & ad salutem necessarium proponere, credere aut servare, peccatum est: dicente Domino, Non addas neq; detrahas: & Apostolo, Omne quod non est ex fide, peccatum est: stipendium autem peccati, mors est.

Deu. 12. 31

Rom. 14.

23.

Rom. 6. 23

LXXXIII. De-

LXXXIII.

Denique, quia si opinio illa de Ubiquitate corporis Christi, vera esse credatur: impedimento fuerit, ne quis veram Christi carnem in cœlo existentem, mente per Christum subleuata apprehendat & edat: quo tamen & Apostolus & Ecclesia nos vocant, dicendo: Sursum corda. Item, Col. 3. 1. Quæ sursum sunt, querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens.

LXXXIV.

Nihil minus igitur, quam carnem Christi edunt, qui eam non in cœlo, ubi reuera est, contemplantur: sed ubiq, sua substantia realiter præsentem esse imaginantur. Esopicus carnis, relicta vera carne, vanam carnis umbram, quia videbatur grandius frustum, stulie persecutus est.

Quæstio ex 1. Iohan. 4. 3.

D. Iohannes Antichristum describens, ait: Omnis Spiritus, qui non confitetur, Iesum Christum in carne (verè humana) venisse, ex Deo nō est: Et hic est Spiritus ille Antichristi.

Cum verò Christus, quam semel assumpsit carnem, eam nunquam deposuerit, sed secum in cœlum attulerit, & in ea omnibus hominibus conspicua, ad iudicandum viuos & mortuos, in nubibus rediturus sit: Quæritur, Cuiusnam Spiritus illi sint, & quo nomine appellandi, qui Domino nostro Iesu Christo, nescio quam carnem inuisibilem, incircumscriptam, impalpabilem, ubique locorum, in cœlis & Astris, in aëre, in terra, subtus terram,

in inferno, & in singulis partium mundi partibus, & partium particulis, particularumque minimis particulis, totam totaque (si Deo placeat) substantia, realiter existentem, contra scripturam, & contra Orthodoxum Ecclesiæ Catholicæ consensum, affingere cum veteribus hæreticis non dubitant.

DE DISPENSATIONE SA-

LUTIS PER CHRISTVM: EX

I. cap. ad Ephesios

T H E S E S.

Anno 80.

I.

Ver. 7. & 8.

Dominus noster Iesus Christus, in quo ad æternam salutem electi fuimus, non solum nos semel redemit per sanguinem suum, remissione peccatorum impetrata, & victoria parta: verum etiam redemptionis & salutis gratiam quotidie nobis dispensat, atque communicat.

II.

Perfecti enim redemptoris est, non solum dato λότρω redimere, verum etiam redemptionem factam, redemptis significare, eosque e manibus tyranni in libertatem re ipsa asserere: quemadmodum boni etiam capitis est, quam in se habet vitam, sensum, ac motum, cum in membra derivare.

III.

Verfic. 13.

Dispensare autem solet Christus hanc salutis gra-

gratiam, per sermonem veritatis, hoc est, per Evangelium salutis nostrae, cum quo Sacramenta etiam tanquam sigilla, & salutis organa, coniungimus.

IV.

Evangelio enim, notum nobis facit mysterium voluntatis divinae, de nobis per Christum ipsum servandis, & omnibus tam quae in caelo, quam quae in terra sunt, colligendis, & uni capiti Christo adglutinandis. Verf. 9. & 10.

V.

Nec solum per Evangelium, notum facit salutis mysterium, verum etiam ad se, & ad suos vocat, eoque ad redemptionis salutisq; participationem, nos efficaciter vocat atque trahit. Verf. 13.

VI.

Ad Evangelij enim prae-dicationem, excitare consuevit fide in cordibus nostris: quae credamus in eum, & in eius communionem recipiamur. Verfic. 12. Rom. 10.

VII.

Donat etiam Spiritum sanctum, per quem nos regenerat: & impressa Dei imagine, ad plenam aeternae hereditatis possessionem obsignat. Verfic. 13.

VIII.

Per eundem Spiritum nos ad studium sanctae vitae, bonorumq; operum excitat, agit, ducit.

IX.

Ac si in peccata (quae nostra est imbecillitas) labimur, inde nos donata resipiscentia subleuat, & de remissione certiores facit, & ea re per ipsum Spiritum, tanquam per arrhabonem, nos in certitudine salutis aeternae, magis ac magis in dies confirmat. Verfic. 14.

X.

Verfic. 14. *Facit verò hac in nobis Christus officia, nunquam nos penitus deferens, donec tandem a prima ἀπολυτρώσει, quæ est à reatu & servitute peccati, & a potestate diaboli, ad alteram ἀπολύτρωσιν, nimirum πειρποινήσειω, quæ in perfecta assertione, plenâq; cœlestis hereditatis possessione consistit, pro sua gratia, immensâq; erga nos benivolentia perducatur.*

XI.

Verfic. 22. *Ceterùm Dominus Iesus, sicut redemptor noster est, & caput totius Ecclesiæ, secundum utramque naturam: sic etiam salutem vitæque æternam communicat, non solum quâ Deus, sed etiam quâ homo est, iuxta illud: Confide fili, remissa sunt tibi peccata tua: Et mox: Ut autem sciatis, quod Filius hominis potestatem habeas remittendi peccata (dicit paralytico) Surge, tolle tuum lectum, & abi domum tuam: utraque natura, cum communione alterius, quod proprium est, operante.*

XII.

Sicut enim natura ita unite sunt inter se, in vna persona, ut tamen neq; inter ipsas, neq; inter ipsarum proprietates, ulla facta sit vel mutatio vel confusio: sic etiam actiones ita unius eiusdemque sunt personæ actiones, ut tamen verè inter se distinguantur: atq; ita distinguantur, ut quæ ab vna sunt natura, illiusq; propria, eas, licet cum alterius fiant communione, ab altera tamen, aut secundum alteram a Christo fieri, nefas sit dicere.

XIII.

Quapropter sicut probamus Patres, cum dicunt,

sunt, actiones Christi in nobis redimendis atque servandis, actiones fuisse & esse deinde. sic etiam dictum illud Leonis Episcopi Romani celebrissimum, in Epistola ad Flavianum, vehementer laudamus, firmamque fide retinendum esse, docemus nimirum. Agit enim utraque forma cum communione alterius, quod proprium est: verbo scilicet operante quod verbi est & carne exequente quod carnis est.

XIV.

Passus enim est pro nobis & mortuus, & sepultus, secundum carnem, sed gratiam promerendi, & redimendi dedit passioni, per quam nos redemit, secundum Deitatem: omnia verò hac voluit secundum utramque naturam.

XV.

Resurrexit item à mortuis & visibili localique ascensione ascendit in cælum, exaltatus supra omnes Angelos, secundum humanitatem: sed resurrectionem ipsam, ascensionem & exaltationem, operatus est secundum divinitatem: voluit autem secundum utriusque naturæ voluntatem.

XVI.

Quemadmodum igitur credimus Christum, nos redemisse secundum utramque naturam, iuxta illud, Deus Ecclesiam suam acquisivit per proprium sanguinem: sic etiam non dubitamus, eundem ad dexteram Patris in supercælestibus sedentem ac quiescentem, omniāque cum Patre regentem, gratiam redemptionis aternæque salutis, totius Ecclesie, quæ est corpus ipsius, singulisque eius membris, secundum utramque naturam, à cælo

V. c. 10. 21.

Act. 10.

d. dispensare ac communicare: verbo quod verbi est, & carne quod carnis est, efficiente.

XVII.

Et si enim ministerio verbi & Sacramento-
rum, per homines ad salutem nobis communican-
dam utitur: ipse tamen Christus, & quā Deus, &
quā homo, is propriè est, qui nos vocat, fide & re-
suscitentia donat, ac credentes κατὰ τὴν ἐνέγγειαν
& κατὰ τὴν ἰσχύον ἀνὰ ἡμᾶς iustificat, regenerat, vini-
ficat, servatq; in vitam eternam.

XVIII.

Proinde fides etiam nostra, quā salutem in Chri-
sto, vitamq; eternam apprehendimus, non in v-
nam aut in alteram seorsum naturam, sed in to-
tum ipsum Christum, respicere & recumbere de-
bet, quemadmodum & Ephesij fidem dicuntur
habuisse ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ.

XIX.

Ex quo sequitur, qui in Christo aut alterutrā
naturam negant, aut alteram ab altera divi-
dunt, aut utramq; simul confundunt, ita, ut eum
aut pro vero Deo, aut pro vero homine, nobis per
omnia simili excepto peccato, non agnoscant, & ut
talem eōq; verum, & perfectum redemptorem non
amplectantur: eos redemptionis, æternaque salutis
compotes fieri non posse.

XX.

Nam sicut qui credit in Christum, qualis est,
habet vitam eternam, sic qui non credit, eam ha-
bere non potest.

QVÆ DE DOMINO NOSTRO

IESV CHRISTO, POST VNIONEM

prædicantur: & quónam modo præ-

dicentur. Ex Epistola ad Ephe-

sios cap. I.

T H E S E S.

Anno 82.

I.

Apostolus scribit, Christum à mortuis exci-
tatum, eoque verè mortuum fuisse: alibi ve-
ro, Dominum gloria fuisse crucifixum, sed & sepe
legimus, Filium hominis fuisse morti traditum.
In iis autem omnibus enuntiationibus, de eadem
persona, Filio nimirum Dei incarnato, semper
est sermo. Persona ergo Christi, quæ in his propo-
sitionibus subiicitur, tribus nominum generibus
significari solet, nimirum, quæ aut diuinam tan-
tum naturam, modo ratione essentie, modo ratio-
ne hypostaseos, notant: ut, Dominus gloria, unige-
nitus Dei Filius, aut humanam duntaxat eodem
modo, ut homo, Filius Mariae, aut utramque simul,
ut Christus, Immanuel, Deus incarnatus.

II.

Addimus verò, nominibus etiam, quæ ab offi-
ciis Mediatoris denominantur, personam ipsam
(Christi significari: Veluti sunt hæc: Mediator, re-
demtor, seruator, pontifex, aduocatus, & his simi-
lia. Sed hæc ad tertium genus referri possunt, quia
is utraq; natura in una persona indicatur.

III.

Nomina concretiva à naturis denominata, ut homo ab humanitate, & Deus a Deitate, cum in sermonibus de Christo subiiciuntur, duo simul habent significata: unum formale (ut loquuntur Scholæ) & alterum materiale. quorum prior natura ipsa, altero persona notatur, quæ talem habet naturam a qua denominata est.

IV.

Sicut enim nomina abstractiva solam naturam & proprietatem, quæ alicui inest, significant, sic omnia concretiva, & naturam ac qualitatem, quæ inest, & hypostasim, cui inest, connotant: Ut exempli causa, nomen iusti, & iustitiam, quæ, & eum qui iustus est, simul demonstrat.

V.

In his itaq; subiectis nominibus, quæ à naturis denominata, personam Christi monstrant: modo natura proprietas, modo unitas persone indicatur: ac proinde pro varietate predicatorum intelligenda & explicanda sunt subiecta.

VI.

In hac enim oratione, Filius Dei, æternus est: subiectum, secundum proprietatem naturæ, explicandum est. In hac autem, Filius Dei unigenitus passus est: secundum unitatem persone. Passus enim est ille, qui non solum homo, sed etiam Deus est: Deitate impassibili permanente.

VII.

Non inficiamur, quin nonnunquam inveniuntur nomina abstractiva, quæ subiiciuntur, ut, Lux

venit

venit in mundum: sicut & que predicantur, ut, Christus est lux mundi, nostra iustitia, pax: sed illa vicem tenet concretivorum: Vt, lux venit in mundum, id est. Ille, qui nos illuminat. Proinde pro talium nominum ratione ad aliquod illorum trium generum, referenda sunt.

VIII.

Tria porro sunt attributorum genera, qua de eadem Dei & hominis Christi persona, quovis nomine significetur, predicari solent. Quaedam enim propria sunt divinae naturae, eoque alteri naturae, minimè realiter communicabilia: ut, esse impatibilem, aeternum, immensum. Quaedam propria humanae, eoque alteri re ipsa prorsus contraria, ut esse factum, finitum, patibilem. Alia verò propria totius personae, utraque naturae constantis, ac proinde utrique simul naturae communia: Vt, esse Mediatorem, Redemptorem, Servatorem.

IX.

Ad tertium hoc genus pertinent actiones, quas Graeci patres *διαθετικὰς ἐνεργείας* appellarunt: quò in operibus redemptionis, utraque forma agat, non quod alterius, sed quod proprium est, verum cum communione alterius. Verbo agente, quod Verbi est, & carne exequente, quod carnis est.

X.

Horum trium generum attributorum, haud dissimile exemplum in nobis ipsis reperimus. In homine enim quaedam solius animae propria sunt. Vt, immortale esse, intelligere, velle. Quaedam

solius corporis, ut, esse mortale, palpabile, ponderosum. Quedam utriq, communia, uti sunt ea opera, ad quæ peragenda, utraque hominis pars agit, quod suum est, cum alterius communione: qualia sunt scribere, loqui, currere, & denique quæcunque ministerio quidem corporis, sed non nisi v. & ductu animæ perficiuntur.

XI.

Ex iis verò, quæ de subiectis & predicatis diversis dicta sunt, sequitur diversitas etiam predicationis. Omnis igitur de Christo predicatio aut propria est & simplex, aut impropria & figurata.

XII.

Propria ac simplex, duobus contingit modis. Unus est, cum quæ sunt unius naturæ propria, ea de persona Christi, nomine, vel ab eadem natura denominato, vel persona proprio, expressa, predicantur: Vt, hic Deus noster, vel, Christus omnipotens est, & ubique præsens. Item, hic homo, vel Christus, passus ac mortuus est. Alter est, cum quæ totius sunt personæ propria, ea de tota etiam persona, nomine utramq, naturam complectente, significata, predicantur: qualia sunt ea, quæ ad officium Mediatoris, & honorem capitis pertinent, Vt, Christus, Immanuel, Deus incarnatus, nos redemit, sanctificavit, servavit, est rex, adorandus: quæ idcirco dicuntur personæ propria, quia neutri naturæ seorsum rectè accommodari possunt. Sunt autem omnes hæc enunciationes propriæ ac simplices: quia in iis omnibus, quæ eiusdem generis sunt, connectuntur predicata cum subiectis.

XIII. Im-

XIII.

Impropria autem & figurata itidem duplex est. Vna, cum quæ totius sunt persona, siue ad officium Mediatoris, siue ad honorem capitis pertinentia: ea de altera natura, siue abstractiuo, siue concretiuo nomine significata, predicantur: Ut caro uiuificat, sanguis lauat a peccatis, Deus redemit Ecclesiam, Mediator Dei & hominum homo, &c.

Altera, cum quod unius est nature proprium, de altera natura concretiuo nomine significata, & personam connotante, predicatur: Ut, Deus passus ac mortuus est: Homo cum esset in terris, simul etiam erat in calis.

XIV.

In iis enim alterius modi propositionibus impropriis, diuersorum generum idiomata, seu concretina nomina copulantur: & ideo improprie dicitur Deus passus, quatenus nomen Dei, sua propria significatione, essentiam diuinam significat, quæ pati non potest: sed respectu connotata persona, quæ etiam homo est, vera est, licet impropria, propositio, & ideo Συνοδικῶς etiam hæc dicitur de tota persona, cum tamen ei reuera non congruant, nisi unius nature respectu.

XV.

Hanc alteram orationis impropria formam, cum Græcis vocamus κοινωρίαν ἰδιωματων, quam Theodoretus explicans vocat κοινωρίαν, & κοινότην τῶν ὀνομάτων: Et Damascenus, τὸν τῆς ἀντιδόσεως τρόπον.

Dia. 3. p. 68
Lib. 3. c. 3.
& 4.

XVI. ἰδιο-

XVI.

Idioma enim illis fuit nomen concretivum, ἰδιότης, proprietatem alicuius natura significās: Ἐκοινωνία, seu ἀντίδοσις, fuit mutua Ἐreciproca ἰδιωμάτων unius, de concretivo alterius natura nomine personam connotante, predicatio: ut summa sit inscizia, putare, cum Patres de communicatione idiomatum loquebantur, eos de reali essentialium proprietatum unius natura in alteram, vel effusione, vel communicatione, differere voluisse: cum aperte scribant: ἡ ἐνωσις κοινὴ ποιεῖ τὰ ὀνόματα, nusquam autem, τὰ θεάγματα.

XVII.

Theodor.
Dialo. 3. p.
67. B.

Si enim de naturis ipsis, quæ in Christo sunt, nobis sit sermo: Theodoretus cum aliis patribus docet, sic nobis loquendum esse, ut non, quæ unius sunt ἰδία, alteri etiam reapse communia esse doceamus: sed, ut quæ cuiusque sunt, illi etiam soli tribuamus, quemadmodum Ἐ quæ sunt anima, non damus corpori, sed anima soli, Ἐ contra, Si verò de persona loquamur: sic componendam esse orationem, ut quæ cuiusque naturæ sunt ἰδία, ea etiam toti personæ verè Ἐ recipia communia esse significemus: quemadmodum etiam, tam quæ sunt anima, quam quæ sunt corporis, toti homini realiter Ἐ in veritate tribuimus.

Sunt autem hæc eius verba, post allatum simile anima Ἐ corporis, totiusque hominis: ἔγω τοι γὰρ ἐν, καὶ τὴς περὶ Ἐ χριστοῦ ποιῆσαι πρὸς ἡκεῖν λόγους, καὶ περὶ μὲν τῶν φύσεων διαλεγόμενος, ἀπονέμειν ἑκάτερον τὰ πρὸς ὅρα, καὶ εἰδέναι, τίνα μὲν τῆς διότητος,

τίνα

τίνα καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδία. ὅταν δὲ εἴτε περὶ τῆς
 πρῶτον ποιῶμεθα λόγους, κοινὰ καὶ ποιῶμεν τὰ τῶν
 φύσεων ἰδία καὶ ταῦτα καὶ κείνα, τῷ σωτῆρι περὶ ταρ-
 μότιον χριστῷ, καὶ τὸν αὐτὸν καλεῖν καὶ θεόν, καὶ ἀνθρώ-
 πον, καὶ ὡς θεὸν, ὡς ἀνθρώπον: καὶ ὡς πατὴρ, καὶ υἱὸν
 πατὸς, καὶ πνεῦμα, Ἀβραάμ, καὶ ποιητὴν Ἀβραάμ, καὶ τὰ
 ἄλλα πάντα ὡσαύτως.

Eandem doctrinam ex Amphilochio Iconij Dia.t.p.19.
Episcopo, & ex aliis Patribus passim in suis dia- Dia.3.p.17
logis confirmat.

XVIII.

Damasceus quoque ut eandem rem expli-
caret, nimirum, quomodo, qua unius sunt natu-
ra, alteri communicentur, nempe in persona: In
hac verba scribit: οἰκεῖται δὲ τὰ ἀνθρώπινα ὁ λό-
γος. αὐτῷ γὰρ ἐστὶ τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκὸς ὄντα, καὶ μετα-
δίδωσι τῇ σαρκὶ τῶν ἰδίων κατὰ τὸν τῆς ἀντιδόσεως
τρόπον, διὰ τὴν εἰς ἀλλήλα τῶν μερῶν πειχώρησιν,
καὶ τὴν κατὰ ὑπόστασιν ἐνωσιν.

XIX.

Quo ex loco non obscure liquet: primum, non
minus, qua sunt carnis, attribui λόγῳ quam, qua
λόγῳ, carni: Deinde non alio modo, qua λόγῳ sunt,
carni tribui, quam quo, qua carnis sunt, λόγῳ at-
tribuantur: Deinde, modum hunc, modum voca-
ri ἀντιδόσεως, id est, mutua predicationis, non
simpliciter & in naturarum nominibus abstra-
ctis, sed in concretis, personam notantibus.

XX.

Quis porro sit ἀντιδόσεως τρόπος, & cur sic vo-
cetur, explicat idem Damasceus cap. 4. item ex-
emplis, item ad finem, his verbis: ἔστιν ὁ τρόπος
 τῆς

τῆς ἀνπδόσεως, ἐκατέρας φύσεως ἀνπιδιδύσης τῇ ἐτέ-
 ρᾳ τὰ ἴδια, διὰ τὴν τῆς ὑπόστασεως ταυτότητά, καὶ τὴν
 εἰς ἄλληλα αὐτῶν πειχώρησιν. καὶ τὸ τοῦ διωάμεθα
 ἡπὲρ περὶ χριστοῦ. ὅτι ὁ θεὸς ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη.
 καὶ τοῖς ἀνθρώποις σωμανεγράφη: καὶ ὁ ἀνθρώπος ὅτι
 ἀκτιστός ἐστι καὶ ἀπαθὴς καὶ ἀπερίγραπτος.

*Exempla verò subiecta, quomodo una natura
 τὰ ἴδια alteri attribuat, & propter quam causam:
 luculenter docent. Non enim Deus prout hoc no-
 mine significatur essentia diuina, in terris visus
 est: sed tantum, prout significatur persona, quæ &
 Deus & homo est.*

XXI.

*Ideo non displicet illa recepta κοινωνίας ἰδιωμά-
 των descriptio:*

*Communicatio Idiomatum, est predicatio, in
 qua proprietates uni nature conueniens, tribuitur
 persona, in concreto, quia hæc duæ nature, λόγος &
 natura assumpta, sunt unum ὑφιστάμενον.*

XXII.

*Sic ergo non male definiri posse idiomatum
 communicationem, iudicamus: Idiomatum com-
 municatio, est predicatio, seu forma sermonis: In
 qua Idioma, hoc est, nomen concretium, unius
 nature proprietatem significans, de persona Chri-
 sti alterius nature nomine significata, realiter: de
 natura autem ipsa altera in concreto, nomine te-
 nue, propter πειχώρησιν naturarum & unionem
 καὶ ὑπόστασιν prædicatur.*

XXIII.

*Idem autem esse dicimus, prædicari de perso-
 na, concreto alterius nature nomine, significata:
 atque*

atque de concretivo alterius natura nomine personam connotante, predicari, sicut etiam idioma in hoc negotio & concretivum nomen ἰδιώτης vnius natura significans, idem sunt.

XXIV.

Quaestio enim hac a Patribus aduersus hereticos, non tam de rebus ipsis proposita fuit, quam de formis loquendi, quibus scriptura sancta de Christo loquens utitur: cum modo ait, Dominum gloria crucifixum esse, modo, Filium hominis, cum, esset in terris, fuisse etiam in caelo. & alia iis similia, quomodo nimirum haec phrasés sint intelligenda.

XXV.

Nemo enim rectè sentientium dubitabat, sicut naturas, sic etiam essentiales utriusq; naturae proprietates, in persona Christi, post unionem, distinctas, integras, inconfusas mansisse: ita ut nec Deitas (exempli causa) facta sit passibilis, & localis, nec humanitas, impassibilis & incircumscripta: quemadmodum heretici nonnulli scripturas adulterantes blasphemarunt,

XXVI.

Fundamentum autem totius huius explicationis, fuit vera & intima duarum naturarum inter se unio, & in unam eandemq; personam coitio ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως & ἀδιαιρέτως, atq; ἀχωρίως, ineffabiliter effecta.

XXVII.

Hoc enim explicans Damas. postquam docuisset, quomodo, quae sunt carnis attribuantur λόγῳ, & vicissim, quae λόγῳ, ipsi carni communicentur,

Li. 3. ca. 3.

Ff

nempe

περι κατὰ τὸν τῆς ἀντιδόσεως τρόπον: *causam huius rei subiicit, dicens: διὰ τὴν εἰς ἀλλήλα τῶν μερῶν πειρώρησιν, καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν: Et cap. 4. ὅτι ἐστὶν (ἐν ἡμῖν) ὁ τρόπος τῆς ἀντιδόσεως, ἑκατέρας φύσεως ἀντιδιδύσης τῇ ἑτέρᾳ τὰ ἴδια, διὰ τὴν ὑπόστασεως ταυτότητα καὶ τὴν εἰς ἀλλήλα αὐτῶν πειρώρησιν.*

XXVIII.

Πειρώρησις autem, ipsa est ἔνωσις, hoc est, intima & vniuersa perfecta atq; absoluta unitio, ut ipse, cum alibi, tam maxime lib. 4. cap. 19. explicauit, dicens: ἀλλ' ἢ θεῶν φύσιν ἀπαξ πειρώρησα διὰ τῆς σαρκὸς, ἔδωκε καὶ τῇ σαρκὶ, τὴν πρὸς αὐτὴν ἀρρήτων πειρώρησιν: καὶ δὴ ἔνωσιν λέγομεν.

XXIX.

Addimus nos, eandem unionem causam etiam esse finalem huiusce formae loquendi: quoniam id eo hac reciproca predicatio tradita est à scriptura sancta, ut vera naturarum ἔνωσις in vni Christi persona ostenderetur: quia caussa est, cum neq; haec verbales predicationes, inanes aut vani villo modo dici possint: cum maximum habeant vsum, duas naturas in unam personam ἀσυγχύτως unitas, ostendentes.

XXX.

Eandem porro idiomatum communicationem (exempli caussa, in hac propositione, Deus est crucifixus) & verbalem esse dicimus & realem, diuersis respectibus. Quatenus enim hac voce concretina, Deus, significatur persona, quae non solum Deus est, sed etiam homo: realis est predicatio. Nam, quia homo est, ideo verè & re ipsa mor-

tus est. Quatenus autem formali, ut vocant, significatione, notatur Deitas, seu Deus simpliciter: verbalis est, & quidem vera. Deus enim vere dicitur esse mortuus, propter personam qua connotatur: nec tamen reapse mortuum est, aut mori potuit, quod Deus est: tamen si qui Deus est, reuera mortuus sit.

XXXI.

His ita explicatis: facile est, de variis enunciationibus, quenam vera sint, qua falsa, & quo, quaeque predicationis modo enuncietur, indicare.

De una natura, abstractivo nomine significata: altera natura eiusue proprietates, neque per abstractivum, neque per concretivum nomen ullo modo predicari possunt. Tamenim falsa est hac, Humana natura, seu humanitas, est Deus: quam hac, humanitas est Deitas: Et tam hac, humanitas, est immensa & infinita quam hac, Humanitas, est ipsa immensitas atque infinitas. Reg. 1.

Proinde nulla in sacris literis huius generis locutio reperitur.

XXXII.

De una natura siue concretivo siue abstractivo nomine significata: altera natura, eiusue proprietates, in abstracto predicari non possunt. Utraque enim hac propositio, falsa est: Deus est humanitas, & Deitas est humanitas. Reg. 1.

XXXIII.

De quavis natura quocunque nomine significetur: quaecunque illius sunt, vere ac proprie predicantur, idque in concreto de utraque: de divina autem, etiam in abstracto, propter eius simplicitatem, Reg. 3.

tem. Tamenim vera ac propria est hac, Deitas est omnipotens, quam hac, Deus est omnipotens, atq; etiam sua omnipotentia. Et rursus humanitas & homo est mutabilis.

XXXIV.

Reg. 4.

De persona, nomine proprio & utramque naturam notante, aut nomine Mediatoris officium significante, expressa: tam quæ unius, quam quæ alterius, aut utriusq; simul sunt natura, verè & propriè prædicantur: Ut Christus est Deus vel omnipotens: Item Christus est homo, est mortuus. Item Christus est Redemptor, Mediator. Item Mediator est Deus, est homo, est immortalis, est mortuus, redemit nos.

XXXV.

Reg. 5.

De persona per nomen unius natura significata: quæ sunt illius natura, verè & propriè prædicantur: Ut, hic Deus, aut unigenitus Dei Filius, æternus & omnipotens est. Item hic homo, aut Filius hominis, in novissimis diebus natus est, mortuus est.

XXXVI.

Reg. 6.

De una natura, siue abstractivo, siue concreto nomine significata, quæ sunt totius personæ, non nisi sumendo partem pro toto sumta, prædicari possunt: Ut, caro vivificat, Deus redemit Ecclesiam.

XXXVII.

Quocirca illud Leonis, utraque forma agit, quod suum est, idem esse, cum Damasceno dicimus, cum eo quod est (idque propriè) Christus secundum utramque formam agit. Actiones enim

nim suppositorum propriè sunt, seu personarum.

XXXVIII.

Sic quod Iohan. ait: Sanguis eius lauat nos à peccatis: Et Christus, Caro mea, verè est cibus: Item quòd viuificare, quòdque adoranda esse dicitur: nomina illa pro concretivis ponuntur: nempe, caro Christi, pro Christo incarnato: Et sanguis Christi, pro, Christus suo sanguine.

XXXIX.

Qui enim dixit. Qui edit carnem meam, habet vitam aeternam: idem dixit, Qui manducat me, ipse vivet propter me. Et qui scripsit. Sanguis eius lauat nos à peccatis: idem explicans sese, ait: Christus lauabit nos à peccatis nostris, in suo sanguine. Et qui definierunt, carnem Christi adorandam esse: idem causam exprefferunt: nempe, non quia caro, sed quia caro Dei est, eòq, propriè non carnem, sed Deum incarnatum, Θεὸν ἐν σαρκὶ δέοντα, à Christianis adorari.

Cyrrill. in
expl. ana-
them. at. 3.
Dam. li. 3.
ca. 8 & li. 4
cap. 3.

XL.

De persona per nomen unius naturæ indicata, quæ sunt alterius naturæ, verè quidem & realiter, sed impropriè ac figuratè, per communicationem idiomatum predicantur: Vt, Filius hominis, in cælo simul est, & in terris. Item, unigenitus, & Dominus gloriæ, crucifixus est.

Reg. 7.

XLI.

Hinc etiam alia sequitur: de natura una, concreto nomine expressa, quæ sunt alterius propria, ea verè quidem propter personam connotatam, sed tamen non realiter, verum nominatenus

Reg. 8.

tantum predicantur: ut, Deus formali significatione acceptus, mortuus est: homo, aternus est.

XLII.

Quare illa per communicationem idiomatum predicari dicimus: quia, cum sint propria unius natura, alteri quoque, in concreto, ἀνιδόσως modo, communia sunt: dum nimirum persona, cuius utraque natura pars est, hac realiter attribuitur.

XLIII.

Cum enim Christus verissimè & realissimè sit & Deus & homo: verè etiam ac realiter, & passum esse (exempli causa) secundum scilicet unam naturam: & nihil esse passum, secundum scilicet alteram: dicere, & cum tota Ecclesia predicare, non dubitamus.

XLIV.

Accum scriptura dicat, & Deum ἀθάνατον esse, & eundem esse mortuum seu crucifixum: in priori sermone nomen Dei θς ὡς, in altero, ὁ πος ἄπνως accipi, docemus: ac proinde in oratione de Christo, utrumque verum esse: sed diverso predicandi modo, de eodem utrumque enunciare.

XLV.

Reg. 9.

Quaecunque in tempore, Christo, post unionem, realiter data fuisse leguntur: ea de persona, respectu humanitatis, eoque & de humanitate ipsa realiter & proprie predicantur: respectu autem divinitatis, idque concreto nomine iudicata, non nisi per communicationem idiomatum predicari intelligenda sunt. Exemplum primi, Iesà.

Iesa. 11. requiescet super eum Spiritus sapientia, &c. Exemplum secundi, Iohan. 3. Dedit ei (filio, qui de cælo est, quem misit Deus pater) Spiritum non ad mensuram. Neque enim qui uenerat filius unigenitus, Spiritum accepisse realiter, sed tantum per communicationem idiomatum, dici potest.

XLVI.

Quæ autem hoc modo data fuisse fatemur: ea non fuerunt essentielles Dei proprietates, sed dona tantum creatitia, & gratia, ut vocant habituales. Quæ partim ad humanam in Christo naturam perfectionem: partim ad officia mediatoris perficienda: partim ad honorem caputis Ecclesiæ pertinent.

XLVII.

Proprietates enim Dei essentielles, cum natura quidem humana realissimè unite sunt in eadem persona: sed realiter illi in ipsa eius vultu, nequaquam sunt communicate.

XLVIII.

Nam (ut alias propè infinitas rationes omittamus, & testimonia, tum Apostolorum tum veterum Patrum) Quæcunque accepit Christus, ut homo, in sua nimirum humana natura & ita, ea accepit, ut, tanquam caput, illa in sua membra derivaret: testibus Athanasio & Cyrillo: quando ideo etiam se sanctificavit, ut nos quoque essemus sanctificati: & oleum super caput Aaronis effusum fuit, ut in omnia reliqua eius membra, ad fimbriam usque vestis, deflueret.

Athanas.
contra A-
poll. p. 531.
Cyrill. lib.
The. 8. 6. 1.

XLIX.

Quis autem essentielles Dei proprietates in nos derivatum iri dixerit, nisi insanus?

L.

Cyrrill. ad
Reg. li. 2.
pag. 305.

Causa etiam, cur Christus, quâ Deus est, creatura dona accepisse, dici non possit: hac à Cyrrillo assignatur: quia, ut Deus, iis non egebat. Ergo, si etiam, qua homo est, essentielles Dei proprietates, sibi realiter communicatas accepit: creatura Spiritus sancti dona, nequaquam accepisse dicendus fuerit. Quorsum enim finita potentia ei, qui infinita realiter sibi communicata praeeditus est?

INDEX

INDEX PRÆCIPVORVM DOCTRINÆ CHRISTIANÆ CAPITVM HAC CONFessione explicatorum.

I.	<i>De scripturis sanctis, totius Christianæ religionis fundamento.</i>	pag. 57
II.	<i>De Deo, diuinis que personis & proprietatibus.</i>	65
III.	<i>De præscientia & prædestinatione Dei.</i>	69
IV.	<i>De omnipotentia & voluntate Dei.</i>	73
V.	<i>De mundi creatione, de Angelis, deq; primo hominis statu.</i>	75
VI.	<i>De providentia, mundi que gubernatione.</i>	80
VII.	<i>De lapsu hominis, deq; peccato originali, & eius fructibus.</i>	84
VIII.	<i>De libero hominis post lapsum arbitrio.</i>	90
IX.	<i>De promissione redemptionis & salutis per Christum.</i>	95
X.	<i>De lege.</i>	98
XI.	<i>De Christo Redemptore.</i>	105
XII.	<i>De vera redemptionis, salutis, & vite, qua in uno Christo posita est, dispensatione: eoque de necessaria cum Christo unione ac κοινωνία.</i>	124
XIII.	<i>De Evangelio, deq; legis per Euangelium abrogatione.</i>	139
XIV.	<i>De sacramentis novi testamenti.</i>	146
XV.	<i>De Baptismo.</i>	161
XVI.	<i>De Cæna Domini.</i>	167
XVII.	<i>De fide, spe, & caritate.</i>	171

INDEX

XVIII.	<i>Depœnitentia.</i>	185
XIX.	<i>De iustificatione.</i>	189
XX.	<i>De libero renati hominis arbitrio, viribusq, ad bonum.</i>	199
XXI.	<i>De bonis operibus.</i>	205
XXII.	<i>De inuocatione & iuramento.</i>	212
XXIII.	<i>De Ecclesia Christi in genere.</i>	215
XXIV.	<i>De Ecclesia militante.</i>	222
XXV.	<i>De Ecclesia militantis gubernatione, deq, ministerio Ecclesiastico.</i>	245
	<i>coniugio.</i>	261
	<i>studendiis bonisq, Ecclesiasticis.</i>	264
	<i>templis & ceremoniis.</i>	266
Ubi de	<i>ieiuniis.</i>	269
	<i>ciborum delectu.</i>	270
	<i>agrotis & sepultura.</i>	ibi.
	<i>synodis.</i>	272
	<i>disciplina.</i>	ibi.
XXVI.	<i>De Magistratu.</i>	279
XXVII.	<i>De perpetua peccatorum remissione in Ecclesia Christi.</i>	286
XXVIII.	<i>De statu animarum post mortem, deq, resurrectione mortuorum.</i>	293
XXIX.	<i>De illustri aduentu Domini Iesu, ad iudicandum viuos & mortuos.</i>	299
XXX.	<i>De vita æterna.</i>	304

INDEX
INDICVLVS PRÆCIPVORVM
LOCORVM, QVI IN OBSERVATIO-
nibus explicantur.

- De Cælo beatorum.* pag. 311.
- De peccato originis, illud non esse substantiam.*
212
- De persona Christi, in caput XI. 313. usque ad pa.*
324
- Item in Appendice.* 376
- De νομινα nostra cum Christo, in caput XII. 324*
- De voce sacramenti, in cap. XIV. 328*
- De Baptismo nonnulla, in cap. XV. 329*
- Locus Actuum 19 de duodecim Ephesis, expli-*
catur. 332
- De iis qui indignè manducant panem Domini, in*
cap. XVI. 348
- An fidelium infantes fidem habeant, nec ne in ca.*
XVII. 357
- De iustificatione, de que illo loco: Credidit Abra-*
ham Deo, & imputatum est illi ad iustitiam,
in cap. XIX. 356
- Item, iustificationem nostri, non in sola remissione*
peccatorum, sed etiam in imputatione obediē-
tia Christi consistere. 358
- De variis ministrorum in Ecclesia ordinibus, præ-*
ter illos qui expresse in sacris literis habentur:
ut de Archiepiscopis & Patriarchis, &c. in
cap. XXV. 359. & seq.

I N D E X.
 INDICVLVS DISPVATIO-
 NVM DE PRÆCIPVIS ALIQVOT
 fidei Christianæ arti-
 culis.

- I. *De vno vero Deo, aeterno Patre, Filio & Spiritu sancto.* p. 394
- II. *De vnius veri Dei natura, simplicitate, atq; immensitate.* 395
- III. *De vnius veri Dei aeterna omnipotentia.* 400
- IV. *De prouidentia Dei.* 406
- V. *De aeterna electione ac predestinatione, deque redemptione per Christum facta.* 409.
- VI. *De Christi à mortuis resurrectione, in cœlum ascensione, ad dextram Patris sessione, ex Pauli ad Eph. cap. 1.* 412
- VII. *De dispensatione salutis per Christum, ex 1. cap. ad Eph.* pag. 436
- VIII. *De iis, quæ de Domino nostro Iesu Christo, post unionem prædicantur: & quoniam prædicentur modo, ex 1. cap. eiusdem epistola ad Ephes.* 441

F I N I S.

5
4
3
2
1.

6
5.
4.

3-
2-
12
11
10
9-
8-
7-
6-
5-
41